

Viðauki

Ævisaga Jóns Steingrímssonar (Lbs. 182 4to)

© Jóhannes B. Sigtryggsson, 2011

|¹ Hjartans elskulegu dætur mínar, Sigríður, Jórunn, Guðný, Katrín og Helga, ykkur, ykkar elskendum og afkomendum, sem nú eru eður verða kunna, ásamt öllum góðfúsnum lesendum eftirskrifaðra orða og frásagna óska eg guðs náðar fyrir Jesum Christum.

Það er haldin stór vanvirða, eins og það í sannleika er, hjá öllum skynsömum mönnum, sérdeilis þeim sem að þó teljast kunna í betri og meiri manna röð, að vita lítið eður ekkert til foreldra sinna, afa, ömmu eður annarra forfeðra svo þar má hvör einn tala sem hann er lyndur til, máske stundum ósatt, en afkomandinn verður nauðugur viljugur að þegja sem ei vissi neitt hvörninn því kunnir háttáð vera eður hvort þar var nokkur flugufótur undir. Hvar til foreldrarnir, ei síður en börnin, kunna að vera ómótmælanleg orsök sem ei sagði afkvæmi sínu neitt um sína hagi eður sinna eður að börnin voru hirðulaus að grennslast þar eftir eður taka eftir því sem þeirra foreldrar eður aðrir umkunnugir þar um sögðu í uppvaxtartíma þeirra. Mín ástkæru börn, hér þarf þó ei til þess að koma. Oftsinnis hafið þið viljað heyra þá eg hefi sagt ykkur af forfeðrum mínum og ýmsu sem komið hefur á veg fyrir mig um afliðna æfi mína og óskað eg vildi kasta því upp ykkur til leyfilegs gamans eftir mína burtkallan, sem eg hvörki vildi né mátti neita ykkur, bæði þess vegna að guð hafði gætt ykkur með skarpleika að nema og sækja eftir öllu því er skemmtan og góður fróðleikur er í, sem ætíð, hvar guðfræðin hefur fyrir-rúm, leiðir gótt eftir sig að viðhalda dyggðum og mannkostum. |² Og var það þá ei vel gjört fyrir mig að láta ykkur fara á mis við það sem þar til þéna kunnir sem og hins vegna að svo sem þið hafið, frá því fyrsta þið drógust á legg, með guðrækni og lastvarri framgengni, auðsýnt mér elsku, hlýðni, auðsveipni og alla mögulega þjónkan og aðhjúkrað, eftir því sem eg hefi tekið að eldast, þá mátti það heita mitt eftirlæti að gjöra ykkur þetta til vilja, er mér svo auðvelt var, og því framar sem eg fyrst og fremst sigta hér upp á guðs dýrð, æru og vegsemd fyrir allt blítt og strítt sem hann hefur látið við mig framkoma að dæmi margra guðsmanna á hinum fyrri öldum sem að hafa og þar til samantekið sínar æfisögur. Þar til hefur og guð mér sem öðrum minnið gefið að fram skuli teljast hans dásendarverk fyrir börnunum og barnabörnunum og rita hans lof upp á eftirkomendurnar og það fólk sem skapað skal verða, Ps. 102.

Þegar þið, kæru börn mín, lesið þessi blöð munuð þið finna af því sem eg hefi sumum af ykkur áður sagt að eg hefi yfir margt hlaupið sem satt er því eg hefi það einasta tiltekið sem sýndi sérlegustu guð(s) náð og varatekt yfir mér frá fyrsta til síðasta. Þar næst sönn dæmi sýnt dyggða og ódyggða í heiminum og hvörsu guð er alleinasta trúr. Eg hefi oftari lítið en of mikið um eitt og annað skrifað en svo frómlega og einfaldlega, án nokkrar stílnarviðhafnar, að ef sérvitir og hótfyndnir lastarar og öfundar- og hatursmenn mínir, sem þið

nærri getið hvörjir eru, sjá þetta eður heyra [mu]nu þeir útausa yfir mig látinn, ei síður en í lífinu, ásamt ykkur, sinni mannhatursólyfjan og lastyrðum og því eru þessi blöð ei látandi í þeirra hendur. Eg tileinka hér ei einni ykkar heldur öllum ykkur þessa mína ævisögu því eg þekki ykkar ástúðlegt samlyndi, er eg óska ævinlega viðhaldist, og að ykkar afkomendur verði eins sinnadír, og þá kunna þeir og svo að eiga sér hana til fróðleiks og skemmtunar meðan ei sundur rotnar. Nú, sá guð, sem mig hefur forsorgað alla mína lífstíð til þessa dags, og sá engill sem mig hefur varðveitt, blessi ykkur! Hann telji af með mínum dögum allar mínar syndir, svo þeirra straff komi aldrei niður á ykkur né ykkar. En allar mínar fyrirbætur, andvarpanir, tár og mæðuspor yfir dreifð með Jesú píslarblóði veri í minningu hjá guði til bestu nota í bráð og lengd yfir ykkur, mínum náttúrlegu og andlegu börnum. Þess óskar af heitu hjarta ykkar faðir Prestsbakka. Jón Steingrímsson. |³

I.N.J.

ÆVISAGAN

KAP. I

Eg, Jón Steingrímsson, fyrir guðs sérlega gæsku og miskunnsemi prófastur yfir Skaftafellssýslu og prestur til Kirkjubæjarklausturssafnaða er borinn og barnfæddur í þennan heim á Þverá í Blönduhlíð í Hegranesssýslu eftir vors frelsara hingaðburð MDCCXXVIIJ af guðhræddum og frómum foreldrum. Minn fæðingardagur var 10di septembris er þá bar upp á föstudag 6 vikum fyrir vetur. Minn góði faðir bar strax umsorgun fyrir því að eg skyldi öðlast heilaga skírn hvörja mér veitti sá eruverðugi og mikið vel gáfaði kennimaður síra Björn Skúlason er þá var prestur í Flugumýrarþingum. Mín guðfeðgin hétu Páll Skúlason og Guðný Stephánsdóttir, hann var þá orðinn umferðarkall. Ei hafði hann mikill búsældarmaður verið né gefinn fyrir stundlegu en yfrið margfróður og guðhræddur. Tíðum hafði hann gengið berhöfðaður milli bæjanna og þó gárungar, sem þeirra venja er, gjörðu skimpri að honum var hann þokkasæll hjá öllum guðelskandi mönnum. Heyrði eg oft um það getið hvað karl þess(i) hefði heitt beðið |⁴ fyrir mér bæði þá er eg skírður var og síðar. Föðurbróðir minn, síra Sigurður, lét heita eftir honum svo síra Páll á Holti, prófastur í Rangárvallasýslu, ber hans nafn. En um hitt guðfeðgini mitt skal síðar talað verða. Að vanlegum móð nefndi eg ei í öndverðu á nafn feðra nöfn og foreldra minna af því eg vildi sér í lagi nokkuð þar um mæla. Minn faðir hét Steingrímur Jónsson en móðir mín Sigríður Hjálmsdóttir. Minn föðurfaðir var Jón Steingrímsson, lögréttumaður í Skagafirði. Sá Steingrímur var Guðmundsson af ætt Finnboga lögmans. Mín föðurmóðir var Ingiríður Aradóttir, prófasts í Hegraness- eður Skagafjarðasýslu og prests að Mælifelli. Sá síra Ari var Guðmundsson hvörs ektakvinna, Guðrún var af

ætt Jóns Arasonar biskups. Minn móðurfaðir, Hjálmur, var sonur þess mikla bónda á sinni tíð, Stepháns Rafnssonar á Silfrastöðum, hvör í sína móðurætt var kominn af Jóni Arasyni biskupi. Mín móðurmóðir var Helga Guðmundsdóttir. Hann var snikkari, bræðrunga síra Jóns Guðmundssonar, föður Valgerðar, hústrúr mag(ister) Steins biskups á Hólum. Tel eg hér ei fleiri í ættlinum þessum hvörki upp eftir eður til síðulínanna, því það vildi verða allt of langt, þar að auki hefi eg samantekið eina ættartölubók hvar allt slíkt er að finna. Einasta til gamans og fróðleiks vil eg sýna þeim, er þ⁵ lesa eður heyra <og> hirða blöð þessi, hvörsu háttað var þessum mínum forfeðrum. Þá var föðurfaðir minn og afi Jón Steingrímsson, hvörs nafn víða kemur fyrir í þingbókum, og kona hans Ingiríður ei stórrík af veraldarauðlegð en þar hjá mikið gott gjörandi nauðlíðandi. Til dæmis er eitt: Er þau bjuggu á Ystamóa í Fljótum gaf hann þau einu skæðin, er til voru í heimilinu, þurfandi manni, er bar að húsum hans, en nær hann þar eftir samdægris gekk á fjöru var þar rekinn stór selur. Svo launar sá alvitri guð miskunnarverkin sem í hjartans einfeldni eru gjörð og í hans nafni. Þaðan flutti hann sig að Bjarnastöðum í Flugumýrarsókn, keypti þá og gaf kirkjunni þar altarisklæði af rauðu skarlati með kögri af silki um kring sem þar er enn. 13 börn, er þau áttu saman, komust öll á legg og til góðrar menningar. Hann fór ei svo af rúmi sínu að ei áður með sinni morgunbæn og signingu mælti fram þennan sálm: Þann signaða dag vér sjáum nú enn etc. Hún í sama máta var bænærkinn maður svo aldrei við sig skildi læribók herra Guðbrands. Seinast gaf hún móður minni það kver er vakti yfir henni þá hún héðan burtkallaðist á Hjaltastöðum í Flugumýrarsókn hjá þar þáverandi syni sínum, síra Sigurði. Svo var hún guði handgengin að hann lét hana vita af sinni andlátsstundu er hún lá banaleguna. Hún bað að smásaman aðgættist næturfarið og er henni var sagt það væri að vissu marki komið sagði hún: „Nú er stundin komin“, og bað svo þá er nálægir voru að biðja fyrir þ⁶ sér og með sér og öðlaðist hún svo sáluhjálplegt andlát. Sjáið þið nú, börn mín, hvörsu guðhræðslan er til allra hluta nytsamleg. Síra Ari faðir hennar var mikið vel lærður maður á sinni tíð. Hann stytta Backium í mátulegar prédikanir, en þó í sama máli, hvörja bók eg á eftir hann, og njóti sá eftir mig sem guð vill. Hann var svo vel að sér í grísku að hann var í aðstoð með frænda sínum Jóni Einarssyni, sem orkt hefur Krossskólasálma, að leggja út Argenidem sem þeirra bréf sýna, sem undir hendi hefi. Hann var gótt skáld. Hann orkti sálm eftir herra Þorlák Skúlason og enn fleiri sálma. Síra Magnús, son hans og ömmubróður, minn sá eg. Var hann mikið karlmannlegur maður með kolsvart hár hrokkið á höfði en hvítt skegg breitt, þykkt og á bringu niður. Um móðurafa og ömmur mínar kann eg minna að segja því það var fjarlæggra nema það var gott bóndafólk sem dó í heiðarlegri elldi [svo]. Eitt dæmi upp á þá gömlu tryggð og dyggð vil eg segja.

Stephán langafi minn bjó á Silfra- réttara Silfrúnarstöðum, er þá átti Teitur Arason á Bæ á Rauðasandi. Fór hann til þessa síns húsbónda með gjöld sín og til fiskikaupa. Lét hinn ei mæla né vega vörur þær, er hann kom með, heldur sagði þær skyldu inn berast, en út aftur vigtarlaust fiskur og steinbítur svo mikið sem tilætlaðir hestar hans gæti borið. Hvar er nú slíkt að finna á þessari öld? Hjálmur sonur hans, afi minn, var smámenni, en þó snar og harður í viðmóti. Hann sá eg. Hann hafði bestu list að ríða hesta til 7 gangs. Margir fengu hann sem meistara til þess. En svo gamansamur og smáskrýttinn að á samfundum þar lystugast vera er hann var meðal manna, gat þó enginn fatað upp á orð hans. Allt fór þetta svo af, eins og annað stundlegt, því hann lasnaðist með aldrinum og lagðist í kör, hélt þó við búskap til dauðadags. Helga fyrri kona hans, móðuramma mín, var mikið góð kona, og kunni kvenna best handyrðir. Faðir hennar, Guðmundur snikkari, hefur úthöggvið nokkra líksteina á Hólum norður og hér í Odda, í skírnarfotninn [svo] á Hólum, er sýnast má mikið meistaraverk. Hann er úr hörðum steini vel svo í mitt læri á meðalmanni, í kaleksmynd. Fonturinn að ofan er rétt gjörður eftir koparhafinu, þar það sést málað með þessum skriftum og stöfum lofthöggnum eður þéluðum: Labium æneum typus baptismi, Exod. XXX. Það þýðir: Koparhafið er fyrirmynd skírnarinnar. Þar efst: Leyfið börnunum til mín að koma og bannið þeim það ekki því þvílíkra er guðs ríki, Matth. 19. Svo þetta: Þennan skírarsá hefur úthöggvið Guðmundur Guðmundsson eftir forlagi og fyrir sögn virðul(egs) herra Gísla Thorlákssonar biskups á Hólum 1674. Hér af má sjá og ráða hvílíkt verk þetta er. Og er svo fátt eitt talað af forfeðrum mínum.

KAP. II

Nú skal fyrst sýna hvörsu guð með undarlegum en þó dásamlegum hætti stjórnar hlutum náttúrunnar og 8 sýnir oft fyrirfram það er hann vill láta síðar sjást og framkoma manneskjunni til varúðar og ýmislegs góðs en sér til dýrðar. Hér þvert á móti vill sá vondi andi fordjarfa slíkt á allan veg mannum til örvinglunar og alls ills hvar upp á er eftirfylgjandi dæmi. Þegar mín góða móðir var ólétt að mér dreymdi hana að henni væri sagt að hún gengi með hvíthyrndan hrút hvörn hún mundi víst af sér fæða. Hann yrði ei drepinn því hann ætti að eyðileggja heilar sveitir í landinu. Hér við varð hún skelfd meir en frá megi segja og vogaði öngvum að fortelja drauminn, sem þó varð æ þyngra, því nú sat sá vondi andi sig ei úr færi að smeygja sér því frammar inn í þankana, setti henni allt illt fyrir sjónir og útlagði þetta fyrir henni á versta veg. Og nær sem svo hættast stóð kom til hennar af hendingu, eg held frammar af guðs ásettu ráði, áður nefndur, karlskepna, Páll Skúlason. En svo sem hún þekkti hann frómlyndan og fámálugan þá sagði hún honum upp alla þessa tilburði. Kallinn hughreysti hana strax og sagði þetta guðs

bendingu er hefði það að þýða að það, hún gengi með, væri piltbarn. Hann mundi eyða einhvörju vondu skikki, verða einn yfirmaður svo sem hrúturinn væri sem höfuð og herra hjarðarinnar. Hann færði henni dæmi, að hún hefur sagt mér, af annarri konu, sem dreymt hefði, hún gengi með geltandi hund blóðugan ásýndunum og hefði sá orðið mikilmenni etc. Veit eg nú vel hvaðan hann hefur haft þá frásögu. Við þessar ⁹ útpýðingar, frásögur og hughreystingar styrktist hún aftur, lét hann svo vera hjá sér þar til guð leysti hana frá sínum burði og eg fæddist í heiminn hvar þá kallinn var við. Guð fer ei í mannvirðingar heldur lítur á það lága og það sem foraktanlegt er fyrir heiminum, það hefur hann sér tíðum útvalið. Svo lítið sem mér fannst til þessarar frásögu á mínum gjálífisaldri svo hefur hún síðan alloft sárt stungið mig, síðan guð gjörði mig að yfirmanni, að eg skyldi gæta að minni skyldu og sjá hvörsu guð fyrirhugaði mig til þess þá eg var enn í móðurlífi. Helga Eiríksdóttir hét sú sem nokkra stund lá undir mér. Hún giftist Símoni Þórðarsyni. Eitt þeirra barn hét Jón. Bæði af frændsemi og þakklæti(s)-minning við móður hans kenndi eg hönum síðar til skóla. Hann varð útlærður og síðan djákni, missti geistlegheitin og býr búi sínu fyrir norðan. Tveir drengir voru þar jafnaldrar mínir. Hét annar Bjarni Eiríksson annar Erlindur Sigurðss(on). Kemur sá fyrri ei hér frammar við. Jafnöldru og skyldmenni átti eg þar. Okkur var jafnað saman, sem margir gjöra, hvað þó er ei svo gott ætíð því mig má til minna hvað illt það ætlaði að leiða hér eftir sig. Þá eg var 4ra vetra man eg fyrst til mín af formyrkvun, sem skeði um vorið, að sólin formyrkvaðist svo um nónbilið að lengi varð dimmt sem nótt væri komin. Um þessar mundir tóku foreldrar mínir stúlkubarn af afa mínum, hálf systir móður minnar, sem heitir Guðfinna Hjálm[ars]d(óttir). ¹⁰ Hún var mér yngri, en í miklu yfirskýrari. Hjá foreldrum mínum var og móðurafasystir mín áður nefnd, Guðný Stephánsdóttir. Lá þessi stúlka á fótum hennar. Þessi mín afasystir hafði fósturað móður mína upp, og svo síra Jón Egilsson í Laufási, eftir það þau hvort um sig misstu foreldra eður réttara mæður sínar, því tók móður mín hana aftur. Var hún látin hafa svo mikið úr jörðunni og málnytjupeningi sem henni, ásamt greindu stúlkubarni, nægði til góðrar for-
sorgunar og klæðnaðar. Eftir fráfall föður míns var hún hjá móður minni allt til dauðadags með sömu kjörum. Þá fór og greind stúlka til annarra frænda sinna, giftist síðan, býr með manni sínum og á mörg börn.

KAP. III

Hér skal leiða fyrir sjónir hvörsu fólki var háttað á fyrri öld og taka mína hér greinda afasystur til sjónarspegils þar upp á. Hún var há og gildvaxin, stórskorin í andliti, sterk og stórlynd, hreinlynd og frjáls í tali, aftur gæflynd og meðaumkunarsöm við þurfandi og fátækar manneskjur. Hún var skrifandi og

lesandi er mikið þótti á þeim dögum. Hún kundi slátt og var ágætur ljáasmíður að allur fjöldi sókti sín ljásmíði til hennar, er slógu henni aftur, að ei þurfti slíkt út að kaupa. Hún var svo ættfróð, að nálega vissi hvörs manns ætt, svo sá rekstur gekk stundum langt á kvöld er hún fékk nokkurn sem þar í var ei framandi eður fræðast vildi af henni. ¹¹ Hún kundi fingrarím það gamla og rímtal eftir þeim forna móð en af fornfræðum, kveðlingum, sálum svo mikið að ótrúlegt mætti sýnast, allt inntak úr Odds Gottskál(k)ssonar Nýja testamenti, er hún átti, vissi hún, eg segi ei framar. Hvönær sem hún fyrir settist og var vakandi var hún að fara með eitthvað af þessu. Eftir því sem eg vitkaðist var eg því fúsari að spyrja hana að ýmsu, sem sumum ungmönnum er tamt, heyra og læra af henni hvað mér síðar í N(ýja) Testam(entinu) að miklu gagni kom. Hjá henni var sem öðrum mikill átrúnaður um huldufólkið, svo bæði byggði hún heima á nýársnótt, gjörði smáelda í kringum öskustóna handa jólasveinum og markleysur fleiri, en þar hjá svo trúarsterk að þá stórviðri upp á kom kvæði hún nokkrum sinnum Krosskvæði eður Jesúminning eður þennan sálm: Jesús sté í þann tíma, slotaði veðrinu að óskum. Margar trölla-, drauga- og afturgöngufrásögur kundi hún og hvörninn klukknastringar væru þéanlegar að fæla slíkan fans í burtu. Hún hafði og séð þá klukku sem fannst í jörðu að yfirhvolfdi kjaraldi í nokkru plássi fyrir framan Hof í Skagafjarðardölum. Skyldi þar áður hafa verið eitt klaustur og eyðilagst í stóru plágunni 1404. Veit nú enginn til þessa. Á greindri klukku stóðu þessi orð:

Vox mea est bamba, possum depellere Satan.

Það þýðir: Mitt hljóð er bamba, burt rek eg satan. Var klukka ¹² sú flutt að Goðdölum en nú síðar umsteypt. Hún trúði sem aðrir á þeirri öld að guð mundi láta klukkur við klingja á síðasta degi til að kalla þá dauðu saman og fæla djöflana ofan í helvíti etc. Þessa stöku man eg enn eftir henni:

Fagur er söngur í himnahöll,
þar heilagir englar syngja,
skjálfa mun þá veröldin öll,
þá dómklukkurnar hringja etc.

Þessar frásögur verkuðu það illt hjá mér að þá með mig var farið til kirkjunnar og klukkunum var farið að hringja ímyndaði eg mér, allir vondir andar væru komnir og ætluðu að grípa mig og fólkið, og því væri hringt, að fæla þá í burtu. Ærðist eg því með miklum óhljóðum og þótt eg væri sleginn og laminn, gat eg ei hrundið því úr þanka mínum og það svo mjög, nær eg kom

nærri kirkjustaðnum, tók mér að heyrast klukknaðhljóðið og fór því að gráta og kvíða fyrir svo rétt var komið í ráðaleysi með mig. Þó eltist þetta af mér eftir sem vitkaðist, bjó þó óttinn lengi í hjarta mínu. Svo er satan þúsund véla smiður, svo tók hann snemma til að ráðast á mig. Enn ein lítil en þó gamansöm frásaga af henni. Þá hún var heimasæta hjá föður sínum voru 4ir drjukkjurútarar í Skagafirði sem samankölluðu sig og riðu um sveit að drekka og hræddu þar brennivínið út, þar það til var, ef þeir fengu það ei öðruvísi. Var einn af þessum lögsagnarinn sýslumannsins, er þá var, einn annar galdrakuklari¹³ og var fólk víða hrætt við þessa seggi. Þeir komu um kvöld að Silfrastöðum til föður hennar sem þá var ekkjumaður orðinn og háaldraður. Þeir brutu upp bæinn. Kuklarinn geymdi hestanna og tók hey handa þeim. Hinir vösuðu inn. Ekki var fyrir nema kallinn, er sat í sæti sínu, og kvenfólk er þar hjá sat. Þeir heimtu brennivínið, en er það varð ei svo fljótt til, gripu þeir í hár og skegg kallinum og fleygðu hönum niður úr sætinu. Hún og kvenfólkið tóku til handa og fóta, að ei gátu meira mein gjört, réðist hún að þeim versta og þá hún var að greiða höndur hans úr hári föður síns snerist einn fingur hans úr liði. Ei varð hönum meira um en hann sagði: „Slík átök hefi eg ei fyr reynt, finn eg nú að ei hefur faðir þinn sparað þér feitina.“ Þarf það ei að orðlengja, hún rak þá út ver en svo búna með kvenfólkinu, sigaði á hesta þeirra sem hlupu út í myrkrið óvissa vega. Þá kuklarinn sá þetta, hvörjar ófarir þeir höfðu fengið, hleypur hann út í kirkjugarðinn og læst ætla að vekja upp draug og hleypa hönum á hana og föður hennar og leggst niður á eitt leiði. Hún þrífur strax renglu, sem við höndina var, og slær henni á bakhluta hans og mælir þessum orðum: „Þann djöful, sem þú og þínir fylgjarar hugsa að hleypa á mig eður mína, kyrset eg hér með í ykkar hjörtum.“ Hann vildi ei fleiri högga bíða og stökk það snarasta á fætur af sinni vondu bænagjörð og bað þá að taka hana höndum og gjöra henni ráðning. En þeir svöruðu þá: ¹⁴ „Sú skömm og afspurn skal aldrei eftir oss liggja að við gjörum henni nokkurt mein heldur skulum við hafa verðugan skaða í heimgjald. Hér er af oss fundinn sá stærsti kallmannshugur í konubrjósti.“ Gáfu henni þá ríkisdal, en hún sókti þeim brennivínskorn, skildu síðan að og komu þeir ei þangað þanninn oftár. Hér sjást þau fornu ærlegheit mitt í hryðjuverkunum og hvílíkur kvenskörungur hún var. Eitt barn átti hún um þessar mundir, er sálaðist strax, og var síðan aldrei við karlmann kennd. Hún var mér best af systkinum mínum af því eg átti best við skap hennar að nema og læra af henni að eg ei tali hvað vænt henni þótti um mig þá eg var í skóla kominn. Hún bað mig að láta heita eftir sér og ber Guðný dóttir mín nafn hennar. En allt svo lengi eg var ei búinn að því og þá fyrir mér lá að reyna einhvörja lukku til sjós eður lands dreymdi mig hana oft áður. Sama var

fyrir síra Sigurði föðurbróður mínum meðan hann lét ei heita eftir Páli karli. Hvörninn þessu er háttað í náttúrunni veit guð einn.

KAP. IV

Faðir minn bjó á Þverá sem fyr er tjáð. Enginn nefndarmaður var hann heldur góður bóndi að ætíð var heldur veitandi en þurfandi. Og þar hann var í gestgötu, komu margir meiri háttar og minni menn til hans, var því ætíð tilætluð gestarúm og aukahesthús. Hann var maður að meðalhæð, þrekvaxinn, rauðleitur og kringluleitur í andliti með hrokkið hár jarpt, karlmennskumaður að burðum, ¹⁵ gæðasláttumaður, fjárhirðir sá besti einn, því hann hafði vanist þar við af barnæsku, lesandi og skrifandi lítið en umfram allt guðhræddur, siðferðisgóður, tryggur og trúfastur svo margir góðir menn báru virðing fyrir hönum í sinni röð og söknuðu hans úr vegi er hann var burtkallaður. Móðir mín var meðalmaður á hæð, nettvaxin, kringluleit og skarp-
leg í andliti með jarpt hár í lokkum sem náði að beltisstað. Hún var hreinlát og búsyslunarsöm í sinni röð, guðhrædd og hreinlynduð. Hún kunni allar handyrðir, sem bóndafólki vel þénar, því afasystir mín kom henni í kennslu að læra á Mælifelli, svo bæði af þvílíkum kunnugleik og frændseminni stilltu þeir feðgar, síra Magnús og síra Jón, svo til að gista hjá foreldrum mínum þá leiðir þeirra lágu þar um. Sömmuleiðis Skúli Magnússon fóveti með þénurum sínum, þá hann varð sýslumaður í Skagafirði, meðan hann var á Hofi. Hér af kemur ein frásaga síðar af einum þénara hans er mér varð að liði í framandi plássi. Meistari Steinn biskup og hústrú hans, Valgerður, komu þangað ætíð, nær synodus eður það árlega prestamót var haldið 20. 7bris á Flugumýri. Fór hún þangað með sínum herra til indælis sér og að gjöra gott fátækum, fór þá margt kver og annað. Þáðu þau hjá foreldrum mínum mjólk að drekka, ferskan silung og þess háttar. Sá góði herra drakk ei brennivín. Hönum nægði hálfanker brennivíns um árið til trakteringa sem síra Sigurður, föðurbróðir minn, sagði mér sem nokkur ár var smásveinn hans. Man eg ¹⁶ til þess að eg var látinn koma fyrir þau, gaf biskupinn mér þá ríxdal. Þá svaraði hústrúin: „Þú gefur þetta fyrir fylgdina en eg ætla að gefa dreng þessum sem ættingja mínum“, og gaf mér annan og bætti þessu við: „Ef við herra Steinn minn lifum þann dag, þú komist til aldurs þá skal reyna til að gjöra þig að manni.“ En þar tókst þó ei til í vissan máta þar biskupinn sálaðist fyr en af því má sjá frámlýndið, lítillætið og höfðingsskapinn, er einn höfðingja prýðir. Með þessum og enn fleirum dyggðum voru þau miklu höfðingshjón begáfuð. Ætíð sé blessuð þeirra minning! Guð forbetri þessa öld sem sýnilega vill snúast á annan veg! Því kvað Eggert Ó(laf)s(son):

Hvar er höfðingsþótti? Hvar er rausnin nú? Hvar er herrans ótti? Hvar er dyggð og trú?

Það er allt komið á ringulreið. Ágirnd vex en ómennskan öngvu kemur á leið.

KAP. V

Eg ólst svo upp hjá foreldrum mínum, þar til guð kallaði í burt föður minn á mínu 10da. aldursári. Skal nú með lítillri yfirferð greina, hvað um mig leið á þessum tíma. Mér var kennt að stafa og lesa á bók, en af því eg var látinn of fljótt taka saman, og var einninn málstirður eður viðtosandi, varð eg ei vel lesandi. Kunni eg margt af því utan bókar er eg var látinn stafa og lesa og prettaði þetta hvörjutveggja. Þá eg var orðinn 7 vetra, og þar yfir, vandi hann mig að gefa lömbum og brynna þeim og síðan að ganga með sér ¹⁷ til fjár, halda því til haga, brjóta ofan af fyrir því og moka, hvar til hann smíðaði mér litla göngu og varreku. Fékk eg strax stóra náttúru til þess og eftirlangan en við fjósverk var eg ei hafður. Og þá einsýnt veður var var eg sendur að hleypta fénu út og reka það á hagann. Þá albjart var átti féð <að> vera þangað komið, en ei fyr en um sólaruppkomu, ef hrímfrost var skyldi eg tvístra því vel í sundur í beitarplássinu að ei legðist eður stæði saman etc. Hér yrði of lang<t> að segja frá fleirum reglum hér að lútandi. Fjánhús það hafði hann byggt á því plássi, sem kallast Þverárgerði, langt frá bæ og ofar til fjalls. Þá voraði rak hann féð lengra í það pláss er kallast Tungufjall og Þverá fylgdi. Þá eg var sendur um dægramótin að hleypta út var mér fyrirlagt að lesa berhöfðaður Faðirvor, blessunarorðin og bænir svo margar sem nægði þar til kominn væri yfir túngarðinn. Þá mætti eg uppsetja en þó fara með eitthvað gott að ekkert vont kæmi nærri mér og allt gengi vel. Út af þessu þorði eg ei að breyta. Eg kunni þá meðal annars þennan sálm: Einn herra eg best ætti. Í honum eru 10 vers. Faðir minn mælti hann, ef ei daglega, þá oftsinn<i>s fram. Þá eg mælti hann seint fram eður raulaði og gekk léttan við nægði hann 40 sinnum mæltur að heiman til hagahússins af hvörju ráða má vegalengdina og sjá hvörsu öllu fer hnignandi því nú mundi slíkt vera haldið ofætlunarverk, jafnvel fullorðnum. Því fer sem fer og orðið er í landi voru. Svo varð eg og fjár- og kúasmalamaður. Um sumarið fór áðurgreind stúlka, Guðfinna, oftsinnis með mér. Í nokkrum afkima af smalaumferðarveginum, í einum ¹⁸ jarðbrúa-, holpyttalæk, höfðum við heyrt getið þar um útburð. Til að skoða hann gjörum við okkur ferð einn morgun þá sækja áttum málnytuna, rákum hana fram á leið, en tvímenntum rauðum hesti, traustagrip, og fórum af hestbaki að gægjast undir hvörja jarðbrú. Svo kemur að við þykjunstum sjá eitthvað svart rífrildi. Með það sama kom svo skelfilegt hljóð og ámátlegt að við kippunstum við, hesturinn fælist og fleygir okkur af sér á einn melhól. Þar liggjum við í roti svo langan tíma þar til sent var að leita eftir okkur og komið

var fram úr öllum dagverðarmálum. Fundust við þá ráfandi, þó hvort frá öðru, storkin í blóði. Fáa leiðir gótt af forvitninni og sannaðist það hér. Lof sé guði, sem nú hlífði, að satan fékk ei meira gjört oss til skaða. Þó höfðum við vit á því að segja ei af forvitni okkar að ei fengjum flenging þar ofan á. Annað sinn var eg að forvitnast um klett fyrir ofan bæinn við ána er þar rennur. Áttu ókindur í hönum að búa og var okkur bannað þangað að fara. Datt eg þá ofan í ána og flaut svo fram eftir. Móður mín var að þvo ull neðar í henni. Hagaði guðs forsjón því svo til að mig rak þar að landi, er hún var fyrir, annars hefði eg lífi tapað. Hún greip mig upp, hljóp með mig heim að bæ, svipti af mér vosbúðinni og strýkti mig milli hæls og hnakka. Mátti það vel svo vera þó þá fyndist þungbært. Fleira fer eg nú ei með. Snemma fekk eg lyst til að tóna og prédika sem prestur eður, réttara að segja, eftir því sem eg heyrði prest minn fara að því. Þótti mér því betur að fara sem betur tók undir, útvaldi því eitt stórt ker í búrinu til ¹⁹ þess og passaði mig þangað þá móðir mín fór að skammta fólkinu. Þótti mér því betur fara sem meira skammtaðist úr því að glaumurinn yrði meiri. Klifraðist eg upp á gjarðirnar, svo tónað gæti ofan í það, en stúlkan klifraðist hinum megin að taka undir. Svoddan embættisgjörðir leiddust móður minni, var og hrædd, við mundum steypa okkur á höfuðið ofan í kerid og vorum því bæði strýkt við það. Þar eftir gjörði eg mér kirkjur og kapellur við vissar þúfur út um tún og framflutti þar að óskum mínar tíðagjörðir með stærri makindum. Þegar eg var sem barn, gjörði eg sem barn og talaði sem barn etc.

Minn ungdómsbrest og afbrot leið álit ei, herra kæri!

Árið 1737 var mikið vorgott svo faðir minn rak fé sitt, sem var hér um hálf tannað h undrað, frá hagahúsinu í áminnst Tungufjall. Það gjörðu og fleiri annars staðar og töpuðu þar við því eftir sumarmálin kom sterkasti fjúkbylur sem drap og hrakti til dauðs í ána, er þar var nálægt, allt féð fyrir utan 40 kindur er tveir forustusauðir héldu með til hagahússins. Eftir þennan fellir tók faðir minn sótt og andaðist á síns 37da. aldursári. Vorum við nú börn hans eftir 4 á lífi, og eitt í móðurlífi, eg elstur, 10ja vetra, Þorsteinn 6 vetra, Pálmi 3 vetra, Helga 2 vetra. Hans hægur og sálhjálplegur viðskilnaður skeði á trínatishátíðarmorgun. Er mér sá hátíðisdagur ætíð þaðan í frá minnisstæður. Hann var fram eftir nóttinni að mæla fram mörg vers úr Passíu-sálmum. Við það sofnaði eg í rúmi sem var fyrir framan sængurhúsdyrnar. Þar lá fjósadrengur á móts við mig sem hét Ásmundur Einarsson. Hann vakti mig upp ²⁰ með þessum orðum: „Vaknaðu, Jón, faðir þinn er dauður. Guði sé lof, nú má eg lifa og láta sem eg vil“, svo illt var í dreng þessum. Eg vaknaði, sá og heyrði móður mína grátandi sitja yfir líkinu og bræður mína þar á móti í

rúmi. Eg fór á fætur, lét ei neitt á mér bera, en hafði þó nóg, fór út og í afvikið pláss og grét mig þar þreyttan en svo fékk eg nýjan styrk, svo aumur sem eg var, að þaðan í frá fannst mér sem þetta ekkert væri. Má vera það megi álítast fyrir bernsku- og ungdómsæði. Útför föður míns sæla var gjörð í heiðarlegan máta. Síra Björn prédikaði, sem von var, yfir hönum. Þar var og við prófasturinn síra Sæmundur Magnússon, sem átti dóttir hans föðurbróður og fleiri náungar. Hann var jarðlagður sunnanmeginn við kirkjudyrr á Flugumýri hjá moldum foreldra hans, föðurbróður og sonar hans. Lof sé guði fyrir hans frelsi og allra sinna barna sem yfirunnið hafa fyrir lambsins blóð.

KAP. VI

Hér eftir var af sýslumanninum sterbúið skrifað upp, og næstu náungar til kallaðir, sást nú fyrir að vegna fellirsins, sem á kom, að við börnin fengum ei fullt umboð hvort um sig. Vildu nú sumir af þeim taka okkur með uppgangseyrir. Ráðgjafar fengust nógir en misjafnt heilráðir sem ekkjur mega tíðum viðvarar verða. Móðir mín hlýddi á allra þeirra ráð en tók af að fallast á þau ráð er sýslumaður sjálfur, fóveti Skúli, ráðlegði henni. Hann reyndist henni og okkur þá og endranær sá besti og ráðhollasti í öllum greinum. Varð það²¹ af að búið skyldi ófargað standa næsta ár og við vera hjá henni. Hún var og ólétt og vissi guð einn hvörninn um hennar hagi mundi falla. En það fór allt dásamlega. Hún fæddi um veturnæturnar sveinbarn, er nefndist Steingrímur, lifði hann í 11u ár þá guð hvíldi hann hjá föðurbróður sínum, er Jón hét, sem hann tók og umboð hans, er fullt varð með því móti sem okkar systkinanna, að föðurbróðir minn, sem Böðvar hét, andaðist barnlaus gaf síra Sigurður, föðurbróðir minn, okkur sinn erfðadeil eftir hann. Tók svo sýslumaðurinn umboð Þorsteins bróður míns og svaraði því út aftur á réttum tíma með heiður og sæmd.

Vík eg nú nokkuð til baka að eftir fráfall föður míns vantaði móður mína fyrirvinnu. Var henni útvegaður einn lausamaður sem hét Þorkell Ólafsson. Fyrir var vinnumaður, sem hét Ísleifur Lafransson, ei svo slæmur vinnumaður sem brigðlyndur og áður áminnstur drengur. Faðir minn safnaði moldóttum eður mönóttum hestum, að hann átti undir sitt fráfall 14 klyfbæra hesta með þeim lit. Þá fór nú drengurinn (hann var ættaður úr Svarfardal) að taka til skiptis og þeysa þeim ýmsar lystireisur með fleira, varð því að reka hann í burt. Eitt sinn hafði eg áður hleypt hönum úr möskva því hann var mér aldrei slæmur. Hann tók orf og ljá föður míns, að honum fjarlægum, ætlaði að fara slá, rak ljáinn inn í þúfu og braut hann en bað mig ei til leggja, hvað eg ei heldur gjörði, og var þess vegna hirtur sem réttilega sekur. Síðar sá eg hann á Alþingi og þá kom eg hönum til liðs en á hann minnst eg ei framar. Guð varðveiti hann!²² Nú kom upp á mig öll vörn og smalamenska.

Þá farið var að slá vildi fyrirvinnunni og vinnumanninum lítið á ganga, varð því móðir mín að taka sér kaupmann, sem hét Sveinn Magnússon, er giftist Guðlaugu, dóttur Eiríks á Flögu. Hann var og hjá henni nokkur ár þar eftir. Enn þá fleiri þjónuðu að heyskap móður minnar það ár og varð hann þó að endalykt ei meiri en þá faðir minn sló og heyjaði með annan mann. Enginn er öðrum sjálfur. Fyrirvinnan var svo tærilátur að á enginu, sem mestallt var vott með þýfi, tildraði hann sér svo á þúfunum að hann vætti sig ei í fæturnar um sumarið enda úthlutaði sýslumaðurinn honum slétt fyrir vinnukaupið að síðustunni. Hann fékk hjá honum það þakklæti sem hann vann til. Fleiri lausamenn finnast með sama marki brenndir. Eitt sinn, er eg færði þeim mat á engið, þá sváfu fyrirvinnan og vinnumaðurinn en Sveinn var að slá en höfðu sett peysur sínar á orfin að sýnast skyldi af fólki þar í kring, þeir væru að slá. Eg gat þá ei orða bundist og sagði: „Fyrirgefi guð ykkur að þið eruð að svíkja hana móður mína.“ Þeir stökkva upp reiðir, Ísleifur segir: „Kenna skal eg þér að finna að við okkur og færa fréttir móðir þinni“ (hvað hann skrökvaði því við börnin vorum svo vanin að ef við vildum fara með nokkrar fréttir eður sögur um hjú eður aðra vorum við jafnskjótt strýkt sem er eitt ágætt dæmi). Hann þrífur mig svo og kastar mér í vatnsstokk sem þar var nærri. Sveinn sál(ugi) hleypur að hönum og segir: „Hvaða etc. skelmir ert þú að gjöra²³ föðurlaus[u] barni illt“, tekur hann sjálfan og kastar hönum út í sama stokkinn en tekur mig upp úr þar eg var að kafa. Svo bágt eiga munaðarleysingar á stundum. Aldrei sagði eg móður minni frá þessu. Hann var hjá móður minni tvö ár þar eftir, giftist út í Fljót og komst þar í armóð. Þá kom hann, er eg var í skóla kominn, til mín og tjáði mér bágindi sín, las eg þá hönum fyrst fyrir hvörninn hann hefði í þessu og öðru með mig farið og þá hann fór að játa sig um það allt með auðmýkt af neyðinni kenndi eg í brjósti um hann og gaf honum hest og síðar færleik með trippi. Vel gat eg þá látið hann taka út á sér gamla væring. En guði sé lof að hann aftraði mér, sem ætíð, að hafa heift-rækið hjarta til að gjalda illu heldur hefur hann gefið mér sinni, efni og tækifæri að gjöra mínum mótstöðumönnum gott en þolinmæði og stöðugleika að líða, hafi það verið mér meiri háttar menn á stundum. Hefur hann sjálfur svo séð þann órétt, sem eg hefi liðið, að mér hefur orðið hann fyrir bestu. Þegar svo var aumkunarlega ástatt fyrir okkur lagðist móður minni til föðursysturbróðir minn, Ólafur Jónsson frá Framnesi. Hann var þá 17 vetra en þó vel frískur og forstandugur. Framnes er næsti bær við Þverá að norðan. Kom eg oft þangað til minnar föðursystur, sem Ingibjörg hét, staklega guðhrædd kona. Hún var margfróð. Hún kunni alla Vísnaþókina og margt annað gott. Hún var stórlynd og hreinlynd en svo góðgjörðasöm að hún oftsinnsis leið skort þar fyrir. Miklar mætur hafði hún á mér af²⁴ því eg bar svo nett föðurnafn hennar, er öngvum auðnaðist upp að koma, og eg var svo næmur á

bók. Var eg oft hjá henni til indælis. Þetta ár, sem móðir mín var ekkja á Þverá, var mikið vorhart svo margir misstu fé sitt í hor en hún ekkert af því eftirlifði. Það gleymdist mér um áður áminnstan sumarmálabyl, þá faðir minn tapaði fé sínu, að í honum fórust margir menn á norðurheiðum er úti urðu. Sjófuglar drifu upp úr hafinu og frá Drangey af ofviðrinu fram um allan Skagafjörð. Strandrekið meir en frá mátti segja með sjávarströndinni. Enginn vissi þá að slíkt hefði við borið og ei hefur það síðan skeð til þessa tíma. Þanninn geldur skepnan mannsins honum þó til endurvítkunar.

KAP. VII

Næsti bær við Þverá að sunnanverðu er Ystagrund, frammar og nær Héraðsvötnunum. Bær þar fyrir ofan heita Frostastaðir. Þar bjó þá lögréttumaður, Þorgrímur Þorgrímsson, nefndur í stað Jóns Steingrímssonar afa míns, velmaktarmaður. Einn hans sonur var þá í skóla er Sigfús hét. Næsti bær við Frostastaði er Hjaltastaðir. Þar bjó presturinn síra Björn Skúlason. Hann átti móðurafasystir mína, Halldóru Stephánsdóttur, eitt það mesta kvenval. Tveir þeirra synir fóru í skóla, síra Jón, er varð prestur á Auðkúlu, og Stephán sem varð síðar skólameistari og nú er ²⁵ við stjörnulist og landmælingar í Kaupenhafn.

Að Ystugrund flutti móður mín sig svo næsta ár. Þá deyði herra Steinn en hústrú Valgerður fór að Viðvík til m(onsiu)r Einars Jónssonar sem átti dóttir hennar, Helgu Steinsdóttir, svo nú varð taptslök um heit þeirra. Nú fór eg fyrir alvöru að læra minn kristindóm, magister Jóns Árnasonar spurningar. Átti nú móður mín mikið bággt, eins og margir aðrir, um þau ár. Þó stillti hún svo til að aldrei skyldi hún smjörlaus verða þó annað undan gengi. Varð eg nú feginn að þiggja máltíð annars staðar. Þó fór eg hvorgi til þess, síst að Frostastöðum, þó þar væri nóg efni af ábeitarríg og kryti sem þar var í nágrenninu. Gjörði eg mér það tíðum til erindis að Hjaltastöðum að láta hlýða mér yfir en kona prests og afasystir mín vissi máske annað, sem undir bjó, og lét mig aldrei ósaddan frá sér fara, frammar gat hún ekki. Kóm mér nú fyrst í hug að gæfi guð mér einhvörn tíma þau efni að gæti eg gefið matlystugum manni næring skyldi eg minnast þessa. Mér gekk vel að læra svo eg var tekinn til sakramentis 10 vetra. Vandaði presturinn það verk vel sem hvað annað. Nokkur þau orð hafði hann við mig í skriftarmálunum sem mér gengu svo í merg og bein að eg hefi ei getað gleymt þeim sem voru þessi: „Þú skalt nú héðan í frá bevísa þig að vera sannan Jesú Christi lærisvein og eftirfylgjara. Það er þér víst ²⁶ ef þú vilt guðlega lifa, svo sem þú gjöra skalt, muntu ofsóknum mæta.“ Þessi blessuð guðs anda orð og bestu heilræði hagnýtti satan sér að leggja öðruvísi út í þönkum og hjarta mínu, nefnilega, eg mundi hertakast og verða einhvör píslarvottur etc. Hafði áðurgreind afasystir mín

sagt mér margar frásagnir þær, bæði af Vestmanneyjaráni og öðru fleira. Mig tók nú að dreyma og nokkur ár þar eftir að eg væri að stríða við Tyrkja, ætíð í kirkjugörðum, flestum ókenndum, einum eftir annan. Þóttist eg fá af þeim mikil högg og sár og rétt í dauðann komast. Loksins komst þetta svo vítt að eg bar það ei af og sagði hér frá presti mínum og spurði hann að (í fávískunni) hvort hann hefði fyrirséð þetta á mér. Féll hann fyrst í stans og sagði síðan: „Djöfullinn er farinn að freista þín og skelfa, með betri hlut en þú nærri getur er guð að benda þér og stunda þú að lifa sem best. Þetta er ráðningin: Þú átt að verða prestur og meiri en eg, þar þér þótti kirkjugarðarnir margir vera, en munt eiga að berjast við einhvörja balstýruga menn.“ Mikið deyfðist innkominn ótti við hughreystingar hans en fyrirsögn hans gat eg ekki fyrir mig komið þar engin líkindi voru til þess það yrði. Á þessum aldri forsómaði satan sig ekkert að koma mér til ýmsra synda og lasta eftir sem sá og heyrði að aðrir léku sér að og náttúran var hneigð til. En sá alvísi góði guð hagaði því svo til að mér varð það ei til skaða heldur til hins besta. Af ótal dæmum framfæri eg eitt sem er ²⁷ þetta: Móðir mín lét mig ætíð til kirkju fara hvönær sem embættað var. Átti eg að segja presti úr messunni, er mér hægt veitti, því eg kunni mikið af guðspjöllunum og margar historíur úr Nýja testamentinu. Eitt sinn, sem var annan dag páska, blæs satan mér inn að eg skuli heima vera og hafa góða daga í órum, ærslum og spilamennsku með heimaskríl eftir lesturinn, skrökvaði því að móður minni að eg veikur væri og gæti nú ei farið til kirkjunnar. Hún trúði þessu og fór sinn veg en eg las með skyndi og svo var tekið til allra lystugheita, sem upp fundið og við komið varð, svo eg ásetti mér að bragða þetta oft. Móðir mín kom heim frá kirkjunni. Eg tók reiðhest hennar, spretti af, reið hönum berbökudum til að vatna honum á sléttu og þýðu túni. Hann var fýrugur, svo eg kreppti fætturnar að bógunum til þess að halda mér á baki. Að vörmu spori dettur hann en bógurinn að aftanverðu, þar eg kreppti fótinn að, brýtur hann öldungis í sundur, það var sá vinstri. Þar lá eg fótlama og var þaðan í brekani heim borinn. Ba(r)tskeri var sóktur að setja fótinn í stand og láta við hann hundsmör og spilkur. Tók eg svo mikið út, að eg neytti ei, að eg sagt gæti, svefns eður matar í 6 dægur. Þær satans árásir, sem eg leið þann legutíma, veit guð. Hann miskunni mér!

Fótleggurinn settist vel saman svo eg komst fyrst á fætur, þó við staf, á uppstigningardag. Þessi verðuga, en þó vægðarsamlega bending guðs varð mér að þreföldu góðu, fyrst þenaði hún mér að þekkja synd mína, að forsóma ei guðs hús og hans h(eilaga) orðs kenningar hvað eg hefi mér síðan látið sagt vera, svo sem ²⁸ hann sjálfur veit. Þar næst lærði eg með viðgjörðinni við mig að koma öðrum til liðs, er svoddan slys hafa reynt og til mín hafa getað leitað, í þriðja lagi fríaði það mig frá vissum, hættusömum viðgjörningum er skólapiltar í þann tíð brúkuðu við þá sem nýir komu til þeirra.

Eitt sinn tókum við fyrir okkur allir, bræðurnir þrír, á einum hesti að hleypa á sund í einum vatnsstokk, við heyrðum aðra hæla sér svo mjög af þeirri list, flutum allir af hestinum en hvörninn við komunst til lands veit guð. En af því sá yngsti hafði þá ei vit á að þegja, sem og betur fór, vorum við allir vel hirtir. Í annað sinn var eg einsamall af mönnum til að verja engi, datt hesturinn, er eg reið, óforvarandis á sund. Eg reið á lausum þófa. Flaut eg langan veg sem eg vissi ekkert til mín þar til mig bar að landi í eitt sandvik. Þar stóð eg á fótunum og hélt á þófanum. Mikið hafði ofan í mig farið af vatni, munnurinn og vitin full með sand. Hér mátti eg sem oftár á þreifa að guð vildi unna mér lengra lífs. Aldrei fæ eg í þessu lífi útgrundað hans almætti, gæsku og miskunnsemi yfir mér óverðugum.

KAP. VIII

Hvað mínum frekari lærdómssökum viðvíkur byrjuðust þær með mikið lítilfjörlegum hætti og eymdardóm. Þá áðurnefndur Ólafur frændi minn var orðinn fyrirvinna, sló hann sér fram fyrir allt, sem von var, og vildi eg gætti einkis annars en vera pligtugur undir sig. Hann var allur upp á bústang en lítið upp á bóklegar listir en eg var þar hneigður til hvað hann gat ekki liðið. En eg tók þá í mig kergju og hlýddi honum sem minnst |²⁹ eg gat við komið en Þorsteinn bróðir minn átti betur við hans geð. Eg fékk mér að blek og penna og fór að bera mig að skrifa. Hann ónýtti þetta allt fyrir mér sem gat og sagði (því hann vissi ei betur) að aldrei gæti þetta þént mér til lífsbjargar og svo framvegis. Eg bað móður mína í laumi að koma mér í burtu svo eg lærði vel að lesa og skrifa, eg hefði svoddan löngun til þess. Hún hlýddist á þetta og eftir áður umtöluðu sendi hún með mig á góu til frænda míns, síra Jóns Magnússonar, er þá var kapellán hjá föður sínum, síra Magnúsi á Mælifelli, og var með mér gefið gott 10 aura virði og átti eg að vera til krossmessu og svo við bætast meðgjöfina. Kona hans hét Steinunn, dóttir síra Jóns Þorvaldssonar á Miklabæ, systir Einars í Viðvík. bræður átti hún tvo, Þorvald og Sigfús, sem báðir voru þá í skóla. Sá fyrri varð eftir það bóndi á Blikalóni, hinn bókhaldari í Reykjavík. Eitt barn áttu þau, sem Magnús hét, mikið veikur, hann varð ei heldur gamall. Þá bjuggu þau á Starastöðum í Tungusveit. Nær eg þangað kom vildi hún varla sjá mig né heyra, þó varð það af fyrir stóra lempni prestsins. Svo fór hann að segja mér til að lesa í Summaríu herra Guðbrands. Var það ei nema litla stund úr dögum því prestur varð sjálfur að ganga til fjár og var skjaldan heima við. Þá voru nýprentaðir Upprisusálmar. Tók hún fyrir sig að læra þá. Varð það af öllum bóklestri mínum að sitja fyrir framan hana og minna hana á þá þar til hún hafði þá útlært, hafði eg það gott af þessu eg lærði þá undir eins, |³⁰ þar fyrir utan sitja undir og glingra við litla son þeirra, sem mér þyngst veitti, því hann var svo veikur en

hún vildi ei auðveldlega missa hann ef guð hefði svo viljað. Þjónustustúlkan, er passa átti upp á fót mín og aðra rækslu var í raun og sannleika það mesta óbermi en á þeim aldri var eg lúsugur að eg þurfti umhirðingu. Fór svo að eg fékk rétt geitur í höfuðið. Vargurinn át sig þar inn í hörundið, sérdeilis hnakkann. Þar hafði eg það allra mesta óyndi svo síðan get eg hvörjum einum vorkennt það. Svo vildi til, einn maður kom þar, náungi móður minnar. Hann sá, hvörninn eg var orðinn á mig kominn og gjörir strax orðsending móður minni að sækja mig hvað hún að vörmu spori gjörði. Það veit guð hvað feginn eg varð þeirri stundu. Illa lagðist presti út svoddan meðferð er honum var þó ei að kenna. Hann gat ei við ráðið. Hann var mér ætíð ættrækinn og góður fyr og síðar. Þar til mundi eg lengi þá móðir mín var grátandi að hreinsa upp höfuð mitt en ei beið lengi eg komst í gott stand með þetta aftur. Var hún úr þanka að reyna til við mig frammar, allra síð koma mér þangað aftur, né tala um þetta. En Ingibjörg föðursystir mín tekur sig upp um sumarið, fer til prests og mun hafa sagt honum hreinan sannleika. En svo samdist þeirra á milli að eg skyldi fara til hans aftur með góunni næsta ár. Flutti hann sig þá að Mælifelli því faðir hans andaðist í millitíð. Þó eg myndi til hins fyrra, dró mig lystin til að læra að taka þetta af og fara þangað. Fór nú allt betur, mér var tilsett góð þjónusta, ³¹ nú var eg settur undir skrif og lagði hann alla alvörugefni á að eg skyldi setta- og fljótaskrift sem best læra. Skrifaði eg á þeim fresti langar vikubænir í settletur, en Orðkviðaklasa og Klasbarða í fljótaskrift. Kom honum nú í hug, er hann sá, eg gat sjálfur þaðan í frá tekið mér fram um skriftina og lesið hana sæmilega að vita til hvort eg gæti ei latínu lært. Fyrst hvað eg næmur væri reyndi hann á þeim 1ta Passíusálmi er hann setti mér fyrir að læra meðan hann gengi þar í fjárhús skammt frá og lofaði mér vissum hlut, er hann enti, því eg var vel búinn þá hann aftur kom. Þetta var þann vetur sem biskup Harboe var hér fyrst í landi og kom með honum skólaforordningin hvar í var fyrirskipaður langtum meiri lærdómur í skólunum en áður hafði verið. Fyrir páskana komu að Mælifelli þrír skólapiltar sem voru þar fram yfir þá. Það voru áðurnefndir tveir bræður hennar og Skafti, frændi hans, er prestur varð að Hofi í Voknafirði. Nú var prestur farinn að láta mig læra nokkrar glósur og borðsálmana í latínu. Voru nú þessir teknir í ráð hvort eg væri hæfur til skólalærdóms eður ekki. En þeir töldu þar á mikinn örðugleika. Eg væri ei vel talandi, tornæmur að læra svo mikið etc. Sérdeilis voru á þeirri grein bræður hennar sem ætluðu, eins og fleiri í þann tíð, að gefa frá sér lærdóminn hvað þeir og gjörðu. Var þá systir þeirra lítið umgefið að eg, auminginn, frændi hans, kæmist ³² upp til manns fyrst það vildi ei lukkast með bræður hennar. Svoddan brest var að finna hjá henni sem þó var mikið guðhrædd og siðavönd. Varð það svo af að prestur gaf aldeilis tapt með mig, tók mig með sér fyrir lestadrengr út á Skaga að sækja

þangað trjávið og kenndi mér nú vel þá lestamennsku og svo síðar meir því allt hið besta vildi hann mér, fór svo með mig sjálfur til móður minnar, lagði niður fyrir henni allar sakirnar og svo systir Ingibjörgu. Móðir mín og hún elskuðust með falslausum kærleika og komu oft hvor til annarrar, stundum af lystisemi, stundum, þá eitthvað amaði að svo allt skildist nú í góðum kærleika. En eg sló mér til að lesa sögur og rímur og fá það að. Nú giftist Ólafur frá móður minni og átti Kristínu, dóttur síra Björns á Hjaltastöðum, og fór að búa á Uppsölum hjá Silfrastöðum. Sneyddist nú um aftur í heimilinu. Hvör rakar eld að sinni köku og er það ei tiltökuvert. Hann kól ekkert af mér, hvorki þá né síðar, enda var hann mér manna bestur þar eftir þá eg til menningar komst. Svo tók móðir mín karl sextugan, er hét Guðmundur Þórðarson, stuttur og digur, auknefndur móri af hnexi [svo]. Af því hann var ofurmóleitur, geðgóður, erfiðissamur og drykkikall, féll okkur vel við hann. Hann átti kerlingu öfuglynda, og vegna hennar varð karl þessi að fara frá okkur aftur. Hann var svo frískur ³³ á þeim aldri að eitt sinn um dag risti hann 80 reiðings og skar nærstrengina og álagsdýnurnar upp á 60. Brúkaði hann mig að hjálpa sér nokkuð til og var þessi reiðingur bunkaður í tvo háa kesti. Var hann svo ólúinn síðast að hann lék við fót sinn og, með leyfi að segja, p[í]ssaði yfir annan bunkann, hló að og sagði: „Svo er 6tugur kallinn frískur enn.“ Svo var hann hlátursverður í fleiru.

Nú kom upp á mig aftur fjárumhirðingin og fór eg að brúka siði föður míns og var mér það indæl iðja. Sömuleiðis tók eg mér fram um slátt að ei þurfti að sjá mikið á bak annarra, læra að dengja og smíða mér orf og önnur verkfæri. Lærði mig nú og menntaði þar til í besta máta faðir jafnöldru minnar hvör eð þar með smíðaði fyrir móður mína en fiskur lá undir steini með fram með þetta er eg enn ekki sá. Gamall karl fór þar um er hélt við búhokur á Höfðabúð í Sléttuhlíð. Hann sló sér til matar og fékk svo hýrgun til hingað og þangað í firðinum á sumrum þá hann var búinn að slá upp kot sitt. Hann hét Guðmundur, bróðir Jóns Ólafssonar, er átti Ingibjörgu föðursystir mína. Voru þeir bræður aldrei lyndislíkir. Hann var faðir síra Friðriks á Borg í Borgarfirði. Hann hafði verið í skóla og síðan djákni, og gaf svo allt frá sér, mest af undarlegheitum. Eitt til dæmis er það: Kona hans druknaði í lending fyrir framan kot þeirra er hún hafði með öðrum farið fram í Málmey. Hann gekk þar að, er hún látin lá, og sagði: „Oft er lítil stund til góðs enda er hún til móðs. Hvað vildir þú fara þessa ferð? Illa fórst þú ³⁴ og ógæfusamlega tókst þér nú ferð þessi hjá því sem vant var.“

Lengra skal ei fram fara í þetta gaman. Hann kom til móður minnar. Hún tók hann nokkra stund, mikið fyrir mína bón af því hann var svo fróður. Þá að var sest á kvöldum gaf eg honum tóbak að kveikja í pípu sinni og bað hann aftur að segja mér sögur, sem aldrei þrutu, svo og úr skóla og hvörninn

latínan væri hneigð sem hann sagði mér. Rómverska historíu eina, sem finnst í Svetonio, sagði hann mér, hvórrar inntak var þetta: Jörðin sprakk þar eitt sinn sundur. Úr þeirri gjá kóm þvílík pest að fjöldi fólks dó. Goðafréttin var aðspurð um ráð og bót hér við er svaraði ef nokkur maður væri svo frigeðjaður að hann fleygði sér í gjána þá frelsaðist föðurlandið. Að þessu heyrðu gaf sig einn til, er Curtius hét, sem með stærstu viðhöfn fór á hest og hleypti í gjána, drap sig og frelsti föðurlandið. Hér um tala eg ei né frá segi meira fyrst um sinn.

KAP. IX

Þá var eg 11u vetra er eg sá danska þjóð. Var eg þá látinn fara í kaupstað að reka þangað sauði með öðrum í Hofsós. Þar var þá fyrir sá kaupmaður, sem hét Sören Pétursson, og hans son, Pétur Holm, var þar eftir undirkaupmaður á Eyrarbakka. Hann var kaupmaður hér við land hér um 50 ár og kom sér ætíð vel. Var þó ei í sinni höndlan fyrir utan synd þó svo siðferðisgóður að hann lét lesa kvöld og morgna guðsorð í kamersi sínu. Nú stóðst svo á, var töf í kaupstaðnum, var um helgi³⁵ og lágum við tjöld. Hann sendir þangað og gjörir boð, þeir skuli, sem þar séu og vilji, koma til lesturs síns inn í búð. Menn gjöra það og fer eg með. Hann les sjálfur mikið seint og guðrækilega. Að því enduðu gengur hann fram fyrir oss og spyr alla hvað þeir muni nú sér til sáluhjálpar úr lestri sínum. Á svoddan áttu menn ei von, og varð því, æ, því miður, ekkert fyrir. Þeir einir áttu og í hlut í það sinn. Síðast spyr hann mig og segir mikið blíðlega: „Þú, minn litli son, kanntu segja mér nokkuð?“ Eg var til reiðu af vananum og segi: „Legg ekki þína hönd á drenginn.“ Hann fann að þessi engils orð komu fyrir í lestrinum og fer að spyrja mig frammar en eg leysti úr, sem þá hafði vit til, svo nú fór kallinn að gráta og biðja fyrir mér en áminna hina um gáleysi sitt og segir þeim, þeir skuli ætíð muna nokkuð úr guðs orði og segir: „Þar sjáið þið þann dreng sem verða ætlar meiri maður en þið“, og biður af öllu hjarta fyrir mér, gefur mér pening, og segir: „Kaup þér þar fyrir bók og fullan hattinn minn með brauð“, en þeim svo mikið öl sem drekka vildu en ei annað. Hvar finnst nú þvílíkt dæmi á þessum tímum á hvörjum lærdómurinn á að vera ⟨að⟩ aukast og blómgast en manndyggðir og siðir að lærast í hæðsta máta? En því meira hnignar því er síst skyldi.

Þar næst sá eg Ludvig Harboe þá hann var af kóngi Kristjáni 6tta. sendur að vísitera hér landið. Las eg þá á Flugumýri með öðrum börnum fyrir honum. Með honum var túlkur og notarius Jón Thorkelsson, sem áður hafði verið skólameistari í Skálholti, og síðar, við sinn afgang, testamenteraði allt sitt góss fátækum börnum í Gullbringusýslu að læra að lesa³⁶ og skrifa. Af hræðslu og óvana gátu börn varla leyst úr fyrir honum en guð gaf það að mér tókst ei svo illa upp svo eg var sérdeilis nóteraður upp hjá honum. Jón hét

föðurbróðir minn. Hann bjó þá á Þverá. Hann fór um jólin að Hólum sinna erinda, fann hérgreindan Jón Thorkelsson, telur sig í ætt við hann hvar við hann kannaðist. Hann spyr hann að hvort þar sé enginn í ættinni sem geti lært í skóla. Hinn neitar því nema ef eg sé og sé þó búið að reyna það, segir þó eg sé hann sem þeim hafi líkað best við á Flugumýri. Hann gætir að og finnur það er satt. Þarf það ei að orðlengja. Hann segir honum um morguninn, eftir að biskup Harboe segi, hann og móðir mín skuli koma með mig heim til stólsins á páskum og skuli meðfylgja prestsattest um náttúrufar mitt, framferði, lærdóm og aldur. Nær þessi tíðindi berast er í ýmsum áttum gjört að þeim spott og athlátur, rangfærð orð og frásagnir karlsins á marga vegu, setið við eyru á presti eg sé fullur af grillum, standi og slími þar og þar út um hagara. Mér er kvöl að minnast á allan þann elg. Helst átti Frostastaða- og Brekknafólk þátt í þessu. Sigfús, sonur Þorgríms, sem nú var einn búinn að gefa frá sér skólaveruna, gjörir sér ferð til mín og það oftast en einu sinni, útmálar fyrir mér skólann sem það argasta fangelsishús, piltana að því skapi, lærdóminn sem stundlega kvöl svo nú varð eg tvíráður hvað af skyldi taka. En móðir mín, sem betur þekkti þá heimsins öfundσύki en eg, sagði eg skyldi sem minnst festa trú á þetta og láta eins og eg heyrði ei né sæi hvað sem á³⁷ gengi. Hún fór til prests síns, síra Björns Skúlasonar, bað hann um vitnisburð minn skriflegan er svo var látandi eg hefði sér og henni verið hlýðinn og mundi vera temmlega næmur. Um fleira mun hann ei hafa vogað að vitna vegna þess sem búið var að útflæma mig í hans eyru. Nú fer velnefndur föðurbróðir minn, Jón, og móðir mín með mig hér eftir heim á biskupsstólinn, var það á 4ða í páskum árið 1744, á fund við herra biskupinn, Harboe. Tók hann móður minni sérlega vel. Lætur hann herra Jón Thorkelsson spyrja mig á alla vegu út úr mag. Jóns Árnasonar spurningum, er yfir stóð meir en eykartíma, og varð það að leikslokum að þeir ályktuðu mig hæfan að takast í skólann. Hann lét kalla stólshaldarann eður oconomum fyrir sig (er þá var núverandi fóveti Skúli Magnússon) og segir honum eg sé hæfur að takast í skóla en sé fátækur og kunni ei gefa með mér og það sannar herra Skúli satt að vera en afsegir eg inntakist án meðgéfar. Svo brást nú krosstré sem önnur tré. Tók þá velnefndur herra Jón Þorkelsson svo tali hans: „Þó þér viljið nú ei ærlegheit sýna, sem forsvar þessarar ekkju, við þennan stakkels dreng, er eg hefi heyrt að sé ættingi yðar, svo skal það ei í vegi standa. Þér skuluð hafa meðgjöf hans frá þessum degi til næstkomandi Jónsmessu, þá stóð skólinn svo lengi, og taldi honum þar strax út peningana, hvar við sjálfur herra biskup Harboe og nokkru bætti, og þar með var eg tiltekinn tíma í skólann inntekinn. Það sama sumar fór háttnefndur herra biskup alfarinn þaðan í Skálholtsstiftið en áður hann fór dimitteraði hann nokkra pilta úr skólanum og fór að regla niður aftur hvörjir á ölmusuna takast skyldi eftirleidis. ³⁸ Voru þar

allmargir umbiðjandi, eins og vant er en ei losnuðu nema fjórar ölmusur. Kemst nú stólshaldarinn í það viðtal og ráðslag. Er eg nú fyrst fyrir tekinn þar eg hafði þennan litla tíma bæði vel hagað mér og mikið lært. Annað varð enn ei svo vel markað. Stólshaldarinn verður enn móti mér og segir mér sé þarfara að læra lands- og bóndavinnu og hafa fyrir móður minni en leggjast í örbeit með þennan lærdóm upp á það óvissasta útfall og svo framvegis. Í fljótu álitu mátti þetta illmenska hans sýnast, og nokkur konar öfundskýki en það gat eg til vits og ára kominn aldrei svo útlagt. Hann vildi móður minni og mér það besta og ætlaði eg mundi ei afkomast, var og að koma á ölmusuna systursyni sínum, Magnúsi Ketilssyni, er þó heppnaðist ei í það sinn. Annars er það ljóst að honum hefur verið ætíð lítið umgefið um skólalærdóma. En hvörninn sem þessu var háttað vildi guðs forsjón haga því svo til að sér skyldi verða þetta til dýrðar en mér föður- og forsvarslausum aumingja til upphefðar hvar til hann senti mér nú hjálp úr framandi landi því þessu og þvílíku tali og mótmælum stólshaldarans svaraði herra biskupinn þessum orðum: „Hann skal (nefnilega: eg) í guðs og kóngsins nafni njóta einnar ölmusu í skólanum næstkomandi ár og svo framvegis.“ Stólshaldarinn uppástendur þá í tilliti skólaforordningarinnar að svo megi einhver gefa sig fram og stilla fyrir mig caution ef að ³⁹ mér kunnist mistakast eður ei geta lært út eftir sem hún fyrirleggur og nú komst enn í vanda að sýnast mátti. En guð kom nú vonum bráðara með liðveislu. Áðurnefndur mr. Einar Jónsson í Viðvík var þá kominn á stólinn. Hann gefur sig fram og stillir mín vegna begerða caution undir sínu nafni og hústrúarinnar Valgerðar. Svo langt mundi hún nú fram. Svoddan fornaldartryggð var jafnan að finna hjá því sæla guðs barni. Hér kom öngvum í hug að leita hennar liðveislu. Hér við varð stólshaldarinn nauðugur viljugur að þagna og láta af og var mér svo þar eftir sá allra besta og ráðhollasti maður, að fráteknu, einu afviki löngu síðar. Þar eftir kom hann syni sínum Jóni nú fóveta í skóla og fól mér hann þá framar öllum þar til forsvars og umgæslu á hendur. Margt fer öðruvísi en ætlað er. Ei varð mér auðið að geta launað í neinu þeirri góðu hústrú velgjörning sinn. Söm var hennar gjörð þó ei þyrfti fyrir guðs náð á því að halda. En mágur hennar mr. Einar bað mig að lána sér í harðindunum 1753 2 rd. til specie en eg sendi honum 4 og gaf honum þá og síðar, 1770, hest á Alþingi, er hann varð þar svo nær gangandi, og hans fornu vinir, er hann þar hitti, gátu ei eður vildu ei verða honum hjálplegir. Þá gafst mér á að sjá að full er haldinn félaus manni en frómum og guðhræddum manni leggst þó ætíð eitthvað til þegar í vandræði er komið. Átti þetta vel heima hjá honum. Hann sálaðist í heiðarlegri elli 1779 og lét ei börn eftir en einn hans systursonur er mr. Jón Grímsson, þénari herra Finns, síðar prestur, nú verandi (i) Görðum á Akranesi. ⁴⁰

KAP. X

Nær eg var 15 ára var eg í skólann inntekinn á páskum, sem áður er sagt, árið 1744, og var þar eftir, sem míns skólameistara vitnisburður útvísar, í 6 ár, að þessum parti frá páskum til Jónsmessu og öðrum frá Mikaelsmessu til föstuingangs meðtöldum, svo raunar var það ei meira en 5 ár. Þá eg í skólann kom, kunni eg ei svo mikið að segja sem Bonus dies felix nox, licet exire, og þess háttar smáglósur, sem á þurfti að halda. Síra Skafti Jósefsson, sem nú er prestur á Hofi í Voknafirði, náfrændi minn, varð þar minn tutor, þ.e. forsvarsmaður. Hann skrifaði upp þessar glósur handa mér og lagði mér það heilasta í öllu er eg þurfti að vita og gjöra meðan saman vorum. Frí varð eg við innbyrðis skólareglur þeirra er brúkast við nýkom(n)a: Snorra, bál, flug og skírn nema með vægasta máta vegna míns áður laskaða fótar. Þeim sýndist eg og ei vera svo stífsinna að þess þyrfti stórum við. Herra Jón Thorkelsson gaf mér Donatinn, og sagði mér að koma til sín þá eg vildi, að þiggja mjól(k)sopa úr könnu hans. En þá skólapiltar komust að því héldu þeir, hvað þó ei var, eg bæri hönum fréttir. Varð eg þá að leggja það niður er eg sagði honum og grét hann þá yfir mér og sagði: „Þó skal eg muna til þín“, hvað hann og gjörði því þá hann var aftur kominn til Kaupenhafnar og hann heyrði eg tók að mannast sendi hann mér árlega gefins góðar latínubækur en eg honum aftur það sem nýtt ⁴¹ var prentað á Hólum. Og þá eg var útskrifaður skrifaði hann mér til að sigla sem stúdent og koma til sín og það ætlaði eg að gjöra en það féll öðruvísi sem drottinn vildi. Eg settist neðstur í skólaröðinni sem von var. Næst fyrir ofan mig var áðurnefndur jafnaldri minn, Erlendur. Hann hafði lært í heimaskóla einn vetur en áður skólanum var sagt upp um sumarið var eg búinn að ná honum í lærdóminum því eg lagði svo að mér sem mest eg kunni og lá marga nótt í fötunum. Næsta haust var eg látinn fara upp fyrir hann, sökum ástundunar og góðs siðferðis, hvar af hann lagði á mig innbyrðis sterkasta hatur og þurfti þó oft orð og úrlausn til mín að sækja. En á aðra hönd hönum settist bóndason nokkur af Langanesi, Bjarni Jónsson að nafni, sem nú er prestur á Breiðabólstað í Vesturhópi og prófastur í Húnavatnssýslu er síðar fór með fleirum öðrum upp fyrir hann. Þessi Bjarni Jónsson og eg bundum þá elsku og tryggð saman er hvörugur okkar hefur enn út af brugðið og mun ei heldur verða með guðs hjálp svo lengi lifum. Þá fyrstu nótt, sem eg var í skóla, dreymdi mig að eg þóttist vera kominn þar í dómkirkjunni upp í prédikunarstól en strax þar að mér koma einn þann ófrýnilegasta jötun sem kippti mér þaðan burt og kastaði mér langt út fyrir dyr og svaf eg þá nótt ei meira en þann dúr því jafnsnart prédikaði sá vondi andi fyrir ⁴² mér eg mætti strax gefa frá mér eftirsókta upphefð því mig mundi eitthvað það illt henda að eg félli með niðurdrepi úr henni aftur. Þó var eins og mér þar á móti sagt væri að eg skyldi ei tapt gefa að óreyndu því ef

eg hagaði mér vel og guðrækilega mundi ei þetta rætast svo að endurminning til þessa fyrir sérlega guðs handleiðslu varð mér að fráhaldi að gjöra nokkuð illt eður ósæmilegt vísvitandi, meðan eg var í skóla, þó að oft gæfist orsök til þess, og leið heldur högg og slög en gefa mig í vandan selskap. Var eg þess vegna af kerskni og gamni lengi fram eftir í skóla kallaður María því þeir eldri gáfu þar drengjum ýmsa titla eftir lunderni þeirra og þess háttar. Eitt sinn var eg flengdur í skóla vegna kunnáttuleysis, sem þá var af of miklum vökum, og í annað sinn vegna hláturs í kirkjunni af hneykslislegum hlut svo mig henti þar engin slys. Réði því síðar að draumurinn hefði verið fyrir því er harðindin fyrir norðan með fleiru ráku mig þaðan hingað í suðurstiftið. Að fráteknum fyrsta vortímanum var eg fyrsta ár mitt þar með þeim neðstu, annað árið eður veturinn þokaðist eg í miðjan neðra bekk, þann þriðja veturinn varð eg efstur, meira af slympulukku en verðugleika og komst í allmikinn vanda að forsvara mitt sæti er þanninn tilfjell. Examen um haustið var lesið fyrir úr Svetonio, og verður |⁴³ fyrir historia sú er kallinn Guðmundur hafði áður sagt mér að eg treppti þar meining orðanna mörgum frammar. En hvað eg kvaldist í samviskunni að heyra þá öðrum, mér langt um hyggjari, var bent til að sjá hvörsu eg hefði um sumarið iðkað mínar stúderingar hjá því sem þeir. En það knúði mig því fastara að stúdera, svo fyrir utan daglega agenda og ötlunarverk, fór eg að stúdera Sallustium og Ovidium, sérdeilis hans Metamorphosin, af hvörri eg mikið kunni að framanverðu og fékk svoddan lyst til þess síðara að eg hélt það angur gæti ei að mér komið að mér yrði ei skemmtun að lesa verk hans. Svona er unggæðið. En allt annað hefur þó sannast sem von var á. Fjórða veturinn fór eg á borð eður efra bekk og fór þar upp yfir 5 óreglulega því vissir höfðingjar létu ei börn sín í neðra bekk og eg man nú ei víst hvað fleiri, þó voru þeir tveir eður þrír. Þann 5ta veturinn var eg efstur og báða þá vetur notarius skólans, hafði eg þó næsta lítið fyrir því, eg átti að gjöra, og vildi þá hafa mátt lengur vera en fékk það ei, hvörja viðleitni sem hafði í frammi. Fyrir utan Donatinn skrifaði eg mér sjálfur öll mín lærdómskver og fyrir marga aðra nýkomna var eg að því um daga en um nætur og morgna lærði eg oftast lektíur mínar svo fyrir þá iðni og árvekni átti eg í bókum, þá eg útskrifaðist (með nokkrum er mér gefnar voru), upp á 15 rd. Sú fyrsta bók, er eg eignaðist, var Davidspsaltari í latínu. Hann á nú mr. Jón |⁴⁴ Jónsson á Höfðabrekku, síðar prestur í Meðalla(n)di. Flestar þær bækur seldi eg, þá eg ætlaði að sigla, að eg á nú ei eftir af þeim nema fáeinar svo sem Ovidium, Colloquia Erasmi, Logicam etc. Munu þær og eftir mig verða ófargaðar og njóti sá vel þeirra er þá njótandi verður. Mest hafði eg lyst á latínskum skáldskap svo eg kunni að gjöra vers oft fríhendis. Gjörði eg nokkur brúðkaups-, útfarar-, nýárs- og sumarvers til ýmsra er eg allt aflagði þá eg eltist og eg sá að slíkt var meir til eiginhrósunar og hræsnis fyrir öðrum

en þeim til dýrkunar sem gáfu þá hafði gefið mér ásamt fleirum öðrum. Þó skal guði til lofs sýna þá gáfu með fáeinum stökum er eg svo nær fríhendis gjörði í skóla þeim er lesa kunna þessi blöð og skyn bera á svoddan, til leyflegs gamans og sannrar ályktunar, vers þau eru eftirfylgjandi:

Oh! studiosa cohors et pignora cara, valete! Vos maneant semper prospera qvæqve, rogo.

Cernite jam matrem cupressea serta gerentem Imbre per indignas usque cadente genas! Ast! referam, nati! qvæ sit mihi causa doloris:

Est quod palliolo privor adulta meo. Sistite solliciti tantæ tamen esse ruinæ, Nam vos, o juvenes, si modo fata juvant, Aura nobilium virorum induta videbo Tegmine magnifico pallioqve novo.

Útleggingin er þessi: ,Ó, þú lærandi flokkur og kæru börn, farið þér vel, eg óska vari yfir yður ævinlega sérhvað farsælt, þér sjáið nú móður yðar berandi sorgartrés kransa, og að táraflóðið fellur um hennar kinnar þess óverðugar. |⁴⁵ Æ, eg vil segja yður frá, mínir synir, hvör að er orsök minnar hryggðar, það er sú, að eg öldruð verð svipt mínu hafnarklæði, verið þó samt eigi hugsjúkir af þvílíkri rúning því ef það banna ei forlögin skal eg yður, ó yngissveinar, aftur sjá íklædd hefðarlegu fati og nýjum búningi fyrir góðvild ypparlegra manna.‘

En tilefnið var þetta. Gamla skólahúsið átti að takast ofan en nýtt uppbyggjast sem hér sem gömul móðir kveður og síðan hughreystir börn sín með sinni viðréttingu. Þetta var árið 1750 þá skólanum var uppsagt. Á því sumri var þeim gamla skóla umbreytt að öllu leyti úr því formi sem það hafði verið frá tíð Jóns Arasonar biskups, hér um 200 ár. Þótti oss skóladrengjum mikið fyrir að missa það form svo vel vegna rólegheitanna að vera þar einsamlir oss sem og bitaleikjanna sem þar með lögðust niður og út af dóu, við hvörja leiki lærðust og iðkuðust áræði, harðfengi, nettleiki og fimleiki að hlaupa á skip, tréhest, ís og jaka í lífsháska hvað mér nokkrum sinnum hefur og með guðs hjálp til bjargar komið í sjóferðum með stærstu forundran þeirra sem þar upp á hafa séð. Eg var í góðu vinfengi hjá skólameisturum mínum, vegna minnar árvekni og ástundunar þó varð það fallvallt eins og hvört annað veraldarlán. Biskupinn, herra Halldór Brynjólfsson, var mér ætíð góður herra (hann mátti kallast einn Job): Erasmi colloquia gaf hann mér, þá eg var enn í skóla, af því heyrt hafði eg hefði yfirbugað tvo sunnlenska stúdenta í disputatíu, og *Kromayeri Systema* skenkti hann mér þá heyrt hafði mína dimissionsprédikun jafnvel þó Þóra hússfrú hans Björnsdóttir heimtaði hana aftur eftir fráfall hans. Hún var mér bæði í því og öðru versti maður er síðar kann nokkuð að sjást. Hvar fyrir herra biskupinum geðjaðist svo vel |⁴⁶ mín dimissionsprédikun var þeirrar orsakar vegna guð hafði skapað mig með

stirðu og nokkuð viðtosandi málfæri er mikið hefur vanist af fyrir setning og aðrar reglur svo eg kann að segja að vaninn er sú önnur náttúra. En af því eg var þá í nokkri ógúnst við skólameistara minn, Gunnar Pálsson (síðan prófast á Hjarðarholti), setti hann mér fyrir texta er eg út af leggja skyldi, þá eg útskrifaðist, þann er vel skyldi hlýða upp á þennan minn tunguvarnarmátt, nefnilega Exod. 2. v. 10 sem hljóðar um Moysis þunga málfæri. En svo gaf guð mér náð að útfæra þau orð með sínum kringumstæðum upp á illa og vel talandi tungu að allir, sem heyrðu, dáðust að nema öfundsjúkir. Og enn meiri náð sýndi guð mér í það sama sinn að nær eg nú fyrst prédikaði bar upp á sama hátíðisdag og faðir minn burtkallaðist hvar fyrir eg í þess endurminning gjörði mér bæn og epilogum hvar með eg þakkaði guði sem hefði litið sínum náðaraugum yfir mig og ent á mér, föðurlausum aumingja, sín blessuð fyrirheit, upphafið mig þanninn úr duftinu og sent mér í föðurstað þá verandi góða herra og svo framvegis. Að afstaðinni þessari minni fyrstu embættisgjörð á trinitatishátíðiskvöld, hvörja eg framflutti með allra stærstu hjartans lyst og gleði, lét biskupinn kalla mig inn fyrir sig, lofaði guð með fögrum tár-um, sem mér hefði veitt svo liðugar og góðar gáfur, gaf mér þá áðurtéða bók, bað og spáði svo fyrir mér sem síðan hefur fram komið. Var eg svo með góðum vitnisburði útskrifaður VII. cal. jun. 1750, fékk þar upp á og eftir leyfi biskups að prédika og catechisera þar eg héldi mér uppi í hans stifti. |⁴⁷

KAP. XI

Nú mætti sýnast að mér hefði allt vel og að óskum gengið á svo blómlegri æskutíð, meðan eg var í skóla, en því var þó öðruvísi varið að eg mátti þar ei alleinasta á bliðu heldur og svo á stríðu þar í bland kenna sem eg vil í fáeinum greinum sýna. Á mínu fyrsta ári í skóla var minn tutor, sem áður er sagt, síra Skafti Jósephsson svo eg kveið þá ei neinu meðan um mína hagi sem annar unglingur. En hann og annar skólapiltur til, síra Illugi Halldórsson, komust áður skólanum var uppsagt það ár, og áttu þeir þó að dimitterast, í svo stórt þjófnaðarmál að þeir voru í fangajárn settir og þanninn burt fluttir hvar með eg missti hans aðstoðar við. Var þó guðsnáð að fleiri komust ei í þá sök. Tildráttur þar til var þessi. Þar var á stólnum hestakarl, sem hét Fúsi, auknefndur flotkampur af nískheitum sem var sá allra mesti sviðingur sem hér innan lands á ævi minni hefi heyrt umgetið, sem of svívirðilegt er að upptelja, og safnaði þess vegna öllu í peninga er hann hafði þá samankvalið, hér um 80 rd. En svo sem margt ber á góma í skóla kom það í tal að mátulegt væri að skilja hann af með þá. En hér sannaðist að kemur í hug þá mælir að hér-greindir piltar og jafnvel fleiri náðu þeim sem uppfiskaðist með kænsku og svikum Skúla fóveta, sem þar var þá sýslumaður, fyrir umgang einnar

bannaðrar skækju þar á staðnum, |⁴⁸ bráðræði og drykkisvalli hans hvar fyrir hann hafði þar af lítinn hróður utan lands og innan. Ei dæmdi hann þá undir mark og húðlát heldur að sitja upp á vatni og brauði hjá sér í hálfan mánuð, sigldu þeir svo þar eftir, fengu geistlegheit sín, urðu attestati og síðan annar kirkjuprestur á Hólum en hinn á Hofi í Voknafirði sem áður er sagt. Svo gjörir guðs forsjón gott af illu. En þá Fúsi lé(s)t glaðvær fyrir að taka aftur á móti við peningum sínum, fékk hann þetta ansvar af sýslumanni: „Þinn bölvaður fantur, þú hefur með versta hætti samandregið þá og aldrei tíundað, og skalt nú ei njóta nokkurs af þeim, því þeir eru fallnir undir kóng.“ Féll þessi karl þá í vil og vesældóm, hraktur og hrjáður af hvörjum manni, og dó síðast í harðrétti. Þanninn verða afdrif mammons þrælanna á stundum. Þegar áðurnefndir piltar voru í fangajárnunum burt fluttir á sýslumannsgarðinn til að bíða þar síns dóms, lét skólameistari vor, Gunnar Pálsson, syngja þennan sálm: Tak af oss, faðir, ofþunga reiði etc., sem var af honum og oss öllum sunginn í svoddan hryggð að eg get því aldrei gleymt og hefi þess vegna ei alleinasta sungið hann með sjálfum mér og með mínu heimilisfólki heldur og í guðshúsum þá einhvör bágindi hafa verið á komin og hefur sá góði guð af sinni náð ætíð þar við veitt fljóta huggun og liðsemd, sem með hefur þurft, hvörsu óvænlega sem á hefur horfst. Honum sé lof! |⁴⁹ Þegar eg hafði nú þanninn misst velnefndan frænda minn og forsvor úr skólanum fóru illa artaðir drengir, sem ver gekk en mér, að leggjast á mig. Sá versti af þeim var áður áminnstur jafnaldri minn og sveitungi, Erlendur Sigurðsson frá Brekkum. Eitt dæmi af mörgum var það að skriffæri og hálstrefill hvarf í skólanum. Var leitað af notariis. Fundust skriffærin í kistli mínum en trefillinn í rúminu. Eg var aðspurður hvort ei hefði þetta tekið, hvörju eg neitaði, hvört nokkrum hefði lykil að kistlinum í hendur fengið, hvörju eg og neitaði. Þá ei ávannst með þessu var eg flengdur, barinn og laminn til að meðganga og þó eg neyddist til að játa, bar eg þá aftur á móti því að þeir komust í standandi ráðaleysi með mig en samviska mín var hrein og frí hvaða pyntingar sem eg leið. Þá öll viðleitni varð forgefins um nokkra játun þá eg var í frelsi kominn, hefst Bjarni sálugi Pálsson landphysicus, sem þá var einn af notariis, með þessi orð: „Eg sé, að drengur þessi er aldeilis saklaus, einhvör annar djöfull er hér sem vill fordjarfa hann, látum sjá, hvört enginn annar lykill gengur að kistlinum eður hvort hann verður ei upp sleginn, þótt hann sé nýr.“ Nú varð hann upp sleginn enda fannst lykill annar hjá Erlendi sem að gekk og var hann þaðan í frá bæði um það og annað illt grunsamur hafður sem ei var fjærri. Leyfði guð honum aldri að vinna nokkurt slys eður svig á mér hvörninn sem hann leitaðist við það. Hann varð eftir í skóla þá eg fór |⁵⁰ þaðan, útskrifaður sigldi hann til Kaupenhafnar, kastaði þar frá sér geistlegheitum og fór að stúdera lög að orði kveðnu, kom þar sundurþykki milli stúdenta, kom

svo hingað aftur með lítillri virðing, giftist skækju einni sem er illfygli sem hann að hvort hýðir og ber annað. Svo sem allir mínir skólabræður komust til manns, og stórra embætta sumir af þeim, svo hefur guð ei unnt honum til nokkurs þess embættis að komast að yfir aðra ráðandi væri. Hann veit best hvað með mannum býr og hvað hvörjum einum þénar. En Bjarni sálugi landphysicus, sem var í allri raun og veru einn sá hjartabesti maður við aumingja og nauðþrengda, komst við í hjarta hvörsu með mig hafði farið og varð mér sá allra bestu maður þaðan í frá, tryggvasti og trúfastasti vinur allt til dauðadags. Ber eg hans góðar menjar í læknisdómakonstinni, hvar til hann fræddi mig og styrkti með orði og verki, mörgum til liðs. Blessuð veri hans minning! Jafnaldra mín, sem eg hefi öndverðlega um getið, var þrímenningur minn og hét Ingibjörg Gísladóttir, í náttúru gagnskörp og álitsfríð, vel að sér til munns og handa, Lókaturinn Jón Egilsson, sem nú er prestur á Laufási, var móðurbróðir hennar. Hann kom henni af hennar og foreldra hennar undirlagi í undirráðskónudæmi [svo] á stólnum. Urðum við á ný⁵¹ kunnug og samrýnd, að hvort var oft hjá öðru, og gjörði mér allt til vilja og þénustu, sem meгнаði, hvar af kviknaði heitari ást hennar til mín að hún sat um mig til fylgulags og eiginorðs með öllum hætti er eg gat ei við séð í öndverðu. En hvörsu nærri er við urðum hvört öðru, stundum af tilstilli móðurbróður hennar, varðveitti guð mig af öllum líkamanslostu með henni né heldur eg veitti henni nokkurn ádrátt með eiginorð. Og þá eg fór úr skóla, fór hún og einninn burt til foreldra sinna í grennd við mig og enn með sama hugarfari. En þá hagaði sú guðlega forsjón því svo til að ríkur lausamaður vestan undan Jökli, sem gefið hafði sig til kaupasláttar norður, beiddi hennar hvar til eg og mín góða föðursystir Ingibjörg áttum góðan hlut. Lókatur og hún fundust þá hreinlega að tali þá hjónabandið varð fullkomnað. Fór hún svo vestur með manni sínum, settust að búi í Barðarstrandarsýslu og bróðir hennar, Sigurður, giftist þar einninn og er jarðeigandi og eiga hvort um sig mörg börn er þar að ættkýsl [svo] verður. Dæmið sýnir hvað óviturlegt það er þá foreldrar jafna ungum börnum saman. Best ætla eg að hafa sem minnst við svoddan. Aðra ættstúlku, sem hét Ing(i)björg Kársdóttir, átti eg þar á stólnum, einninn allvel að sér en hinni að öllu ríkari svo hún skenkti mér marga hluti sem eg var þurfandi um. Hún var kynjuð af⁵² Höfðaströndinni nálægt kaupstaðnum og hafði því nóg af þess kyns vörum. Hún gaf mér fyrst bláa sokka sem eg mátti þó ei brúka meðan í skólanum var því það var þá ei komið í brúk sem nú að skólapiltar væru í bláum sokkum eður stígvélum sem hvor auminginn keppist nú hvor við annan. Brúkuðust þá fyrir mesta stáss mórauðir rauðkembings-sokkar eður stálgráir. Hún varð sama sinnis við mig sem hin og eltu þær tíðum grátt silfur saman er eg lét sem eg sæi hvorki né heyrði. En ei heldur fékk eg nokkurn huga til hennar. Hún giftist síðar, varð um nokkur ár

landseti minn á Hofseigninni. Þurfti hún þá aftur minnar aðstoðar við er hún komst í fátækt hvað eg lét og ásannast í uppgjöf skuldanna. Af heiminum hafði eg enn ei meira að segja svo eg hugsaði nú að það væri sá allra versti og viðsjálasti hlutur að komast á unga aldri í tak við kvenfólk og láta það ei með sínu blíðlyndi og ástgjöfum yfirbuga sig og blinda og að þar mætti koma til heit bæn til guðs og mesta varúð og kunnátta að komast frá þeim í góðri vinsemd hvar til guð gaf mér sína náð. Þóra hústrú var upp á það í drykkiskap sínum að láta skólapilta spila, leika og slá á hljóðfæri fyrir sig í vissu húsi með öðru ónefndu. En þá hún fékk mig ei til þess, gjörðist hún mér sú allra versta og heiftræknasta manneskja, svo lengi hún lifði, hvar um nokkuð síðar. |⁵³

KAP. XII

Enn framar skal hér sýna sérlega guðs verðið [svo] og varatekt yfir mér meðan eg var í sama stað og er þar fyrst til að taka að enn þá elti eftir af gömlum forneskjuskap, rúnum og ristingum. Var þar til við skólann ein gömul skrifuð bók til að læra af alls slags galdur. Var hún forvöruð mann eftir mann í afviknu plápsi [svo] hvar enginn yfirboðari kunni að komast. En svo sem að það illa er tamast og auðnæmast svo gáfu sig ýmsir nasvísir drengir að skrifa upp og prófa eitt og annað upp úr henni og gátu með hjátrúnni þar á gjört eitt og annað ólukkugeglerí. Lokkaðist eg svo til þessa: En þar reglurnar stóðu upp á að menn yrðu í því verki að kasta frá sér öllum guðlegum þönkum með öðru fleira, sem eg gat ei gefið mig til, tókst mér ekkert, sem betur fór, og gaf svo það fljótasta þá svörtu konst frá mér. En sú bölvada bók fór úr skólanum með vissum manni og, eg má segja af guðlegri tilstilli, tapaðist svo að hún er ei framar til. Þó varði við átrúnaður um afturgöngur og uppvakninga og þótt eg legði léttan trúnað á það skraf varð eg þó var við hvorutveggja frá hvorju guð þó dásamlega varðveitti mig.

Gunnar skólameistari minn stúderaði svo sterkt að honum nægði ei kvöldvökur, heldur vaknaði til þess fyrir dag og þó eg væri í |⁵⁴ neðra bekk fékk hann mig til þess að fara inn í stað fyrir sig og kveikja sér ljós og var að ganga yfir kirkjugarðinn og langt inn í stað til þess, sem ei var hent fyrir myrkfælna, og þó mér heyrðist brak og brestir og ýmisleg hljóðafæri í kirkjunni og á þeirri leið gaf eg mig þar ekkert að. Leið svo eitt ár og lengur, sem þessu fór fram þá fært veður var, og varð mér ekkert að meini. En eitt sinn átti leið að stólnum einn prestur er fylgdi ein afturganga sem kölluð var Flugumýrarskotta og fór þessi andi á undan hönum. Nú stóðst svo á, eg skyldi fara inn í staðinn áður hann kom um daginn sem enginn vissi þó fyrir. Þegar eg kom að þeim dyrum staðarins, sem kölluðust stúdíudyr, kom að mér framar venju stuggur að ganga inn, sneri svo tvígang aftur upp í kirkjugarð. En þar mér þótti vanvirða að fara forgefins ferð, var og ei vel búinn að lesa

yfir, sem eg lét oft bíða til þess tíma, herti eg upp hugann og gekk inn í staðinn. Var eg þá tekinn jafnskjótt í loft upp, var eins og þykkvir flóka-
vindlar þrýstust alla vegna að mér og svo fleygt inn í ganginn hér um fimm
faðma leng(d), kastaðist þar svo niður og sá undir eins hvörn raft í stein-
göngunum og ljósberann, sem hrotið hafði úr hendi mér, hvar hann lá tók eg
hann upp, fór enn lengra í |⁵⁵ eldhúsið, kveikti þar og færði skólameistara
mínum. Ei sagði eg honum frá þessari hremmingu en hann sá að eg leit öðru-
vísi út en vant var og sagði eg skyldi leggja mig fyrir og ei hirða um lestra
þann dag hvað eg gjarnsamlega þáði. Um daginn kemur kvittur úr staðnum
að gre(i)nt óvætti hafði farið upp á hvorn mann og suma þunglega útleikið.
Grunar hann þá hvað verið muni hafa um mig og kallar á mig og lét mig segja
sér hvörninn allt hefði til gengið. Í annað sinn féll svo til að við skólapiltar, 13
að tölu, fórum á jólnunum fram í fjörðinn, mældum við okkur mót til baka
aftur á þeim bæ sem heitir Viðvík. Skyldi þar þá fyrir vera brennivínskútur til
hressingar áður við á 13dadagskvöldið kæmum á stólinn. Allt fór þessu fram
eftir tilætlan. Er þaðan að riða með einnir [svo] á sem liggur eftir endilöngum
Hjaltadalnum. Er vegur upp á hátt holt er kallast Laufskálholt. Er gatan rétt
á brúninni, þverhnipt ofan í ána en þykkur þúfnamór að ofanverðu. Eg ríð
fremstur upp á þetta holt og einn (skyggn) fylgdarmaður var næstur mér. Eg
heyri á bak við mig að þeir, eftir mig koma, eru að segja: „Hvör fjandinn
kemur nú ríðandi og logandi heiman frá stólum? Drekkum honum til etc.“
Því náunginn var milli bræðranna. Þá eg er kominn þar gatan var tæpast
kallar sá mér næstur reið höstugt: „Snúðu hestinum á vinstri hlið úr götunni“,
hvað eg gjörði. En undir eins flýgur yfir mig svo |⁵⁶ mikil dimma að eg sé
hvorki himin né jörð og svo sterkur hvinur eður þytur við hægra eyrað, eins
og þá fuglahnappur hjá flýgur, svo maðurinn lofaði guð og sagði: „Nú sá guð
vel til þín að þú fleygist hér ei ofan fyrir til dauðs. Ætlar hann þér víst lengra
líf.“ Öngvan af oss sakaði heldur upp á. Þessi óvættur var haldin sending frá
biskupi sjálfum til sýslumanns því þá var sökótt þeirra í millum út af ýmsu. Í
þriðja sinn bar svo til að eg í sláttutíð seint um sumarið reið frá mínu heimili,
Ystugrund, út í kaupstaðinn, sem kallast Hofsó, og annar maður til, forn-
spár og útséður um marga hluti, ættaður úr Kjós og hét Guðmundur Bárðar-
son. Þetta var á laugardagskvöld, því sú var venja í Skagafirði að hætta slætti
snemma á þeim. Oss dagaði uppi í grashvammi einum fyrir framan Brimnes,
heftum þar hesta okkar, lögðum okkur til svefns, því spakt veður var, með
þeim skilmála hvor skyldi annan vekja sem fyr vaknaði. Hann vaknaði fyr,
svo eg vissi ei af, fer að leita að hestunum sem langt voru stroknir á veg til
baka. Þá hann er í burt kominn heyrir mér í gegnum svefninn kalla „Jón“, og
svo í annað sinn. Finnst mér eg vera á milli svefns og vöku og vil eg upp rísa
eður gegna honum aftur í hefndarþátt að ei lét mig af vita þá í burtu fór. Í

Þriðja sinn er til mín kallað ⁵⁷ sem hæðst, að mér heyrst taka undir í gílinu, með einu löngu framandi orði, sem eg nú ekki stafrétt man, og með það stend eg á fætur og geng á veg að leita hans. Nær við finnstum segi eg honum frá þessu en hann segist ei hafa til mín kallað heldur hafi mig guðs andi vakið og verndað mig frá loftöndum, sem að mér hafi þá sókt, og mundi eg annaðhvort hafa hálfvisnað eður dáíð hefði eg ei brugðið við seinasta kallið og vildi hann síðar sýna mér nokkur merki til þess. Við komum í þetta sama pláss degi síðar. Var þá að sjá eins og visnan á stráunum í bælinu þar sem grænt var allt í kring. Hann svarar þá: „Klaksárt er þeim vonda anda við þig og muntu honum einhvörn tíma óþarfur verða en guð mun standa með þér. En vittu hvað orðið hefur að þýða sem til þín var kallað?“ Bágt varð það að finna, þó, þegar það var loksins anagrammað og umbylt á alla vegu, meiningin: Góð samviska. Var mér enn dásamlega af guði bent hvað eg skyldi stunda alla mína ævi að halda henni hreinnri. Kom og líka fljótt til þess því strax þar eftir var mér og þremur skólapiltum öðrum, er næstir voru við hendina í Skagafirði, að bera andvitni á móti biskupi vorum og skólameisturum stefnt til Viðvíkurþingstaðar um ólöglega viðgjörninga þeirra við skólann á móti reglementinu, er þeir höfðu ei látið opinbera með víðara, svo þeir urðu fyrir tiltali og útlátum. ⁵⁸ Og þó við þá töluðum sannleikann lét biskup oss ei í hinu minnsta gjalda þess. En allt öðruvísi var skólameistari og lókátur við oss þar eftir sinnaðir. Þá skólinn var settur á haust var venja að einn af skólapiltunum skyldi lesa skólaforordninguna. Var mér nú til sagt það. Hafði þá skólameistari ýmisleg brögð og hnekki til þess eg skyldi stranda og ei komast út með hana. En eg kófsvitnaði af illsku, sem yfirbugaði alla feimu og hræðslu, svo lesturinn komst af. Og svo var í fleiru þó ekkert úr yrði. Nú kemur til um vorið er upp var sagt skólanum. Þá hélt hann að venju eina latínska ræðu við forma eður uppháan skáp á miðju skólagólfi. By eg þá svo um, er hann er tekinn til að perorera, að hönum kemur fyrir sjónir skrifað blað þó svo hátt að hann, sem var lágur maður vexti, náði ei til þess. Varð hann nú sáhræddur að á þessu blaði, sem svo fyndilega blakti fyrir hans sjónum, mundi eitthvort ólukkuíð vera sér eður öðrum til blamms og komst svo varla eður ekki út með ræðuna af höstugri innbyrtingu og þönkum er hann inntóku af þessu. Að endaðri ræðunni seildist lókáturinn eftir blaðinu, því hann var hæðstur yfirmanna þeirra er þar voru viðstaddir, og fóru þeir með það fram í hús sitt. Var þá ei annað á því en hér áður skrifadað latínúvísur, sem þá gladdi aftur, og gátu til hvör gjört hefði og ⁵⁹ í hvörju skyni þó með annarri hönd skrifaðar væri. Meðal annarra smáleikja og lista, er margir þá í skóla lögðu sig eftir, voru sundfarir sem er bæði auðvelt og gagnlegt þeim er nema vill. Komst eg þó af hirðuleysi ei framar í þeirri list en synda hér um 4ra faðma fram og til baka. Var þar til hlaðin sundtóft fyrir ofan tún staðarins af fornmönnum

(annað eins form er fyrir ofan fjósið á Prestsbakka á Síðu). Varð þar að hleypa í læk þeim sem rennur í gegnum staðinn hvar við matseljur og brytar liðu stundum бага af vatnsskorti, sem hér við varð, að oss var vatnsveitingin í tóftina ei svo vel liðin, brúkuðum því langan og hyldjúpan vatnsskurð þar til á eyrunum fyrir sunnan staðinn sem áin hafði úr fallið. Einn mikið blíðan og heitan frídag erum við þangað komnir og vorum að því verki svo nær allsnaktir. Kalt var í vatni svo við urðum að hlaupa okkur til hita hvar við hestar se(m) voru þar á eyrunum fældust og hlupu hingað og þangað. Biskup var úti og sá í kíkir sínum þennan skrípaleik, sendi eftir oss og hótaði því og því fyrir læti þau eður ef svo gjörðum oftar. Oss þótti stórum fyrir þó svo yrði að vera. En á oss sannaðist að náttúran stríðir á móti því henni er bannað. Við tókum það ráð saman að fara aftur þar í vatn og enda út með því daginn sem hann eður aðrir sæi ei til vor. Fyrir norðan staðinn rennur á temmilega stór í gljúfri sem heitir Víðirnessá. Þar er í foss, fyrir víst 6 faðma hár. Áin rann í stökk fyrir ofan. Í hann köstuðum við oss, hvör eftir annan, fleygðunst svo ofan fyrir og fram |⁶⁰ á grynningar hvar til ýmsir voru settir til skiptis að taka á móti þeim er ei gátu fótað sig. Gekk þetta svo lengi dags þar til enginn gat lengur. Eg hefi síðan, nær til þessa hugsu, féll í forundran yfir þeirri stóru mildi guðs að hann lét öngvan af oss verðug gjöld, lífstjón eður lima- líða hér fyrir. Þó var ei hér með búíð. Fyrir sunnan og ofan fossinn er uppmjór klettur með skúta í að útvestan, hvar í einn hrafn varp, en bergflár með smáhellugrjóti að neðan. Hvað stóran skaða sem þessi hræfugl gjörði höfðum við heyrt að talið var ómögulegt undan honum að steypa hvað og raunar var. Oss kemur nú í hug að reyna til þess, klifruðunst upp fjórir, hvar af eg var einn, náðum ungunum og umturnuðum svo öllu hans verelsi að ei ætti auðvelt að nema þar staðar aftur. En þegar við skyldum aftur ofan færa þetta lausa berg komustum við í mesta lífsháska og vandræði svo eg enn hvorki trúi né veit annað en guð hafi látið sína h(eilögu) engla bera oss og færa þaðan. Því hétum vér af allri alvöru að fara aldrei svo ógætilega í kletta og klungur oftar ef hann frelsti oss þaðan hvað og ent höfum eftir sem síðan endurvitkaðir höfum að samfundum samanborið oss. Það yrði allt of langt, ef fleira væri tilfært, sem við mig blítt og strítt fram kom um þennan tíma. En þó til leyfilegrar skemmtunar, og að guðs verði dýrðin af öllu, skal hér eftir sýnast hvörsu til gekk mín fyrsta ferð hingað á Austurlandið þá eg var búinn að vera nærfellt 3 ár í skóla. Var eg þá 17 vetra gamall. |⁶¹

KAP. XIII

Síra Sigurður Jónsson á Holti undir Eyjafjöllum var föðurbróðir minn. Hann fýsti mig að sjá og finna. Kom móðir mín mér í ferð austur með ferðakalli vænum, sem hét Snjólfur Guttormsson, sem þá var sendur austur í Fljótshlíð

og Reynirshverfi að sækja þangað gjöld. Að norðan og þar til komum í Fljóts-
hlíð bar ekkert svo minnisvert við. Þá við þangað komum var steypiregn að ei
gátum tjaldað. Um nótt, er þangað komum, var allt fólk í svefni, lentum við
kot það sem heitir Stuðlakot, bárum þar fartöy okkar inn í fjós, mötuðustum
og sofnuðum síðan. Um miðsmorgunsbil vaknaði eg sárlega þyrstur, allt vatn
var korgugt af regninu, sé eg hvar rýkur á bæ þar skammt frá sem heitir
Kollabær, stór álit. Þangað geng eg og inn um opnaðar bæjardyr, býð þar guð
í hús. Enginn ansar. Eg heyri þó og sé að kona er að skaka strokk í búi
austur af skála. Eg fer þangað og með kærri heilsan bið hana að gefa mér
þyrstum að drekka. Ætlar hún þá að taka af strokknum. Hún spyr mig
hvaðan eg sé er eg segi henni. Fer hún þá að bölvva Norðlingum, segir þá
framfúsa eins og hunda í hvörs manns hús etc. og kastar mörgum illyrðum að
mér, segir eg skuli sem fljótast snauta út aftur og drekka þar vatnið. Eg segi
það sé nú ei í því lagi og bið hana að selja mér þá lítinn mjólksopa fyrir tóbak
sem hafði. Hún verður því verri, hellir mjólkinni í skjólu, rekur mig út úr
búrinu, slær dyrum í lás, vísar mér í bæjardyrum að skolavatnspotti er hún
sagði eg mætti⁶² úr drekka, ef vildi, hvörju eg feginn varð, rak mig síðan út,
því hún sagðist ei vita nema eg hefði þar eitthvört handæði. Og vildi eg ekki
fara kæmi maður sinn nú og fleiri menn frá stekknunum er mig skyldi burt
drífa. Þótti mér fótur minn fegurstur að komast þaðan frá svo vondri og
miskunnarlitli konuskepnu og sá að nú var eg kominn úr Norðurlandi þar
rart skal vera að fá annað eins dæmi. En þó ei sé gott að gjalda illt með illu þá
lék eg svo á þennan geðvarg 4um árum síðar þá eg fór þar um með stóra lest
og hún var í seli á þeim sama vegi að eg lét menn mína taka sér óbeðið að
drekka hjá henni. En svo fór síðast að handleggur manns hennar gekk úr liði
er eg með guðs hjálp kom aftur í stand að hér varð endirinn sá besti. Frá
áminnstu plássi fórum við inn á Réttarbakka fyrir framan Hlíðarenda og
tjölduðum þar. Fór kallinn í burtu til sinna útréttinga í Hlíðina. En þá mér
leiddist að bíða hans það eg smaladreng frá Hlíðarenda, er þar var nærri, gæta
tjalds og farangurs, og sókti mér hest til burtreiðar. Prentari Halldór Eiríks-
son átti konu þá er Guðrún hét. Hún var dóttir þess nafnkennda manns
Jakobs við Búðir og var stórærleg kona. Systir átti hún er Jóhanna hét, hennar
maður hét Ólafur Gíslason, bjuggu þau í Múlakoti þar innar í Hlíðinni. Átti
eg að færa þessari Jóhönnu bréf og bækur frá systir hennar í eigin hönd⁶³ og
því ályktaði eg nú að brúka fenginn tíma og tækifæri til þessa. Sagði smala-
maðurinn mér til vega inn eftir. En eg ókunnugur fór götuvatn á fornar götur
sem lágu ofarlega um túnið að vestan að nefndum bæ svo, þá eg var svo langt
kominn, hélt eg þar áfram í hlaðið. Þar standa úti fyrir þrír kvenmenn, ekkja
sem hét Ingunn, og 2ær vinnukonur hennar. Hún spyr mig hvar fyrir eg hafi
tún sitt riðið. Eg svara: „Af ókunnugleika“, er eg biðji hana að forlata. Hún

spyr hvaðan eg sé. Þá eg henni það segi segir hún ei sé annars að vænta af oss en skelmeriis, Norðlingunum. Og þá mig minnst varði, þrífa mig af baki sem óðar og ærar, taka vönd og ætla að afhýða mig og segjast muni kenna mér að gjöra slíkt oft. Eg braust um sem orkaði og svaraði þessu: „Væri hér nú Jóhanna systir mín þá munduð þið sjá mig í friði.“ Við þetta orð hættu þær upp á tímann og spurðu: „Ertu skyldur henni.“ En eg játaði því mér til frelsis hvað þó ekki var. Fornam eg þá að hún væri ei heima heldur fram í seli, þar á aurunum, svo þá eg slapp. Varð eg alls hugar feginn að hitta hana. Hún tók í allra besta máta á móti mér. Fortaldi eg henni allt hvörninn farið hefði um mig síðan í Hlíðina kom. Sagði hún þess hefði verið von því þær væru verstar þar af öllum, er eg hefði fyrir hitt, en hún skyldi þakka nábúakonunni sinni fyrir mig og dækjum hennar hvað hún og svo ærlega gjörði. Þaðan fór eg að Holti |⁶⁴ og heilsaði prófasti frænda mínum, tjáði honum af minni fyrirtekt og ferð hvar með eg hefði og tvo hesta, er móðir mín hefði beðið hann að hjálpa mér og sér um fiskæti upp á hvörju hann yfrið stuttlega tók og sagðist ei geta það af sjálfs efnum og hlyti eg til þeirra efna að fara út í Vestmanneyjar. Skyldi hann þegar með mér skrifa þangað og biðja vin sinn, er hann þar ætti, sem hét Þorsteinn Þorkelsson að skaffa mér fisk fyrir þær vörur sem eg hefði. Væri hjáleigumenn sínir ferðbúnir þangað og skyldi eg strax með þeim fara. Hann skrifaði bréfið með hasti og fékk mér það. Ekkert annað gagn né gaman hafði eg af hönum í það sinn því hann var og sjálfur reisufurðugur til Alþingis að standa þar fyrir máli er hann átti við þann prest, er hét síra Loftur Rafnkelsson, er hann hafði dæmt frá kjóli og kalli og var þess vegna mikið ýrður og í öðrum þönkum, sem von var. Þar skildi eg við minn samferðakall. Fór hann austur í Mýrdalinn en eg gaf mig með hinum kompánunum út á svo kallaðan Eyjasand. En þá við komum út fyrir Álana fréttu þeir og sáu að sjór var orðinn ófær vegna brims út í Vestmanneyjar, skildu þar við mig án nokkra orða eður ráða, einsamlan, og héldu út á Eyrarbakka. Nú komst eg í standandi ráðaleysi, var þar í ókenndu plássi, þekkti þar öngvan mann né neina þeirra háttsemi, hafði aldrei skip séð né á sjó komið.

Þegar eg hafði um stund svo sem agndofa verið hvað af skyldi ráða |⁶⁵ bað eg guð um hjálp að greiða fram úr vandræðum mínum og fæ svo strax djörfung og móð að halda á leið til eyjanna, kem að einu tjaldi sem var þar í vegi á höfðanum. Þar var ráðandi fyrir sá maður, sem heitir Þorsteinn Þorsteinsson, búandi á Steinsmýri í Meðallandi. Hann spyr mig á alla vegi um mitt ferðalag er eg hreint segi honum. Hann lætur mig fara inn í tjald með sér, gefur mér þar mat að borða, sem eg vildi, og 2 álnir tóbaks að skilnaði og segir: „Þessa þarft þú við. Far heim að bæ, sem hér er næst, sem er Bakkahjáleiga. Þar býr bóndi, sem Hrólfur heitir, frómur maður. Seg honum af ferð þinni. Bið þú hann að taka af þér hesta þína, meðan þú fer út í eyjarnar, og það þeim fylgja

má og gef honum nú hálf tóbak þetta en hitt síðar þá þú aftur kemur ef ei eru önnur efni þín. Bið hann að láta fylgja þér fram í sandinn þar sér þú tjöld og menn fyrir, sem ætla út í Eyjar, og kom þér fyrir hjá einhvörjum af þeim.“ Eg þakka honum fyrir öll þessi heilræði og velgjörðir, fer svo þaðan og gengur allt eftir því sem hann sagði og fyrirlagði. Nú síðan gaf guð mér bæði efni og tækifæri að launa þessum ærumanni þennan viðgjörning.

KAP. XIV

Þegar eg kom á sandinn og fram að sjónum sá eg þar mörg tjöld, smá og stór, og fjölda fólks. Voru þar mikil drykkilæti og áflog. Gekk þar verst fram Jón Brynjólfsson Thorlacius og Jón Sigurðsson kaupi að auknafni. ⁶⁶ Í svoddan flokk vogaði eg ei að gefa mig hvar svoddan ókyrleiki var og flokkadrættir, tók það til ráðs að vera utanvert við þennan soll og fór því með trúss mín undir hlið á einum Eyjateinárhring, sem þar lá uppi, til að bíða þar útferðarinnar nær félli. En stúlka, sem mér fylgdi í sandinn, fór heim aftur með hestana og reiðskapinn. Þá eg hafði þar um mig búið gekk til mín einn maður, er hét Bótólfur Þorvaldsson, lágur vexti, stuttleitur og harðleitur, á lafakjól, vel við öl. Hann spyr mig að nafni, hvaðan eg sé og hvað eg ætli. Eg svara honum til þess með fæstu(m) orðum. Hann segir aftur: „Þú skalt nú hér í framandi plássi njóta foreldra þinna því þó nokkur ár séu síðan hefi eg átt hjá þeim marga góða nótt þá þau bjuggu á Þverá í Skagafirði. Var eg þá þénari Skúla fóveta þá hann fór fyrst norður frá Bjarnanesi. Og viljir þú nú gefa þig á mitt vald þá vil eg reynast þér trúr og ráðhollur í því megna.“ Eg þáði hans tilboð og fór með honum í tjald hans, þar ei sá nú betri kosti. Var þar fyrir annar lagsmaður hans, sem heitir Björn Ingjaldsson, mikið skikkanlegur og frásneiddur drykkisvalli. Leið svo af nóttin í miklum óróa. Daginn eftir kom leiði, kom minn góði Bót(ó)lfur mér í skip með sér, brá mér til sjósóttar. En þá hann formerkti það, rak hann mig undir ár með sér og kenndi mér árarlagið, takandi upp á sig mitt forsvar í öllu því sem Vestmannaeyingar voru að kalla af mér þar umfarandi í fyrsta sinni og á sjó ⁶⁷ komandi eftir gamansfullum sjóferðalögum þeirra. Síðan kenndi eg aldrei sjósóttar. Þá eg í eyjarnar kom var tjaldað niðri á svo kallaðri Bryggju. Spurði eg upp Þorstein er prófastur skrifaði til með mér. Hann les bréfið og spyr mig síðan hvörjar vörur eg hafi til fyrir fiskinn. Eg segi honum 1 rdr. specie, nýtt brek-án, rauða sokka og svo nýprent(að)ar góðar bækur. Hann segist peninginn skuli taka fyrir fisk en ekkert af hinu öðru. Og þá eg gat ei á þau boð fallist sagðist hann ekkert með mig hafa og svo var öllu með oss skipt. Annar gaf sig þá fram sem lofaði að kaupa að mér mínar vörur fyrir fisk og lét mig semja við sig í einrúmi svo þá til útsvarsins kom fékk hann mér bæði blautan og maðkaðan fisk, svo sem á annan hestinn, en hitt í sléttri kramvöru. Og þá

hann var búinn að svíkja mig þanninn hljóp hann í burt og eitthvað upp á eyjar. Eg fortaldi mínum góða vert frá óförum mínum og fékk ávitur að eg hefði ei látið sig vita af þessu. En þar eg gat nákvæmlega lýst manningnum svo hafði hann uppi á sporum, lét hann öllu aftur skila, tók svo sjálfur vörur mínar og keypti fyrir þær svo mikinn fisk sem til var ætlað. Þessi karl hét Árne Runólfsson, var þá lausamaður, vel fjáður af peningum og öðru en komst í armóð, varð að þiggja af mér marga hýsingarnótt þá eg bjó í Hellum í Reynirshverfi hvað eg gjörði með frekari hjartans ánægju og gleði en að eg skyldi láta hann gjalda þess hv[ö]rninn hann útlék mig framandi einstæðing. Gott er að gjöra vel og hitta sjálfan sig fyrir. |⁶⁸ Þá eg var nú kominn í stand með fiskikaupin og hafði ekkert að gjöra nema vaktatjald og farangur míns góða Bótólfs átti eg eftir óseldar nokkrar íslenskar nýprentaðar bækur, hér um 14, sem eg og aðrir mínir skólabræður áttum. Gengu þær mér ei út fyrir peninga eftir tilætlan svo eg var kominn í ráðaleysi með þær. Einn blíðan veðurdag bið eg vert minn um leyfi að mega ganga upp á eyjar og bjóða þær hvað hann eftirlét og setti mér fyrir góðar reglur að sjá nú betur við en næst og láta sig þó af öllum kaupskap vita ef nokkur yrði. Eg fór af stað, gekk bæ frá bæ, forgefins, kom loksins að Kirkjubæ. Þar var prestur fyrir, síra Guðmundur Högnason, ágætur og lærður prestur en mikið hneigður fyrir að drekka brennivín. Hitti eg hann nú fyrir í sínu húsi í þessu ástandi. Eg bið hann að kaupa þessar bækur af mér fyrir peninga. Hann neitar því, slær upp á gaman og segir: „Sér þú ei að eg á nógar bækur. Kannske þú viljir við höfum bókakaup eftir sem tala og verð rennur til og það vil eg gjöra fyrir þig. Svo sem eg lá nú út fyrir að fá mér latínskar bækur, hvar sem eg kunni, svo játaði eg með stærstu ánægju þessu tilboði. Hann sýnir mér svo fyrst Nucleum, og segir: „Þar er ríxdalsbók á móti sálmabókinni.“ Eg segi: „Nei, þessi glósna-bók er ei nema fyrir sléttan dal þó eins sé stór sem hin.“ Hann spyr mig hvar af eg viti það. Eg svara honum eg hafi heyrt skólapilta á Hólum, því eg sé þeim nálægt, oft tala svo um þessa bók, vilji eg víst hana fá og fleiri handa þeim, þeir kaupi þær af mér aftur etc. |⁶⁹ Er það ei að orðlengja, hann rótar til mín latínubókum sínum og segir: „Tak nú hér úr eitthvað á móti bókum þínum.“ Eg vel þær úr með hasti að tölu eins margar og svo sem eg komst verðinu næst, stakk eg fyrst upp á verði en hann samsinnti á eftir, eður og bætti nokkru við, og skildum svo í vinsemd og glaðværð að öllum þessum skiptum. Sagði eg mínum góða liðsmanni af þessu hvörninn til hafði gengið, og bað hann að læsa í skrínu sína bækurnar ef ske mætti prestur vildi kippa kaupum upp aftur. Hann varð rétt sjálfheimskur hvað eg vildi gjöra með svoddan latínupakk og ætlaði klerkur mundi hafa gabbað mig og spottað, vildi hafa hlaupið með bækurnar strax til baka en eg bað hann því innilegar að láta mér þetta eina eftir svo það varð af að hann tókst bækurnar á hendur til

geymslu og forvaringar. Um morguninn eftir, þá vínið var runnið af presti, kemur hann til tjaldsins, hittir mig þar og heimtar aftur bækur sínar, segir það hafi verið gaman sitt en engin alvara að hafa þau býti. Bóti minn verður fyrir svörunum og segir: „Eg hefi tekið þennan dreng að mér og skaltu aldrei hafa neitt af þeim nema þú getir bevísað að hann hafi svikið þig í nokkru.“ Fer prestur við þetta svar svo búinn í burtu aftur. Þá nokkur stund líður frá og við erum komnir á flakk koma prestar báðir ofan á bryggju til vor og með þeim sýslumaður þar, Böðvar Jónsson, og höfuðmikill mannfjöldi að heyra og sjá hvað verða mundi um mig. Sýslumaður hrópar upp Bótólf og segir: „Fyrir mér er andregið að í þínu tjaldi og undir þínu forsvari sé einn norðlenskur strákur sem narrað hafi bækur út af |⁷⁰ prestinum síra Guðmundi í gær. Er eg hér kominn að láta hann skila þeim aftur eður leggja á hann makleg gjöld.“ Bótólfur verður fyrir svörum og segir sem fyr hann fái þær ei þar rétt kaup séu gjörð, hann vilji heyra nokk(r)ar bevísingar að eg hafi bækurnar út svikið, prestur hafi verið fullvita og svo framvegis. Eg segi fram söguna rétta, tel bækurnar fram og segi hvörninn verð var sett á hvörja, hvörju frómlyndi prests ei mótmældi í neinu en hann segir sér sé þó mein og skaði að missa þær: Voru það þó einasta rómverskir sagnameistarar og skáld en ei prédikunarbækur. Finnst nú góður jöfnuður á bókunum á báðar síður. Segir Bótólfur sök sú skuli lengra komast ef þeir hætti nú ei að sléttu. Brynjólfur Brynjólfsson var þar nálægur, sem var stjúpsonur Bótólfs, hvör eð varð og lögsagnari þar eftir í Vestmanneyjum. Hissaði karl upp að standa með mér af öllum kröftum og gjöra þeim hvað mesta vanvirðu. Var aldrei kært á milli sýslumanns og hans svo oft kom til handa milli þeirra. Prestur segir meðal annars: „Eg ætla drengur þessi viti eitthvað í latínu því hann hafði svo gott vit á að verðleggja bækurnar.“ Sýslumaður svarar: „Eg skal reyna það,“ heilsar upp á mig í latínu og spyr mig að: „Hvað þýðir gramen (það er gras)? Hvað þýðist ossa piscis (það er fiskbein því þau lágu þar)?“ Eg svara öngvu svo hann segir: „Hann veit ekki neitt.“ Eg svara hér til: „Fyrst eg veit ekki neitt þá bið eg yður að fræða mig.“ Hann játar því. Eg spyr hann þá: „Hvað margslags grasakyn er hér? Hvað mörg eru bein í einum fiski.“ Hér við brá sýslumanni svo illa að hann sagði: „Heyrið þi[ð] hvörsu fjandans strákur þessi spottar mig. Hann er |⁷¹ hyggjari en þið ætlið og hefi eg ekkert með hann.“ Verða nú hlátur og sköll allt um kring en Bótólfur verður því burgeislegri við þennan sigur, útheiglar þeim og segist ei mundi hafa tekið mig í sitt forsvar ef hann vissi ei af hvörju bergi eg væri brotinn. Fer klerkur og sýslumaður með sneypu í burtu með mannsöfnuð sinn en hinn annar presturinn, sem hét síra Benedikt Jónsson, verður eftir á plássinu, er að hlæja, stökkva við fót og veifa staf sínum út í veðrið því ei veitti af, dátt væri oft á milli prestanna. Heyrði eg þó að gott orð lá fólki til beggja. Hann kallar mig á eintal og spyr mig að nafni

og ætt. Segi eg honum sem var. Og nær hann heyrir eg sé bróðursonur síra Sigurðar í Holti, prófasts hans og virktavinar, segir hann mig velkominn í sín hús til allra þeirra góðgjörða er hann megni og eg með þurfi meðan eg í Eyjunum teppist hvörs eg varð allshugar feginn því nú var eg búinn að teppast þar í hálfan mánuð og stóð rétt á þeim sama degi að eg varð orðinn nestislaus af feitæti þar ei kunni að búast við slíkri hindran.

KAP. XV

Síra Benedikt spyr mig þá um ýmsar sakir að norðan, segist hafa séð í anda að eg hafi lært latínu er eg hafi svo hnyttilega sneypst og útleikið prest og sýslumann að þeirra ferð hafi orðið sú hæðilegasta. Eg segi hönum eg hafi nú verið eitt ár í skóla. Vildi eg sem minnst láta á bera lærdómi mínum hvað sem að kynni koma að eg yrði ei kennendum mínum og mér til minnkunar í framandi plássi. Kom þá á land, þar við vorum, skipherra, mikið frískur maður: Þeir heilsast. Var prestur ætíð í góðum virðingum og metum við skipherra því hann vissi mikið í mælingarkonst, |⁷² og var þar hjá sá umgengilegasti maður, frómlyndur, hjartagóður við alla, sífellt glaður og lystugur, hvort sem blítt eður strítt var fyrir hendi, líkamafrískur og léttur í spori. Enti og svo þar með sína ævi á áttæðisaldri. Han⟨n⟩ segir við skipherra: „Sjá hér einn lítinn Norðurlandsdrengr sem kann að tala latínu.“ Hinn lifnar allur við og segir: „Litli drengur, snakka þú nú nokkuð af latínu.“ Eg var tregur fyrir, svo hann segir: „Eg skal gefa þér nokkuð ef þú gjörir það.“ Eg gekk upp við þetta og les nú fyrir honum heilmikla latínupulu úr Syntaxi minni er honum geðjaðist mikið vel og því frammar sem klerkur sagði honum það hefði verið góð bæn fyrir hönum. Lét hann okkur fara fram á skip með sér, trakteraði prest ríkmannlega en mér gaf hann brauð og svo mikið tóbak sem mér nægði í smágreiða norður aftur, fór svo með presti heim til hans að Ofanleiti. Hann sagði konu sinni, Þuríði Magnúsdóttur, allt af léttu með mig. Tók hún á móti mér í allra besta máta, var nú glatt um hjalla kvöld þetta. Son átti hann, sem hét Vigfús, er síðar varð prestur og þénar nú Einholtsþingum. Hafði hann þá verið eitt ár í skóla. Hann setur okkur saman að disputeru um ein og önnur orð í latínu og þeirra kynferði. Vegnaði mér öllu betur, sem von var, vildi eg ei minni verða. Prestur fann það og einninn og sagði: „Ei þykki eg þetta en þú ert í lærdómi lengra kominn en þú segir. Viljir þú nú gjöra mér nokkuð til gamans og vilja eður sé nokkur ærlegur |⁷³ blóðdropi í þér og þú sért af þeirri ætt, er þú segir þig, þá gjör nú eina eður tvær latínskar vísur yfir þessi orð: „Hér liggur húfa og flaska á borðinu og er presturinn að veita mér brennivín.“ Af svoddan tilmælum og storkunarorðum og með því eg var orðinn vel hress get eg ei lengur dulist og reyni til að gjöra þar yfir fríhendis þessi vers:

Hic jacet in mensa capitis tegmenque lagena, Vinaq(ue) dat pastor dulcia jamq(ue) mihi.

Betur hefði á farið ef eg hefði kunnað að segja:

Et jam dat pastor dulcia vina mihi.

En svo var eg orðinn framfús að eg vildi heldur hleypta þeim fljótt af, og þó röng hefðu verið, en láta það ekkert heita. Hér við varð hann glaðari en frá megi segja og bað mig þá að dyljast ei lengur fyrir sér. Sagði eg honum þá hreinan sannleika um öll mín efni. Hann tók þaðan í frá staðfastri tryggð við mig, er hann framhéltað svo lengi líf til entist, og eg við hann ætíð. Þá eg kom þar eftir í Vestmanneyjar tók eg mér gisting hjá hönum og þókti mér aldrei langar stundir hjá þeim góðu hjónum að vera og þó eg tepptist þar vikum saman á stundum. Hann kenndi mér persíska reikningsmáta með 9 baunum á 9u strengjum, vildi og kenna mér stjörnulist og landmælingarkonst. Numdi eg því miður allt of lítið í því sem er þó í raun og veru einn hægur og lystilegur lærdómur með góðum tilsagnarmanni. Á eg eftir hann þá bók er hann helst iðkaði þar upp á. Meðan eg var fyrir norðan þar eftir skrifuðustum við á og höfðum skipti⁷⁴ saman og síðan þá eg flutti mig alfarinn í Mýrdalinn. Um ein okkar viðskipti, þá eg var orðinn djákni, verður síðar um getið til gamans. Við síra Guðmundur kynntustum og æ betur og betur við og skrifuðustum oft á í lærdómssökum en minnstum hvorugir á það forna. Þetta dæmi sýnir að oft er vandfarið með framandi og ókennda menn. Í áðursagðan tíma tepptist eg hjá presti rúman vikutíma, komst svo með Bótólfi mínum með heilu og höldnu til lands hvar fyrir var minn norðlenski ferðakarl sem þar eftir mér beið. Gekk okkur ferðin norður lukkusamlega. Þessi frásaga barst einhvörn veginn norður til biskups, herra Halldórs, hvorsu vel eg hefði staðið mig í lærdómssökum þar syðra og þótti honum æra og sómi að því að hans skóladrengur hefði ei borið lægra hluta og skenkti mér þá áður áminnst Colloqvia Erasmi. Við Bótólfur skildum í góðum vinskapi og lögðum hann því sterkari með okkur ef framar kynnum að hittast. Féll það svo til að þá eg hafði flutt mig í Mýrdalinn að norðan flutti hann sig að austan þangað að Sólheimum ytri svo nú tókst aftur ný vinsemd milli okkar. Þá eg reið til vígslu tók eg hann framar öðrum með mér sem velkunnandi að vera með meiri háttar mönnum. Var hann bæði ötull og harður. Trúði eg honum og manna best þar á Sólheimum, er eg var prestur orðinn, og brúkaði hann heimuglega að taka eftir og sigta í smáu og stóru mín embættisverk í því áfátt kynni að finnast, mér sjálfum til forbetrunar í embættinu og viðvörunar, hvað sem upp á⁷⁵ kynni koma, því umsátur voru nóg hvað hann trúlega gjörði.

Hann var ætíð þar fram kominn er mér mátti betur líka. Framar venju kom það að honum eitt sinn eftir jól að fara út í Vestmanneyjar og róa þar um vertíðartíma, eins og að margir gjörðu þann tíð, með svo bráðum hasti og tilbúningi að hvorki eg né kona hans gátum aflatt hann einum degi lengur frá þeirri ferð. Hann náði strax skipi frá Breiðabólstað sem ætlaði út í eyjarnar. Það forgekk fyrir veðri og brimi svo hann og allir, þar á voru, drukknuðu og rak öngvan upp. En um sumarið eftir um Jónsmessuleytið dreymdi eina konu á Sólheimum að hann kæmi til sín og segja: „Eg er hingað kominn og skila til hans síra Jóns að hann breiði ofan á mig.“ Var farið á fjöru. Fannst þar þá mannsbeinagrind, sem eg lét láta ofan í nýtt leiði í kirkjugarðinum, og ályktaði eg þetta mundi hans bein vera.

Umhugað er einum drottni allra sinna barna lík etc.

Hans verk og vegir eru ógrípanlegir.

KAP. XVI

Þá eg var útskrifaður úr skóla, fór eg sem stúdent heim til móður minnar og prédikaði fyrst á allrah(eilagra)messu og svo 3var þann vetur. Spáði þá prestur minn og enn fleiri fyrir mér að eg mundi góður prédikari verða og jafnvel meiri maður en hann, er eg þó ei undirstóð né heyra vildi, þó guði hafi þóknast að láta það svo framkoma. Það fyrsta eg catechiseraði varð fyrir mér af ungmennunum Guðrún dóttir Skúla fóveta. Var hún svo skörp að ei sá fyrir hvor betur mundi hafa þá eg spurði út úr svo eg mátti þá strax leggja að mér að stúdera þá iðju að ei yrði til minnkunar. ¹⁷⁶Tók eg þá og fyrir mig að kenna piltum tveimur til skóla hvað mér vel heppnaðist. Var það og ráð móður minnar, fyrst guð hefði komið mér til manns, þá skyldi eg sem flesta eg gæti láta hafa not af því. En hvörjir þessir og aðrir hafa verið, er eg til skóla kenndi, vil eg síðar frá skýra.

Prédikunarmáta tók eg eftir presti mínum. Þar til styrkti mig og einn lærður maður, mr. Páll Sveinsson, kallaður djákni því hann hafði það áður verið á Munkaþverá og er það nú á Gufunesi. Hann hafði verið þénari herra Steins og þá þénari og skrifari sýslumanns Skúla á Ökrum (nú fóveta). Léði hann mér postillu Conrads Diaterici, er eg kostgæfilega stúderaði, og fór eg oft til að fræðast af hönum að Ökrum sem var nálega næsti bær við sóknina að sunnanverðu. Var þar og fyrir þjónustustúlka, Sigríður Ólafsdóttir að nafni. Er ein ætt með okkur. Hún var mikið guðhrædd og siðsöm. Varð ei uggvænt að hvort liti hér ástarauga til annars þó aldrei kæmi til orða. Varð hún þar eftir þjónustustúlka á Reynistað og þjónusta mín, meðan þar var, síðan á Frostastöðum. En þá eg fór austur fór hún suður og er nú ektakvinna

Jóns farfara í Reykjavík. Guð, veit hvað hvorjum er fyrir bestu. Eitt sinn, er eg að Ökrum kom, var sýslumaður, þá fóveti orðinn, mikið beskenktur af brennivíni að sýnast mátti ei góð ráðdeild í öllu. Hann lét kalla mig fyrir sig og segir: „Nú ertu, Jón, orðinn góðs manns efni, ætlaði eg aldrei svo mundi verða og ekkert hjálpaði eg þar til en hafðu nú æru og þökk fyrir það hvorsu þú hefur vel forsvarað og farið með Jón litla son minn í skóla.“⁷⁷ Því eg hafði tekið hann undir mitt forsvar sem notarius eftir bón hans hvað hann og ærlega launað hafði. Lætur hann mig sitja hjá sér langt fram á nótt, er að drekka sjálfur og kenna mér ýmsar lífsreglur, rótfestust sumar en sumar ekki þar eg þenkti þær kynnu vera nokkurn part af brennivínsrugli en það var þó ei svo að öllu leyti. Hann sagði eg skyldi aldrei áreita aðra að fyrra bragði meðan ei kostaði stórt tjón, æru eður velferð. Ei vera uppstökkur hvað sem eg heyrði um mig talað nema þá eg væri opinberlega einhverju vondu borinn þá skyldi eg verja mig, sem eg kynni, en vera þó seint og stillt farandi að því. Eg skyldi aldrei kaupa tóbak né brennivín til að selja það. Eg skyldi taka stóra gætni á slysförum fóta minna. Hafði eg þá tvisvar slasað mig á þeim og þrisvar hefur mér það síðan til fallið svo eitt sinn, er hann sá mig haltan við staf ganga suður í Reykjavík, svaraði hann: „Manstu ei til þess, er eg ráðlagði þér eitt sinn forðum.“ Hvorju eg játaði og mátti þá sjá með forundran framsýni hans, minni og ráð að þau voru djúpsærari en eg hafði þenkt. Að endalykt ráðlagði hann mér að sigla og sækja þar með eftir betri lukku og forframan og skylda eg anvenda af því, eg ætti, í svo mikla peninga sem eg gæti. En færi eg ei að þessum sínum ráðum mundi erfitt til ganga um lukku mína. Skyldi eg skrifa kunningjum mínum til í Kaupenhafn og heyra ráð þeirra. Þetta féll mér vel í geð, kvaddi hann síðan kjósandi mér hans fulltingi til þess, hvörju hann og lofaði. Fáum dögum þar eftir fór hann alfarinn suður til Viðeyjar. Þetta var 1750. Eg fór til móður minnar og sagði henni af ráðum hans er⁷⁸ henni og vel geðjaðist því fóveta ráð höfðu henni ætíð vel heppnast. Skrifaði eg þá strax til Kaupenhafnar, fyrst mínum patrón herra Jóni Thorkelssyni, Skafta frænda mínum, Illuga, Davíð Scheving og Jóni Vídalín. Allir þessir mínir skóla-bræður voru þá sigldir og við háskólann og fékk ansvar frá öllum að eg væri velkominn út, þeir skyldu aðstoða mig eftir mætti, eg þyrfti yfir allt peninga og vörur, fyrsta gang upp á 80 rdr., sem mér hefði tekist, því 1 rdr. virði hér var þá þar upp á 2 eður 3ja. Eg treysti mér til að profitera Sallustium, mikið af Ovidii Metamorphosi og Hypotiposin Vandalini, er eg kunni upp á mínar tíu fingur, en hitt annað, sem þénaði til að deponera með sendu þeir mér inn. Eg fór og að stúdera þýsku þegar eg var í skóla og nú hélt eg því áfram þar eg fékk yfrið góðan tilsagnarmann og góðan uppfræðara til þess þar skammt frá sem hét Gottskálf Þorvaldsson, einn sá ágætasti og frómlyndasti maður er ei sleit tryggð og dánumennsku hvorki við mig né aðra svo lengi hann lifði.

Mitt í þessu mátti eg ei vera aðkastlaus af heiminum. Foreldrar áðurnefn(d)s Erlends sessunauts míns og skólalabróðurs, ef svo má nefna, ætluðu til hann skyldi verða prestur og kapellán hjá presti vorum (þá hann væri orðinn útskrifaður og til þess aldurs kominn hvað þó aldrei varð), forlugu mig og móður mína herfilega við prestinn að eg væri að sækja eftir hans æru, embætti og kalli sem mér kom aldrei í hug né hjarta, svo að hann lengi vetrar gat ei litið mig réttum augum, með öðru fleira og enn |⁷⁹ fleiri þar til frómlyndi hans gat það ei lengur borið og sagði móður minni frá því öllu saman. Sagðist hún aldrei hafa orðið fyrir svo kyndugri lygi og uppdiktan sem þá var á komin. En svo fór sem von var að sannleikur allur komst í ljós svo prestskepnan sem við urðum fegnari en frá megi segja, að lygin rann niður aftur í sinn rétta stað. Prestur hét þá því og enti að hann skyldi aldrei sinn kapellán verða þó hann hefði hann til þess uppfrætt og menntað. En eg varð því fúsari þaðan í burtu að fara og sigla eftir áður téðum ráðum og undirbúningi. En forsjón þess mikla guðs hagaði því allt öðruvísi að hvorki eg né aðrir, sem ætluðu og vildu mig þar til styrkja, urðum sjálfráðir því vorið eftir þá áður umgetin bréf komu úr Kaupenhafn þá var þar komin á sú tálman að þar varð ekkert af, sem reiknast má upptök míns meðlætis og mótlætis, er á mína daga hefur drifið síðan, hvar með þeim alvísa guði þóknadist að sýna, bæði mér og öðrum, allt það gott sem hann hafði mér gefið og hvað í mínu hjarta bjó, sér til dýrðar en mér og öðrum til tímanlegs og eilífs gagns. Hefst sú mín raunafrásaga með þeim tildrætti, sem eftir fylgir.

KAP. XVII

Þá hélt Reyninessstaðarklaustur í Skagafirði Jón Vigfússon. Hans systir Guðrún, kona Hans á Möðruvöllum, var þá á lífi. Magnús amtmaður var móðirbróðirson hans. Höfðu þeir báðir menntast til manns hjá magister |⁸⁰ biskupi Vídalín og komust svo í Kaupenhafnarháskóla hvar eftir klausturhaldari Jón sálugi komst í soldátastand hér um 7 ár. Var þaðan af Jens Spenderup, sem var síðari ektamaður Helgu móður hans, útleystur með stórru peningasummu. Þær sagnir, er af honum þaðan bærust, varðar ei um. En það sá eg oft er hann tók korða sér í hönd og misjafnt lá á honum máttu allir vara sig. Hans móðir dró saman stóra auðlegð í föstu og lausu til hans með allt of mikillri áhyggju og naumleika (að sögn), var þó annars góðkvendi. Kemur það nú fram að þvílíkur auður kemst ógjarnan með lukku í þriðja lið af hvörju eg hefi mátt marga mæðu og sorgarskál súpa um stundir. Hann var og utan öls mikið fastheldinn maður og spakur í framgöngu en allur annar, framar en frá segja vil, þá hann brennivín drakk sem komst í það matalausa óstand að honum veitti ei af um árið þremur brennivínstunnum er hann því nær ein-samall eyddi. Drakk hann með köstum, að nokkrum dægum skipti, hafði þá

oftsinnis varla nokkur frið dag né nótt í heimilinu að eg ei frekara að kveði. Urðu menn varir við einhverra anda slæðingar áður vondu köstin komu að þau urðu fyrir sögð þó ei væri annað vitanlegt. Allt þetta sá eg síðar og reyndi. Hans ektakvinna var þá Þórunn Hannesdóttir (sem nú er ektakvinna mín). Var henni aldrei ljúft að eiga hann, sem hún hefur mér sagt, heldur var það af kappi, fylgi og fortöllum föðurbróður hennar, Hans á Möðruvöllum, sem átti Guðrúnu Vigfúsdóttir systur hans jafnvel þó að ⁸¹ slíkt sé virðandi í bestu meiningu fyrir þeim sem í raun og veru voru hinir ágætustu höfðingjar þó hann ei síður að örlæti. Sókti Þórunn mín það í alla ætt sína, að fráteknum einum sem höfðingjanafn bar, ☉: Guðmundi í Brokey, að hún var og er guðhrædd kona, höfðingleg í útlátum, hreinlynd, gestrisin, hjartagóð við fátæka og nauðlíðandi með enn fleirum mannkostum. Guð veit hér er ekkert um of skrifað heldur hönum til lofs er þessar gáfur veitti. Nú svo sem þau voru ei lyndislík kviknaði hér af sundurlyndi er svo jókst að hann tók frá henni mestöll umráð, skammtaði henni svo úr hendi að sem naumast var til alls tillátið. Náði hún stundum nokkru rífleru hjá honum, er hann drukkinn var og gott var á honum, en það leiddi stundum ei gott eftir sig því af því hyski, er þar var samankomið, voru nokkrir sem báru honum þær fregnir og svo til og frá, sá eður sú, sem var annars vinur var hins óvinur. Þó tók ein öllum fram, sem Halla hét, er honum þétti til sængur hvar um ei meira tala. Enginn vissi, hvað mikið sú taus upp bar hjá hönum. Tók það þó yfir þá hún, ☉: kona hans, var ólétt orðin að börnum þeim er hún átti með hönum var hann henni hvað lakastur, barði hana þá og lamdi og gekk hvað næsta lífi hennar nær honum var ei aftrað. Sá guð þar betur til að ei varð það sem á horfðist. Hvor maður, sem henni var þá hliðhollur eður meðmæltur, átti að hafa óleyfileg mök við hana og svo framvegis er hana saklausa setti oft í stórt hjartans angur. Hann setti sig í einhýsi frá henni með sinni þjónustustúlku enda var henni alloft ei óhult hjá honum að vera. Vissi þó guð að hann átti öll þau börn er hún kenndi honum ⁸² í þeirra hjónabandi hvað sem hann þar um sagði og hvorja formæling sem hann yfir þau lagði, sem hryllilegt er á að minnast, og svo hvorsu sú formæling hefur fundið illan stað:

Ósköpum fylgir einhver þín,
ó, guð, varðveit þú börnin mín.

Allir góðir menn, sem hér til vissu eður fréttu, kenndu sárlega í brjóst um hana meðal hvörra og var biskupinn, herra Halldór. Vildi nú svo til að djákni, sem á klaustrinu var og Helgi hét, vígðist til prestakalls. Gjörir biskup henni heimugleg boð hún skuli af þeim stúdentum, er þar séu til, kjósa hvörn hún vilji er henni kunni að vera hliðhollur eður ganga þar milli til góðs og benti

henni til mín að hann jafnvel fyndi mig þar til hentugastan. Hún hafði mig og áður séð, er eg var í skóla, því síra Sveinn og síra Pétur, skólabræður mínir, sem voru um hátíðir þar á klaustrinu lokkuðu mig um ein jól að koma þangað að sjá stað og fólk og slá þar upp á langspil, er eg með list kunni, ásamt syngja með sér hvar af klausturhaldari hafði stóra lyst á stundum. Var mér þar í besta máta tekið. Að skilnaði gaf hún mér 2 m(örk) en eg lét aftur smíða 2 spegla úr einum, er brotnað hafði einhvorn veginn, hvað hún á parti borgaði mér síðar. Féll eg þeim hjónum vel í geð að þar kemur nú að því, án fleiri orða, að þau biðja biskup um mig en hann án tafar kallar mig til dják(n)a-embættis þangað. Veit eg nú ei hvað segja skal eður afráða. Ferð fellur suður á land. Eg |⁸³ skrifa herra Skúla fáveta til og spyr hann hvað eg skuli nú af ráða. Hann svarar: „Fyrst þú ert þangað skikkaður og þetta frambýðst svo auðveldlega þá á þetta fyrir sér að ganga og skaltu taka það af“, hvað eg hefði þó ei aftekið hefði eg vitað hvör vandi þar var sem áður á vikið hefi. En þá var það hulið fyrir mínum sjónum.

KAP. XVIII

Nú sýndist mér vísast það í hendi var, fór því heim að Hólum. Yfirheyrði biskup mig með examine theologico, tók mig svo í eið og meðdeildi síðan eitt innsiglað djáknabréf í 9 póstum, dat(erað) 19da. 1751, óskandi sem hans venja var allra farsælda mér í því embætti. Svo fór eg að klaustrinu og var þar vel tekið við mér, fengið til verelsis hagkvæmt hús og fyrir þjónustustúlku að passa upp á rúm mitt og fatnað, áður nefnd Sigríður Ólafsdóttir, er þangað kom um sama mund. Tók eg fyrir mig að geðjast þeim höfðingshjónum og þjóna þeim með trú og dyggð í orði og verki og gaf mig nú í fuglveiði á skip klausturhaldarans til Drangeyjar, mest þó af forlystingu að skoða þá aðferð og eyjuna hvar upp á voru til fuglveiðar og sigamennskukunningjar mínir frá stólnum og einn skólabróðir minn, Þorvaldur Sörinsson, sem djákni varð eftir mig á klaustrinu. Tók klausturhaldari við öllum hlut mínum og sá mér sann fyrir hann en hjáflekafugl minn hafði eg umkeypis mér til ágóða. Sú hræðsla, er eg hafði fengið |⁸⁴ forðum í hrafshreiðrinu, var enn nú ei úr brjósti mér en hafði heyrt sá sem færi upp á Drangey, legði sig þar fyrir, læsi með andakt Faðir vor og sofnaði síðan, yrði laus við alla bjarghræðslu þaðan í frá. Fór eg því upp á eyjuna í handvað þeim, er þar lá á uppferðinni, 80 ál(nir) á leng(d) er fáveta Skúli, þá hann var stólshaldari, hafði þar til bestilt. Fengu ei aðrir upp að fara en góðkunningjar þeirra, er þar fyrir voru, og var mér þar vel tekið. Sá eg og lærði alla atferð þeirra um festar, net og speld þó mér hafi það síðan lítið til nota orðið. Nú reyni eg hið annað, legg mig til svefnis í afviknu plássi. Þá eg er sofnaður dreymir mig maður koma til mín og segja: „Ei þarftu að óttast, hér er ei þitt pláss“, og eitthvað meira mælti hann. Þótti

mér þá vera sunginn fyrir mér með allra lystilegasta og mjúkasta lagi þessi sálmur:

Ó, vér syndum setnir með sárlegt glæpastríð etc.

Nær eg vaknaði undirstóð eg ei hvað þetta átti að merkja en sá það allt síðan sem var mín burtför af minni fósturjörðu og það hallæri og dauðans neyð sem guð sendi þar eftir yfir Norðurlandið hvar frá hann þó náðarsamlega leysti og frelsti mig og mína. Blessað sé hans heil(aga) nafn! Varð mér þó þetta ætíð í föstum þanka. Þá eð þeirri vertíð linnti gaf eg mig í lestaferð austur á land að kaupa fisk fyrir móður mína og aðra, kom að Holti, fann föðurbróður minn, síra Sigurð prófast. Þar var þá fyrir annar prófastur, síra Einar Hálfánarson, einir þeir bestu vinir |⁸⁵ og voru þá að gjöra sér glatt af brennivinstári framm í kirkju. Þar sat og í bekknum sonur síra Einars, Sigurður, þá djákni hér á Kirkjubæjarklaustri, flugskarpur og lærður maður, varð þar eftir lókatúr í Skálholti og út úr því rænuskertur og afsinna. Eg heilsa þessum köllum. Segir þá prófastur, síra Sigurður, síra Einari öll deili á mér. Hinn gleðst þar við. Þótti mér hann þó ófrýnn, snar í viðmóti og hastur í orði. Hann segir þá: „Hér er allt vel á skipað. Hér hittast tveir djákna, já, einn norðlenskur stúdent undan hendi skólameistara Gunnars, eins míns besta vinar“, hvað eg og vissi af fornfræðaskrifum sem milli þeirra fóru, og bætir þessu við: „Látum þá nú reyna sig í lærdómssökum okkur til gamans.“ Þó prófasti síra Sigurði væri ei um þetta, af kvíðboga fyrir mér, varð það þó fyrir sér ganga. Mér var og annaðhvort að gjöra að uppgefa mig svo sem óduganlegur ellegar að reyna til hvað eg komst og segi því: „Láta vil eg eftir að þessi djákni spyrji mig nokkuð úr grammatica minni og syntaxi og eg megi spyrja hann aftur úr þeim.“ Þessu var játað. Vissi eg vel að sú grammatica, sem eg hafði lært og mikinn part í ljóðum er, var fljótari og auðveldari til alls en hin sem hér fyrir sunnan er lærð og að þær figúrur voru í þeirri norðlensku syntaxi sem ei voru hér. En eg kunni þetta ágætlega vel og kann að mestu leyti enn því eg hefi aldrei látið þá bók frá mér og endurnýja hana á stundum mér til gamans. Verð eg því í þessu grammatísku stríði allt fljótari og fixari og loksins rekst hann í mútur þá figúrurnar fyrir koma. Prófastur segir þá: „Farið frá þessu og í annað“, yfrið byrstur. |⁸⁶ Eg svaraði: „Það er fullreynt það eg lofaði. Eg ætlaði mér hér ekki nokkurt examen að standa“, (þó mér væri hugur á að reyna mig við hann framar, hvað vel hefði gjört ef tveir einir hefðum verið, vildi eg nú ei gjöra sigur minn að ósigri) og stökk því í burt. En prófastur rétt flýgur um gólfið til og frá af reiði að sonur hans bar lægri hlut en hinn verður agndofa. Vildi þá svo til að Þórður Brynjólfsson Thorlacius, sem þá var klaustu(r)-haldari að Þykkvabæjarklaustri, kemur í kirkjuna hjá hvorjum hann átti

óbetöluð vísitátiulaun. Úteys hann þar sinni bræði yfir hann og hættir ei fyrir en hann hefur þau út hjá honum. Var bæði gaman og ekki að sjá og heyra til þeirra. Hér við sefaðist svo hans bræði, sem kastaðist á annan stað, að hann lét kalla mig fyrir sig aftur og var mér þá hvorju barni betri, spurði mig þá á marga vegi að norðan sérdeilis lærdómssökum. Bað mig þá bera kveðju sína Gunnari skólameistara og hann þakkaði hönum hvörninn hann hefði upprætt mig, gaf mér svo að skilnaði tvö m(örk) en prófastur, síra Sigurður, Brochmannspostillu, skrifaði og biskupi, herra Halldóri, þakklætisbréf fyrir mig og mun hafa getið um þennan samfund því biskup frétti hann og gaf mér Systema Kromayerii segjandi eg mundi ei mikið fletja fyrir sléttum stúdentum ef eg stúderaði það vel, tók þó Þóra hústrú hans af mér aftur eftir hans dag þar eg gat ei votta að leitt að mér hefði það gefið. Svo var hún mér fjönsk í öllu. Til gamans set eg hér til nokkuð fleira um ferðalag mitt á Austurland um þær mundir. |⁸⁷

KAP. XIX

Árið þar eftir, þá eg var á Reynistað, fór eg enn austur á land til fiskikaupa. Varð eg enn kunnugur góðum og misjöfnum mönnum og þó eg fengi nógan fisk keyptan undir Eyjafjöllum var hann hjá flestum þeim svo húsrakur, með öðru fleira, að ei gat staðið sína vigt, þá norður kom, og varð því heldur að fara út í Vestmanneyjar og eiga undir von með teppur. Þá komst eg í kunningskap við þær góðu konur, Guðbjörgu Pálsdóttir á Keldum og hélst síðan sá góði kunningskapur á milli mín og barna hennar, auðnaðist mér svo eitt sinn á ferð í Breiðabólstaðarsókn að skíra dótturbarn hennar, sem heitir eftir henni, og lét eg hana nafns njóta, önnur var Guðný Þorsteinsdóttir í Skógum, höfðingi að allri raun og veru. Áður sálaðist bað hún mig fyrir börn sín að láta þau ei sín gjalda því eitthvað af þeim mundi nærri mér verða, hvað og svo var, þá sonur hennar, síra Þorsteinn, varð mér samtíða í Mýrdalnum. Gaf og guð mér þá nóg efni til þess að bjarga honum, þeim fróma guðsmanni, þá honum á lá. Sakna eg hans enn í dag að mörgu góðu. Betri eru hót en gjafir. Einlægur vin er skjaldfengið að fá. Hin þriðja höfðingskona, er eg komst í viðskipti við og kunningskap, var sú stórgöfuga kvinna, mad(ame) Jórunn Skúladóttir á Hlíðarenda, hústrú sr. Brynjólfs Þórðarsonar Thorlacius. Eg var til hans sendur með bréf og reikninga að norðan því klausturhaldari sr. Jón Vigf(ús)s(on) og hann höfðu jarðaafgjaldaskipti. Tjaldaði eg að kvöldi á Réttarbakkanum fyrir framan bæinn og ána. Um sólaruppkomu morguninn eftir var eg kominn á flakk sé eg að rýkur heima, sæki hest minn, tek með mér bréfin og varningspoka minn og ríð heim. Eldhús var austast |⁸⁸ af staðnum. Þaðan sé eg að kemur til mín vestur fyrir kirkjuna á hlaðið öldruð kona, augnafögur en ófrið að öðru með óhreint skuplukorn á höfði, bláþrykktan

smádropaklút á höfði og trefil eins litan um háls, í sortaðri, gamallri og skörnugri hempu með dökkvum kraga sem brettist með geiflum upp með hálsinum. Skófatnaður var að þessu skapi. Hvort heilsar öðru. Hún spyr hvaðan eg sé og hvort mitt erindi sé þangað. Eg segist eiga að færa húsbóndanum bréf og spyr hvort hann sé á fætur kominn. Hún neitar því og segir það verði ei fyr en um dagmál „en fá þú mér bréfin, eg skal koma þeim til hans fyrir þig.“ Eg neita því og segi: „Mér var upp á lagt að fá hönum þau í eigin hönd og breyti eg ei út af því að forfallalausum enda sýnist mér þú vera svo skörnug eldabuska (slæ nú upp á gaman) að eg vil ei né voga að fá þér þau í hendur að klikka þau því eg heyri hann sé hreinlætismaður.“ Hún hlær við og segir: „Ekki líst þér hreinlega á mig, svona eru eldhúskellingarnar hér en trúa máttu mér fyrir bréfunum því trúað hefði hann mér fyrir þeim.“ Eg segi það megi vel vera og spyr hana hvað lengi hún hafi hjá þeim góðu hjónum verið. Hún svarar: „Hér um 50 ár.“ „Auðséð er það“, segi eg, „að stórærlega húsbændur átt þú, að þú ert svo lengi búin að vera hjá þeim í svoddan sýsli sem hér kvað vera enda er einhver nýtileg taug í þér að þú skulir þola hér svo lengi.“ Hún svarar: „Þó eg eigi hér erfitt annað veifið á eg annað veifið mikið gott. Eg verð nú að fara og glæða eldinn aftur og vekja upp hyskið í bænum. Kem eg svo aftur ⁸⁹ til þín en þú bíður mín hér á meðan.“ Eg segi hún skuli ganga í guðs friði. Þá stund líður frá kemur hún út aftur og með brennivínsglas innan undir hempu sinni og segir: „Hýrga þig á þessu meðan húsbændurnir eru að klæða sig“, og segist hún hafa fengið þennan dropa hjá þeim. Fer hún þá að spyrja mig á ýmsa vegi, meðal annars hvað orð liggi á Hlíðarendahjónum fyrir norðan. Eg segi henni ágætt, þau séu haldnir höfðingjar í heilmörgu og tel það upp sem vissi. Einasta komi það orð fyrir að húsmóðirin sé mikið upp á kaupprang, vilji allt eiga en litlu launa á stundum. Hún hlær við og segir raun sé ólygnust hvort eg geti nú ei reynt á það og spyr mig hvorjar vörur eg hafi. Eg segi henni það og meðal annars 20 hrútshyrningsspæni, hvor á 4 fiska. Hún segist halda hún kaupir þá alla því þar sé oft brotið og skemmt þess háttar og svo fer um annað. Finn eg að hún er svo kunnug sökum að hún veit verð á hvorju einu og er sniðug og skörp í öllu viðtali. Fer eg þá að renna grun í hvör hún muni vera og spyr hana að heiti og föðurnafni og hvar hún hafi verið er hún segir mér rétt og satt. Sé eg þá að þetta er og hefur verið húsmóðurin sjálf. Eg upp á tímann tek ofan, heilsa henni virðulega og bið hana forláts á óhöpplegheitum mínum og mælggi og segi hún hafi svo heimild og stand sitt villt með búningi sínum að mér hafi ei til hugar komið að hún sjálf hafi það verið. Hún svarar: „Það erfi eg ekkert við þig heldur skalt nú kaupslaga við mig og ætíð héðan í frá mér velkominn vera og far aldrei hér svo um að þú komir ekki til mín og látir mig vita hvað þú hefur þá til sölu“, hvað eg og enti. Og þó hún harðkeypin væri lét eg hana þó ráða en vita það bætti hún

Það þó ætíð með einhverri gjöf að síðustunni eður eftir því sem eg ⁹⁰ beiddi hana og hélt því áfram til dauðadags með sama hreinlyndi og ærlegheitum. Nú er að segja til frekara gamans og að sýna aldarmóðinn, er þá var, hvörninn framar fór þá eg fann húsbóndann sjálfan. Þá við húsmóðurin höfðum að fullu kaupslagað og dagmál voru komin fór hún frá mér inn í stað aftur. Nú er sent út eftir mér og leiddur inn í eitt kamers. Þar sat hann fyrir á dönskum langbríkastól, á hvorjum klútar og salvetti lágu til beggja handa. Hann var yfrið stórskorinn maður í andliti og að öllu öldungslegur. Hann hafði hvítt lokkapyrrikk á höfði sem náði á axlir og herðar niður, í bláum kjól með stórum kúluhnöppum af silfri og studdi sig fram á silfurbúinn reyrstaf við yfirdekktt borð. Mátti eg nú brúka öll sniðugheit, er eg kunni, í orði og viðmóti því hann var stórum upp á það. Eg afhenti honum bréfin með stóru bugti. Svo var eg til borðs settur og fyrst tevatn borið, síðan einn annar dúkur á borð látinn og þar á fat með frauðkost: brauði, osti, kjöti, sírópi, smjöri og eg man ei hvað. Í tintalerkinum, er eg skyldi af snæða, var tréplata látin á botninn að hnífsegginn skyldi ei snerta eður rispa hið minnsta tinið. Þar var og líka við höndina hvítt salvet og tannstöngull ef með hefði þurft. Var mér hér minnkun búin ef ei hefði áður til manna heyrt og séð. Að þessu búnu var upp á bréfin svarað og gekkst hún mest fyrir því, nokkuð betur búin en áður. Að skilnaði buðu þau mér hvað mig vanhagaði um hvort það væri nesti, reiðingur, járn eður þess kyns er eg afþakkaði. Þó mátti eg endilega þiggja brennivínsmörk brauð og tóbak að því skapi. Svo var þá höfðingja sniður og lund.

Árið eftir fór eg enn austur á land til fiskikaupa. Pantaði eg hjá síra Benedikt mínum í Vestmanneyjum fisk upp á 8tta hesta ⁹¹ og tilsetti vissan dag eftir Jónsmessuna er eg vildi þar kominn vera. En það eg meira þurfti pantaði eg undir Fjöllunum. Rak eg að norðan í áfanga að svo kallaðri Biskupsþúfu, þaðan að Sandá, því þar er góður áfangi, ofarlega í Hreppamannaafrétt. Mætast þar vegir úr Skaga- og Eyjafirði. Nær eg er þar lagstur um morguninn, því vegna hita verða lestamenn á fjöllum að vera á ferð um nætur þá veðráttu hagar svo, koma þar Eyfirðingar að tjaldinu og spyrja hvör fyrir ráði, hvaðan við séum og hvað langan áfanga við höfum haft. Þeim er af dreng svarað til þess í einfeldni. Var nú síðari áfanginn ei full þingmannaleið en hinn, sem farið höfðum, var tvær. Nú er það tíðum metnaður lestamanna að fara sem mesta áfanga fram hjá öðrum og var nú hér sú metnaðargirnd og heimaska. Þeir ríða frá tjaldinu aftur með hlátri og spotti, segjandi: „Miklir bannsettir og etc. ferðaslókar og skarnbassar eru þessir Skagfirðingar að þeir fóru nú ekki lengra“, með öðru fleira. Eg heyri þetta, safna móð, sofna um stund, vakna síðan og segi að taka hesta, svipta tjaldi og fara af stað. Nær eg kem ofan í afréttinn sé eg hvar Eyfirðingar hafa tekið trúss sín ofan en sofa hingað og þangað undir viðarrunnum vegna sólbaksturs sem var. Verða þeir

ei varir við mig. Eg kem að Hamarsholti, þeim efsta bæ og næsta á þeirri leið, bið þar að skila til þeirra að Skagfirðingar hafi séð lestaskíti úr Eyjafirði þar í afréttinum, með enn fleirum níðs- og móðsyrðum. Held eg svo strikinu að Þjórsá á Hrosshyl en þá eg er að mestu yfir um kominn reka þeir þar fram að. Þó aldrei hefðum fyr sést heilsuðustum við sem góðir vinir og sem ekkert hefði á milli borið og drukkum saman kátir og lystugir. Sá hét Sveinn á Leyningi sem fyrir þeim var. Hann spurði mig hvar eg fisk hefði tilætlaðan. Eg sagði honum: „Hjá síra Benedikt á 8tta hesta fyrir pening og vaðmál.“⁹² Skildum við í Hlíðinni. Eg fór inn eftir henni og austur undir Fjöll en þeir daginn eftir út í Eyjar og í einu orði náðu með kænsku og lygi mínum pantsetta fiski hjá síra Benedikt, s[ö]gðu og sóru eg hefði undir Jökul farið til fiskikaupa er þeir útlögðu honum síðar Eyjafjallajökul. Eg kom út einum degi síðar en til var ætlað. Vildi þá svo til, þá eg landfestist, að síra Benedikt og þeir voru þar á bryggjunni. Þá við höfðum heilsast segir hann til þeirra: „Hvílíkir skelmírar hafið þið verið að ljúga út þanninn fiskinn er eg ætlaði honum! Látið hann nú allan til aftur.“ Þeir gjöra að honum sköll og spyrja hvar fyrir hann hafi verið svo trúgjarn og lauslyndur, hann hafi verið svo til vits og ára kominn, kaupin hafi verið fríviljug og hljóti þau að standa, með langtum fleiri storkunarorðum. En til mín segja þeir það sé lítil þénusta fyrir orðsendinguna frá Hamarsholti. Hafi sér þetta í skapi búið þá þeir hafi verið að spyrja mig um fiskikaupin. Prestur varð rétt sjálfheimskur og hafði varla ráðdeild á sjálfum sér en eg lét sem ekkert á mér festi. Mitt í þessu talar einn þeirra til mín og segir: „Far þú nú með klerki, kaupanaut þínum, og tak þér hvíld og svefn hjá honum, því þú hefur þess þörf en fáðu okkur í hendur peninga þína og vörur er þú ætlaðir hönum. Við skulum geyma það á meðan.“ Eg tek þessu vel en prestur spyr hvört eg sé með öllu ráði að trúa framarsvoddan föntum. Eg segist þó þar að ráðast, vottfast sé hvorju þeir við taki og fæ þeim peningana, fer svo með presti að Ofanleiti og sef þar af með ró þar til daginn eftir því svefn hafði ei á mín augu komið þá í 4ur dægur eður þar um bil. Nær eg kem ofan á bryggju aftur til þeirra og finn þá eru þeir búnir að kaupa fiskinn svo mikinn sem til stóð að⁹³ ei þurfti annað en binda og segja nú til mín: „Taktu nú hvörn fiskinn þú vilt og skulum við binda hann fyrir þig“, og þáði eg þennan heldur því hann var öngvu síðri. Gladdist þá brún á presti, og sagði: „Nú sé eg hreinlyndi og ærlegheit Norðlensk[r]a, öðruvísi hefði þetta hér sunnanlands útfallið.“ Varð svo gaman og hlátur að öllu saman, fórum svo til lands allir samskipa og tókum oss góðar hvíldir í Landeyjunum og fór svo hvor sína leið. Er þessi frásaga einasta sett til að sýna náttúruleg og ærlegheit Norðlenskra.

KAP. XX

Hið síðasta ár, sem eg var á Reynistað og var búinn að taka þar við nokkri umsjón, (hvar um síðar kann sagt verða) fór eg enn austur í sömu pláss til fiskikaupa og að taka út af Reynirshverfi. Voru þá harðindi á dottin í Norðurlandi að eg hlaut nú að kaupa bæði kýr og hesta. Hafði eg nú til áburðar 20 hesta en alls voru með 6 kúm og 2 nautum gripirnir 40 en við mennirnir 3 og einn drengur. Tók eg mér einn mann til aðstoðar allt yfir Þjórsá úr Reynirshve(r)fi, er heitir Einar Oddsson. Gekk sú ferð af með guðs hjálp slysalaut þótt á ýmsu kenndi sem oflangt yrði til frásagna. Þó hlýt eg á eitt að minnast er sýnir hvorsu forsjón guðs sá fram í veg fyrir mig og aðra sem er þetta: Eg skildi eftir tjald mitt og hesta í Holtsoddum undir Eyja-fjöllum og lét þar dreng minn eftir til vöktunar því, sendi annan manninn, sem með mér var, austur í Mýrdalinn en annar fór með mér út í Vestmanneyjar. Meðallandsmenn voru og á ferð í Vestmanneyjar og höfðu þeir að tjaldinu komið og séð þar meðal annars brúnskjóttan hest, ungan og vænlegan er eg átti. Einn velmegandi hreppstjóri þaðan var einn í ⁹⁴liði þeirra, sá maður, sem hét Magnús Guðmundsson, frá Staðarholti í Meðal(l)andi. Hann kom að tjaldi mínu og sá greindan hest. Svo fór hann út í Eyjar hvar við í mannfjölda hittustum, falar hestinn að mér. Eg lét vel yfir því og spyr hvörninn hestur sá sé er hann bjóði mér fyrir hann. Hann svarar mjög rembilega: „Þú skalt fá fyrir hann eitthvað bölvað truntuveski sem hefi.“ Eg segi hann fái ei hestinn fyrir það heldur einhvorn annan jafnboðinn þó annan lit hafi. Hér við verður hann enn móðugri og segir: „Þú veist ei við hvorn mann þú átt. Eg er einn hreppstjóri og velmegandi nefndarmaður úr Meðallandi.“ Eg segi það megi vel vera en hvorki hræðist eg hans orð né persónu og muni eg halda öllu mínu fyrir þessu. Tók hann þá til illyrða, sem eg í hæfi gegndi, og meðal annars sagðist hann hafa séð einn afglapa er vaktaði tjald mitt. Eg bað hann að gæta að hvað hann kostaði að tala þessi orð til síns bróðurs. Og svo sýndist mér hann vera fávís og vesæll að öllu að ei væri hæfur að fara á góðra manna fundi með fleiru og svo litla virðing bæri eg fyrir honum að eg vildi nú fá greindan hest einhvörjum fátæklingnum en honum. Var(ð) hann fyrir því meiri sneypu sem hann var lengur í þeim flokk. Skildum við svo í þeim stað mátu-legir vinir en urðum góðir vinir eftir það eg hingað kom. Þó bjó sneypa þessi niðri í honum því(í) að eitt sinn ætlaði hann að gjöra mig, og þá prest orðinn, ærulausan fyrir aðtekt á tré í Meðallandi, er eg hafði fullkomna heimild fyrir, og hann sjálfur hafði hjálpað mér til að vinna. En svo fór að hann ætlaði að verða sjálfur ærulaus fyrir framburð sinn og angefningu, ef eg hefði ei vægt til, og fyrir sýslumannsins milligöngu plátaði hann svo fyrir þá ferð að hann fór ei til mín aðra eins aftur. Þó var það og er um hann að segja að þó hann sé svo fávís sem sýnt er, var í honum ærlegheit og mannsart, hvorrar hann hefur

bæði í þessu og fleiru aðnotið ⁹⁵ jafnan hjá öðrum mönnum sem við hann hafa kynnst. Var eg mesti frumkvöðull að siglingu sonar hans Sæmundar, bæði að útvega honum vörur til siglingar og koma honum undir vernd og tilsögn herra Hannesar biskups, er þá var stúdent utanlands, að hvorri lukku sem verður.

Vík eg þar aftur til máls er eg komst til lands aftur úr Eyjunum og í Holtsodda. Er þar fyrir ein Meðallandslest. Frá henni kemur til mín einn maður sem hét Einar Jónsson. Hann falar að mér skjótt hestinn og hefur ei annað til eður í boði nema útlifaðan jarpan hest og segist vera á næsta bæ við einn nefndarmann, sem heiti Magnús Guðmundsson, sem eg kannaðist við. Þessum manni fæ eg hestinn, bið hann að segja frá því velnefndum Magnúsi og eg hafi bannað honum að fá honum hestinn en segi Einari hann skuli sjálfur hestinn eiga og vel njóta. Geti hann nokkru borgað mér hann, ef nokkurn tíma þaðan í frá sjáustum, þá sé það vel. Annars heiti það ekkert framar og svo skildum við að þessu. En þegar Kötflugjá spjó 1755 missti þessi maður allt sitt, nema þennan hest, flutti á honum konuna og 2 börn vestur í Fljótshlíð hvar hann fékk sér aðsetur í koti nærri Teigi og var þar til dauðadags. Eg kom og um þær sömu mundir að norðan til búskapar á Hellum í Reynirshverfi. Þessi maður spyr þetta, finnur mig nú og tilsegir mér hús til eignar er hann varð eftir að skilja og honum varð enginn peningur úr en mér til stærstu þarfar og hagnaðar í því húsaleysi sem að kom. En ei kunni hvorugum til hugar að koma að beggja vor þörf mundi með þessu bætast sem þó fyrst orsakaðist af hvefsyrðum Magnúsar og honum til verðugrar storkunar. Úr greindum tjalda, Holtsoddum, fór eg á svokallaða Prestsfit fyrir neðan Teig í Fljótshlíð. Fór eg upp að Bitru til frænda míns, síra Magnúsar Einarssonar, til að fá mér þar reiðing er mig vanhagaði um. Hann var nýgiftur og vel við öl. Segir hann við mig: „Þér er krókur að fara út fyrir Kokkslæk af fitinni upp á hálsinn. Þegar þú í dag tekur lest þína upp þá far hér beina stefnu rétt yfir tún mitt og láttu lestina aldrei ⁹⁶ við standa. Skaðar það ekkert því nú er veður þurt og reisir grasið sig strax aftur.“ Eg hlýddist á þessi ráð og eftirlátsemi, það tók af heilmikinn krók, og rak svo lestina rétt upp eftir með gilsbarminum. En þá upp eftir túninu færðist og nær bænum miklaðist mér að reka yfir svo mikið og gott gras, sem þar var fyrir, og læt lestina fara ofan í gilið er eg sá, að öngvan veginn var svo skaðvænt því eg sá að fyrir vestan lækinn var mýri með dýjum og stóru þýfi sem heyrði til þeim bæ er Grjótá heitir og er næst fyrir vestan Bitru (Butrildarstaðir réttu nafni). Liggur þaðan frá greindri mýri þýft tún vestur að bænum. Þar bjó þá sá bóndi, er Páll hét, kominn til aldurs en þó mikið illmenni. Hann sér til ferða minna og eg muni ætla að reka yfir mýrarhvamm hans, hleypur að heiman með kaðal í hendi og allt hyski hans með hunda og hrossabresti á móti lestinni. Nær eg sé til ferða

hans segi eg mönnum mínum að reka fljótt lestina norður fyrir túngarðinn en eg ætli að mæta karli. Kemst eg snart á hans fund og bið hann vilji vera svo góður og hjálpa oss með lestina norður fyrir garðinn, svo enginn verði skaði að, en eg skuli betala honum strax í hönd sem hann vilji og billegt sé fyrir átroðninginn. En hann blásvartur af reiði svarar hér til illu einu og með hyski sínu hleypur á móti lestinni í ásetningi að drífa hana austur í fenaugun og lækjargljúfrið, sem þar er, hvað því ólukkuhyski tókst svo að þar ofan í steiptist af tveimur hestum svo einn minn maður hindraðist þar við. Nú þá eg sá ei var til góðs að gjöra ræðst eg á bónda, bregð honum hælkrók svo hann fellur á milli þúfna niður og átti bággt að rétta sig við, því eg þjappaði að honum, og svo hljóp eg reit af reit til ⁹⁷ kvenskrattanna, er þar voru, og bylti hvorri niður eftir aðra og í einu flugi til hans aftur og galt honum í sömu mynt sem fyr, og þótt ei hefði afl við hann, var eg þann tíð fótfimari, sem nú kom vel til liðs. Komst eg þar í mestu herkjur við þetta illþýði. Á meðan þetta yfirstóð tvístraðist lestin heim um allt tún hans og gjörði langtum stærri skaða en þurfti að vera ef hann hefði látið sér ærlega fara. Stóðst þá svo á að þá okkar áflog voru farin að þverra var lestin komin norður fyrir garðinn. Komu þá fylgjarar mínir til baka og vildu gjöra því enn betri ráðningar er eg aftraði þeim svo sem betur fór. Sá austanmaður, Einar, sem með oss var, varð svo frá sér numinn af hræðslu að honum varð varla að vegi að reka hestana áfram, auk heldur annað, og sagði að endalykt: „Óttalegt er að vera með Norðlingum, þeir eru hræðilegir víkingar, aldrei hefi upp á því líkt séð.“ Hlógum við stutt að þessu. Meðan að þessi sameign yfir stóð var prestur austur á gilsbarminum og sá hvorsu leikar fóru, var að hljóða eitthvað og banda hendinni, að hvorju ekkert gaum var gefið, mátti og ei heldur af vorri hálfu. Bóndi lést ætla að klaga mig en eg lofaði honum þá því sama og skyldi þá betur sjást hvor þræll hann væri. Þessi karl var þó einn meðhjálpari og formaður föðurbróðir míns, síra Sigurðar í Holti, en þar fékk hann 8tta árum síðar svoddan sneypu fyrir þennan viðgjörning, að hann fór þar úr stærstu metum. Seinna koma sumir dagar og koma þó og hvað einn niður sáir sker hann tvíllaust upp. En nú skal bæta í munninn með öðrum betri. Sá hét Helgi Erlendsson og var á Vindási við Nautavað á Þjórsá. Hann fékk eg oft að fylgja mér yfir vaðið þá austan kom með lest mína. Geðjaðist honum svo vel mína háttsemi í því að hann bað, guð vildi gjöra mig að ævilegum ⁹⁸ lestamanni. Oft fundust við eftir það eg var hér orðinn innlendur og prestvígður. Spurði eg hann eitt sinn að hvört hann myndi nú hvors hann hefði eitt sinn óskað en hann svaraði: „Ójá, eg man en sá vissi betur en eg, er eg bað til, til hvors þú varst hæfur.“ Eitt sinn var eg á Íragerði á Eyrarbakka að taka blóð. Var mér gefin brennivínsmörk, er eg hafði ei lyst að drekka, fór því út ef eg kynni nokkurn að sjá er eg gæti þénað með henni. Það var að morgni dags, og var kalt veður. Vildi

þá svo til, að Helgi reið um götuna, sem þar er allskammt frá bænum, og var að berja sér af kulda. Þá við höfðum heilsast gef eg honum það í flöskunni var er hann saup af og fór svo sinn veg glaður út að búðum. Þá eg kom um daginn inn í krambúðina var hann þar og fjöldi fólks fyrir, hélt á brennivínspott og segir: „Vertu velkominn, síra Jón, gamli kunningi. Þú lífgaðir mig í morgun, taktu þér nú hressingu aftur hjá mér.“ Eg sagðist hennar ei með þurfa. En hann svaraði: „Brúka einörð þína og ærlegheit hvar þú ert og forsmá ei gamlan vin. Óttastu ekkert litklæddu kallana, sem hér eru, þeir eru ekkert ærlegri eður meiri en vær.“ Að þessu varð gaman mikið. Eg sýndist við að gjöra að vilja kallsins að stilla sinni hans. Annars hafði eg einsett mér, sem eg og ent hefi, að drekka aldrei brennivín í kaupstað eður nokkrum mannamótum að á bæri. Í annað sinn missti eg þar hest. Var hann þá búandi á Hæringsstöðum hvaðan hann aftur fór að Vindási og dó þar. Eg segi honum mark og lit á hestinum, tók hann hest sinn og hætti ei fyr en hann fann hann upp á Skálholtshamri undir böggum. Hafði ⁹⁹ hann þá leitað samfellt í 3 daga og nætur og ei lagt sig til hví[l]dar, vildi þó slétt ekkert af mér fyrir það ómak þiggja nema ef eg vildi gefa sér einn melþófa. Mörgu fleira, sem milli okkar fór, tala eg nú ei um. Þetta sýnir hvörsu hreinir og ærlegir menn lýsa sér og reynast þá á liggur.

KAP. XXI

Nú vikur sögu til Norðurlands aftur og tek þar til sem eg var orðinn djákni á Reynistað. Þénaði eg þar djáknaembætti í 3jú ár: 1751, 1752 og 1753. Kunningi einn stúdent aldrei að fá betra tækifæri að iðka sig í lærdómum en í því embætti, ef hann var hneigður til þess, ásamt að græða ýmsa hluti ef hann var vinnusamur með. Lagði eg hér á ástundan eftir gáfum mínum. Þjónaði eg um slátt hjá klausturhaldara á sumrum og fékk þar fyrir ríflegt kaup upp á 8 rd. og meira í hvorju eg vildi. Tók eg mér fyrir lagsmann til sláttar einn frískan kaupamann, er þar var, og hét Eiríkur Árnason undan Eyjafjöllum. Af 8tta sláttumönnum, er þar voru, voru tveir og tveir settir saman og útmælt daglega hvað slá skyldu. Og þá eg og lagsmaður minn vildum léttan á leggja vorum við búnir með mælir vorn um miðmunda og nónbil og hvíldum oss það sem eftir var þar til aftur kastaði hvar af vor húsbóndi skipti sér ei nema þá hey þurfti að hirða. Þar var sú venja þá ei voru heyrirðingar, var hætt slætti og útivinnu aflíðandi miðaftani á hvorju laugardagskvöldi og haldinn söngur í kirkjunni af öllu heimilisfólki, sem ei var við búverk, og eins á sunnudagskvöldum frá Maríumessu á langaföstu til Michaelismessu, sem nú er aflagt, og því fer svo sem fer að guðsdýrkan hnignar hjá flestum.

Í slíku velstandi gleymdi eg ráðum Skúla fóveta, keypti nú fyrsta árið mikið tóbak og brennivín, ¹⁰⁰ seldi það út aftur með tíðkanlegu okri en allur sá

gróði gekk vonum bráðara og með öllum hætti úr hendi mér og hét fyrir mér að gjöra slíkt ei oftar eins og ent hefi. Bækur mínar og aðsetur hafði eg í kirkjulofti, svaf og þar tíðum fram á vöku og þókti þar ekkert að nema eitt sinn réðist á mig sá vondi andi með þeim hætti sem eftir fylgir: Venja hafði verið að djáknar fyrir mig höfðu offrað klausturhaldara nýársvers og hann þeim svo sléttan dal aftur. En eg fékk ei þann móð að vita fyrr en um kvöldið áður. Vildi eg ei verða eftirbátur með það, því síður sem eg treysti mér til þess og ábatavon var í hendi, og tók með mér einn vinnumann eftir vöku að vera þar hjá mér um nóttina meðan aflyki því verki. En hann sigraði svo svefn að eg sagði honum að fara fram í stað hvað hann gjörði. Að honum burtviknum heyrði eg mikið braml í kirkjunni. Kirkjan var opin því logn var úti. Jókst þessi ófögnuður svo að hurðinni var slegið í lás. Ætlaði eg þetta glettingar vinnumannsins þar til mórauður og síðan ljósblár bugur færðist um ljósið og slökkti það. En hvað eftir það á gekk læt eg ótalað. Eg sat sem agndofa um stund af þessum býsnum, saup svo á brennivínsglasi, er þar var hjá mér, tók kertið, fór ofan með hægð, lauk upp kirkjunni, síðan inn í stað, kveikti þar aftur og gekk upp í kirkju og lauk þar af verki mínu og varð ekkert að meini. Svo lítið megnar satan þá hann er forsmáður og honum treyst sem hann og allt hefur í sinni hendi. Tveir prestar þénuðu þar, einn eftir annan, í minni tíð. Hafði eg af báðum gott þó með misjöfnum hætti. Sá fyrri hét síra Eyjólfur Bjarnason, einn með þeim bestu söngmönnum og prédikurum, brúkaði tóbak upp í sig en þá hann brast það um embættisgjörð gat hann ei prouncierað eður tónað fyrir ólundargeispum og þar eftir fór prédikunin |¹⁰¹. Eg kvaldist hér af oftlega og sór guði eið með sjálfum mér að ef mér auðnaðist nokkurn tíma að verða prestur þá skyldi eg aldrei brúka tóbak um embættisgjörð því ske mætti, eg yrði svo fátækur sem prestur þessi og sæi eg þá mín afdrif. Svo þó mér veitti mjög örðugt að vera tóbaks án í tvo eður þrjá helga daga míns prestskapar fyrst þá yfirvannst sú holdsgirnd með því illa þolandi stríði greinda daga að eg hefi aldrei síðan brúkað það og öngva löngun í það fengið meðan eg hefi staðið að þeim embættisverkum. Svo er vaninn sú önnur náttúra. Um hinn prestinn talast síðar. Svo sem mér lék það í lyndi, sem áður er sagt, svo lærði eg hér að þekkja hvað friðurinn er dýr, sem alls enginn veit nema sá sem hitt þar á móti reynir, því þá drykkiköstin voru á klausturhaldara mátti enginn vera óhultur um sig og varla neyta matar síns. Þó var hann lakastur við konu sína því hann tók fyrir kverkar hennar, barði hana og lamdi og ei annað sýnilegra en hann sæti um líf hennar, sérdeilis þá hún var ei einsömul. Og svo karlmaður, sem bar þá blak af henni, átti að hafa með henni óskikkanlegt framferði. Og mátti eg einn sem fleiri fá það ámæli hans sem eg bar því léttara sem eg vissi mig fyrir guði og hreinni samvisku vera þar af óflekkaðan. En þá á milli var hann góður og spakferðugur. Af

Þessum ósköpum kom það að bæði eg og aðrir óskuðum að hann væri dauður, margur betri hefði verið deyddur fyrir minni sakir og svo framvegis. En þessi ópolinmæðis- og gáleysisorð gjörðu mér síðar nógu þunga þanka. Þó hann þanninn gæfi mér þær verstu sakargiftir og grunsemdir um óleyfilega umgengni með ¹⁰² konu sinni þá trúði hann þó öngvum betur fyrir henni en mér hvað hann og mátti þá hún fór í kaupstað eður aðrar ferðir og sjálfur brúkaði hann mig til margra útréttinga annarra því hann fann ei réttgáður nokkur svik hjá mér. Síðasta sumarið þá hann lifði fór eg með honum í kaupstað. Þá var þar kaupmaður Tomas Windekilde er síðar varð einn ráðherra. Þá hann vildi ei taka þrjónles hans, rykkti hann kórða, óð að kaupmanni og ætlaði að reka hann í gegn. Eg hljóp þá á milli og náði af honum kórðanum en kaupmaður féll í ómegin niður af hræðslu og síðan kom eg á svoddan friðstillingu milli beggja að hér varð ekki meira af talað. Af þessum hans óhæfilega drykkjuskap hljóp svartur bjúgur í hold hans með spítelsku-kláða sem hans síðasta sumar hljóp inn að hönum með streng yfir brjóstið svo hann framar venju varð dögum saman að halda við rúm. Svo bar til um haust þess sama sumars að systir hans, madame Guðrún Vigfúsdóttir, besókti hann og var þar viku til alls góðs milli hjónanna. Hélt hann sér frá drykkjuskap svo lengi. Þá hún burtreisti lét hann mig fylgja henni austur yfir Vötnin, allt að biskupsstólnum Hólum því síra Jón Magnússon þar átti Þórunni dóttir hennar. Þá hún var burt farin tók hann ákaft að drekka, þar svo lengi hafði frá haldið sér. Og þá eg heim kom að kvöldi dags voru hjá honum í húsi, er hann hafði sitt mest aðsetur í, nokkrir landsetar hans er honum höfðu fært leigur um daginn og smiður hans, er Björn hét, ættaður úr Eyjafirði, ágjarn og illa lyntur. Honum hafði þangað verið skotið undan böðulshöndum vegna ¹⁰³ þjófnaðar og margra annarra óknytta af náungum klausturhaldara því hann hafði átt góða foreldra. En vegna þeirra manna, er í hlut áttu, skipti sýslumaður Skúli sér ei af að drífa hann til baka undir það hann hafði verðskuldað. Nær eg heyri kíf og háreysti í þessu húsi gef eg mig ekkert á þann fund í það sinn, fer því í rúm mitt og legg mig til svefns. Allt fólk var og til hvílu komið nema greindur Björn og áminnst Halla sem honum fylgdi til s[æ]ngur. Eg sofna skjótt og vakna við þá á nótt liður er sem til mín sé hátt kallað: „Vaknaðu, Jón og vara þig því hann Guðbrandur á Brimnesi er kafnaður í Fúlutjörn.“ Þessi maður var til, frændi minn og eitt drykkisvín, ítem bærinn og tjörninn. Varð mér svo bilt við þetta að eg sofnaði ei framar. En þá dagur var kominn kemur Halla inn til mín með þessi tíðindi að klausturhaldari liggi dauður í sæng sinni, og brá öllum við. Fór eg þá að Hólum aftur og sókti systir hans sem, þá með fleirum náungum, stóð fyrir útfararkostnaði hans. Er hér allt satt og nóg sagt um sinn um þetta efni.

KAP. XXII

Að þessu afstöðnu og uppskrift sterbús hans, biðja hlutaðeigendur mig, þó eg djákni væri, að taka að mér allt búið til vorsins eður þar til skipti í því fram færi því húsmóðirin var þá þunguð að barni og mátti litlum umsvifum mæta hvað eg gjörði sem eg kunni enda fékk eg það ærlega borgað sem skiptaaktinn sýnir. Nú vildu bændur og aðrir út í frá halda sama vana að færa þangað brennivín, fá fyrir 5 potta, 3 (fjórðunga) smjörs, og drekka sig fulla af því ofan í kaupíð áður við skildu. En eg betalaði þeim sem vert var eður lét þá fara burt með ¹⁰⁴ sama. Þá aðrir heyrðu þetta, hættu þeir með sínar fórnir, sem betur fór, hvar fyrir eg komst í stóran óþokka hjá þeim og sögðu köttur væri kominn í Bjarnarstaði, lögðu mér allt til lýta og skammar, sem djöfullinn gat sem frekast uppdiktað í þeim, sumir lýstu eftir skuldum er eg vissi þeir lugu upp á klausturhaldara af því eg var svo kunnugur hans sökum. Illgirnin og öfundin gat ei þolað að eg svo umkomulítill, sem eg þá var, skyldi komast til þvílíkra umráða, fóru því að flimtra í pukri eg ætti barnið, sem húsmóðirin gengi með, sem guð veit að var og er argasta lygi sem hún (Karítas) sýnir og sjálf að hún á í öngvu ættarmót við mig eður mín eigin börn, að eg hefði séð fyrir lífi klausturhaldara. Þetta bölvað kvis hagnýtti þrællinn Björn sér og lét til mín með falskheitum berast að fyrir mig og húsmóðirina mundi hann vita um afdrif klausturhaldara. En eg lét honum aftur berast og sagði honum með berum orðum síðar, hann skyldi sjálfur gæta að lífi sínu því annað fengi hann ei til launa nema missa það ef hann hætti ei sinni uppdiktan því hann vissi við hefðum aldrei beðið hann þess og lét hann þá af. Þó grófu um sig allt of mjög í hjarta mínu áður áminnst ummæli mín og annarra að skeð hefði getað hann hefði um kvöldið eitthvað harðhnjakað hönum, sem hann hefði til dauða leitt, hvar um eg vildi þó ekkert spyrja hann. Þetta vonskubull gekk mér svo nærri að egfór til sýslumanns, herra Björns Markússonar, sem þar eftir varð og er nú lögmaður og sagði hönum frá þessu kvisi, er væri í muddi þar og þar, og bað hann um aðstoð að koma því svo á loft að þeir seku fengi makleg gjöld. En hann sagði eg skyldi forsmá svoddan þvætting því það væri ei nema að mæða mig þess meira nema ef einhvör fyndist sá sem mig vildi því opinberlega bera og mundi það enginn vera, héti það þá ei annað en berykta sjálfan sig. Sá eg þetta voru bestu heilræði og sannindi og lét þá svo mæða sig forgefins. Kom eg einninn að því, sem lögmaður til gat en von var á, að hvar eg fór að leitast eftir nokkru því er eg gæti klemmt slaðrara þá með varð ekkert fyrir sem von var á: Guð er ¹⁰⁵ sannleikurinn.

Sá síðari klausturpresturinn hét síra Halldór Jónsson, frændi minn og skólabróðir tvö ár. Hann átti eftir þann lærða mann síra Eyjólf Jónsson á Völlum miklar ágætar bækur hvar af eg hafði mikið lærdómsgagn og vísindi. En sú hans góðvild og kærleiki varði ekki lengi því hann varð minn skæður

mótpartur og sá viðsjálasti um nokkurn tíma. En áður hann burtkallaðist vorum við orðnir aftur vinir sem fyrri. Orsök til þess ágreinings og sundurlyndis voru skammarlegar nafnagiftur sem helst komu upp í Reynistaðarsókninni og færðust svo út yfir tvö þinglög að skikkanlegir menn voru uppnefndir með ljótum og blygðunarlausum auknöfnum hvar eg, húsmóðir mín og hvor skikkanlegur maður á klaustrinu voru hvað smánarlegast uppnefnd. Þá eg talaði um þetta við prest að svoddan væri ei líðandi eyddi hann því sem hann kunni, ei án orsaka, er síðar varð raun á. Fór eg öngvu síður á sýslumannsfund og 3 aðrir sem slíkt fjandans spil þótti ósæmandi. Hann gaf oss út stefnudaga. Við fjórir angefarar sakarinnar tókum aftur einn góðan lagamann, sem hét Þorkell Þórðarson, sem komst suður á Seltjarnarnes síðar, varð þar lögréttumaður og deyði þar. Hann sókti þetta mál. Voru 3 þing haldin og sóru hér um 70 manns og lá við sjálft að skikkanlegir menn fengi hneisu af sem ei mundu að bera rétt af sér illmæli þau er þeir höfðu heyrt og eftir haft. Rakst þó þar að að heimilishyski prests og kotungar þar urðu upphafsfinnarar þess athæfis hvað þá prestur fornam, fékk hann til liðs með þeim og varnar einn þann ferðugasta lagamann og kuklara, bróður sinn, er Hallgrímur hét, sem varði þetta bannaða lið með öllum uppþenkjanlegum hætti, sem guð lét honum þó ekki heppnast, fyrir grundaða og réttvísasta framgang sýslumanns og vors fullmegtugs svo þar kom að loksins að 12 urðu sannir að sökinni, 10 af þeim flengdir á einum degi en 2 keyptu af sér húðlátið og fengu svo makleg málagjöld. Sefaðist hér við margir þeir þvættingar, sem áður gengu þar, að hvör tók betur vara á orðræðum sínum, bæði um mig og aðra. En sú tíð kenndi mér mikið réttargangssakir og aðferð. |¹⁰⁶

KAP. XXIII

Um þetta bil var mín góða húsmóðir orðin ekkja, sem áður er sagt, fékk hún svoddan langsemi og svefnleysi að hún mátti ei einsömul vera og vildi það ei af fara eftir það hún ól barnið, er hún gekk með, eftir jólin. En þessi hennar neyð og barátta varð að tildrætti okkar hjónabands. Eg og þjónusta mín, Sigríður Ólafsdóttir, urðum helst fyrir því að vaka hjá henni með ljósi um nætur. Gekk svo þetta nokkra tíð fram þar til greind Sigríður finnur upp á eitt ráð sem sýna skal eina þá rörustu dyggð og mannkosti er hún hafði að bera. Við höfðum þanka hvort á öðru til ektaskapar, þá guð gæfi efni og gott tækifæri til þess, og vorum þó aldeilis óflekkuð hvort af öðru. Hún segir eitt sinn við mig: „Leggðu þig í fötunum fyrir framan hana í rúminu og vitum hvörninn fer“, sem eg gjörði. Og fékk hún hér af fljóta værd. Hún segir framar: „Nú sjáum við hvað henni má verða til líknar: Hún hefur huga á þér.“ En eg segi henni það sé jafnnært, hún viti minn annan þanka hvorki muni eg fá hana og þar með reisi eg mér hurðarás um öxl og margt þess háttar. En hún svarar:

„Hún er þó sú ein hreinlyndasta og besta kona en orðin sáraangruð og mædd af því hún hefur liðið og þarf sérdeilis góðan og lempinn mann, sem fari hér eftir vel með hana, og veit eg þar til öngvan betur fallinn en þig og verður þú nú að hafa guð og þitt gott geð fyrir augum og hjálpa upp á hana og muntu sanna það að guð mun hjálpa þér fram úr öllu og hún mun verða ¹⁰⁷ þér góð þó hún sé þér ríkari. Skulum við bæði vinna það til að slá f(r)á okkur öllum okkar innbyrðis þönkum og aldrei skal eg misvirða slíkt fyrir þér. Guð sér einhvorn veginn fyrir mér.“ Hvað og svo varð sem áður er sagt, hefur þó síðan haldið fram sömu ærlegheitum við mig og börn mín og oft gefið þeim peninga þá til hennar hafa komið. Svo er dyggðin sín eigin laun. Orðlengi eg það ei framar. Eg féllst á þessi ráð hennar. Hún þar eftir sviptir af mér utanhafnarklæðum og drífur mig upp í rúmið og byrjuðust svo okkar fyrstu þess háttar samfundir með heitri bæn og sárum trega á báðar síður, bundum svo í guðs nafni ástir saman sem þó ofbráðar urðu í þeim óyndisúrræðum að undir kom fyrir tíma barnfuglinn Sigríður, dóttir mín. Þá eg varð var við þetta, sagði eg móður minni allt af léttu sem allt lagði til það heilasta og tók barnið til sín frá móðurhjámi þar eftir. En hún skrifaði bróður sínum Laurusi á Urðum í Svarardal til heimuglegt bréf og sagði honum hvörninn ástatt var og að hún vildi taka mig til ekta og bað hann um liðsinni þar til. Hann sem var einn sá hreinlyndasti og besti maður tók þessu vel og lagði út ráð eg skyldi það bráðasta útvelja einhvorn náunga minn eður veltalandi skikkanlegan mann og senda til móður sinnar mad(ame) Jórunnar Steinsdóttur í þá giftumálaleitan, skyldi hann og með þeim sama skrifa. Þá til þeirra efna kom fengum við öngvan því þeim sýndist þetta væri ofur hátt fyrir mig en niðurdrep fyrir hana og mundi því verða forgefins ferð til móður hennar. Tók eg mig því upp sjálfur og með mér Þorsteinn bróðir minn, komum við að Urðum hvar mr. Laurus tók vel ¹⁰⁸ á móti mér, skrifaði með mér, kom fyrir hestum mínum, útvegaði mér bát yfir sjóinn upp á sinn kostnað og lagði mér orð í munn að tala við móður sína. Okkur var sagt að lending væri vestan undir Höfðanum, einn bás er við yrðum að hitta því við vorum ókunnugir. En svo var liðið á dag að við komunst þangað ei að fyrr en dimmt var orðið af nótt og hittum ei lendingarbásinn, komunst við þar í urð og var stór hlífð guðs að við skyldum ei deyða okkur og mölbrjóta bátinn. Þó vísaði mildi guðs okkur á eitt vik, er við komunst að landi, brýndum þar bátum upp með skautaburði að honum var óhætt fyrir sjó. Féllu kunnugir menn í forundran að við skyldum þar hafa lífs af komist. Dagar voru ei enn uppi. Gengum við svo heim að Höfða. Þar var og er kirkjustaður en síra Jón Gunnlaugsson hét sá prestur er þar var þá. Hann var gagntryggur og trúfastur maður, ættaður úr Skagafirði, einn sá besti vinur móður minnar og mér kunnugur. Tók hann vel við okkur, léði mér hesta og fór svo með mér sjálfur upp að Laufási. Var þá

prófastur síra Stephán Einarsson ei heima, ektamaður mad(ame) Jórunnar. En svo sem hún var ein höfðingskvinna og mesti kvenskörungur að allri raun, sjón og veru svo lét hún ei vora yfirsjón á sér festa heldur tók á móti mér sem góð móðir sem hún og reyndist mér þaðan í frá, meðan hún lifði, í öllu því hún megnaði, skrifaði mr. Laurusi til og gaf honum fullmagt að vera fyrir sína hönd þá kæmi að okkar hjónabandsdegi. Síra Jón, sem fór og með mig til baka, hélt og tryggð við mig til dauðadags. |¹⁰⁹ Eftir þetta voru afgjörð erfðaskipti á Reynistað. Varð hennar máli 90 (hundruð) í fasteign en lausaféð upp á 303 ríxdali, tveggja piltanna hvors um sig, fyrir utan fasteignina, upp á 166 ríxd(ali), en stúlkunnar upp á 83 ríxdali. Fyrir barnanna hönd var eftir fullmagt síra Jón Magnússon á Hólum, sem þann tíð var stiftprófastur og í biskups stað, en hennar vegna bróðir hennar Laurits. Varð þá barnafénu ekkert aflétt því allir þeirra formyndarar afsökuðu sig að taka þeirra umboð. Stóð svo allt saman í þessari þynnku. Þá var og úttekið klaustrið með öllu sínu tilheyrandi handa Þóru Björnsdóttir, hústrú herra Halldórs sáluga Brynjólfssonar, sem því náði með svikum og prettum ásamt fylgi Skúla fóveta undan Þórunni minni sem ætlaði að bjóða upp á það. En hún naut þess með lítillri farsæld eins og hún aflaði þess. Um vorið var klaustrið yfirskoðað, var þá ofan á það lagt 60 rd. Hélt eg um sumarið starfsaman, stuttan og digran böðul, er Árni hét, sem hlóð og þakti svo hús að álagið varð um haustið 20 rd. sem skiptaaktinn sýnir. Til að taka út klausturafgiftina 95 rd. sp(ecie), betala kaupstaðarrestans 10 (hundr) og taka út til búsinns lét eg inn í kaupstað í sömu tíð 9 (hundruð) fjár og nokkuð betur á einum degi. Þurfti þetta harðfylgni og aðgæslu. Fyrir hönd frú Þóru var sá mektugi Bjarni Halldórsson á Þingeyrum og var þar við ekkert barn að eiga. Hún gjörði oss allt til ills og örðugleika sem hún kunni. Hún sendi þangað ráðsmann sinn um sumarið, þá sláttur var kominn, og hyski með honum og lét taka af oss hálfan eldivið, hálf tún og engjar og lá við um heyið sjálft er búíð var að hirða. Bauð sýslu|¹¹⁰ maður okkur að dæma þennan umgang af. En þar hún hafði svo mektuga menn til fylgis vildum við heldur líða en stríða því fyrir sást að þeir mundu hrekja það rétt frá rétti enda var og upp á hana rekið og sett allt kvíkt klaustursins inventarum, sem voru helst 24 hestar og hryssur, sem allt drapst aftur um veturinn. Svo hagaði forsjón guðs þessu sem fleiru okkur til lukku á móti tilstilli þeirra. Kúnum var og útsvarað. Eftir stóð einasta 70 álnir, er eg hélt eftir af ásettu ráði, því eg þóttist eiga hjá frúnni mitt djáknasalarium þá 8tta mánuði, er eg þénti því embætti, frá því hún fékk klaustrið en hún svaraði þar til ei nema illu einu og kreisti út af mér téðar 70 álnir að síðustunni.

Nær þetta klaustursstapp og -skipti voru afstaðin og í endalykt þess trúlofaði presturinn síra Halldór okkur saman. En í hjónabandið vorum við gef(i)n þrem dögum síðar, því svo var lýsingum hagað, og var ei samkoma

herranna sundurslitin. Var í því samkvæmi borðsitjandi 90 manns og hvað þar upp gekk af mat og ölföngum þann hálfan mánuð, sem allt það yfirstóð, get eg ei frásagt en svo varð uppgangssamt að í vandræði sýndist og vanefni mundi komast þá mest skyldi hófa og við hafa. En svo sem hún, hvað sem um mig má segjast, setti ávallt sína von til guðs í allri þraut lagði hann þetta á borð fyrir oss að af viðaráði var dregið í ána rétt fyrir framan bæinn. Þar gáfust þá 60 laxar, vó hinn minnsti fjórðung en hinn mesti rúma 3 fj(órðunga) og svo hvör þar á milli svo ei alleinasta varð allt þar með yfirfljótanlegt í það sinn heldur til góðs vetrarforða. Vissi enginn þar hefði fyr því lík veiði gefist. |¹¹¹

KAP. XXIV

Við komum svo saman í h(eilagt) hjónaband á Michelsmessu, 29. Septemb(ris) 1753. Var madame Anna Dorothea, frú herra Björns Markússonar, þar forgangskona að tilbúa rétti og því líkt sem allt fór í ypparlegu og besta lagi. Hún hafði með sér eldpott og þar í logandi járntein til að ótta skríl frá búi og að hún skildi með allt það hafa liðugan gang og var það mikið vel til fallið þó það líkaði ei öllum. Hún kom því og svo til leiðar að höfðingjar og nefndarmenn offruðu prestí á altari eftir afstaðna hjónavígslu. Varð það að samtöldu 10 ríxdalir. Fékk hún fyrir þetta allt hrós og geðþekkni. Við laun- uðum og henni sína fyrirhöfn ærlega enda hefur hvorki hann né hún slitið tryggð og trúfesti við okkur. Fyrir mína hönd fékk eg officielem áminnstan síra Jón Magnússon en fyrir hönd Þórunnar minnar var bróðir hennar Laurits. Við drykkju daginn eftir talaði síra Jón til mín, hvors náfrænda eg þó er, og sagði: „Aldrei varstu, Jón, verðugur þess að eiga hana Þórunni Hannes- dóttir þó það verði nú svo að vera.“ Þar til svaraði Laurits: „Stendur þú ei bet- ur með honum frænda þínum? Sá er fuglinn verstur er í sjálfs síns hreiður drítur. Haf þú nú skarpa skömm og vanþökk fyrir heimskuframhleypli þína. Fyrst guð vildi svo hafa það þá mega allir þar um þegja og þú ei síst. En mátt- ugur er guð að gjöra hann að miklum manni og þar til skal eg héðan af styrkja með ráð og dáð,“ eins og hann enti. Allir aðrir gáfu hér að góðan róm og sef- uðu frekara upphlaup, sem hér af ætlaði að verða, svo sneypan lenti mest á prófasti sjálfum. Höfðu og fleiri horn í síðu hans vegna fávisku hans og stolt- heita. Tveim vetrum síðar héldu skólapiltar honum gildan Snorra og með þann rassskell með öðru sléttu mannorði komst hann úr Norðurlandi vestur að Staðastað. Eftir lifir mannorð mætt þó maðurinn deyi: Það var og munur bræðranna að Skúli fóveti sagði þá hann burt fór: „Fari nú Skagafjörður ætíð vel.“ En hinn: „Fari hann í h(elvítis) h(unds)rass.“ Orða er hvor ráðandi. Strax eftir sama haust lagði yfir mikill snjór, sem aldrei tókst upp, heldur óx æ meir og tók ei fyrr upp en sólbráð kom vorið eftir hvar af mesti gripafellir orsakað- ist, síðan hungursneyð og mikill manndauði sem viðhélst í tvö ár þar eftir.

Misstum við þá nærfellt allan sauð og ¹¹² hrosspening en kúnum héldum við eftir hér með lenti á okkur barnaféð af vankunnáttu minni og góðmennsku sem mér hefur oftast að mæðu komið. Urðum þá að selja Öðulstaði, 60 (hundruð), fyrir 200 rd. Þar jörðin var bæði orðin niðurnídd og byggðist ei nema með litlu afgangi en hin 30 (hundruðin) seldi Jón stjúpsonur minn í sínu rasi síðar meir. Þanninn fór sú fasteign.

Um veturinn 1754 sálaðist síra Stephán í Laufási. Kaus hann mig eftir sig og enn fleiri studdu þar að. Fór eg að sækja þar um, sendi að Hólum eftir erklering til stiptprófast síra Jóns. Hann hélt manni mínum svo lengi hjá sér þar til búin voru leynibréf er hann sendi með honum fyrir mág sinn, síra Jón Víða(l)ín, hvor eð fékk það kall en naut þess ei lengur en 4 ár þá þau dóu þar bæði. En eg fékk ansvar að vegna þess of snemma hefði komið í sæng konu minnar kynnu mér ei brauð veitast án kónglegrar uppreisningar og hér af kom sú forordning hér inn svoleiðis hljóðandi.

Þennan vetur flutti eg mig á vagni frá Reynistað yfir að Frostastöðum. Tók eg hann til leigu hjá Þóru hústrú. Það voru þau einu góð not er eg hafði af henni.

Nær ei varð af eg fengi Laufásinn skrifaði tengdamóðir mín mér til að eg skyldi til sín koma og útvelja mér bækur, var hún þá komin að Grund í Höfðahverfi, hvað eg og gjörði og valdi mér þær upp á 20 rdl. Eg fékk henni aftur það henni best hugnaðist. Hún gat þá ei betur við mig gjört en hún gjörði. Meðal annars nefni eg eitt af fornaldarmóð til gamans. Nær eg skyldi hvílast og búið var að draga af mér stígvélin dregur hún af mér sokkana sjálf. Þar er við höndina mundlaug með volgu vatni. Þar úr þvær hún allar mínar fætur og fram á milli hvorrar táar og þurrkar svo nákvæmlega vel aftur og signdi svo yfir. En þá kvöl, sem eg hafði að bera af kitlum, sem eg hafði í iljum og tám, verður ei af mér útmálað. Eg komst allur í svita af þeirri ofraun því eg mátti ei láta bera á þeirri meinsemd. Hún hafði ein þau dægilegustu kvenmannssönghljóð, sem eg hefi heyrt, sem hún og haft hafði óskert til dauða er hún burtkallaðist á 8ttræðisaldri. Blessuð veri hennar minning!

Á Frostastöðum var eg með bú mitt frá fardögum 1754 til fardaga 1756 þá eg fór þaðan alfarið austur. Þaðan sigldi frá mér áður nefndur Björn því hann vildi forframast með sínu smíði og kemur hans ærulausa minning síðar fram. ¹¹³ Þar byggði eg mér stofu, 4 stafgólf með lofti, þiljaða í hvolf og gólf, er eg skenkti aftur Lauritsi mági mínum er eg burt fór. Hann tók af mér umboð yfir Hofseign stjúpsóna minna sem hartnær lagðist í eyði. Kom hann á hana aftur byggingu og kúgildum móti líkindum því hann var gagndrífinn maður í allri búshöndlan. Hin önnur hús, er eg að keypti og upp byggði þar, fóru aftur í hestaleigur með litlu verði er eg flutti mig þaðan. Þar mun lengst af sjást eftir mig rennslustokkur, 5 (hundruð) faðmar á lengd. Í hann hleypti eg kvísl úr svo kallaðri Þverá, sem rennur þar fyrir norðan milli bæja, og veitti

svo vatni yfir allt túnið. Voru þar fyrir þess háttar stokkar er eg uppgróf og endurbætti. Eg gjörði þar langskurð í eina mýri fyrir ofan bæinn, undan holti þar, náði þar um síðir vatnsæð undan einum steini og gjörði þá eitt það besta vatnsból á hvorju áður var skortur á þeim bæ. Brúkaði eg helst til þessa starfs áður nefndan Árna.

Nú þar sem þau dauðlegu harðindi héldust við í Norðurlandi en Reynir og Dyrhólar hér eystra, sem stjúpbörn mín áttu, voru komin í ýmislegt óstand svo gjöld af þessum eignum voru bæði lítil orðin og enn gagnsminni börnunum til uppheldis en eg sá hér var í mörgu bjargvænlegra en fyrir norðan, setti eg mér í þanka að flytja mig hingað hvað minni góðu konu var og ljúft. Talaði eg um þetta við ýmsa náunga mína og góða vini hvorjum og leist að mér væri þetta besta ráð og létust vilja fylgja mér og styrkja mig þar til í öllu og jafnvel færa sig þangað búferlum með mér. En þetta umbreyttist allt þá þeir sá(u) mér var alvara. Þá gjörðu að því sumir spott og háð, að(r)ir eg mætti vel vera kjur á minni fósturjörðu og meðal frænda minna og fleira því líkt. En hvörninn sem þeir létu gat eg ei umbreytt minni fyrirætlan, sérdeilis þar bæði kona mín og móðir mín, ¹¹⁴ sem voru bæði guðhræddar og greindar konur, voru ekkert á móti því né heldur tengdabróðir minn Laurits og fór kona mín á hans fund til þeirrar ráðagjörðar með fleiru. Bæti eg hér í einni frásögu þó ei komi við þetta efni heldur útmálar hún hvorsu sterk guðs varðveisla er yfir mannum og svo hvorsu Satan sé kröftugur í börnum vantrúarinnar. Þá kona mín fór til fundar við bróðir sinn segir hún við Sigríði Ólufsdóttir sem okkur var ætíð handgengnust: „Guði og þér afhendi eg nú hann Jón minn því manna best trúi eg þér fyrir honum. En mér segir svo hugur um honum liggi eitthvað á þínu liði meðan eg er í burtu.“ Hvað hin sem eg tókum fyrir gaman og alvöru. Greind Sigríður, sem allt mitt heimilisfólk, svaf í skála langt frá baðstofu en þar svaf eg í einu húsi sem var við annan hennar enda. Nær eg eina nótt um haustið var til svefns kominn þykist eg sjá að kvenmaður komi til mín inn í húsið og það vera mad(ame) Anna kærasta Björns lögmanns, sest í bekkinn við borðið og segir: „Mér er kalt.“ Eg þykist segja: „Eg skal strax á fætur fara og skaffa madammen sukken og tee“ og rís upp til þess en hún aftur stendur upp og leggur ískalda hönd á brjóst mitt. Eg þykist segja: „Víst er henni kalt“: Hún færir hendur neðar en eg segi: „Veri maddaman góð, þetta er ei skikkanlegt.“ Og ætla eg að hrinda henni frá mér sem mér ei tókst heldur fleygir hún sér allri ofan á mig með svoddan kulda, þunga og ónáttúrlegheitum að mér lá við lífstjóni og leitast þó við að færa hendina fyrir brjóst mitt að gjöra þar kross því nálega var eg nú milli svefns og vöku. Þá eg var að þessum umbrotum og viðleitni þyki mér hún segja: „Bliv stillen, Sigríður kemur.“ Og ¹¹⁵ með það kemur hún með ljós í baðstofuna en þessi óvættur hverfur samstundis. En eg lá eftir í dái sem lurkum laminn og gat varla talað

og vakti svo Sigríður yfir mér máttförnum og uppþrútnum alla þá nótt til enda. Hún var rúmskyggn og varð eitthvað var við þennan óvætt, þá inn hjá fór, og því klæddi hún sig og kveikti ljósið að vita hvað um mig liði. Sannaðist hér að ein nótt er ei til enda trygg etc:

Saga til þessa óvættis er þessi: Prestur var á Völlum í Svarfardal. Hann eignaðist dóttur prests, síra Jóns Sveinssonar á Barði í Fljótum. Annar maður vildi og eiga sömu stúlku sem af mannvönsku uppvakti draug, sem drap bæði hjónin, en Bárðspresturinn náði barninu, sem stúlka var, hvar af mikill ættleggur er kominn en kom svo fyrir þessum uppvakning að enginn vissi hvað af hönum varð. Leið svo hér frá hér um mannsaldur eður 80 ár að einn vetur var tekin gröf að barni fyrir framan kórðyr sem prestur átti á Barði. Nær hún var fulltekin kemur þar upp einasta einn langleggur úr hesti og var tappi settur í annan endann. Sumir vildu en sumir ei af þeim sem gröfina tóku, taka úr tappann og vita hvað í leggnum væri. Varð það af að þeir fyrri réðu en þá þeir tóku úr tappann flaug þar út úr ógnarleg fluga. En strax þar á eftir sást þá húmaði um ganga stelpa í dönskum búnaði sem sama kvöld drap hestinn prestsins og þar eftir, að sagt var, 13 manns hvar með voru þeir sem losuðu um tappann, ítem ýmsan kvikfénað þar í Fljótunum. Þó deyfist svo þessi andi svo að ári liðnu eður nokkuð meira að hann kunni öngvum svo stórt grand að gjöra, kom þó undan hvörjum þeim sem fór fram í Skagafjörðinn úr þeirri kirkjusókn og gjörði ýmsar skráveifur. Skeði svo og einninn þá þessi fjandi sókti að mér kom til mín maður úr Fljótum. Að nokkrum árum fráliðnum hvarf hún að öllu leyti. Guð varðveiti öll sín börn! ¹¹⁶

KAP. XXV

Þann 20. septembris 1755 fór eg að búa mig að heiman til austurferðar og veru. Voru þar um þá daga miklir jarðskjálftar sem komu af landsuðri. Var það auðráðið að einhvör eldsumbrot voru þá eður í hönd á Austurlandinu, sem og síðar kom fram, því Kötlugjá spjó þar eftir laugardaginn seinastan í sumri, eldi, ösku og vatni. Tilbjó eg klif á 4 hesta af öllu tagi að eg skyldi vel birgur vera hvað sem yfir mig kæmi á fjöllunum eður hvar eg lenti. Með mér fékk eg til fylgdar Þorstein bróður minn og vinnumann minn er hét Jón Þorgeirsson. Var eg albúinn þann 26tta. Þar eftir kvaddi svo mína góðu konu, sem þá var eftir ólétt að Jórinni dóttur minni, hélt svo undir fjöllin fram að Mælifelli til náfrænda míns, síra Jóns Magnússonar. Var þá komið frost og lítill snjór. Daginn eftir útvegaði hann okkur ötulan mann til fylgdar því honum leist ei tryggilega á veður eins og fram kom. Fór þegar á daginn leið að drífa snjó, komust við vel fram á Mælifellsdalinn að svokölluðum fremri Kálfadölum og tjölduðum þar. Í farang mínum úti hafði eg meðal annars hálf tunnu af söltuðu og niðurkæfðu kjöti. Um alla nóttina var logndrifa.

Sváfum við ei mikið um nóttina, síst fylgjari minn, sem allt var úr að telja að fara lengra. Eg sofnaði um síðir. Þyki mér þá þessi staka verið kveðin hátt yfir mér:

Hér læt eg skóg af skógi skreiðast lítils heiðar, hvörr veit nema eg verði víða frægur um síðir.

Kunni eg hana áður úr sögu Ólafs kóngs Haraldssonar. Mér þyki og til mín sagt: „Hafðu þér æ þér fyrir regluversin hans Anshelmi.“ Þau hafði eg ei áður heyrt og vissi ei hvor þau voru. Síðar, þá að var sestur, fann eg þau í sjálfs míns ¹¹⁷bókum mínum og þanninn hljóða sem eftir fylgir:

Non ego te jubeo cædem vitare minantis, Quos tibi conjunctos spes erat esse cave.

Það er: Eg skipa þér ei að forðast bana af þeim er þér hótar hönum en varastu þá sem þú vonaðir að væri trúir vinir þínir. En svo hefur farið fyrir mér, þó eg sæi þetta væri einn höfuðsannleiki og bestu heilræði, þá hefur einfeldnin svo blindað mig að eg hefi allt mjög trúað þeim eg ætlaði vini mína og þóttist eiga allt gott af og ratað svo þar fyrir í flestalla mína mæðu sem liðið hefi. Varastu þess vegna, barn mitt og þú góður maður, sem heyrir þetta, þessi mín víti. Af þessum bendingum ályktaði eg með hughreysti að af fjöllunum mundi eg lifandi komast. Ei bætti enn um. Þá birta fór af degi safnaðist mikill hrafnaflokkur yfir tjald mitt og farangur og létu þar öllum látum nema góðum. Þetta gjörði minn fylgjara enn þá ístöðuminni og sagði þessir fuglar vissu og sæju á okkur feigð og skyldum við ei lengra fara. En eg barði slíkt niður og sagði að þeir fyndu kjötlyktina úr tunnu minni og vildu ná þeirri krás. Nú lést eg alráðinn að snúa til baka, átum með flýtir, sviptum tjaldi og lögðum á hvar til fylgjari minn var hvað fljótastur. Að því gjörðu bauð eg honum ríxdal að fara nú lengra áfram með oss þann dag, hvorju hann þverneitaði, skildi þar við oss með ótta og vildi hafa ært prest þá hann þangað kom. Við héldum fram dalinn og upp á svokallaða Haukagilsheiði. Var þar kominn snjór í klyfberafjöl svo hestarnir komust ei áfram en frost og skafrenningur var. Brutum við bræðurnir snjóinn á undan til skiptis og komunst undir nóttina á einn melhól þar hjá Þrígiljum. Þar tók eg af og batt hestana á streng og tjaldaði á fönn. Þar fékk Þorsteinn bróðir minn svo mikið þreyttak að hann namdi ei af hljóði alla nóttina, sofnaði undir daginn og varð þá skárri. Eg fór þá birti upp undir fellið og sá að snjólaust var sunnar um fjöllin, sem hughreysti mig að fara lengra, fór aftur til hans, sagði honum snjóminna þá ofan af heiðinni kæmi og spurði hvort hann treysti sér lengra eður <ei>. ¹¹⁸Hann segir: „Eg vil við höldum enn áfram því lifandi vil eg ei nú koma aftur í

byggðina því þú getur nærri hvort spott og ævarandi aðkast við fáum ef við nú gefum tapt og snúum aftur og þoli eg það ei.“ Þar með fór eg til ferða og setti hann á bak. Batnaði hönum smásaman því veður var blítt og snjólaust eftir því sem suður á dró. Höfðum við nú farið hálfaðra þingmannaleið úr byggð en fórum nú aftur hálf aðra um daginn og lentum um kvöldið við Biskupsþúfu. Tjölduðum þar undir einnri hlið hvar áður höfðum nokkrum sinnum verið til grasa og var okkur þar kunnugt um allt. Þá við vorum sofnaðir um nóttina datt á með það mesta útnyrðingsfjúk, sem setti tjaldið í kaf, en að snjórinn skyldi ei sliga tjaldið og kæfa oss fórum við á fætur og þrúguðum snjónum alla vega frá því, sem okkur varð að mesta svitaerfiði, af svoddan verki og hita, sem út lagði, varð eitt hulstur og ból yfir tjaldinu og allt í kringum það, mokuðum oss svo göng fram frá því og upp úr snjónum og létum þar yfir reiðingstorfu. Gekk þetta snjókast í dagstæða viku. Tókum við höftin af hestunum og settum þá á þann besta haga og afdrep sem þar var að fá. Blanda og öll vatnsföll, er yfir höfðum farið, urðu svo ófær og uppstífluð að nú var enginn vegur aftur að snúa. Við höfðum lestrarbækur og annað nóg oss til dægrastyttingar, kerti og mat svo nægan að við héldum við mundum þar vel af komast fram á þorra og ætluðum þá að ganga í byggð suður af, ef hestar væru þá dauðir, og vorum svo þar með glöðu sinni. Seinustu nótt, er við þar vorum, dreymdi Jón vinnumann minn hann þóttist ¹¹⁹ kominn í einn fagran dal, ganga þar inn í kirkju en ei komast út úr henni sem var fyrir því eg gjörði hann út í Vestmanneyjar um veturinn hvar hann dó á þorranum. Mig dreymdi og eg væri kominn austur að Sólheimum, sem varð fyrir mínum prestskap þar, og Þorstein(n) bróður minn og svo þá leið hvar af eg ályktaði að guð vildi nú leiða oss þaðan. Fórum því á fætur, lásum, mötuðustum, tókum upp farangur vorn og bundum hann saman. Eg klæddi mig í 7faldan klæðnað en þeir 5faldan, létum brauð í vasa okkar en starfhníf í einn smjördall svo við skyldum hafa þennan mat uppi við ef ei til annars næðum hvað og svo upp á kom. Vorum við búnir að öllu þessu áður dagur rann upp. Var þá frostvindur hreinn á landnorðan. Við sóktum hesta og lögðum á þá, héldum í sækjandi veðri undir Kjalhraun. Þá þangað kom datt enn á með fjúk svo mikið að varla sá einn annan nema í grilling. Fór eg af baki og gekk allt hraunið af á undan teymandi hest minn að ei skyldi villast því eg var í því svo kunnugur áður á réttum vegi að eg þekkti þar nálega hvo(r)n klimp og hæð. lét eg þá halda eftir mér. Lukkaðist þetta allvel. Þá við úr hrauninu komunstum var snjólítið því landvari af Hofsjöklinum hafði sett snjóinn vestur með Kjalfelli. Ætluðum við nú að komast í áfangastað undir Skúta en það tókst ei því þá við komum að Svartá var hún svo uppbólgin að hvorgi komunst yfir hana. Bundum við þar hesta á streng á harðangrinu og vorum þar um nóttina. Gjörði þá það sterkasta austanlandnorðan ísingar- og frostveður

að oss fannst í þeim klæðnaði, sem við vorum, að við stæðum sem naktir og hefðum þar lífið misst ef við hefðum ei verið að tuskast alla nóttina og gjöra oss allt til hita. Þikkuðum við nú smjörrið upp úr dallinum |¹²⁰ við brauðinu. Um morguninn var áin harðrennd, sem von var á, svo við komunst vel yfir hana. En þá við komum að Jökulfallinu rann það á millum skara. Höfðum við mikið fyrir að þikka og höggva þar ísinn að við kæmunst yfir, sem þó loksins tókst, lentum svo um kvöldið á bakkanum við Sandá. Var nú þingmannaleið í byggð. Tjölduðum þar. En um nóttina gjörði eitt það mesta hvolfiregn á austan svo undir oss rann á alla vegu, hestana hrakti undan í einn hvamm hjá Hvítá. Lögðum við svo upp í þessum ókjörum, sem á gengu, því við óttuðustum fyrir ánni, sem enn var fær og brúkandi, héldum svo ofan eftir afréttinum, máttum og gátum varla á bak farið því eftir því sem reipin blotnuðu, losaðist um hnúta og baggar vorir að detta niður en við hvað eftir annað að bera sand og mosa í hnútana að síður skyldu renna. Urðum við nú aftur gagn-drepa í gegnum allan áðursagðan klæðnað sem mikið kostaði nú að bera. Um háttamál komunst við að Hamarsholti, efsta bæ í Vestur-Hreppnum, og þökkuðum guði við komunstum þanninn lifandi og á okkur komnir til mannabyggða.

KAP. XXVI

Við börðum þar á dyr því hús voru lokuð aftur. Einhvör kemur til dyra en lýkur ei upp og spyr hvörjir við séum. Við biðjum um hús og <fyrir> farangur vorn. Sá fer í burt, sem fyrir innan var, og kemur aftur með þessi ansvör við megum fara í hesthús þar fyrir austan bæinn og berast þar fyrir. Við biðjum um ljós og það er að oss rétt um gátt milli stafs og veggjar. Þá við fórum að skoða húsið rennur þar allt út af vatni. Þar var hrísköstur á hlaðinu. Af honum tókum við og berum inn í húsið, gjörum okkur úr honum dyngju og köstum okkur |¹²¹ þar ofan á, tókum okkur næring og góða brennivínshressing, nú í fyrsta sinni, af hálk(f)ankeri sem höfðum og lögðum oss svo þreytta til svefns. Sannaðist hér að það er lakur skúti sem ei er betri en úti. Daginn eftir vorum við svo lerkaðir, votir og slæptir að ei treystum oss burt að leggja, var þó sækjandi veður. Þegar ólukkuhyskið í bænum var komið á fætur fer Þorsteinn bróðir minn til bónda, gjörir sig við hann næsta vingjarnlegan, segir oss vanti skaflajárn undir 4 hesta, er við höfum stærstu þörf fyrir að kaupa að honum, við viljum og fá ferskt kjöt keypt handa oss til endurlífgunar, sýnir honum væna peningabuddu sem við ætlum til hann skuli fá mikið úr. Bóndi varð léttbrýndur við þetta, lætur reka járn um daginn og smíðar skeifurnar í ákefð, lætur sækja fé og skera einn sauðinn og átti að sjóða hann að morgni. Nær eldurinn var á kominn tekur Þorsteinn öll hafnarföt okkar og heldur þeim svo við elda um daginn að öll verða þur, tekur hjá oss grjón og lætur

graut gjöra úr þeim að fríska oss. Morguninn eftir í dögum búum við oss til ferðar og erum búnir þá hyskið fer á fætur, þökkum bónda fyrir allt vel gjört en ei hitt og segist eg þá ei þurfa járna né kjöts við þar gott sé veður og þóttist hann meir en sneypur því ei var þetta til annars gjört en þurrka fötin er annars mundi ei auðveldlega hafa fengist.

Í fjárpestinni síðar missir bóndi sá allt sitt fé. Þorleifur landskrifari fer austur í Mýrdal að kaupa fé og bóndi þessi með honum. Þeir koma að Felli hvar eg þá bjó. Bóndi hafði þá öngva kind fengið því hann hafði ei útgengilegt fyrir að bjóða. Nær eg fæ landskrifara það honum hafði lofað stendur hann hjá þegjandi. Eg spyr hann hvort hann vilji eg selji honum á er hann játaði með fögnuði. Eg segi: „Nú er svo komið fyrir þér, manstu ei, þá varstu fullríkur þegar eg kom |¹²² þurfandi, hrakinn og slæptur og þú manst hvörjar viðtektir eg fékk þá. Nú sýnir guð þér til betrunar þann hlut er þá þenktir þú ei til að nú ertu orðinn mín þurfandi. Sést nú að ei veit þar fyrir hvörjum gjört er og að illt verk sé að úthýsa þurfandi ferðamanni. Skal nú ei frammar á það minnast.“ Sel eg hönum þá eina á með hægu verði og gaf honum lamb til því hann blygðaðist mjög en eg kenndi í brjósti um hann í raunum sínum og fátækdóm. Höfum við ei síðan sést.

Frá Hamarsholti héldum við að Núpi. Þar bjó þá á sinni eign Jón Magnússon. Brast ekkert nema efni að vera réttur höfðingi. Hann var faðir frænda síra Þórðar, síra Guðmundar og þeirra bræðra. Var það á laugardaginn seinastan í sumri, er Katla spjó, sáust þangað þá eldglæringar úr henni. Eftir tveggja daga hressing fórum við austur á leið og þó kröggótt gengi komunst við að Holti undir Eyjafjöllum á föstudaginn fyrstan í vetri.

Þann tíma, sem við vorum á fjöllunum stytta aldrei upp mesta stórvíðri og fjúki fyrir norðan svo mín góða kona og allir sem vissu til okkar ferða töldu oss af og hestana. En svo vildi lukkulega til (að) maður var fyrir austan úr Skagafirði með hvörjum eg skrifaði til baka og sýndi að við hefðum lifandi af komist. Þó af hennar stóra dyggðaríki til mín var hún ei óhrædd um mig fyrir eldganginum sem þar eftir upp kom og merkin sáust til um Norðurland ásamt til ýmsra ráðagjörða upp á eftirkomandi tíð sendi hún gagnert til mín mann um veturinn með vermönnum er aftur norður gekk. Eftir lifir mann-orð mætt etc.

Nú er að segja frá hvörsu mér var tekið af föðurbróður mínum, síra Sigurði í Holti. Hönum brá við er hann sá okkur frændur sína því hann ætlaði við mundum setjast upp á sig. Hann var mjög aðsjáll maður í útlátum, frammar af vana og auðlegðarmód en hann væri svo af náttúrunni en guðhræddur maður, tryggvasti, ráðhollasti og meðaumkanarsamasti við nauðlíðandi skepnur var hann í allri raun og veru. Hann segir |¹²³ þá hönum höfðum heilsað: „Þessir menn munu ætla sér til róðra í Vestmanneyjar í vetur. Eru nú þangað nógar

ferðir á komnar því úr Mýrdalnum heyrir þar séaska komin yfir allt.“ Eg storka hann aftur upp og segi: „Við höfðum þó hvorki annars staðar ætlað okkur að vera en hjá yður og hingað hétum við ferðinni.“ Sér hann skjótt við þessum leik og segir: „Jarðarkúgildi munu nú drepast í Mýrdalnum, er þér koma við, og hafið þið best af því að éta þau því ei mun verða af þeim betra og skal eg skrifa til mr. Jóni Sigurðssyni í Holti að hann ljái ykkur hús. Hann hefur þau nóg. Honum skal eg og tilskrifa að hann aðstoði þig í öllum lagaferlum því hann er lögskýr en þú óreyndur og átt að sækja til slægvitra manna.“ Og þetta gjörði hann og í öllu öðru en útlátum var hann mér sá besti og ráðhollasti maður svo varla varð sú ferð á milli að ei kæmi bréf frá honum. Því kvað Þorsteinn bróðir í bréf(i) er hann skrifaði Þórunni minni til um veturinn:

Ei tímir annað úti að láta en orðin bláber og seðlana smáa sjáum oft hér.

Bréfið færði eg síðar mr. Jóni Sigurðssyni, tók hann því öllu vel en hús þáði eg ei hjá honum heldur allt annað gott. Urðum við síðar nágrannar, hélt hann tryggð og trúfesti við mig til dauðadags og menntaði mig í lögum eftir sem þá nennti af honum að læra.

Í Holti vorum við einasta nóttina. Þaðan fórum við að Skógum til þeirrar góðu höfðingskvinnu mad(ame) Guðnýjar Þorsteinsdóttur. Var eg þar í þrjár nætur. Var þar þá í tvo dagana þreifandi myrkur af öskufallinu. Skildi eg fyrst um sinn eftir hjá henni mikið af farangri mínum. Tók eg mér af brennivínskvartili mínu einn kút því eg vildi og ætlaði mér að vera hjá henni til veturvistar ef eg hefði ei getað komið mér fyrir í Reynirshverfinu. Þaðan fórum við í köldu landnyrðingsfjúkveðri að Sólheimum. Voru þar fyrir fimm bændur heima, sá helsti af þeim sá uppgefni sýslumaður Bjarni Nikulásson. Nóg voru þar húsakynni. Við beiddum um hús og hey en fengum hjá öngvum. Hvor bar af sér þar til sýslumaður leyfir oss kirkjuna og sendir oss lykilinn. Við sprettum af við sáluhlið og bárum með kappi trússin inn í kirkjuna en heftum hestana. Bændurnir stóðu hjá en hjálpuðu þó ekkert upp á oss. Við fórum inn í kirkjuna en þeir gægðust inn að sjá hentisemi okkar. Við tókum upp hjá oss kerti, slógum eld og kveiktum á því, settum það í hjálminn, tókum upp brennivínskútinn og hresstum oss úr honum og svo brauð með en buðum þeim ekkert né töluðum við þá. Og svo fórum við að leysa til sængurfata. Þeir tala þá við sjálfa sig í hálfum hljóðum: ¹²⁴ Svona eru Norðlingarnir, harðir og frískir eru þessir menn alvanir ferðalagi og vel útbúnir.“ Ganga svo í burt og taka ráð sín saman að betur sómi að bjóða oss inn í bæ (þegar þeir sáu að við vorum ei upp á þá komnir). Kemur einn þeirra út aftur sem hét Bjarni Erlendsson. Hann var guðhræddur maður og hinn siðprúðasti einn, en þar með kann og undirsettur að sjá sitt gagn. Hann býður Þorsteini bróðir mín-

um til sín en annar mér til sín. Sá hét Hávarður Einarsson, virðingamaður mikill. Báðir voru þeir síðar mínir meðhjálparar, og áttum við hjá þeim góðan viðgjörning allan, fengum og nóg hey handa hestum okkar fyrir betaling þó. Bjarni taldi svo um fyrir Þorsteini að hann var alfallinn á það við skyldum nema hjá honum staðar um veturinn en eg aftók það og sagði bróður mínum minn þanka um það sem og síðar fram kom. Eg kom þar fyrir tveimur hestum til lífs en hvað dýrt mig kostaði þeirra meðgjöf vil eg ei um tala og mundi fleira hafa farið eftir því. Daginn eftir héldum við austur eftir. Voru vötn orðin skemmd. Sæng mín datt ofan í Klifand(i) af hestinum og vöknaði þó ei til skaða því eg gjörði fljótt að því. Mátti það boða eg mundi síðar einhvörn tíma í því plássi væta mitt legurúm í tárur. Að Pétursey komum við. Þar voru fyrir 8tta bændur. Við beiddum um að drekka og fengum hvörgi. Einn stóð síðast hjá mér kallaður Jón bóndi. Þorbjörg hét kona hans er þar var nær stödd. Eg segi við hann: „Mikið ógestrisið eður sára vesælt fólk er hér að ei fæst að drekka. Er engin blöndukanna til.“ Hann svarar: „Jú, víst en við dirfustum ei að bjóða bláklæddum mönnum úr þeim.“ Eg segi: „Komdu nú með þína og sjá hvörninn fer.“ Drukum við eftir þörfum og gaf eg honum tóbak aftur og segi: „Mér list ei síður á konu þína og skal hún þess njóta“ og gef henni tóbak. Hún tekur við og segir: „Fyrst þér list á mig svo list mér á þig og hefi eg síðan áðan verið að virða þig fyrir mér og komdu nú inn til mín.“ Gefur hún mér þar brennivín en eg bætti einhvörju við hana. Sendi hún mér sýrukvartil um veturinn og sleit aldrei tryggð við mig þaðan í frá. Við komunst svo með harðfylgni um kvöldið að Hellum. Þar var fyrir mr. Einar Eiríksson, umboðsmaður minn yfir Reynirshverfi. Tók hann vel við mér og hans ágæta kona. Var í hönum góð mannstaug en þó hinn viðsjalasti maður, kænn og undirsettur, á hvorju eg kenndi lengi síðan því honum þótti mikið að missa sín völd og laun. Varð eg hjá honum um veturinn og gjörðu þau við mig sem best þau kunnu. |¹²⁵

KAP. XXVII

Þá eg nú eftir veturnætur 1755 settist að í Hellum, fékk Einar mér til íveru skem[mu]kofa fyrir vestan bæjardyrnar. Hún var högginn inn í bergið en eg bjó hana svo stóra inn lengra í bergið að eg kom þar fyrir rúmi mínu, bordkorni og bekk og öllu því er þar meðferðis hafði og vorum við þar bræður báðir um veturinn og áttum þar það besta og rólegasta líf. Aska hafði svo mikil fallið yfir Austur-Mýrdalinn að vetrarhagar voru því nær öngvir og mátti ætla öllum skepnum hey. Af mínum 7 hestum lifðu 4 eftir. Gjaldfé var nokkuð ráðstöfunarlaust. Yngdi eg upp með því gamlar ær í kúgildum og lagði mér þær til fæðis. Eg fékk að 8tta ær, keypti handa þeim hey, gróf upp handa þeim eitt ból, er Pína var kallað, sunnan til í fjallinu og hélt þeim svo

lifandi. Keypti og að um vorið 4 kýr, tvær voru kúgildiskýrnar og 1 í ásauð svo eg settist að með 6 kýr og 14 ár. En fljótt yfir að fara blessaði guð mig svo á þeirri jörðu í 5 ár að eg skyldi þar eftir, þá burt fór, 4 kúgildi en rak í burtu 6 kýr, 1 (hundrað) og 5 af sauðfé. Kom eg því til göngu fyrir austan heiði því jörðin ber ei meir en 50u. Missti eg þó á hvorju ári kúgildi, hest, kú eður fé til kúgildis er hrapaði og þá það var afstaðið öngva skepnu. Eg keypti að og byggði þar 6 skipparta og bát, fyrir utan einn hálfan hlut, voru tveir af þeim fyrir utan ósinn og svo selabát hvorn eg brúkaði til fuglveiðar. Var hann þar raunar mín þarfasta eign. Sú kvöð hélst enn með skipsáróður svo minn umboðsmaður hafði bæði þennan skipa- og annan ágóða fyrir ekki neitt og svo ýmsir aðrir. Þegar hann missti þessi völd og hann með þeim hlynnindi þau, sem eg notaði mér, safnaðist hvað af hvorju hatur og öfundsyki til mín sem ¹²⁶gægðist út hjá þeim hvonær sem þeir meintu sig fá klófesti eða tækifæri til þess. Var Einar sá einn undirsettasti og lögflóknasti maður þó skjaldan ynni mál. Af hrekkjum þeim og krókum, sem hann þar í brúkaði, skemmdi sá óhreinleiki fyrir honum eins og öllum sem svo brúka sína vitsmuni. Hann fór og með kukl sem honum og börnum hans var ekkert hamingjuefni. Það fyrsta hann lék mér var það hann hafði lánað mr. Jóni Sigurðssyni í Holti 10 fj(órðunga) smjör, ráðlagði mér að heimta þá hið bráðasta og þá eg dró það í væng, gjörði hann launboð undir mínu nafni en hann vissi ei við vorum um þá forlíktir svo hinn sá við leka þeim. Það annað var hann begjörði af mér þá jörð sem hann vissi þverlyndastir menn voru fyrir og eftir þessu fór annað sem of \langle langt er að telja. Loksins þá hann sá að hann bar jafnan lægra hlut af viðskiptum okkar og mér leiddist þóf þetta, gjörðum við skriflegan kontrakt með höndum og signetum að áreita hvörugur annan þaðan í frá hvað hann og enti.

Hans samlags- og meðbróðir að gjöra mér allt til miska og hnotkærings hét Hjörtur Hjaltason. Hann bjó í Holti í Reynirshve(r)fi, sterkríkur af peningum, fé og öðrum aurum. Hann sýndi og bauð 80 spesíur fyrir jörð sína eitt sinn. Mikið græddi hann á tóbaks- og brennivínssölu. Þá eg kom átti hann 4 skipparta og bát sem smám saman varð af honum þokast þar til ei átti nema 2 eftir. Hann vildi eg hafa tryggt en gat það aldrei svo trútt yrði. Son átti hann sem Hjörtur hét. Honum kenndi eg sinn kristindóm og að lesa og skr(ífa). (Eru það yfir 20 sem eg hefi það kennt og 8tta til skóla.) Svo sem sýslumaður, Lýður Guðmundsson, kom nærfellt undir eins og eg hingað í sýslu og var þá peningapurfti kom hann sér fljótt inn hjá þessum bónda, fékk hjá honum peningalán og margt fleira svo lagðist hann á alla sveif með bónda á móti mér, þó ætíð forgefins, og það var sú fyrsta sundurlyndiskveikja milli okkar enda sat eg svo í mínum sessi að hann náði ei inn með nokkurn skippart í Reynirshverfi meðan eg hafði nokkur umráð yfir jörðum þeim. Anshelmi heilræði hafa mér mest gleymst við hann sem eg sleppi nú fyrst að

umtala: Hjörtur dó og fundust ei eftir hann meir en hér um 30 ríxdalir. Ekkja hans komst til sýslumanns og dó þar í vesöld. Sonurinn hlaut að éta hrossakjöt og dó í hor. Þanninn fór sá auður. |¹²⁷

Fyrir utan Jón Sigurðsson valdi eg mér til vinar síra Daða Guðmundsson. Var hann ei búsaell maður og var því oft hjá mér í Hellum, tók eg svo oft af hönum börn hans til skiptis. Hann var gleðimaður og söngmaður mikill, sem átti vel við geð mitt, fyndinn og lögskýr en veitti ei af hjá hönum fyndist ei vanþakklæti þá honum líkaði ei allar viðgjörðir. Lét eg það aldrei á mér festa því hann var prestur minn þar breyskleika presta eiga sóknarbörn gjarnan að yfirstíga vegna embættis þeirra. Stóð hann með mér sem kunni móti vondum mönnum og svo í embættisverkum mínum, og eg svo einninn sérdeilis þá hann var orðinn blindur og héldum vinskapi til dauðadags. Þriðji var Jón Runólfsson á Höfðabrekku. Hann var tryggur maður og trúfastur og gjörði mér allt til vilja, sem hann gat, og enti þann vinskapi til dauðadags. Sonum hans, síra Jóni og síra Runólfi, kenndi eg til skóla, þeim síðara að öllu leyti. Sá fyrri á Guðnýju dóttir mína. Eru það báðir ágætir menn. Sá fjórði hét Sigurður Magnússon, ól hann upp Guðnýju dóttur mína en eg Jón son hans. Hann hélt og vinskapi við mig meðan til entist.

Fleiri get eg svo sérdeilislega nefnt úr heila Mýrdalnum. Þó hafði Lýður allt í frammi að komast upp á milli okkar tveggja sístnefndra, og honum tókst það um stund.

Fyrir austan Mýrdalssand var enginn sá eg gæti í þann tíð tekið vinskapi við nema einn, nefnilega síra Jón Bergsson, prófastur á Kálfafelli, og mad(ame) Katrín Jónsdóttir, kona hans. Var Þórunn mín og hún einnrar ættar. Okkar fyrstu fundir urðu svoleiðis: Það fyrsta ár eg var í Hellum fór eg að hitta föðurbróður minn í Holti og fékk til reiðar gagngefin hest sem Hjörtur í Holtinu léði mér. Var þar fyrir aðkominn síra Jón prófastur. Frændi minn bað hann fyrir mig, er hann lofaði, og sagði við skyldum verða samferða til baka, er eg játaði, en vildi það þó ei í raun réttu þar eg heyrði svo af hönum sagt að hann væri drykkimaður og reiðmaður mikill en eg reið lánshesti. Lofaði hann að bíða eftir mér til hádegis |¹²⁸ daginn eftir. Eg dró tímanni að koma þangað þar til komið var af miðaftani. Sat hann þar fyrir við vínflösku og lést hafa beðið eftir mér. Fórum við til ferða og höfðum brennivín hvor um sig nóg á oss. Vil eg nú ríða nokkuð við hóf en hann vildi það ei. Hann storkaði mig þá upp og sagði: „Þú trúir á þessi merarbein, er þú ríður, og ef heldur er í þér ærlegt blóð en merar svo ríttu nú á við mig.“ Eg þoldi ei þessi bleyðiyrdi og sagði: „Reyndu þá í hvorum merarblóðið <er> heldur“ og tek þar til að ríða og setti ei fyrir mig þó hestinn hefði mátt betala tvennum bótum. Dró nú hvorgi sundur né saman fyrir okkur allt að Jökulsá. Þar tókum við upp flöskur þó á þverspori yfir um ána en hvorugur vildi hjá öðrum drekka.

Svo tókum við annan sprettinn og allt austur í völlinn fyrir utan Hvol. Þar datt hestur hans niður og fram úr honum blóðgusa og drapst þar af nokkru síðar. Eg fór af baki og sagði: „Sjáðu nú í hvorum heldur merarblóðið er.“ K[o]mst eg með naumindum með hann heim að Hvoli en eg hélt austur í Hverfi. Hestur minn varð sligsa eftir, þó jafngóður. Sagði bóndi þá: „Eitthvað hefur þú mikið riðið því aldrei hefur hestur minn svo orðið eftir sig.“ Sagði eg honum þá upp alla söguna og betalaði honum hestlánið vel. Svo var prófastur ærlegur að ekkert erfði hann við mig þessi viðskipti.

Þennan minn fyrsta vetur kenndi Einar mér formennsku og alla háttsemi við sjó. Var hann bæði upp á veður, brim og landingar einn sá skýrasti og vareygðarsamasti maður sem þá var til. Eg fékk mér og góðan bitamann, sem Sveinn hét, og þar með reri eg margan róður og ýtti margan sjó sem engir þar, ýmist að dugnaðarleysi og hræðslu, þorðu ei og voru því að spá fyrir mér eg hætti ei fyr en dræpi mig í sjónum. En guð hagaði því svo til, að þann 5 ára tíma, sem eg var formaður, varð ei að einnri ár¹²⁹ auk heldur meira. Fór eg þó margan brattan og stóran sjó á boðanum við Reynirsdranga hvar menn duttu undan árum. Og eitt sinn, sem mig rekur minni til, lendi eg svo stóran sjó í Eiðisbótum að eg sá ós upp fyrir fjöru. Setti sjórinn oss í efsta flóðfar og gengum við þurrum fótum út úr skipi. Lof sé guði fyrir lukku og velferð! Ei var eg fiskiheppnari en aðrir að eg kæmist fram yfir þá stórum nema hvað róðrar unnu sem eg hafði fram yfir þá.

KAP. XXVIII

Vorið 1756 bjó eg Þorstein bróður minn út og annan mann til með svo marga hesta eg fékk að sækja Þórunni mína norður og annan farangur minn. Komu og 6 menn með henni að norðan, sem og léðu hesta, og kostaði mig þá ferð og fyrirhöfn 80 dali slétta. En allan þann kostnað var eg búinn að uppvinna, og betur til, á 4 árum þar eftir. Átti eg og að panta handa þeim öllum fisk undir Eyjafjöllum upp á burðarhesta þeirra sem mér allt gekk. Varð eg að því stórfeginn þá þeir komu að norðan og urðu hjá okkur Þórunni stærri fagnaðarfundur er við leyst af stórri mæðu á báðar síður fundust þar aftur. Og hvað mun þá ei gleðilegt í öðru lífi nær útvaldir finnast þar aftur! Meðan norðurferðin yfir stóð lagði eg mig eftir veiðiskap í Heiðarvatni svo fyrir utan það eg og hjú mín 3, sem tekið hafði, neyttum var afgangs hálf(unna) og kvartil af söltuðum silungi. En sá góði veiðiskapur fór síðar af þá síra Daði tók fyrir sig að setja landhluti upp á vatnið sem ei gekk af orðalaust. Svo var þá vorhart og grasalaust á fjöllum að ei voguðu að fara með þær og vurðu þær því eftir að skilja. Safnaði móður mín undan þeim mat sem henni og barni¹³⁰ mínu, Jór- unni, bróður og systur og fleirum kom að gagni og lífs eftirkomandi er og fleirum. Þó gekk mestur mannfellir á í Norðurlandi það ár. Um haustið fór

eg norður að sækja kýr mínar. Hafði þar svo illa sprottið útengi um sumarið að ljáför mátti telja á sléttlendi sums staðar síðan árið áður. Var þá svo mikil ótíð og ófærð á fjöllum að eg varð að láta þær þar allar burt fyrir lítið verð sem guð sneri til þeirrar lukku að eg gat fyrir það austur hjá sjálfum mér haldið við nokkrum kúgildum í Reynihverfinu og lagt af við aðra nauðlíðandi. Gengu þá vorhörkur með langvarandi hafis fyrir landi fram fyrir fardaga.

Í þessari ferð kom eg að Reyninessstað. Þóra hústrú tekur mér í versta máta, jagar mig og særir um ýmsan viðskilnað á klaustrinu af stakri mannvönsku, heimtar nú 70 álnirnar, sem eg eftir hélt, sem eg hefi áður um getið og leið heldur afdrátt og skaða sjálfur á því eg átti hjá henni. Var mér svo þungt innanbrjósts er eg gekk síðast út frá henni að mér verða að munnhlaupi þessi orð: „Þér, góða frú, sem nú hafið heitt mér fyrir brjósti í síðasta sinni, yður kann einhvörn tíma og svo að hitna því að guð veit hvörninn þér leikið mig nú út.“ En veturinn eftir brann allt klaustrið til kaldra kola sem var af praktugri húsabyggingu 50 stafgólf að samtöldu svo hún og fólk hennar komst tæplega út í nærklæðum sínum: Lýkur svo okkar viðskiptum. Til þess eru vond dæmi að varast, en það réttvíst er á ætíð að stunda svo mann kunní deyja sáttur við guð og alla menn.

Vorið eftir lét eg sækja móðir mína, barn og systkin. Pálmi b(⟨r⟩)óðir minn var hjá mér í tvö ár, kunní hér ei við sig, fór norður aftur og giftist þar góðri konu, Sigríði Björnsdóttur ekkju, sem átti Breið hvar þau bjuggu síðan.

Þetta vor, 1757, kom síra Jón Bergsson að vísitera kirkjur í Mýrdalnum. Fundunst við nú aftur í sæmilegri vináttu. Hann reið frá Reynir yfir þverar mýrar en þá hann var kominn út fyrir Háaskjól þar sló hestur mannsins, sem undan honum reið, hann svo framan á fótlegginn að hann brotnaði. Var að vörmu spori sent eftir mér sem þó var til sjós kominn. Batt eg þar spilkur við þ³¹ fótinn, setti prófast á bak, gekk svo með hesti hans og hélt undir fótinn yfir allar þær torfærur og flutti hann heim til mín og lagði hann þar upp í stofurúm hvar hann var í sex vikur. Kom þangað hans mæta kona Katrín, ei alleinasta að vitja um hann heldur fór hún vestur til allra þeirra útréttinga sem hann og þeirra heimili með þurfti. Beið hann þar svo lengi þar til hún aftur kom því fyr var hann heill orðinn. Við Þórunn mín fylgdum þeim þaðan bæði heim til sín. Var það sú yndislegasta ferð og heimboð því hér var nú stiftaður og á kominn falslaus kærleiki á alla(⟨r⟩) síður því hjón þau voru mannvöl og prýddi allt hvað góðan mann á að prýða og slitu þau aldrei það kærleikans band við okkur meðan til entust.

Nú líður eitt ár sem ei ber til tíðinda. Prófastur vísiterar árlega og tók sér jafnan góða hvíld hjá oss. Nú vildi svo til eitt sinn er hann kom vestan undan fjöllum, lítt gáður, að hann tók sér náttstað á Hvoli hjá einnri ekkju, sem hét Steinunn Runólfsdóttir, prófasti áður kunnug því foreldrar hennar höfðu

búið á Þverá á Síðu hvar prófastur fyrrmeir, þá hann var í skóla, hafði oft gíst með öðrum skólapiltum. Var þessi ekkja haldin lauslát. En þá stundir liðu frá fæddi hún stúlkubarn í heiminn, og kenndi það að fyrstu sögn prófasti sem prestur hennar þáverandi, og hét síra Jón Guðmundsson, bar út með stórum fagnaði því honum var stórilla við prófast er hafði orðið áður fyrr að dæma á hann sektir tvisvar sinnum fyrir grófar yfirsjónir. Jón Sigurðsson í Holti kemur samdægris austur að Hellum til mín með þessi ólukkutíðindi og sendi að vörmu spori til sýslumanns Lýðs og síra Daða. Koma þeir án tafar. Þykir oss öllum þetta mikið og erum óttablendnir um sannleika þar nærri fór um gisting prófasts og meðgöngutímans. Var það afráðið að eg fór með sýslumanni til hennar að vita algjörlega hvort þar væri enginn annar í tygi en prófastur. Kemur þá upp hjá henni að ¹³² prófastur muni ei vera frí frá sér en síra Jón prestur sinn og Þorsteinn sonur hans, sem þá var stúdent, hafi með sig um þann tíma haft og verður það að lykt að hún kennir Þorsteini barnið, segir, að prestur hafi komið sér til að kenna prófasti það. Hann hafði og sjálfur annars staðar fleiprað að hann hefði komið upp á það að fyrra bragði. Að svo vöxnu máli skrifaði eg prófasti til. Hann kemur og finnur prest sem hann biður vottanlega og skriflega fyrirgefningar fyrir sitt útborið og upp-diktað lygabull og slaður og skilja þeir við það um stund. Mr. Þorsteinn neitar barninu og sver einhvorn veginn fyrir það. En þar sem vottaðist hann hefði margoft sængað hjá henni missti hann geistlegheitin og fékk síðar kónglega uppreisn. Að þessu búnu tekur prestur sig upp aftur með sama skraf, segist hafa verið hræddur til kontraktarinnar, gjörir mörg níðkvæði um prófast og mótparta sína. Með það varð rofin fyrirgefningarbónin og sá samningur og tekið málið upp að nýju og stefnt mörgum vitnum upp á orð, verk og ýmislegt þessa sök áhrærandi. En þar eg einasta stefndi í þessu og prófastur var oftast um þann tíma til veru hjá mér flæmdi prestur mig út og hans áhangendur og sögðu eg vildi ná kallinu undan sér, með öðru fleira. Var síra Daði skikkaður að dæma í því máli er svo féll út að klerkur var dæmdur frá kalli og kjól. En hann appelleraði fyrir synodalsrétt og þó hann sæi sig um hönd að framfylgja því hlaut þar prestur að setjast yfir sóknirnar, allt svo lengi málið var ei útkljáð. Þessi síra Jón var einn sá besti prédikari þá svo upptókst, góður söngmaður, ágætt skáld, spakur í framgöngu, aftur þar á móti lausmáll og skreytinn hvar fyrir áður hafði prestakall misst, drykkimaður og lauslatur, lét mikið yfir lærdómi sínum og leitaðist því við að niðra öðrum, bæði yfir-boðnum og lærðum mönnum, og sá hann mig ei hlutlausan af þess háttar aðkasti að sverta mig með öllum hætti, er eg í þann tíð létt bar, ásamt galdra-heitinga og kveðskap hans. Síra Daði var þá settur til kennimannsverka yfir heila Mýrdalinn. En af því hann var orðinn ¹³³ heilsulasinn hlaut því að taka sér kapellán, og þess vegna nefnir hann það við mig hvað eg og kona mín

aftókum því við vorum nú sérdeilis ánægð orðin með okkar ástand og viðréttingu í öllu. Þar með vildi eg ei vera klerki undirgefinn vegna hissugra geðsmuna hans. Hann fær prófast heimuglega í fylgi með sér sem mig kallar austur að Kirkjubæjarklaustri að standa examen og Eyjólf djákna. Vorum við að því verki fram í kirkju. Þá mig minnst vonum varði kemur síra Daði þar, en sem fór annan veg en eg austur, og kallar mig þar fyrir sitt kapellán í prófasts og presta þeirra heyrn sem sátu yfir oss. Hafði eg öngvar afbatanir þær er þeir gildar antóku og bað um umþenking til morguns því þessa mína vini mátti eg ei auðveldlega styggja. Sýslumaður Lýður var þar og að halda einslags þing. Eg sagði honum af bobba þessum er eg var í kominn og voldgaf honum mín vegna að innganga kontrakta og skilmála við þessa mína yfirmenn í þessu efni er þeir antóku. Var það hans gjörð og uppástand eftir sem heimuglega höfðum samið okkar á milli að eg skyldi kallast til prestsskapar og setjast yfir útsóknirnar svo hvor væri út af með sitt. Var hér af stór ágreiningur þar ei gekk eftir þeirra vild. En sú mæta kona, Katrín sáluga, stillti með viturleik sínum þau hissugheit, að allt sefaðist. Bleif þar við, sem sýslumaður uppástóð, að prófastur ályktaði mig prest yfir Út-Mýrdalinn og skrifaði biskupi til. Var þetta þau bestu ærlegheit og meðstand, sem sýslumaður sýndi mér, er eg hefi síðan munað honum. Afgjörðist þetta á Kálfafelli. Skal nú enn framar segjast hvað gjörðist í þeirri ferð.

KAP. XXIX

Prófastur, sýslumaður og eg með fylgjurum okkar fórum áðursagðan dag frá Klaustrinu austur að Kálfafelli en síra Daði fór á undan¹³⁴ um daginn austur til frændkonu sinnar, mad(ame) Katrínar. Þar átti og allt að afganga um mig. Nær við komum að Hverfisfljótinu, sem var stórt vatnsfall með álum og sandbleytum, var þá orðið dimmt af nótt og átti að ríða langt brot á móti straum á snið austur yfir. Ríðu fyrst þeir þénarar okkar svo prófastur, eg og síðast sýslumaður. Prófasti, af því hann var misgáður, leiddist vaðall sá, keyrði á hestinn og ætlaði að ríða yfir um nokkuð framar, þar með hvarf hann og hesturinn ofan í eitt bleytuhvarf. Sá eg ekkert til hans nema eitthvað fl(a)ut fram eftir álnum. Fleygði eg mér strax a(f) baki, svo mikið eg klæddur var, að elta þetta. Var það þá hattur hans um hvörn eg ekkert gaf. Sé eg þá að hesturinn kemur að ofan fljótandi og eru fætur á móti straum: Fleygðist taumurinn til mín í hvörn eg náði og var það harður rykkur að halda við meðan hesturinn gat rétt sig við. Stóð eg nú vatn og bleytu vel svo í hendur. Strax á eftir kemur prófastur fljótandi. Næ eg í fatnað hans að eg gat dregið hann til mín og upp úr álnum á hvors brún eg hafði staðar numið því hefði eg einnri alin nær honum komist í því veffangi var útgjört um mitt líf, item prófasts og hests, ef eg hefði ei haft það áræði. En hér átti oss lengra lífs auðið að verða og sá guð hér

dásamlega fyrir því. Sýslumaður situr hljóðandi og hræddur á baki því hann ætlaði oss drukknada: Komu fylgjarar okkar til okkar, þar við vorum nær í kaf komnir, og komu oss til lands og svo yfir um. Var nú tekin af öllum góð brennivínshressing. Hennar þurfti og við. Svo voru þá frískheit mikil að sýslumaður fleygði sér í eitt síki þar á aurunum og alvætti sig því hann sagði: „Mér þykir skömm að því að eg komi heim að bæ með ykkur alþur en þið allir votir frá hvirfli til ilja.“

Frá Kálfafelli héldum við þrír vestur aftur. Skiptust prestur og sýslumaður ómjúkum orðum saman. Kom stundum til keyraviðskipta. Prestur var í hvítum skinnbuxum. Hinn var tíðum að spauga með þann klæðnað, lyfta upp hempu og skoða þær ¹³⁵ segjandi: „Til hvorrar nytsemdar eru þessar buxur?“ En kímni sú kom þó að liði. Þá við komunst undir jökulinn fyrir austan Hafursey var orðið dimmt af regni og nótt. Við villtunst upp í hann, fórum yfir hvorn melhól og gjá eftir aðra. Þá við riðum hvor eftir öðrum utanvert í einum melhól, hvar djúp bleytugjá var undir, valt prestur af baki og á höfuðið ofan í gjána. Við sýslumaður hlupum jafnfljótt af baki að hjálpa honum og hefðum ei svo fljótt rammað á hann ef ei hefðum séð hvar lærin voru að sprikla í hvítu skinnbuxunum. Segi eg nú við sýslumann: „Sjáðu nú til hvorrar nytsemi skinnbuxur þessar eru.“ Tókum við í sinn fót hvör á presti og drógum hann upp úr gjánni á melhólinn. Var hann svo léttur fyrir okkur af ótta um líf hans eins og lítill drengur væri þar hann var 24 fj(órðungar) að vigt, digur og ístrumikill. Við settum hann á fætur. Sýslumaður fór með fingur upp í hann og var að krassa sandinn út því hann var að deila við sýslumann áður og hafði því opinn munn en eg sleikti upp augun og tók frá vitum. Þá við sáum hann ætlaði að lifna við gátum við ei gjört að okkur fyrir hlátri að þessu okkar starfi. En hann, það fyrsta hann náði að mæla, segir: „Skammist þið ykkar báðir. Þið hafið mína lausn frá dauðanum það guðs dásemdarverk, að háði og spotti“, með fleirum orðum. Við héldum þaðan undir eyna. Var þá komið í fang okkar útsynnin(g)skrapi og ætluðum að komast í Mýrdalinn. Prestur gjörir oss það þá til spitu og heldur upp undir eyna að einum hellir þar er vestan í henni og segir: „Gjörð boð konu minni að hún láti sækja mig hingað liðið lík á morgun.“ Sáum við víst upp á hvað hann gjörði þetta og þótti skömm að skilja við hann. Fórum og upp í hellir, sem er tvístúkaður, fer hann í aðra en við í aðra og kveljunst þar af um nóttina, höfðum ekkert að næra oss af, tveggja dægra matþola, fyrir utan hákall og brennivín. Vindur og regn stóð upp á oss alla vega. Hefi eg aldrei átt daufari nótt. Komunst svo um morguninn eftir í Mýrdalinn. ¹³⁶

Þegar eg heim kom var þar fyrir bréf nærfellt frá helming sóknar-bændanna úr útsóknunum sem begerðu mig framar öllum öðrum fyrir sinn prest sem þeir þekktu. Fóru öll þau skjöl til biskups sem mér aftur tilskrifaði,

og sagði ef eg vildi stunda upp á geistleg embætti svo skyldi eg koma í Skálholt það bráðasta og taka þar vígslu. En þar eg hafði á ölmususkóla verið þorði eg ei annað en hlýða þeirri kallan. Var þó búinn svo að forbetra og byggja jörðina Hellur að ei ætlað[i] þaðan auðveldlega að fara. Sjást nú enn þau merki eftir mig langgarður sá og þvergarðar sem þar eru fyrir austan Sandskarð. Á því plássi fékkst, þá eg til jarðarinnar kom, hér um á 8tta hesta. En eg hreinsaði þar svo allt til að þá eg burt fór fékkst þar taða á 30 hesta. Úr mínu fjár(h)úsi og hesthúsi, er eg byggði þar var síðar byggður bær sem kallast nú Garðar. Svo má níða sem prýða.

Áður en eg skil við það efni hvörsu guð með öllum dásamlegum hætti blessaði mig á Hellum vil eg ei ógleymt sé hvörsu hann og svo kröftuglega verndaði mig þar frá vofeiglegu skaðræði. Eitt sinn á vortíma gekk eg og Jón stjúpsonur minn út yfir Ós. Var á honum ís sem var þó orðinn laus við lönd nema á einstöku stöðum. Var frostvindur þá eg fór út á hann en gjörði logn og bráðan hita með austankælu. Þá vel svo var út á hann miðjan kominn tók þá þessi sjóis svo að bráðna, þó þykkur væri, að einhögggt var allt staðar ofan úr. Sá eg mér nú ei annað fyrir hendi en detta þar kvikur ofan um og drukkna. Hlupum við í þankaleysi um nokkurt líf frammar sem við kunnum norðan undir eyjarhornið því þar var forsæla á og samanreknir jakar, þó allir lausir. Hlupum við hvorn af öðrum því á öngvum mátti við standa þar til að landi komunstum. Varð eg frammar en frá megi segja feginn þeirri lausn.

Svo bar til í annað sinn að komið var um sumarmál, hafði þangað til ekkert fiskast en verfólk upp á mig komið en eg orðinn fisklaus eins og aðrir en mjólk var lítil. Fór eg út undir Fjöll til prófasts frænda míns og segi honum af efnunum mínum. Eg fékk hjá honum hálfvætt fiska því hann gat ei meira. Fer eg til baka með þennan feng. Með mér var bóndi sá er hét Jón Gíslason og reiddi þessa ¹³⁷ kimbla. Þá við komum að Hafursá var hún ófær nema á fjöruvaði og þurfti þó að taka sér lag milli sjóa, sem eg tók, reið svo með hasti yfir og skipaði Jóni að ríða djarflega á eftir. En hann varð hræddur og hikaði við þar með féll sjórinn yfir hann og hestinn og dró hvorutveggja út í lykkju og skildi þá þar að, flaut hvort í sínu lagi til sama lands. Eg reið yfir um aftur, hljóp í ofboði fram í löðrið og náði manni og hesti lifandi aftur. Kimblana rak og upp annars staðar. Féll eg í forundran á eftir að eg hefði ei farið þar guði á vald. Brúkaði eg nú betri vara á honum og rak hann undan mér yfir um. Svo komst eg heim til mín. Söfnuðust þá þeir aumustu Hverfingar til mín að fá hjá mér fisk, sem svo féll út, að eg skipti honum upp milli þeirra og hélt seinast eftir þremur því mín góða kona þoldi ei að heyra kveinan þeirra. En smjör áttum við þá nóg og bein við þeim. Var þetta í það eina sinn sem þar nokkurn skort liðum (að þá var kallaður.) En um morguninn var komið gott sjóveður þá ei nema á Oddsfjöru. Fiskaði eg vel um daginn og svo hvorn af

öðrum að eg fékk þá á hálf mánaðar fresti fjórtán hundruð fiska í alla mína hluti. Meiri hlutir gáfust þó síðar. Venja var í Mýrdalnum að bændur gáfu konum sínum hlut sinn á sumardaginn fyrsta og þær, sem svo voru sinnaðar, kölluðu eftir honum sem vitafé en þær máttu aftur hafa til reiðu í sumargjöf tóbakspund og brennivínsrott. Máttu þær af hlutnum, hvort hann var mikill eður lítill, gjöra hvað þær vildu, Nú fékk eg á sumardaginn fyrsta í minn eigin hlut 70 fiska. Þá gekk hún í fjöru og gaf hann allan upp fátækum sem lítið eður ekkert höfðu þá fengið af sjó. Var henni þetta yfirið tamt að gjöra nauðlíðandi gott eftir efnum því það var hennar viðkvæði: „Meðan eg lifi gefur guð mér nóg svo og vona eg að börn mín komist ei á vonarvöl þar fyrir.“ Það fyrra er fram komið, hið síðara mun og ei bregðast eftir guðs óbrigðanlegum fyrirheitum.

Víkur svo frá þessu efni til annarra umskipta og frásagna. |¹³⁸

KAP. XXX

Svo sem eg var kallaður af æðri og lægri til kennimannlegs embætti(s) sem áður er sagt fer eg af stað í míns herra nafni að taka prestsvígslu í Skálholti hvorja mér veitti doktor herra Finnur Jónsson 1. sunnudag í aðventu 1760 með merkilega góðri yfirsögn. Síra Jón Hannesson færði mig fyrst í prestshempu. Hann var þá biskupssveinn Hann segir þá: „Guð hjálpi þér, maður.“ Þessi fáu og hugheilu orð gengu mér svo til hjarta að eg gat ei gleymt þeim með sterkum eftirþanka og sinnisumbreytingu allan þann dag og lengur nær eg til þeirra þenki. Biskupi líkaði svo vel mín catechisation við börn að hann sagði yfir borði um kvöldið: „Jafnvel þó þér hefðuð ei getað prédikað svo vel þá hefði eg vígt yður vegna hennar“, því sagt var eg hefði hitt upp á hans eigin máta. Hann spyr mig að meðal annars: „Kvíðir þú ei fyrir að fara í útsóknirnar því ef eg get rétt til mun prestur og hans áhangendur sigta þig og umsitja á alla vegu?“ (Hvað og svo fram kom.) Eg svara: „Eg stefni þeim nær eg þoli ei eður fæ tækifæri þar til.“ „Viltu hafa ráð mín þá gjör það ei. Þér skuluð forsmá þá og svo hætta þeir.“ Voru þetta ein þau bestu heilræði. Var hann mér í því og öllu góður og ráðhollur herra og trúfastur í öllu leynt og ljóst. Hjá landþingsskrifara, Sigurði Sigurðssyni, var eg til lossamentis meðan eg var þar og betalaði honum það ei kvikindislega. Hann var þar þá staðarhaldari, og frá þeim tíma komst eg í vinfengi hans er hann ei sleit meðan hann lifði og trega eg jafnan þau góðu hjón. Eg átti og meira saman við hann að saldra sem var meðgjafir með stjúpsonum mínum og fleira.

2an. í aðventu stóð eg fyrst fyrir altari og bergði fólki á Holtsstað, fór svo í Mýrdalinn og kom að Sólheimum. Þar kom einn bóndi til mín, er Sigurður hét, og bað mig strax að skíra barn sitt. Eg sagði til reynslu eg væri ei undirbúinn. Hann svarar: „Skal einn prestur hafa til taks, hvað sem með þarf til prestsverka.“ Eg sagði, hann hlyti að vorkenna óvönnum: |¹³⁹ „En ei er sem þú

hyggur og tilætlað, lát barn þitt koma strax til skírnar með sínum guðfeð(g)inum.“ Varð hann þá að biðja mig að bíða því sýslumaður Bjarni Nikulásson, faðir Sigurðar, átti með öðrum að halda því undir skírn því það ber hans nafn. Síra Daði hafði sóktur verið að skíra svein þennan. Hittustum við í miðri Hafursá og komunst þar mjög votir upp á eina eyri til samans er merkja mátti við mundum í embættinu saman sveitast og vökna þar eftir eins og tíðum skeði. Við komum að Dyrhólum. Bað eg þar kirkjuvaktarann um kirkjulykilinn. Hann taldi öll tormerki á því. Þá tók síra Daði svo til orða við hann og fleiri, er til heyrðu: „Þið viljið heita ærlegir menn en eruð ófor-skammaðir þrælur að þið haldið lyklinum fyrir presti þeim er guð sendir ykkur og vill biðja nú fyrir sér og ykkur“, með fleirum ei fegri orðum. Þar með var lykillinn til en hann dugði ei, því kirkjan var full með snjó inn að prédikunarstól. Var hurðin þá sett upp af járnum með járn, og fékk sá er þar upp á vakta skyldi sléttar þakkir fyrir umhirðing sína. Þetta var mín fyrsta koma til þeirra og viðtektir. 3ja í aðventu embættaði eg á Reynir. Var síra Daði sá fyrsti er eg tók til heilagrar aflausnar og sakramentis. Þann 4ða embættaði eg fyrst á Dyrhólum. Tók eg þar fyrst til heimuglegrar aflausnar Ísleif Guðmundsson og konu hans Helgu Sigurðardóttur. En það var og eftirtektarvert að hún, þá orðin ekkja, var sú fyrsta er kom til mín í h(eilagan) skrifarstól með 5 föðurlausum börnum, er eg embættaði fyrst í Ásum þar eftir, er mig knúði að minnast á sorg og gleði og hugsvala henni sem eg kunni. Þennan sunnudag tók eg einasta fyrir mig að útmála þessi orð af guðspjallinu: Eg er ein hrópanði rödd í eyðimörku. Á jólunum átti eg að embætta á Sólheimum. Aðfangadaginn tók eg mig heiman til þess. Var mikill krapa á jörðu og vötn uppstífluð svo eg varð meira að ganga en ríða út yfir mýrarnar. Þar lét eg mann, mér fylgdi, aftur snúa og ætlaði að fá mér annan hvorn bóndann í Steig yfir Hafursá sem lá á löndum með krapa. Þá eg þangað kom var hvorugur heima utan faðir annars sem Erlendur hét. Nær eg heilsaði honum setur hann hönd fyrir auga og segir: „Er þetta presturinn og |¹⁴⁰ guðs-verkfærið sem kemur nú til okkar aumingjanna? Já, komið þér alla tíma sælir og blessaðir!“ Eg bið hann að ljá mér eður finna stöng er eg kunni brúka yfir ána: Hann fer inn, er þar stundarkorn, kemur út aftur og segir: „Eg er búinn að leita um allt og er hér engin stöng.“ En hann fór inn að fela hana fyrir ofan eina kistu. Fer eg svo burt en hann segir þá eg er burt farinn: „Sá armi óvin ljái þér stöng! Þú mátt tumba og ofan í ána og drepast þar etc.“ Þetta vissi allt og heyrði stúlka, sem var í bænum og síðar varð vinnukona mín, sem hljóp eftir mér með pál, er hún fann, þá kallskarnið var kominn inn. Þar með komst eg yfir ána. En kallinn sneypsti eg hér fyrir verðuglega síðar í opinberu samkvæmi dóttur hans: Eg komst svo að Sólheimum, hélt þar aftansöng og prédikun, eftir sem þá var venja, fékk mér svo rúm í miðbæjardyrarlofti. Þá eg

hafði sofnað um stund vaknaði eg við mikinn verk í fótunum. Voru þeir stökkblásnir upp með hitavellubjúg. Fór eg jafnsnart á fætur með stóru hugarangri af þessu tilfelli, er eg hafði fengið af því striti og vöðli er eg óð um daginn. En af sterkri hræringu tvístraðist blóðið aftur. Komst eg svo út í kirkjuna. Voru þar þá nokkrir menn komnir til morgunmessunnar og ljós kveikt. Eg fell fram og gjöri bæn mína í kórnum og stend á fætur með þessum orðum svo aðrir heyrðu: „Jesús hjálpi mér.“ Strax tekur einhver undir fram í kirkjunni: „Þú átt, kallinn minn, að biðja fyrir fleirum en þér einum.“ Eg svara: „Forgefins er að biðja fyrir þeim sem ei biðja fyrir sér sjálfum nema að guð snúi þeim óumventu á réttan veg eins og þú opinberar þig hvor helst þú ert.“ Svo komust af með guðs hjálp báðar embættisgjörðirnar. Síra Jón tók sér sæti fremst í dyrabekk og vildi ei í kór fara þó boðið væri nema þá eg catechiseraði í kór stóð hann þar upp yfir mér við dyr eins og biskup. En svo fór guð dásamlega að því að allan þann vetur og þangað til hann burt fór um sumarið eftir gat hvorki hann né nokkur fiskað upp á mig í mínum embættisverkum utan stóls né innan. |¹⁴¹

KAP. XXXI

Hér vil eg ei með þögn fram hjá ganga, hvorsu guð kröftuglega stóð með mér í mínu kennimannlega embætti þann 17 ára tíma, sem eg var þar í Mýrdalnum hvorsu sem Satan í sínum verkfærum vildi fyrirkoma mér. Tel eg þó fátt eitt af mörgu og er þar fyrst til að taka sem var áður nefndur prestur, síra Jón Guðmundsson, sem sat um mig með sínum fylgjendum með öllum uppþenkjanlegum hætti. Hann var lærður maður og hafði mikið saman tekið sem þénti þann tíð til kennimannsembættis. Bauð hann mér það en eg þáði ekkert af því svo ei þyrfti að mæta brigslýrðum á bak eftir sem von var á að eg hefði vegna fávisku orðið að fara í smiðju hans til liðveislu og framar en frá segi. Eitt sinn á laugardaginn (fyrir) hvítasunnu gefur hann sig út austur að Hellum, mest til að fordjarfa fyrir mér mínar prédikunarstúderingar. Kom þar þá annar maður, sem eg setti til að hindra með öðrum hætti fyrir honum, meðan eg uppnæði inntaki úr prédikun þeirri, er eg átti að framflytja sjálfan hátíðisdaginn, en eg átti prédikanir, sem áður hafði brúkað hina dagana. Stóðst á, að eg var búinn með prédikunina og maðurinn gat ei lengur tafið fyrir hönum og stakk eg henni í kjólvasa minn morguninn eftir áður eg fór að heiman að Dyrhólum hvar mér bar að vera. Fletti eg upp Biblíunni og sagði: „Hvað helst mér nú vill til skal eg með guðs hjálp brúka fyrir inntak.“ Verða þá fyrir mér þessi Davíðs orð, Ps. 45. v. 4: „Gyrð þitt sverð við þína síðu etc.“ Hann svarar: „Vondur er þessi texti fyrir þig og við einhverju örðugu máttu nú búast í dag.“ Eg sagði, það mundi og rætast og fékk enn meiri eftirþanka af þessu en nokkur kunni merkja, brúkaði þó orðin upp á mína skyldu og von

guð mundi hjálpa mér sem og skeði. Nær eg kraup niður fyrir altari um credo að biðjast fyrir og ætlaði að taka minn minnismiða upp úr kjólvasanum var hann þar ei fyrir því eg hafði haft kjólaskipti, og munað þá ei til miðans. Bregður mér nú í brún þar eg vissi af vanmætti mínum að ei var svo leikinn orðinn í því verki að eg gæti frihendis prédikað, ¹⁴² bið meðhjálpara minn, sem Finnur hét, að sækja Vídalinspostillu og láta hana á bitann hjá prédikunarstól því eg ásetti mér nú að lesa prédikunina úr henni sem tilhlýddi þeim hátíðisdegi hvað hann gjörði. Verð eg þá var við að síra Jón gengur út. Kemur mér í hug hann ætli að setja til stráka að skyggja svo á gluggann að eg geti ei lesið hvað og svo reyndist. Flýgur mér í sinni hvað eg skuli nú afráða. Er þá eins sem mér svarað sé eg skuli taka fyrir mig að tala út af þessum orðum: „Minn frið gef eg yður“, og brúka mér fyrir form jóladagsprédikun, sem eg kunni, sama efni áhrærandi. Hét eg þá guði ef hann nú hjálpaði mér skyldi eg vanda hans þjónustu ætíð þann dag þar eftir. Nú lagði hann mér svo min(n)i til og orð í munn að eg komst merkilega vel af. Þessu mínu loforði við hans guðdómlegu hátign gleymdi eg, æ því miður, hvar fyrir einn fagran hvítasunnuhátíðisdag á Sólheimum þá þar var fjöldi fyrir utan sóknarfólkið samankominn tók guð svo frá mér allt minni í prédikunarstólnum, þá eg var búinn með exordíum, að eg mundi ei nokkurt orð af því framflytja ætlaði og eg gagnkunni og varð svo að fara jafnnær ofan úr stólnum aftur. Svo vandur er guð við þjóna sína og <að> loforðum þeirra. Hvor guðsmaður, er þetta les eður heyrir, hyggi þar að og varist þetta mitt vonda dæmi. Þessi tilburður barst í sömu viku til b(isku)ps míns, herra Finns, og að eg hefði þan(n)inn fráfallið af drykkjuskap svo eg fékk hjá honum sterka áminning. En eg sagði það mætti minn og margra eið kosta að hvorki eg eður nokkur annar þar hefðu haft nokkuð brennivínstár. Sagði eg honum þá í frómleika upp alla söguna hvörninn drottinn hefði bent mér, sem hann ei alleinasta vel trúði, heldur og sagði mér fleiri dæmi þar upp á einninn af sjálfum sér tvisvar sinnum.

Fyrrgreindan hátíðisdag á Dyrhólum varð eg svo frá mér numinn af því, sem þá við bar, að eg mundi ei að tóna bænina eftir præfatíuna. Hafði og ei vitað það alls staðar venju. Nær eg fór út úr kirkjunni, varð síra Jón eftir, talar til kórdjárnanna, sem inni voru, með stórum ¹⁴³ dæsum og brjóstslætti og segir: „Guð náði hvorsu hér ætlar að ganga til. Illa fór að eg varð hér í dag og þurfa að vitna um það sorglega tilfelli og yfirsjón er hér skeði.“ Þeir spyrja hvað það sé? Hann segir: „Presturinn er fallinn. Honum gleymdist að tóna bæn þá sem til er skikkuð“, og útmálar það svo saknæmt sem hann kunni. Falla þar fáeinir á hans sveif en aðrir halda ei svo skaðlegt, segjast og ei hafa tekið eftir því. Berst þetta snöggt til mín þar eg var í einni skemmu í vestasta bænum. Þangað kemur prestur og segir mér nú hvorsu menn hafi hneykslast á mér og séu að taka ráð sín saman. Eg læt sem eg hirði lítt hér um og gaf

honum brennivín, kalla þá alla saman og spyr þá um þetta efni. Verður það helst andsvar flestra að prestur hafi ollað þessari kveikju en hann ber af sér. Verður það úr að hvor skammar annan út og lesa hvor annars lýti og biðja hann aldrei framar þangað að koma til svoddan óróa og slaðurs og reið hann svo í burt með stórri sneypu og vanvirðing og hætti svo við svo búíð.

Þó var ei hér með búíð. Þar í sókn var sá maður, er hét Einar Erlendsson, kórðjakni, af góðri ætt kominn, skýr maður, sérvitur, falskur og undirföruill. Hann var eitt djöfulsverkfæri og útsendari að fordjarfa mig með öllum uppþenkjanlegum hætti. Hann sigtaði hvört mitt orð og verk, utan kirkju sem innan, sá blíðasti þó í öllum viðræðum, kænn og kyndugur að venda sig þá upp komu óheilindi hans. Þessi ólyfjan, sem hann bjó yfir, dreifði sér mikið út milli einfaldra og uppvaxandi illa artaðra unglunga svo eg var nálega aldrei, að segja, óhultur að prédika þar guðs orð því út úr minni ræðu var spunnið á ýmsa vega sem mér varð þó fyrir því besta þar eg grundvallaði mín prestsverk því betur og féll því í þann þanka að einn prestur gæti trautt orðið í góðu standi nema að hann hefði þvílíka sigtara í sókn sinni. Strax fyrsta vorið komst eg í lagadeilur við hann út af kyrsetu, er hann ætlaði að brúka á koti, er eg hafði byggt honum, sem á hann féll, svo hann varð að snauta í burtu með óvirðing. Hann átti ágæta konu, sem Guðrún hét, en fram hjá henni hélt hann við vonda taus, er heitir Jódís, lygin og stelvís. Hún átti þar tvisvar börn hjá honum er þó urðu föðurlaus. Hún varð svo loksins hans síðari kvinna og áttu þau yfrið vel geð saman: En svo féllu hlutir síðast að fyrir það þjófstolið, sem hún dró að honum, voru þau bæði flengd og dæmd ærulaus. Dó hann svo þanninn í hungri og vesældóm en hún enn flæmist manna á milli. Þanninn straffaði sá alvísi guð þennan hans orðs- og prestahatara. En hún var sett í tugthús. Guðrún hét ekkja þar sem sagt var hann hefði ofmikinn kunningskap af áður. Hún var mjög stórlynd og munnhvöt. Son átti hún sem Halldór hét. Greind Jódís kenndi honum barn. Héldu allir hann sannan að sök en hann frambauð sinn eið á móti hennar áburði sem eg og allir sem á því þingi voru vildi aftra honum. En það kom til forgefins svo hann sór. Móðir hans fann mig eftir þingið og sagði: „Allir vildu, eftir sem heyrt hefi, leiða þar barn mitt til helvítis og þú varst verstur þar í sem eg ætlaði sem best.“ En eg svaraði: „Guð mun innan skamms sýna þér á mér eður honum hvort eg sókti eftir hans velferð eður ei ef eg má prestur heita.“ En svo fór. Drengurinn lagðist strax veikur með svo kvalafullum meinsemdum að af honum fúnaði maginn, að milti og lifur gengu út. En nær eg síðast þjónustaði hann var eg viss um hans sanna umvendan og sáluhjálp. Ó, hvað þungt er að falla undir reiði guðs hvar frá hann öll sín börn varðveiti. Hennar endalykt varð og með skelfing.

Eitt sinn var eg einsamall að húsvitja. Voru þar bændur tveir sem voru að deila í heygardi sem þeir áttu saman. Fer eg þangað til að forlíka þá, sem ei hafði að segja, því þeir ei alleinasta héldu á ¹⁴⁵ að skammast og reka heygogga sína hvor í annan heldur og réðust á mig að mér þótti fótur minn fegurstur að komast frá þeim. Sunnudagur var að morgni, ætluðu þeir þá og að vera til sakramentis. Tek eg þá afsíðis og segi þeim þeir skuli nú biðja hvör annan fyrirgefningar á sínum orðum og verkum í gær ef þeir hafi ei gjört það. Þeir svara: „Höfum við verið nokkuð ósáttir? Við munum það ei eður vill presturinn vekja milli okkar nokkurn óróa etc?“ Var nú áðurnefndur Einar kominn í lið með þeim. Begjóra svo af mér skriftarmál og sakramenti er eg varð að veita þrælum þessum mót samvisku minni þar ei hafði nokkuð bevisanlegt upp á þá. Svoddan mega oft prestar þola.

Mr. Gunnar Jónsson á Dyrhólum var guðhræddur maður og vel að sér um marga hluti, bæði í andlegu og verðslegu, fullur af grillum og heilabrotum. Hann statúeraði og framfylgdi með mesta kappi að lögmálið ætti ei að kennast heldur einasta evangelíum, að einu gilti hvað menn hefðust að ef þeir hefðu trúna, að menn ættu ei að biðja guð nokkru sinni með fororði og þess háttar: Má nú nærri geta hvílíka mæðu þetta hans rugl gjörði mér svo vel í guðs orða rétttri kenning og útleggingu í kirkjunni sem og sérhverju samkvæmi hvar ætíð var viss von á einhverjum þess háttar mælgis- og kappræðum af honum. Og svo sem hann var málskapsmikill féllu margir á hans meiningar og villuútlekkingar. Kom svo loksins í skrif og pennastríð milli okkar, sem sjá má eftir mig, og skildum við svo að í þessari trúarbragðabaráttu. Þó var svo góð art í honum að hann talaði aldrei nema vel um mig á bak og leið það ei öðrum að hallmæla mér þá eg var ei við. Svo voru og illa artaðir menn í hinni sókninni að þeir á síðustu tímum minnar þarveru rökuðu allt tagl af reiðhesti mínum, skáru alla hnappana af minni presthempu, fyrir utan þann efsta og neðsta. Fleira nefni eg ei. Svo hefur Mýrdalsfólk verið kartið við presta sína að ¹⁴⁶ það hefur þá flesta stórum mætt og ei vel útleikið. Mun það og lengstum viðhaldast. Þó finnast þar góðir og guðhræddir menn í bland, sérdeilis kvenfólk, sem mér var ætíð þægilegt og gott gjörandi. Tók eg góðum kunningskap við fjórar af húsfreyjum. Ein var á Brekkum, önnur á Hvoli, þriðja í Pétursey, fjórða á Sólheimum. Keypti hvor þeirra handa mér brennivínsþott er eg vel borgaði þeim. Af þessum tók eg mér hressing þá eg var á ferð þar um, eftir þörfum, sem mér nægði frá einni kauptíðar til annarrar vel svo. Ein var svo fyndin þá hún gat ei flöskuna svo geymt fyrir manni sínum, sem var drykkimaður, lét hún hana ofan í skyrkjarald sitt. Þar kom hönum ei til hugar að leita. Mikið má þá vel vill.

KAP. XXXII

Um alla þá markverðugustu viðburði sem skeðu meðan eg var í Mýrdalnum hefur síra Jón Hjaltalín orkt einn sálm að forlagi mínu hvor og finnst í einnri bók er eg hefi samantekið og skrifað. Á eitt sérlegt guðs dásendarverk, er hann og um getur, vil eg áminnast sem var þá 5 skip með 90 manns náðu ei landi undir Dyrhólaey, hröktu því undan í sterku austanveðri með regni, hafróti og mestu ókjörum að ei sást fyrir nokkurt þeirra mundi af komast hvað þó skeði fyrir forundrunarlegan guðs almættiskraft að þeir eftir þá dimmu og mæðusömu nótt náðu með heilu og höldnu Vestmanneyjum og voru þar vegna brims og leiðisleysis í ellefu daga. Eg var þá ei heima og var það ein sú daufasta aðkoma¹⁴⁷ þá sóknir mínar voru svo eyðilagðar að mestöllu mannfólki að ei varð embættisfært. Lögðust margar konur af harmi. Var eg allan þann tíma á reið til og frá að telja um fyrir þeim og hugga þær. Tvisvar og oftar varð eg að koma til þess á suma bæi. Forsómaði sig þá ei sá vondi andi að innbyrta það og það en guðs náð og kraftur í breyskleikanum yfirvann þó svo undarlega, þó minni fyndist, að ánægjanlegleikinn komst á hjá flestum. Var það tilfelli eitt það þyngsta og örðugasta sem eg leið þar í plássi. En hvílíkir fagnaðarfundir þar urðu þá hvor heimti aftur sinn ektamaka og náunga má nærri geta. Lofaður sé guð um aldur og eilífð fyrir slíkt almættisverk.

Frá því fyrsta eg var kominn til vits og menningarára hafði eg af guði inngefna sterka lyst til læknisdómakonstar, sem eg í leynd stúderaði þó upp á, og byrjaðist það með litlu tilefni þá eg var í Hellum. En þar mér tók strax að farsælast það verk fékk eg stóra aðsókn af nauðlíðandi, sjúkum og vanheilum mönnum. Nú þá eg var prestur orðinn og kominn að Felli, var skjaldan sjúkl-ingalaust á mínu heimili, stundum tveir og þrír. Oft var eg sóktur til veikra, bæði héðan úr sýslu og Rangárvallasýslu. Vor og haust, þá eg fór til minna bústúréttinga, safnaðist mér mikill fjöldi, ei alleinasta úr Rangárvalla-, heldur Árnes- og Gullbringusýslu að eg man ei í þau 17 ár, sem eg iðkaði þetta helst, væru minni en 50 til 60 manns er eg læknaði í hvörri ferð í hvorju verki guð gaf mér þá heppni að flestir höfðu þar af með guð(s) hjálp heilsubót en slétt enginn skaða svo eg kann án allrar sjálfhælnis og sem fyrir guðs augliti¹⁴⁸ að saman reikna yfir tvær þúsundir manns, já, enn frekara sem lækningar og léttir fengu fyrir mín verk og ráð hvar til sá hálærði landphysicus Bjarni sál(ugi) Pálsson, sem aldrei sleit tryggð við mig, lagði mér til verkfæri, meðöl öll, ráð og dáð því hann var útgefinn til þess að sem flestir hefðu gagn af sér og hans kunnáttu. Blessuð veri sú hans minning! Eg fann og upp af hugviti margt sem í vanefnum varð að lukku þar í. Þó eg væri stundum fyrir vestan, stundum hér eystra vikum saman að því verki, passaði eg þó svo upp á mín embættisverk að þau skyldu ei forsómast þar við og lagði á mig harðar reiðir til þess og fleira að enginn gat þar um klagað. Guð fór og svo að því að ekkert

féll til í sóknum mínum meðan eg var þanninn í burtu skaðlegt sem mér gat orðið að hneisu. Sumir af þeim, er eg læknaði, borguðu mér ærlega, aðrir þar á móti vildu ei og flestir af aumingjum gátu það ekki. Nú svo sem guð, sem rannsakar hjartalag og verk allra manna, vissi að eg gjörði mér ei þetta til hróss eður ávinnings heldur af frómu hjartalagi honum til dýrðar og gagns mínum nauðlíðandi náunga hvar til eg ætíð ákallaði hann og bað hann að hjálpa mér til þess. Svo hagaði hann því svo vísdómslega til, án alls míns undirlags við nokkurn mann, að fregn þessi barst út í Kaupenhöfn svo hans kóngleg maj(estet) Kristján 7di sendi mér 20 rdr. madallíu með sínu eigin aftrekki, 20u þá nýslegnar danskar spesíur með náðugu bréfi og befalning að eg skyldi fá ríkara prestakall en það ¹⁴⁹eg við væri. Þanninn álitur guð kærleikans verk sem gjörð eru í hans nafni af hreinu hjarta. Þanninn heyrir hann bænir sinna nauðlíðandi barna og launar það sem þeim er gjört.

Nú féll liðugt eitt gott prestakall, Saurbær á Hvalfjarðarströnd, sem mér mátti nú strax í hendi verða. Orsök hvar fyrir eg sókti ei um það var þessi: Eg var í stóru vinfengi í þann tíð við sýslumann signor Brynjólf Sigurðsson í H(j)álmholti. Meðal annarra hans barna var sú jómfrú, er Helga heitir, guðhrædd stúlka, frómlynd og mannverusöm. Hún var í þjónustu léð Þorláki sál(uga(á Þykkvabæjarklaustri. Hún var haldin af því krankdæmi að hún missti ei eðlisblóð. Var þar af orðin svo brjóstveik að blóð gekk oft upp frá brjósti hennar en holdið komið í kláða og sár að naumlega gat gengið. Dóttir mín Jórunn var og þann tíð á Mýrum hvorri þessi stúlka var sérlega góðsöm. Allt þetta knúði mig til að leitast við að lækna og svía svo hennar meinsemdum sem eg hafði best vit og efni til, sem þó vildi ei til fullnustu ávinnast, hvar fyrir eg sagði henni eitt sinn: „Þú hlýtur endilega að giftast ef að þetta krankdæmi þitt skal komast í lagfæring og það ráðlegg eg þér.“ Hún svarar með angri: „Sýnist þér eg vera giftingarleg? Það sé langt frá mér eg hugsu nokkuð til þeirra efna.“ Eg segi guð verði að ráða því. Eftir langar umtölur mínar og útmálanir með rökum og dæmum þar upp á segir hún: „Geti það svo ólíklega upp á komið svo læt eg þig vita af því og hefi eg þig þá í heimuglegu ráði með mér“, er eg velkomið sagði. Svo fór hún aftur til föður síns. Biður hennar þá einn prestur, sem heitir síra Björn Þorgrímsson, sem þá var kapellán ¹⁵⁰hjá síra Þorvarði Auðunarsyni í Saurbæ. Hann fékk hana ei auðveldlega. Henni var ei og um að taka hönum því hann sýndist ei hafa hraust hold, með öðru fleira. Hún fer austur að Klaustri, gistir hjá mér til og frá og segir mér frá þessu ráði. Eg framfylgi því það kröftugasta og sver við skynsemi mína að hún þurfi ei að óttast fyrir spítelsku á presti. Hann sé mörgum gæðum gæddur, stöðuglyndi og sparsemi að passa upp á heilsu sína og svo framvegis. Fylgi eg henni svo út að Drangshlíðarnúp og þar að skilnaði hétum við hvort öðru svo staðföstum vinskáp og tryggðum að hvort skyldi

öðru til liðs og hjálpar koma í öllu því við gætum og hvort kynni til annars leitandi að verða. Skildum við svo eftir þessa heitstrenging. Hún giftist svo þessum prest. Eg átti þar eftir ferð að Hlíðarenda. Segir landþingsskrifari, föðurbróður madame Helgu, að Saurbær sé tilfallinn en standi það í vegi að síra Birni sé ei veitt það kall af stiftamtmani, hjá hvorjum hann hafði um eitt ár eður þar um bil þénari verið, að þeir vissu af kónigsbréfi því er innkomið væri að eg skyldi hafa það fyrsta prestakall sem tilfélli. Eg svara: „Þó eg sé þeim prest lítið kunnugur svo skal hann nú njóta madame Helgu kærustu sinnar því eg hefi lofað henni öllu því mér væri mögulegt að gjöra henni til liðs og skal eg ei um það sækja og látið þér þessi mín orð sem fljótast berast til þeirra.“ Hann segir: „Ærlega og vel er þetta gjört og fyrir þau vel munandi“, með enn fleirum orðum. Fékk svo síra Björn án tafar greint prestakall. Fann eg þau síðar á Þingvöllum. Voru þau þá í rúmi sínu einn morgun í velhressu standi. Minnstum við á fornar viðræður. Prestur slær upp á gaman og segir: „Nú hefur kona ¹⁵¹ þessi fengið þá lækning er þú sást og sagðir hún þyrfti við.“ Eg óska henni langgæðrar lukku með þann læknisdóm. Bjóða þau mér til sín þá eður einhvorn tíma eg væri á ferð til lystisemis. En eg kvaðst mundi heimsækja þau ef mér lægi á þeirra liðveislu og þau gæti úr ráðið hvorju þau vel tóku. Meðan við áttum þessar viðræður þá sat þjónustustúlka þeirra anspænis móti mér sem hafði mjög hreint og þægilegt yfirbragð svo eg fékk góðan geðþokka til hennar því mér sýndist hún búa yfir góðu geðslagi. Vissi eg ei fyr en síðar að þetta var ættingi minn, og hét Kristín Sigurðardóttir. Hvor endalykt varð á þessu vinfengi varð síðar sú raun á að fallvallt er að reiða sig upp á höfðingjana á stundum og velgjörðir launast oft ei eftir verðugleikum.

KAP. XXXIII

Áður en eg öðlaðist áðurnefnda kónigsnáð og æruskenk hlaut eg margt og mikið að líða af vondum og öfundsjúkum mönnum því þess framar sem guð blessaði mig og stóð með mér í öllu, þess meir ólmudust þeir að sverta mig og gjöra mér allt til mein, svo segjast mætt, eg yrði þar í Mýrdalnum fyrir þeim verstu og fóluskustu mönnum er þar voru til á þeirri tíð. Get eg þó ei nema þeirra, er eg komst í opinberar lagadeilur við. Einn hét Árni Jónsson. Hann var landseti í Reynirshverfi. Eg fór svo vel með hann sem eg kunni og umleið hann oftsinnis og gaf honum upp skuldir. Eitt sinn, er eg kom til hans að heimta þær, og eg vissi hann hafði efni snýst hann svo illa við að hann segir: „Þínar umlíðanir hafa hleyp(t) mér nú í þær“, tekur upp staur og drífur mig í burtu. Komst svo ¹⁵² til laga og réttargangs okkar í milli sem þó niðurslóst fyrir milligöngu annarra og gæflyndi mitt að ei var við hann gj[ö]rt eftir

verðugleikum. Fór hann svo á eina klausturjörð, flosnaði þaðan upp og dó í vesöld vestur í Gullbringusýslu.

Annar heitir Árni Oddsson, fullur af hrekkjum, falsi og vélum. Hann var og þar landseti minn. Hann lýsti mörgum ósannindum upp á mig í okkar viðskiptum og þá hann opinberlega fyrir rétti hafði étið ofan í sig sínar lygar og þvætting og beðið mig fyrirgefningar sleppti eg fríum þessu þrælmenni. Þó var hann síðar sá fyrsti höfundur til minnar burtferðar úr Mýrdalnum sem hér verður of langt í frásögu að færa. Hann hafði verið áður vinnumaður sýslumanns Lýðs hv[u]r eð hinum og öðrum veitti jaf(n)an fylgi á móti mér svo heimuglega sem mögulegt var.

Priðji hét Árni Þorgeirsson, gáfumaður en falskur og undirföruull, hafði fyrst verið landseti minn, síðan ráðsmaður hjá sýslumanni með konu sinni. Þar um talast ei hvorsu þeir voru lyndislíkir í lauslæti og fleiru. Hann varð búandi þar eftir á Hrífunesi. Kemur sýslumaður honum til, sem Árni sagði síðar frá, að lögfesta sjónhending austur úr svokölluðu Fauskalækjargljúfri yfir þverar Flöguengjar, móti hefð og öllum réttindum. Útveguðu sér þar til lygavitni, sem varla nokkuð til vissu, hvar til áðurnefndur Einar Eiríksson var forgöngumaður með þeim. Voru þar haldin um tvö þing. Dæmdi svo sýslumaður eftir sjálfs síns og þeirra vild engið undan Flögu. Eg sem þá var umboðsmaður yfir Flögujörðum¹⁵³ var ei ánægður með þann dóm, stefndi hönum til Alþingis er svo féll að sýslumaður var dæmdur að láta úti 1 rdr. til jústiskassans, 3 rdr. til mín og dæma svo á ný aftur í héraði þar þessi hans dómur var álitinn sem ódæmdur hvar til þó ekki kom því að fóveti Skúli, sem það sama haust 1769 var hér á ferð, skipaði Flögubóndanum að brúka land jarðarinnar, sem ætíð hefði brúkað verið, en sýslumaður og fylgjarar hans skyldu hætta, ef þeir vildu ei ver færi. Fylltust nú enn framar af fjandskap mínir mótstöðumenn við mig nema Einar Eiríksson lét af með kontrakt við mig hvar um áður er á vikið. Eitt er til dæmis um umsátur þeirra þá við mig meðan málgrey þetta yfir stóð. Eg gisti þá um nætur í Ásum hjá síra Sigurði Högnasyni er þar var þá prestur. Svaf eg í rúmi fyrir framan svefnhús hans með rólegheitum því eg vissi guð mundi gefa sönnu máli sigur. Mér heyrðist um morgun einn, þá eg svaf, vera sungið þetta vers: Heiftarmenn herrans vaka etc. Við það vakna eg og segi til prests: „Nú þyki þér eg hafa nógu lengi sofið, að þú fórst að vekja mig þanninn.“ En hann svarar: „Annar vakti þig nú og sýnir þér hvað þú átt að gjöra og búast við í dag.“ Það kom og fyrir dag sem þeir höfðu tilbúið um nóttina er guð gjörði þó að öngvu. Eg hélt Flögugarðir í 17 ár. Fékk eg þær um nokkur ár til ágóðanota Sigurði Magnússyni, fóstura Guðnýjar dóttur minnar. Fyrir einfeldni mína að trúá fóveta Skúla fyrir uppboði á þeim í eitt skipti og annan hans umgang með þá nýju jarðabók hleypti hann upp á mig fyrir þær 45 rdr. restance. Stóð það jag yfir í nokkur

ár að eg vildi ei betala þá skuld. Var sú sök yfirskoðuð utan lands og innan og féll ¹⁵⁴ loksins af sjálfu sér. Eg var mitt í þessu vafstri að segja jarðirnar af mér en fékk mig ei lausan þar til mér lagðist að til liðs að Jón Eiríksson etasráð utanlands gat ei komið þar Jóni bróður sínum til nokkrar menningar, fann því upp á þetta ráð að veita og útvega honum þetta lén. Leysti eg vel af hendi við hann jarðir og kúgildi og varð svo laus við þær sem mér var stór lukka áður en upp komu ógnanir þær sem hér síðar yfir gengu.

Um þessi ár fór að heimsækja mig br(ý)óstveiki svo þung að eitt sinn hlaut eg að taka fjögur andartök að þessum orðum: Drottinn sé með yður. Þó styrkti guð mig svo kröftuglega að aldrei féll eg frá í embættisverkum mínum. Sú brjóstmæði batnaði mér þó mikið er eg komst hingað á Síðuna undir hreinna loft. Öllum mínum líkamaburðum hélt eg og óskertum allt fram á mitt fimmtugasta og annað ár. Mín góða kona varð og um þær mundir mjög heilsuveik svo við rúmið hélt nærri heilt ár af vatnsótt og uppþembing, um þann tíma oft nær dauða en lífi sem henni þó batnaði fyrir sérlegan guðs kraft og nákvæmustu viðleitni og ráð landphysici, herra Bjarna, sem ekkert taldi eftir sér að koma þá til mín er eg var í þeim bágindum staddur. Eg hafði og vilja og góð efni til að launa honum þá ferð því á Felli græddi eg svo peninga að eg keypti 20 hundruð í Óslandi fyrir norðan fyrir 80 rd. Átti þá og fyrir-
liggjandi 60 ríxdali, mátti þó rúmlega 40 rd. árlega útgefa í skólakost stjúpsona minna. Það jók og mikið á meinsemdir konu minnar að dóttir hennar, Karítas, lét fallerast og hlaut því ¹⁵⁵ að giftast manni þeim er hún nú á er heitir Þorsteinn Eyjólfsson, af góðu bóndaslekti kominn, hann sjálfur góður smiður, verkmaður og prýðismaður í allri framgeng(n)i svo sú gifting fór að öllu betur en mr. Vigfúsar bróður hennar er öllum sýndist horfa til mikillrar farsældar. Mr. Jón Schev(i)ng bróðir hans var þá og búinn að gefa sig í soldátastétt, svo hér bættist eitt á annað. Mátti eg nú kenna á blíðu og stríðu, en guð veitti mér styrk og léttlyndi að bera það allt. Tók eg þá og helst fyrir mig að stunda guðlega hluti, samansafna kvæðum, sálmum og bænum, er gamalt fólk kunni, og eg sá með því vildi undir lok liða að börnum mínum kynni að verða slíkt til nota og öðrum er það nema vildu eftir mig fráfallinn. Mitt í þessu anstreymi blessaði guð mig svo með lands- og sjávargagni að eg þurfti öngvan fisk til að kaupa til búsins heldur seldi hann vissum skiptavinum mínum hér í austurpartinum í nokkur ár því eg fékk oft í skipparta og mannshluti mína á milli 10 og 20 hundraða fiska, þar til afli sá lagðist frá, undir eins og guðs-dýrkun var minnkuð með helgidagaaftekningum, hafði þó 17 til 20 manns í heimili að óreiknuðum sjúklingum er oftast voru þar hjá mér tveir og þrír. Eitt áþreifanlegt dæmi hvorsu guði var umhugað að blessa mig af sjónum var þetta: Eg átti að mestu leyti eitt skip er eg varð að flytja með mér út undir Dyrhólaey. Þá úr hverfinu fór með búferli mín hafði eg fengið á það ánægjan-

lega menn til að láta það ganga um vertíðina með öðrum skipum hvorja sýslumaður tældi aftur frá mér, brúkaði þá svo á sitt skip, sem fékk 60 fiska hlut í 14 róðrum, sem þá var minnstur hlutur |¹⁵⁶ í þeirri veiðistöðu þá vertíð. Þá eftir af henni voru tveir dagar koma Meðallendingar vestur sem áður höfðu verið hásetar mínir. Biðja þeir mig nú að taka skipið upp og fara með sér út á sjó því þá var gott færi. Fékk eg svo marga að eg komst á eitt mitt ókunnugt fiskimið. Er það ei að orðlengja að guð gaf oss þar af enum besta fiski og flyðri 60 (fiska) hlut á þessum tveimur dögum. En það mesta af öðrum skipum hafði þá daga 7 fiska hlut. Dæmið sýnir að enginn dregur þó ætli sér annars fisk úr sjónum.

KAP. XXXIV

Stjúpsynir mínir, Jón og Vigfús Schevingar, sem er móðurættar bínafn þeirra voru báðir að líkamans skapnaði mannborelegir og ásjálegir menn, náttúru-skarpir og skýrir og fengu því eina þá ágætustu vitnisburði úr skóla upp á skarpleika sinn og lærdóm, ásamt lifnað, voru þeir þó ei lyndislíkir. Sá eldri var framar en frá verður sagt, óstöðuglyndur, sló sér út við alla, lét ganga á hvorju sem vildi, lofaði ofmiklu og varð því að brúka pretti. Hann greip og tók þankalaust hvað fyrir hendi var.

Stundum kom ei til skila það með honum var sent og í mörgu sást fyrir hans sterka ólán og lauslyndi. Hinn þar á móti sérlega guðhræddur og það besta prestsefni, stöðuglyndur í hvörju hann tók fyrir sig, góðgjarn við alla og örlátur í máta, staðfastur í tryggð, þar hann tók henni, og lofaði ei framar en enti en ofurþver og næsta óvirkjanlegur þar hann vildi ei |¹⁵⁷ nema lempni væri brúkuð og því fór svo illa milli hans og konu hans að hún var sérgóð, upp-stökk og ólempin. Svo sem nú að Jón stjúpsonur minn var laus í öllu sínu ráði ráðfærði eg mig við hans helsta og næsta formyndara nær hann var út úr skóla kominn hvörninn eg skyldi mér með hann haga. Þessi hans formyndari var amtmaður sál(ugi), herra Magnús Gíslason, hávitur og ráðhollur höfðingi. Var eg ætíð í stórrí gúnst og metum hjá honum og kom hann mér tvisvar áður til góðs liðs með þennan minn stjúpson að leysa hann úr vanda. Hann svaraði mér skriflega að eg skyldi láta hann sigla, hann kynni þar sjá að sér og setjast því þar væri náungar hans fyrir eftir hvorjum hann kynni taka sig. Lét eg hann svo sigla og fékk honum þá mestallan föðurarf sinn upp á 166 rd. og mikið af öðru, sem ei verður upp talið. Hann komst lukkulega út af landi, deponeraði og fékk hrós fyrir það og í hasti hafðist þar upp. Hleypti sér í stáss og pragtugheit, varð strax vel bekenndur, tók sér fyrir stallbræður þá sem honum voru lyndislíkir, eyddi svo með þeim og spanderaði því hann átti þar og þar þraut tók hann til láns, sendi inn ýmsum foræringar en fékk lítið út aftur. Árið eftir gjörði hann inn lystireisu að yfirskini en var þó raunar að

fá sér peninga. Vildi eg þá láta hann ei aftur út fara en réði þar ekkert við. Seldi hann þar fyrir norðan 30 (hundruð) í jörðu, sem kona mín átti, með enn fleiri sóan sem hann lét okkur þó ekkert af vita. Svo sigldi hann aftur þar fyrir norðan en hér sunnanlands sigldi það sama haust sýslumaður signor Brynjólfur |¹⁵⁸ Sigurðsson sem með aldrinum varð sárlega ágjarn. Jón kemur snart í vinskáp við hann, selur hönum allan Reynirinn, svo vel það hann sjálfur átti, sem var helmingur við bróður hans, sem og það sem þessi hans bróðir átti með svoddan lögleysu, sem sorg er á að minnast. Sýslumaður sparaði honum ekkert peninga til að ná þessu höfuðbóli og fékk honum fyrst út í hönd 300 ríxdali og eitt hundrað þar eftir, kemur svo inn til lands aftur á Eyrarbakka, aðspurður þar af vissum mönnum hvorja lukku hann hafi út sókt, svarar aftur og segir: „Eg eignaðist allan Reynir í Mýrdal því bevisingar eru þar til í vasa mínum.“ Þeir við hann áttu tal svara: „Mun honum síra Jóni Steingrímssyni ei falla þetta þungt?“ Hann svarar: „Hvað megnar hann á móti mér þar hann verður nú að útleggja 600 rd. til Jóns stjúpsonar síns og óttast eg hann slétt ekkert, jörð sú er orðin mín.“ Litlu eftir þetta ríður hann austur að Hlíðarenda, skrifar mér þaðan til að finna sig hið snarasta því þar liggja mikið á. Eg var þá að taka ofan Reynirskirkju og mátti því ekki í það sinn finna hann, sem eg skrifaði til baka, hvað mér varð að allri lukku sem von var. Fékk eg að vörmu spori bréf frá hönum til baka, fullt af stórmennsku og hótýrðum hvar í hann yfirlýsir skuldinni, heimtar af mér þar ofan á allar leigur og landskuldir af eigninni, heimtar hana í standi með öllu tilheyrandi og fyrirbýður mér frammar með þann eigindóm að sýsla sem sína eign. |¹⁵⁹ Eigi kom mér þessi fregn vel né hentuglega, hélt þó fram verki mínu við kirkjuna, fer síðan þá Alþingistími var kominn á sýslumanns fund. Hann tekur mér fyrst vel og spyr mig hvort eg sé kominn vegna Jóns stjúpsonar míns með þá reikninga og rigtugheit sem hann hafi begært af mér. Eg neita því þar Jón hafi tekið feil að selja honum eign bróður síns og þar hann sé óðalborinn til eignarinnar ætli eg að leitast við að fá peninga að innleysa jörðina honum til nota áður en þessu flasi Jóns verði opinberlega þinglýst. Bið hann láta mig nú vita hvonær hann sé til þings væntanlegur, eg vilja þá vera þar til staðar. Hann segir: „Að vikufresti og vertu þar þá til staðar.“ Fór nú að dressast öll gúnst hans og vinfengi. Eg beið hans svo þar í viku en hann kom aldrei sjálfur en hafði þar njósna hvað þingi liði. Og þá ei formerktist að meir væri eftir en einn laugardagur sendir hann Guðna son sinn, sem var orðinn hans adjunctus, með sína sýslureikninga og lætur þar með lesa upp í lögréttu, á móti lof-orði sínu við mig, allar kuldir og samninga milli Jóns og hans, yfirlýsir eign sinni á Reynir og forboði til mín að handla nokkuð frammar með hann. Var nú varla nokkur á þingi, er ei vorkennti mér og kenndi í brjósti um mig, fyrir utan vissa öfundarmenn. Eg fór í eitt mitt visst afvikið bænarpláss og bað þar

guð um hjálp: Að því gjörðu gekk eg um þing ¹⁶⁰ og falaði peningalán, bæði hjá frændum hans og öðrum, en svo sneri guð hjörtum manna að hjálpa mér að eg hafði fengið um kvöldið til láns 400 rd. Vildi enn það til lukku að upp vantaði að segja einn dóm að lögréttunnar sökum var ekki lokið hvar fyrir eg á mánudaginn fór í lögréttu, hrópaði þar upp sýslumann, bauð fram peningana, bauð þá Guðna með vottum svo vildi hann ei taka við þeim síns föðurs vegna, afsakaði eg mig frammar að betala þá skuld. Og þá hann hafði við peningunum tekið gjörði eg sama forboð til sýslumanns, sem hann hafði áður gjört til mín, svo hann átti ei Reynir nema tvær nætur. Glöddust nú allir góðviljaðir yfir því hvorsu guð setti niður hroka og ágirnd hans og stóð með mér móti hans þanka. Svo yfirlýsti eg í lögréttu að eytt væri allt góss Jóns, sem undir minni hendi var, og annað proclama sendi eg út að birta fyrir hæðstarétti að enginn forgripi sig á því að lána honum frammar því svo var eg búinn að yfirleggja eigur hans, að eg sá hann varð mér skuldugur yfir 200 rd. er eg kunni ekkert fyrir að uppbera.

KAP. XXXV

Þegar Jón stjúpsonur minn heyrði út þessi tíðindi og sýslumaður Brynjólfur flæmdi mig út við hann í mesta máta eins og síðar frétti og hann gat öngri útsóan upp á mig eður fé sitt hér í landi frammar við komið, og þó eg sendi honum bréf og obligation upp á peninga að koma sem snarast inn í landið og skyldi ¹⁶¹ eg taka á móti honum, það gjörðu og fleiri náungar hans, þá vildi hann ei ráð þiggja heldur gaf sig í soldátastétt fylltist ofhatri til mín og móður sinnar og setti sig út til þess með hrösun sinni að hafa og einninn af okkur líf, æru og alla tímanlega velferð hvorju hann kom svo í verk. Hann fór til áður-nefnds Björns Árnasonar, sem þar var við smájárnsmíðishandverk í staðnum, bar undir hann peninga þar hann vissi þræll sá var fram úr máta peninga-ágjarn og kom honum svo <til> að yfirlýsa sem frægðarverki að hann hefði drepið klausturhaldara föður hans fyrir bón okkar og tillögur. Hér af fékk Jón sér fljótt tækifæri að úthrópa mig og móður sína sem vanörtuðustu og verstu manneskjur svo ei gæti betalað skuldir sínar með ótal fleira. Var Björn fullsnöggt tekin og hafður upp á ráðstofu til frekari rannsóknar. Hann stóð þar við sama en gat slétt öngvar bevisingar eður annarra manna meðvitund tilfært og ei það við hefðum í nokkru hýrgað hann eður betalað það verk (sem ei var von). Var þessi sök nokkurn tíma í byltingum og ráðslagi fyrir ráðstofunni og loksins vildi það ályktan verða, sem var til dóms uppsett til nokkra vikna tíma, að hann skyldi í járnum flytjast inn í landið á Alþing. Þangað skyldum við færast og heyra á framburð hans, sverja fyrir ef gætum, annars verða í ævinlegu fangelsi. Þetta flaug innan um alla Kaupenhafn. Varla vissi eg þann stúdent eð(ur) líðilegt knegt sem ei skrifaði það hér inn í landið

en öngvir af mínum vinum og náungum, er eg átti þar, létu¹⁶² mig hið minnsta af því vita. Þó heyrði eg þessar vondu fregnir alls staðar að á skotspænum og svo við bætt og aukið í versta máta sem þvættingar eru vanir þá þeir flytjast mann frá manni. Eg átti nú öngvan þann vin eður veraldarmann að sem eg eiginlega þorði eður vildi spyrja að fréttum þessum. Kona mín lá fyrir dauðanum, veik af vatnssóttinni og hugarsturlan af Jóni syni hennar er hún heyrði soldáti var orðinn en hvort henni barst þessi frásaga vissi eg ei og vogaði ei heldur við hana að tala neitt um það. En Vigfús stjúpsonur minn frétti það sem eg og áttum við oft tal saman um þetta en hans stöðuglyndi og gott hugboð að guð mundi sýna sakleysi vort umbreytti ekkert hans sinni við mig enn síður annað meira. Vildu þó hatursmenn mínir hleypa okkur í hár saman sem þeim hvorki þá né síðar meir tekist hefur. Þegar eg stóð þanninn uppi einsamall að allri mannlegri hjálp tók eg fyrir mig það besta ráð að flýði til guðs og bað hann um hjálp og styrk að umlíða þetta eftir hans vild og gefa sönnu máli sigur. Var nú hjá mér innvortis stríðandi andans von við holdsins breyskleika. Eg fann dæmin að af guðs þjónum hafði verið logið líf og velferð við hvorja eg kunni mig ekkert að reikna og ótal með og mót var nú á ferð í þönkunum að eg nokkra daga neytti ei matar né svefns. Minn líkami svitnaði, það var líkt sem brakaði í hvorju rífi og bringuteini og sem einn liður væri laus við annan. Þó missti eg aldrei bænarinna anda. Og svo sem eg var einn í rúmi en kona mín veik í öðru átti eg því hægra að væta það í tárur. Eina nótt, er¹⁶³ lítill svefnhöggvi féll á mig, þykir mér yfir mig skína svo fögur sól að þvílíka birtu auðnast mér aldrei að sjá í þessu lífi. Hennar ljómi og varmi breiddist svo yfir mig að mér fannst sem legði ilmur, ljómi og styrkur yfir og í allan líkamann er gagntæki mig innvortis og útvortis með léttleika og glaðværð í hjarta og sönsum hvað og svo reyndist er eg vaknaði. Þar með þótti mér til mín vera talað: „Óttastu ei: Eg stend með þér. Málið er fallið eftir Malachíæ 3ja kap. er þú skalt hitta upp á á morgun frá 13. ver(s)i til enda“, sem og einninn í fyrsta augnakasti varð fyrir mér þá eg fletti biblíunni upp svo frá þeim tíma varð eg aftur svo frískrar náttúru að eg kærði mig hvorki um líf né dauða heldur gekk glaður að öllum mínum verkum og útréttingum sem ekkert að væri að menn blínđu á mig. Móðir mín og systir mín í Álftaveri, sem heyrta höfðu, þessi ókjör, héldu spurnum fyrir mér hvörninn á mér lægi, heyrðu af hvorjum einum eg væri í öllu eftir venju lystugur er þær og aðra stórlega glöddu og þó með forundran. Eg fékk og nokkur bréf frá vinum og náungum mínum að norðan sem voru það kröftuglegasta að biðja fyrir mér sem föllnum manni etc. En eg skrifaði hvorjum til aftur og bað þá að biðja svo fyrir mér að sem guð vissi eg hefði gjört og tilunnið svo vildi hann láta sjást og opinbert verða og við mig framkoma. Skip komu með þessar fregnir um fardagatíma hvor þanninn með hæðsta veraldaraðkasti og

dagdómum af¹⁶⁴ gekk allt fram á Alþingistíma. Hlaut eg til þings að ríða, bæði upp á nokkrar geistlegar sakir, sem og að kvitta enn 134 rd. til sýslumanns Brynjólfs, til vicelögmanns Magnúsar Ólafssonar og annarra fleiri vegna Jóns eftir loforði mínu sem allt sést í skrifum þar að lútandi. Og þó eg vissi nú ekkert annað fyrir, eftir almennings vondra manna rómi, en eg mundi þar handtekinn verða og færður í bönd og fjötur hafði eg sérlega eftirlöngun að komast þangað sem fyrst og taka á móti því sem guð vildi láta við mig og konu mína fram koma, sem nú lá dauðlega sjúk, sem djöfullinn uppdiktaði í vondum mönnum að væru uppgerðarveikindi og það væri yfirvarp mitt að láta sækja herra Bjarna landphysicum til hennar. Hér sást enn og framkom það Jakob postuli segir um vondar tungur. Guð vissi hér var allt öðruvísi svo af ótta þeim er eg hafði eg mundi hana ei aftur lifandi sjá gjörðum við með okkur vottanlega helmingafélag sem eg lét lesa og innfæra á Alþingi því eg óttaðist því að ef máli hennar kæmi ofan á annað mundi eg meir en berslyppur frá ganga ef hart væri að mér gengið af Jóns áhangendum sem vissust var von. Með hvílikum hryggðarþönkum eg kvaddi hana og heiman fór veit guð best. Vigfús minn fór og með mér til þings. Þá eg þangað kom lagði enginn meiri háttar né minni illt né gott til mín. Þó höfðu flestir svo sem nokkurs konar meðaumkunarviðmót við mig. Eg lét sem eg vissi ei né sæi neitt annað heldur gekk með allri djörfung meðal þeirra og afgangi allar mínar sakir. ¹⁶⁵ Þá eg hafði nú nokkra daga á þingi verið leiddist mér þóf það og hitti því lögmann, Björn Markússon, að tali og færi allt kvis þetta í tal við hann. Hann segir: „Fyrir mig hefur sama flogið og skaltu ekkert akt gefa því, eins og eg hefi þér fyr sagt, fyrr en þú verður því af einhverjum borinn eður áreittur að ei þurfi að segjast að þú beryktir þig sjálfur. Eg þykist vita ykkur saklaus af því eins og sjálfan mig og mun guð gefa sönnu máli sigur hvar til eg skal styrkja ef til frekari efna kemur. En eg vil þú dveljir hér til þingloka þar til skýrara fréttist að framan því enn er ókomið skip það sem fóveti Skúli er á væntanlegur og commissarii eru enn ókomnir.“ Hlýddi eg þessum ráðum þar til allir þessir komu því með þeim var helst fréttá von bæði um það og annað. Eg fór á fund fóveta Skúla og bið hann einlæglega segja mér hvörninn háttað sé og framgangi um illmæli það er eg heyri þaðan úr Kaupenhafn um mig því sitt segi hvor. Hann svarar: „Fyrst þú spyr mig svo einlæglega skal eg greinilega segja þér frá öllu því.“ Byrjaði hann frásöguna, sem eg hefi áður innfært, og segir: „Eg lét Guðmund Helgason Ísfold, þénara minn, njósna á hvörjum degi hvað um það gjörðist fyrir ráðstofunni, lét ei merkja mig en lét hann gefa þeim inn að eg og kannske fleiri kynnum einhverja upplýsing gjöra um greindan mann og mál þetta hvað ráðherrarnir vel antóku.“ Gefur þá fóveti út vitnisburð og fleiri, sem þar um var gagnkunnugt, ¹⁶⁶ að greindur Björn var frá barndómi lyginn og stelvís með fleirum ódyggð-

um og var skotið undan straffi vestur í Skagafjörð að Reynistað úr Eyjafirði sem áður er sagt. Til skírteinis og frekari lukku var frá Jóni sál(uga) í Grenivík, þann tíð sýslumanni í Vaðlasýslu, sendibréf með þekktanlegri hendi og signeti hjá fóveta, honum tilskrifað þann tíð hann var sýslumaður í Hegranessýslu er þetta auglýsti. Meðal fleiri sem vildu álykta okkur saklaus af áburði Björns var Thomas Windekilde, sem nú var einn af innkomnum commissariis, hvörn eg nú einninn fann. Hann sem handgenginn ráðherrunum og því nær þann tíð einn af þeim segir og frambær opinberlega að hann kunni ei betur þenkja né kunna að segja en við séum saklaus af áburði þrælsins þar hann gagnþekki okkur bæði og segir það kunni ei rímilegt að vera að eg sé valdur að klausturhaldarans drápi þar eg hafi nokkrum vikum áður lagt mitt líf svo nær í veð fyrir hans líf og varið hann við öllum slysum sem hann og fleiri séu að lifandi vitni og megi því sökin vera einhvorn veginn öðruvísi vaxin. Hér eftir er farið betur að rannsaka Björn. Segir hann nú að klausturhaldara hafi mátt leiða til bana ryskingar þær er þeir hafi haft um kvöldið áður en hann dó. Hann hafi ímyndað sér að bæði við og aðrir hafi viljað hann dauðan af ófriði hans og afsakar okkur nú, sérdeilis mig, um alla beiðni og meðvitund um afgang hans en segir hvað hann hafi ógætlega |¹⁶⁷ frekara hér um talað hafi verið að kenna Jóni sem sér hafi gefið peninga til þess og með slóttugheitum vefengt sig í orðum og lagt sér ógætnum orð í munn (Slík eru börnin óþarflig!). Varð það svo endalykt að greindur Björn, fyrir sína lýsingu og skammfleck, er hann hafði sett upp á okkur, var dæmdur að erfiða þar í strangasta fangelsi í járnum alla sína lífstíð. En Jón, þá hann sá og heyrði, hvorsu allt þetta snerist honum á móti hans tilætlan til skammar og vanæru hleypti hann sér úr Kaupenhavn út í Julland undir eitt soldátaregiment. Varð þar að sögn undirofficeri um lítinn tíma, féll þar í svo stóra ólukku, sem mig óar við að nefna, að hann mátti vera fangi sína lífstíð eður gjöra sig torkennðan og vera í burtu úr kóngsins ríkjum á 24um stundum. Síðan hefi eg ei til hans frétt. Þanninn sést áþreifanlega hvorsu guð endurgeldur sérhverjum eftir sínum verkum: Honum sé eilíf æra! Svo fór eg heim af þingi glaðvær í mínum guði er svo stóð með mér að enginn kunni mér nokkurt mein að gjöra.

Samviskan sæla sigurinn ber.

Þó mikill fjöldi góðra og guðhræddra manna fyndist sem glöddust af þessari hjástoð hans og lofuðu hann þar fyrir þá létu þó ekki mínir haturs- og öfundarmenn af að pukra með þetta ámæli að sverta mig og þó þeir hafi ótal sinnum oftari rekið sig sjálfa á hvorsu guð hafi leitt mig fram úr öllum vandræðum þá hefur vonska þeirra snúið því við og sagt: „Enginn vinnur á honum, því hann er svo göldróttur.“ |¹⁶⁸

Þessa sorg- og gleðiblandaða frásögn hefi eg sagt í öllum sínum atriðum eins og eg veit hana sannasta fyrir guði og góðri samvisku til þess, mín kæru börn, að haldi öfundsjúkir og illgjarnir menn því áfram að lasta mig dauðan og brigsla ykkur hér um með foreldrum ykkar að þið þá vitið hvorsu á þessu hefur staðið verulega og að þið því heldur kunnið án blygðunar með góðri samvisku og djörfung að svara þeim eftir verðugleikum og lýsa þá hvorn í annarra orða stað opinberlega lygara og hatursmenn vora lífs og framliðina.

KAP. XXXVI

Jafnvel þó eg liði þvílíkt hatur, aðkast og ofsóknir af vondum mönnum þá var eg þó samvisku- og líkamlega glaður í öllu mínu handverki og lærði nú ætíð meir og betur að forsmá heiminn og láta ei hans vanþakklæti og vondar umræður ei á mér festa hvar fyrir eg tók mér fyrir hendur að viðhressa og forbetra mína ábýlisjörð Fellið, þá eg fékk þar til tómstund og tækifæri, svo sem eg hafði þar til sérlega lyst og frískleika. Færi eg hér inn orðrétt tveggja Mýrdalshreppstjóra skrif um þau mín verk, er sýslumaður síðar samþykkti. Skrif þeirra og frásaga hljóðar þanninn: |¹⁶⁹

[...]

|¹⁷² Þetta sama sumar, 1776 kom inn forordningin um garðahleðslu. Sendi eg því þetta skrif til |¹⁷³ Kaupenhafnar hvar til sýslumaður Jón Jónsson, þá á Stórólfsfshvoli, var mig styrkjandi. Eg hafði upp skorið og grætt brjóstmeini á kærustu hans, sem hann mér sanngjarnlega borgaði, og þar með skriflega sagt hvað mögulegt væri í sínu valdi skyldi hann mér til þénustu gjöra. Það heit hélst svo lengi við meðan mér leið allt vel. En að því kom þá eg varð fátækur og nauðlíðandi vildi hann hvorki heyra mig né sjá. Svo blindar auðlegð og velmagt oft þá ena bestu menn í hvorra tölu hann má þó maklega reiknast. Þetta ávann það þó að eg fékk frá einum ráðherra kóngsins, er Georg Stemann heitir, eitt bréf af 4. Apr. 1777 í hvorju hann yfirlýsir eg sé í sérlegri kóngsins náð fyrir verk mín og mannskap hvar með og fylgdi medallía á 20 ríxdali og 20 ríxdalir frá kammerherrunum. Þessa medallíu og peninga, ásamt þá fyrrnefndu og þá peninga, er þar um getur, afhenti stiftamtmaður Laurits Andreas Thodal mér ásamt biskup herra Hannes Finnsson mér á einum samfundi á Alþingi hvar flest landsins yfirvöld voru til samans með lukkuóskum og hrósan minnar verðugrar forþénustu ásamt upphvatning til þeirra verðslegu, að þeir skyldu taka sér þvílíka kónglega náð og launan (sem eg hefði fyrir minn mannskap áunnið) til umþenkingar með öðru fleira. Þótti þetta, sem og var, ein sú mesta æra því þessar medallíur og skenkingar voru þær fyrstu, sem hingað voru gefnar, því þar eftir fóru margir að vinna sér

þvílíkt inn með ýmsu móti. ¹⁷⁴ Urðu nú þau fljótustu umskipti á högum mínum að svo sem eg var í niðurlægingu þar fyrra árið svo var eg nú metinn aftur í hárru æru og virðingu af öllum góðum mönnum þetta ár. Gat þó öfundskýkin og öfundarhatrið ei lengi leynt sér í sumra brjóstum. Af hérgreindum heiðri safnaði eg þó öngri drambsemi heldur af auðmjúku hjarta tileinkaði og þakkaði hann mínum góða guði er svo náðarsamlega leit á lægingu og niðurdrep það sem liðið hafði saklaus fyrir honum og að hann er sá sem deyðir og lífgar, færir til helvítis og þaðan aftur og uppörvaðist enn framar að gjöra nauðlíðandi gott, sem eg megnaði, item enn betur að forbetra mína ábýlisjörð sem var þetta sérdeilislega. Eg jók nú frá stekknunum garðinn heim eftir mýrinni fyrir austan bæinn og kúastöðulinn hvar eg gjörði krossgarð að mjólka þær undir í hvassveðrum, ók ofan úr fjalli enn grjóti til að gjöra girðing yfir flötinn fyrir vestan svo kallaðan Smiðjuhól því hann lagði svo yfir með svelli á vetrardag að þar mátti ei annars slags garð leggja. Svo tók eg til að hlaða innan frá fjárbóli og nærfellt fram að Mariúlæk því eg ætlaði að girða af allt Fellið að framanverðu til að forvara því betur slægjurnar og láta því framar fé og kýr njóta þar hagbeitarinnar en ei hesta. Vantaði ei meira upp á það en hér um 200 faðma og þá var kominn í fallett og hagkvæmasta stand besti hluti jarðarinnar. Eg ók og grjóti ofan að svoköll¹⁷⁵uðum Lambhellir. Þar hafði einhver ábúandi gjört sér inn undir berginu byrgi fyrir hér um 10 lömb. Hlóð eg þar fyrir langvegg af grjóti að innanverðu og ætlaði þar skyldi inni gefast útigangshestum á vetrardag nær þess þyrfti við. Hjó eg bergið af ofanverðu og gjörði þar gryft að láta vatnið, sem ofan kæmi, í víst pláss í hellirinn renna. En þetta verk varð þó ei fullgjört. Tvö lambhús hlóð eg af grjóti öll að innanverðu, það efra með garða upp á norðlenskan móð, á útskæklum túnsins til töðuauka. Áður voru þar litlir moldarkofar með allitlu grjóti. Hafði eg þar fyrir á efra hól þeim 12 hesta töðu en 8a á hinum. Ásamt byggða eg hesthús vestur á þúfnareitnum í túninu svo á honum varð kafgras sem áður var lítið eður ekkert sleginn af mosa og grasleysi. Hvað helst af framan og ofantöldu bjó eg sérdeilislega til þess að eg ætlaði mér staðfastlega þar við að búa mína lífstíð og svo fyrir sjá að börn mín nytu þar handtaka þeirra eftir minn dag því jörðin reyndist mér farsæl og notagóð, fallega setin. Fékk eg á hendi með þessari umhirðingu oftast um 20 faðma töðu, tvisvar 27 faðma og sá svo vildi af komast skal vera búinn að slá og hirða af túni, heiði og bæjargili á mánaðartíma og svo kemst hann vel af með allt fyrir austan lækinn og séu þrír gildir menn til sláttar. Og þó minn ásetningur félli í þessu allt á annan veg þá kann þó guðs forsjón að haga því svo til að einhver minn afkomandi njóti jarðarinnar síðar og þá kynni honum að verða þetta að ¹⁷⁶ leiðarvísir og til vareygðar og fleira sem eg hér eftir vil á víkja.

Þó mér þetta og fleira léki í lyndi á greindri jörðu var eg þar þó ei án margbrotins angurs, sem á hefi vikið, en hjá ótalmörgu er sneitt. Spáði og síra Benedikt í Vestmanneyjum, sem þar og fleiri forfeður hans höfðu þar áður verið, að eg mundi þar ei hlutlaus af heimsins mæðu verða og tíðum sagði hann: „Jörðin og sveitin er góð en fólkið nefni eg ei. Haf ráð mín, vertu þar ei lengur en 20 ár. Annars muntu þar ei vel af komast“, og sagði mér dæmi á 5 prestum er hann þekkti og mundi til að þar hefðu verið og fengið sitt aðkastið hvor sem of ljótt og langsamlegt er upp að telja. Þessum hans heilræðum sló eg lengi í vind en þar kom að að eg reyndi það satt er hann mældi. Hann sagði mér eina skrítna en þó eftirtektarverða frásögu sem og tveir aðrir, nefnilega madame Kristín í Hólum og Eyjólfur Einarsson á Sólheimum, sem hann hafði uppalið velnefnd ma(dame) Kristín sem var ektakvinna Jóns sál(uga) Þorsteinssonar sýslumanns hér nokkra tíð. Hún átti móður, sem hét Guðrún Hákonardóttir, ættuð af Vesturlandi. Hún var fornemme kona og fornspá að henni komu fáir hlutir óvart. Frásagan er þessi: Hún var á Sólheimum hjá dóttur sinni. Eitt sinn, er hún kom út um nótt, sýndist henni kirkjan opin og prestur kom í hlaðið og vildi ganga inn í kirkjuna. Móti honum kom þar fjöldi dauðra manna sem með kistufjöllum sínum lömdu hann og börðu að þeir gátu fellt hann og svo sýndist henni annar koma og með hann fóru þeir eins. Svo kom hinn þriðji og var í blárri kápu, kom hann vestan traðir, steypiti af sér kápunni og vildi ganga sem hinir inn í kirkjuna en hann fékk sömu viðtektir sem hinir svo hann komst inn eftir langa baráttu við flokkinn, fór svo út úr kirkjunni aftur austur fyrir garð. Svo sofnaði hún eftir þessa skuggsjá. Dreymdi hana nú að þetta væru allt prestar sem ¹⁷⁷ þar mundu síðar verða og þar mundu falla tveir en sá þriðji væri norðlenskur þá verðsligur fyrst af klæðaburði hans (hvorutveggja var sanndreymi), mundi hann þar prestur verða en þó mundi honum þar hætt verða en af komast og eitthvað austar fara. Þóttist hún þá og sjá stórt tré vera upp vaxið á Felli hvors lim og blöð breiddust austur yfir allan Mýrdal með fagri blómagan. Svo sem sjón og draumur þessarar konu kom fram á þeim tveimur prestum, er þar voru fyrir mig, og mér ætlaði að verða þar skeinuhætt af vondum mönnum svo veiti guð að rætist að systkin mín og börn með sínum afkomendum verði eftir minn dag, sem allt hingað til, blómlegur aldinkvistur í guðs akri hér og hvar helst þeirra lífstundir eyðast.

KAP. XXXVII

Eg hafði ætlað mér að búa alla mína lífstíð á Felli og var mér farið að þykja allt of vænt um líf mitt og velgengni þar. En guðs forsjón að halda mér í taumi leið vissum haturs- og öfundarmönnum mínum að drífa mig frá minni velgengni þar hvar til þeir brúkuðu einn toll sem prestar höfðu greitt

fátækum í Mýrdalssveit fyrir utan tíund sína, nefnilega þeir sem á Felli höfðu búið fyrir mig. Þessi tollur átti að vera fergiskyrstunna eður 30 álnir eður 60 fiskar en var upp stigin til hundrað fiska af slóttugheitum hreppstjóra en hirðuleysi prestanna með öðru fleiru á báðar síður. Einn hreppstjóri, sem áður fyrr hafði úttekið skrif af einnri jarðabók, er hann fannst í hafði skrifað 60 ál(nir) fyrir 60 (fiska).¹⁷⁸ Skrifaði svo hvor rangt eftir öðrum þar til allir tóku þetta fyrir rétt því það er vanalegur hlutur að ein villa fæðir aðrar villur af sér í fjöldatali ef ei eru því sterkari skorður við reistar og þanninn fór hér fram að þessi tollur kom þanninn til. Sagt er ein valva hafi búið í páfadómi á Felli og jafnvel átt þá jörð. Leiði hennar er sagt þar sé austar í brekkunum þar sól skín fyrst á og fer síðast af. Hún skyldi hafa heitið á fátæka á einum pestartíma að gefa þeim árlega þennan 30 álna toll ef pestin dræpi öngvan á sínum bæ af ungfólki hvað og svo við borið hafði. Og svo varð mikill átrúnaður á þessum tolli að allt svo lengi hann væri goldinn mundi þar ei ungbarn deyja og enginn vissi eður mundi nú á dögum að þar hefði nokkur unglíngur dáíð meðan honum var út svarað. Þar að auki áttu Fellsábúendur að vera framar öðrum búsaeldarmenn fyrir útsvar hans en það vildi misjafnt til ganga. Þó festist og sami átrúnaður á tollinum nær ábúandinn komst ei af síður en aðrir og ei var uggvænt eg féllist ei á sömu kreddu lengi vel fram eftir þar til eg sá hvílik villa slíkt var. Galt eg hann fyrst til 1 (hundruð) fiska þar til eg sá af einnri originaljarðabók hjá landþingskrifara, Sigurði sáluga Sigurðssyni á Hlíðarenda, að hann átti ei meiri að vera en 30 ál(nir) sem lét hreppstjóra vita en galt hann þó árlega í 10 ár með 6 fj(órðungum) smjörs oftast, er þá möttust ei meir en 90 fiskar, af því þá voru nóg efni og kæri eg mig ei um þó eg gef(i) þetta út fyrir utan tíund mína. Veitti þó ei af að illkvittnir væru að knurra og murra um að af væru dregnir 30 fiskar er eg lét sem ei heyrði.¹⁷⁹ Eg fór að hafa spurnir um Fellsafgjald og toll þennan hjá vitugum og minnugum mönnum. Sérdeilis upplýsingu gáfu mér sýslumaður Bjarni Nikulásson og Jón Sigurðsson í Holti, sem báðir voru minnugir, höfðu allan sinn aldur verið hér við lagavesen og höfðu því margt af því. Þeir sögðu mér hvað hér að framan skrifað hefi um uppruna þessa Fellstolls. Þeir sýndu mér og gáfu Vilchinsmáldaga sem sýndi að jörðin þá lá undir klaustrið með öllu sínu afgangi. Þeir sögðu mér frá að 1634 hljóp jökulvatn og leir fram úr Kleifarárgljúfri og tók af 12 faðma miklar slægjur fyrir framan Fell og setti yfir æverandi aur, reið þá herra Árne Oddsson hér á jarðir og setti þá niður landskyld af Felli fyrir greint áfall um 60 ál(nir) svo þær þaðan í frá brustu upp á gjaldsupphæð á öðrum 12 (hundraða) jörðum. Þó var kúgildi þar fram yfir aftur. Þá var búandi á Felli sýslumaður og klausturhaldari, Einar Þorsteinsson, og langa tíð þar eftir. Svo varð jörðin prestssetursjörð en allt gjald átti þó að greiðast af henni til klausturhaldara. Jón Ísleifsson, sonarsonur Einars, vildi koma aftur

upp á Fellið sínu fyrra gjaldi en þar stóð prestur, sem þá bjó á Felli, og hreppstjórar honum í móti og fram báru nú viðvarandi tollur væri jarðargjald og yfir hann og hans hús kæmi öll ólukka ef hann nú gjörði hann að jarðargjaldi til kóns á móti venju forfeðra hans. Svo þar hann var góðmenni og vildi ei leggja sig í svínastrit á móti náungum sínum, sem þá áttu mest að hlut, þá ¹⁸⁰ lét hann tilleiðast og hrærði ei við því frammar. Svo byggði hvor klausturhaldari eftir annan Fellið með 1 (hundrað) og 30 ál(na) landsk(yld) og 4um kúgildum en kærðu sig ekkert um tollinn hvort hann var goldinn eður ei.

1769 kom Skúli Magnússon fóveti til að regla niður afgjald af kónsins jörðum hér í Skaftafellssýslu. Byrjaði hann þá forréttingu á Felli og kallaði þangað saman alla klaustursins landseta og hreppstjóra þar í Mýrdalnum. Þegar hann spurði mig að gjaldi jarðarinnar sagði eg hönum hvörsu mikið eg svaraði af því til klausturh(aldara) og þar hjá hefði eg útsvarað til fátækra 60 ál(num) þar í sveit hvör tollur væri að sögn frá pápískri tíð og haldinn nú jarðargjald. Bað eg hann úrskurð á gefa hvört eg skyldi hann þar eftir gjalda eður ei. En hann svaraði að svo sem hann fyndi hann í öngum jarðabókum, sem hann undir hendi hefði, nema í einnri einasta nefndan, þó ei meir en 60 ál(nir), þá fyndi hann öngan rétt til þess að hann skyldi á jörðinni gjaldast. Bætti hann 20 ál(num) við jarðargjaldið og fyrirbauð nokkuð frekara af henni að gjalda. Hér við risu hreppstjórar og begærðu til fátækra venjulegan toll af jörðunni. En hann svaraði: „Eg er hingað sendur til að sækja eftir kónsins gagni með réttu en ekki að stela frá hönum og fær mig enginn yfirtalaðan til þess. Þó vil eg innfæra um hann til og frá hvað um hann segist og láta kóng sjálfan ráða hvað hann vill gjöra.“ Var hann svo innfærður og eins í síðara sinni þá fóveti og lögmaður Björn riðu báðir hér á jarðir. Eg hélt ¹⁸¹ enn þá áfram að útgjalda þennan toll þar til eitthvað yrði útgjört um hann svo þar sem bráðlega lá á einhverri sveitarhjálpi þá lét eg hann úti eður nokkuð af hönum, þó með einhvors hreppstjóra ráði, og átti enn að heita að gengi til kærleika um hann vor á meðal. En nú bar svo til að einn barnamaður, sem bjó á Sólheimum, er hét Bjarni Jónsson hann lagðist veikur þá sláttur byrjaðist og hlaut að taka kaupamann en gat hönum þó ei goldið vegna fátæktar nema hann flosnaði upp árið eftir með konu og börnum. En að koma í veg fyrir þau þyngsli lét eg úti þennan toll, nú 6 fjórðunga smjörs, til þess er eg fékk að slá upp tún hans, sem eg gjörði með vitund og samþykki þeirra hreppstjóra, sem voru í Út-Mýrdalnum, sem austurkjálkahreppstjórnum misþóknaðist. Þá að hausti leið kallaði eg til mín landseta mína úr Reynirshverfi með gjöld sín meðal hvörra var áðurnefnt höfuðþrælmenni Árni Oddsson sem þá var í Starakoti. Hann kemur einasta með opið skjal fullt með skens og glúffur, segist ei geta goldið jarðargjaldið en óskar eg hjálpi sér um Fellstollinn upp í gjaldið, svo sem fátækum, heldur en eg af eigin myndugleika fáí hann full-

ríkum þar út í sveitinni hvað hann þó berlega laug. Vænist hann hér til ráðstöfunar austari hreppstjóra sveitarinnar hvað þó síðar reyndist ósannindi því skjál það var samantekið af sýslumanni sjálfum en skrifað af Einari Eiríkssyni á Hellum. En þar eg sá hvaðan sú alda rann að sýslumaður brúkaði einasta þetta Satans verkfæri til að hefna sín á mér fyrir ¹⁸² það að hann hafði orðið svo smánarlega undir í máli á móti mér árið áður, í Tungumálinu, að hönum lá við embættistöpun ef eg hefði ekki fyrir góðra höfðingja milligöngu svíað til Einar og orðinn sér til skammar fyrir alla sína frammistöðu og krókalög hvar fyrir eg segi áður nefndum Árna: „Eigi verður þér bjargað með Fellstollinum í þetta sinn en seg þú fjandmönnum mínum, sem þig hafa útbúið, að þeir hafi nú brúkað þig fyrir það meðal og satans erindsreka sveitinni til skaða að eg ætli mér nú ekki að svara greindum tolli út án lagar eður réttar eður að kóngur sjálfur skipi það.“ Fer hann með þetta til baka til sinna útsendara en þeir fyllast enn af grimmd og bræði, sýslumaður ríður út, setur af tvo hreppstjóra en fær aftur aðra tvo, mr. Gunnar Jónsson á Dyrhólum, einn þann kappsamasta mann, og Einar Erlendsson, einn þann slóttugasta þræl. Og þá þeir eru búnir að undirgangast hreppstjórnarembættið, uppáleggur hann þeim að sækja eftir Fellstollinum með harðasta kappi og fylgi af mér og að þeir skyldu vera framfúsir til þess. Bar hann undir þá svo mikið tóbak og brennivín sem þeir vildu. Þóktist hann nú eiga happi að hrósa. Hinir hreppstjórnarnir hétu Jón Sigurðsson, illhryssingsmaður og drambsamur fram úr máta, Jón Guðmundsson á Ketilstöðum og mr. Jón Runólfsson á Höfðabrekku hétu hinir.

Þar eftir kom eg á hreppastefnu þeirra. Var nú geymt að tala um tollinn þar til síðast. Hefur þá Gunnar upp orð fyrir alla og begærir af mér tollinn. Eg segi ¹⁸³ hönum að eg sé búinn að svara hönum út til annarra, og þar með finni eg ei skyldu mína hönum að svara meðan ei sé útgjört um hann með víðara. Hér við hleypur hann upp með stórum organdi hljóðum, og segir: „Þér skuluð vera búnir innan hálf mánaðar að svara hönum út til okkar hreppstjóra að þakkarlausu eftir því sem í okkur finnst mannæra og ærlegt blóð.“ Nefndur Einar og Jón Sigurðsson eru í sömu hljóðum og ofsa með hönum en Jón Guðmundsson og Jón Runólfsson gengu frá og fengu svo hjá hinum ámæli fyrir dugnaðarleysi er þeir létu enn ekki á sér festa. Eg svara þeim aftur og segi: „Eg hræðist ei ykkar hótyrði. Þið haldið áfram sem þið kunnið en eg bíð átektanna.“ Sleit svo þessum samfundi.

KAP. XXXVIII

Hvílíkur órói, rógburður, flokkadrættir nú upp komu af þessu vil eg ei um tala því síður sem góðir vinir mínir innflæktust hér í með ýmsum hætti. Mr. Jón á Höfðabrekku, þegar hann formerkti að eg vildi ei tollinum

góðviljuglega svara og eg hafði mikið til míns máls um það hafði hann alla alvöru á því að gefa sig úr minna mótstandara flokki. Og þá sýslumaður formerkti að honum var alvara orðin gjörði hann sér reisu til hans, skammaði hann út og svívirti með mestu storkunar- og blygðunarorðum ef hann gæfi frá sér sína embættisskyldu því að Gunnar hefði heitið að gefa frá sér allt klatur móti mér ef að mr. Jón gengi úr liði og flokki þeirra. Þeir voru og annars ágætir vinir sín á milli og þó mr. Jón, að sögn, legðist ¹⁸⁴ fyrir sjúkur í þönkum um nokkra daga hvað afráða skyldi og þó hann lengi vel dansaði nauðigur, mæddu hann svo þeirra langvarandi nudd, umtölur og brigslyrði að hann varð í fullu áhlaupi móti mér með þeim og svo var mikil sinnissterkja komin í hann við mig að hann ætlaði að taka í burtu frá mér Runólf son sinn, sem þá var að læra hjá mér, og svipta hann svo öllum manndóm og frama. En drengurinn, í hvörjum að var ágætt mannsefni sem nú er fram komið, setti sig allan á móti því með þeim orðum og hætti sem eg nefni ei. Fór og einninn betur að það rasandi ráð varð að öngu. Þar eftir urðum við og einninn nærfellt eins góðir vinir eins og áður höfðum verið. Jón Guðmundsson hélt við mig sömu tryggð og trúskap í gegnum allt þetta vafstur, og lét mig oft vita ráðabrukk þeirra heimuglega fyrir fram svo mér var oft því auðveldara að slá þá á sjálfs síns brögðum. Þetta stapp stóð yfir í 4ur ár og gengu skrif á báðar síður á milli vor svo ljót og skensfull frá þeim að eg hirði ei um, þó enn séu óförguð að þau sjáist eftir minn dag þar þessir 2 góðir vinir mínir áttu í hlut hvörra æru en öngri vanvirðingu eg er ætíð skyldugur upp að halda og tek þar einasta til að þeir slepptu að jagast við mig í orði og verki. Þeir gátu ei annað en yfirbevisast um sannleika í skrifum mínum til þeirra. En tvöfalt og jafnvel meir en tollinum svaraði gjörði eg fátækum gott í sveitinni. Þó vildu þeir ei þar fyrir láta kapp sitt. Taka það nú loksins fyrir sig 1774 um veturinn að þeir samansafna höfuðmannfjölda í Mýrdalnum af þeim sem ¹⁸⁵ verið höfðu hreppstjórar, vinnustrákar eða stelpur á Felli ásamt nokkrum kjöftugum kellingum sem höfðu blygðunarlausan munn að tala ýmsa hluti. En vissum skýrum mönnum, sem ei síst vissu, hvörninn til hafði gengið um greindan toll gengu þeir fyrir bí af ásettu ráði. En hinum flokknum stefndu þeir að vitna undir eið og falsmálsbætur að vitna að greindur tollur væri virkilegt jarðargjald af Fellinu og hefði verið af því árlega goldinn með skyldu mann eftir mann og hvað hár hann ætti að vera, með öðru fleira. Þegar nú þessi þeirra umgangur komst á loft voru hæglega teljandi þeir sem að nokkuð líknar-, liðs- eður sannindamæli vildu unna mér heldur var eg lagður út af alþýðunni fyrir einn ókristilegan klerk og ei væri von á öðru en eg kollsteyptist í alla óhamingju í svo vöxnu máli.

Upp úr þessum ófjötrum blanda eg hér í til gamans einnri lítillri frásögu. Einn fagran sunnudag bar mér að emb(ætt)a á Sólheimum en hreppstjóranna

vitnaleiðsla átti að vera daginn eftir. Að aflokinni emb(ættis)gjörð tekur sig saman bændaflokkur þar saman kominn í einn hnapp fyrir framan kirkjudyr og er að ráðslaga um þettað tollsmál og sína vitnisburði sem hljóti að falla mér á móti. En eg er inn í kirkju og fátt af kvenfólki [er fór] út til þeirra. Og mitt í þeirra flokk gengur ein guðhrædd og fróm kelling sem hét Þorbjörg Björnsdóttir. Hún rétti sig upp af staf sínum bendir hönum upp í veðrið til þeirra og segir:

„Þið þykist sækja eftir réttu máli og eruð farnir að gefa ykkur í flokk að vitna um prest |¹⁸⁶ ykkar með þeim sem vilja hafa hann af hempunni en takið þið nú eftir því svo stendur guð með hönum að hvörki auðnast ykkur né öðrum að ná henni af honum. Ofsókt geta Mýrdalingar hann eins og aðra sína presta svo hann neyðist að fara í burtu frá ykkur eins og verða mun“, gengur svo frá þeim og kveður þá með þessu versu:

Öll svikráð manna og atvik ill ónýtir drottinn, þá hann vill etc.

Hér við sneyptust þeir svo því kellingin talaði með fullum áhuga og djörfung til þeirra að þeir snautuðu í burtu þegjandi og töluðu ekkert orð hvörki til kellingar, mín né annarra og þeir fengu þar af svoddan eftirþanka að þeir létust vera veikir og fóru ei á þingið daginn eftir.

Þann dag féll yfir eitt það sterkasta moldviðri af snjó. Fór þar hvört eftir öðru, veðuráttan og vitnatektin. Þar heyrði hvör til annars og þar bar hvör eftir öðrum að tollurinn væri jarðargjald. Þar var öngum viðkomandi til stefnt, sem átti að vera forsvar jarðarinnar, hvörs afgjaldshluta þeir vildu þó ná. Einasta buðu þeir mér ef eg vildi, vera við og heyra á þeirra vitnanir en ei óskuðu þeir eftir nökkrum skjölum eður rigtugheitum frá mér. Eg sendi þó þangað mann, sem ekkert var sinnt né aktað fyrir því orð og afsökun gildi engin í þessum stað etc. Auðveldlega sést hvörninn eiðum og vitnisburðum þeirra manna var þar háttað, sem nú s[ó]ru tollinn, bæði 60 ál(nir) og jarðargjald en vissu þó ekkert til um grundvöll hans. Einasta skrifa eg hér útkast af bréfum okkar sýslumannsins, sem hvör skrifaði |¹⁸⁷ öðrum til, sem sýna með aðgætni hvörsu reglulega að framgengu lagasakir á þeirri tíð í Mýrdalnum. Ásamt sýna þessi bréf gáfur okkar beggja, sinnisháttur og kærleiki sem átti að vera milli þessara æðstu yfirvalda í sýslunni. Eftir það hann hafði á Dyrhólum haldið hérnefnt vitnaleiðsluþing fékk eg frá hönum svolátandi skrif sem eftir fylgir: |¹⁸⁸

[...]

|¹⁹⁰ KAP. XXXIX

Eðla velvísi herr præses. Exoptata & officiosa salus!

Hans eðla göfugheita nýmeðtekið tilskrif þakka eg kærlega. Það er allt þar innfært sem til góðs vegar og forlíkunar má horfa. Eg er ei maður fyrir ófrið og ei sæki eg eftir hönum. Þó fær hann enginn lengur en hans nábúi vill og vill það máltæki hér sannast. Sannmæli eru það að svo fyrnast ástir sem fundir. Hefi eg nú fr á hönum í umliðin 17 ár ei fengið svoleiðis stílaðan seðil að eg voga ei annað en gjalda í sömu mynt og svara hönum aftur með þriðju persónu stíleringu. Víst hefur mér í þanka verið að ávarpa hann með fáum línum en eg hefi gefið þeim þönkum svigrúm meðan nokkuð doðnaði bráðasta uppstökk skarnbassa alþýðunnar sem ætíð eru uppvægir og rasandi þá þeir hafa fyrir stafni að svarta sína yfirboðara. Hvörninn slæðir hann að mér sendiför Ólafs Ingv(ars)sonar? Sé hún höfð hér í Mýrdalnum fyrir borðsögu þá uggir mig hún sé höfð víðar. En hvað kemur hún þessu máli við? Því vík eg þar frá til sjálfs efnisins. Án allrar hræsni að segja féll mér bæði þungt og illa að hann skyldi nú bregðast mér og komast í lið með mótpörtum mínum í þessu ¹⁹¹ Fellstollsveseni af því sem undan var farið og von mín stóð upp á. Höfðum við ei kontraherað enn í sumar til ævarandi trúskapar og samlyndis í öllu gjöranlegu allt til dauðans? Guð sé mitt dýrasta vitni að eg hefi ei viljað, eins og hann hefur á þreifað og skal aldrei vilja, stunda til nokkra áreitinga við hann að fyrra bragði og vonaði eg því sama einfaldlega til hans. Þó djöfullinn með sínum verkfærum hafi smeygt sér upp á milli okkar þá hefur það þó hingað til, fyrir guðs náð, samist niður vingjarnlega okkar í milli og er svo trú mín að enn fari. Svo sem hann hrærir við yfirsjónum þeim er honum sýnist af minni hálfu svo hræri eg nú við hans aftur án allrar flatteringar. Er þar þá á að minnast í þessu tollsveseni að í haust fyrir hreppastefnuna nefnda eg við hann í einrúmi hvört eg ætti að gjalda þennan toll eður ei þar til sú nýja jarðarbók inn kæmi, samþykkt af kammerherrunum, sem nú útilukti hann frá jarðargjaldi er hann ei einasta sagði mér óhætt heldur áfýsti mig það að gjöra allt svo lengi. Nú þegar kom á hreppastefnuna var hann af mér heimtaður með svoddan rembilátum og hótyrðum, sem eg veit hann sjálfur man, að varla kom nokkrum orðum eður forsvari fyrir mig. Hefði eg þó kannske látið leiðast til ef mér hefði ekki verið í fersku minni okkar fyrra samtal. Þar var og enginn sá sem mig vildi vingjarnlega lagfæra ef eg rangt fór, hvað meira var ei virða mig viðtals heldur fæ eg frá hreppstjórum eitt opið bréf eftir annað, greindan toll áhrærandi hvörjum eg svaraði sem vit á hafði og við lá, sem þeir færðu út meir og meir á verra veg, gáfu greindum skyrtolli Kristfjár nafn mér til storkunar og svo framvegis. Nú fékk eg bréf frá hönum í hvörju hann sagði að hreppstjórar ætti að ¹⁹² hefja prosess við mig um tollinn. En að eg skyldi ei vera einráður og láta skap mitt ráða of mjög fyrir mig gjörði eg mér ferð til herra fauturem, og frambauð hönum peninga svo mikla sem tollinum svaraði til fátækra ef hann sæi eg hefði rangt fyrir mér hvað hönum enn þá

öngan veginn sýndist og fór eg því til baka aftur með peningana, svo eg vonaði ekkert annað en hann væri mér sérlega trúur. Skamma stund skiptist þó um þá von því strax á bak eftir heyrri eg af zur hreppstjórunum að sjálfur sýslumaðurinn hafi gefið þeim og sent forskrift að krefja af mér tollinn þó með svoddan stóryrðum að þá hefði óað við að brúka það og sendu það því til baka en bjuggu sér annað til er þeir sendu mér. Veitir mér hægt að færa vitni til upp á þennan framburð. Hvað var nú að svíkja mann í tryggð ef ei þetta? Hvört kunni eg nú nokkuð að reiða mig upp á hann þegar hann var svo kominn í lið með þeim á móti mér? Betur hefði farið að hann hefði sjálfur mér tilskrifað þá skyldi eg svo vel hafa meðtekið það svo sem hann eitt barn eða Gunnstein frá mér. Þegar eg og heyrði að hann framar venju hafði farið kvöldið áður heiman til að undirbúa með hreppstjórum það mér mátti vera mótfallið og veðrið varð svo slæmt á þingdaginn að þvílíkt hefur hér ekki að nýjungu komið svo eg aftraði mér að fara á þann fund, sem og betur fór, því befast mátti mér að þegja eins og þeim sem eg sendi. Það sýnir og líka apaspil það sem gjört hefur verið úr innleggi mínu hvílikum vinum eg átti þar að mæta en það innlegg treysti eg mér þó að forsvara orð fyrir orð á réttvísari stað ef þörf krefur. Því var eg afsinna að senda Jón í Gróf. Hvörjum skal eg nú trúa? ¹⁹³ Þeir af þingvitnunum, sem eg talaði við, segja mér hann hafi ekkert óskikkanlegt aðhafst til orða eður verka þann dag fyrir rétti og ólíkan held eg hann Skammkeli og ólíkt vildi eg yrði útfall á ráðgjörð þeirra. Aldrei ætlaði eg að herr præsés mundi gefa sig út til þess að hæðast að minni nýforhækkaðri persónu því það hefi eg hönum aldrei gjört: Sjálfþökkuð er innfærsla blaðanna því skyldugur er hvör að framfylgja kóngsins gagni til hins besta. Eg trúi vel hann hafi ekki þorað annað vegna hreppstjóranna en að yfirheyra vitnin að þar yrði ekki meira upphlaup af. Annar hafði og fyrr ratað í þá hræðslu og fengið litla virðingu þar af. Hann þykist ei skilja innlegg mitt en eg ítreka hans sömu orð og segi: „Ó, að þeim hjörtum, sem hann segir í myrkrunum vaði, mætti upplýsing veitast hvör lög að út befalli að útleggja eiða í einnri gjaldsök af kóngsins eign að ófyrirkölluðum þeim, er því áttu að útsvara eður verja. Spakara mátti þetta afganga ef metnaður hreppstjóranna hefði ei komið í milli. Hvað fiskaðist nú upp um tollsins uppruna og viðhald sem ei var búíð að innfæra í bókina hjá herr fógetanum 1769? Hvör skaði var við dvölinu, þar eg var búinn að stilla caution, þar til endilegt kæmi að framan um tollinn? Hvör er meiri skuld í þeim grófheitum, sem hann segir hér sé búíð að brúka, en hann sjálfur, er eg meina að átt hefði að koma í veg fyrir þau, það fyrsta hann varð var við svoddan og ei gefa forskriftir til þess sundurlyndis sem hér er á komin? Præsagium herr præsidis um eftirkomandi ¹⁹⁴ ólukku af tollsins afskaffan ætla eg heldur inn hlaupið hafi hjá hönum af einhvörra skrafkellinga bulli en hann hafi sökina rétt grundað. Þó engin orð

né afsakanir gildi hér fyrir rangsnúnum samkomum þá veit guð að fátækir eiga ekkert hjá mér og óttast eg því ekkert fyrir þessari spá. Fóvetans orð eru uggandi þegar hann gengur á móti þeim. Stök illmennska er það að láta kl(austur)hald(ara) gjalda þess er hann gjörði eftir sinni emb(ættis)skyldu. Hvörninn kunna einar 20 ál(nir) að hleypa honum í stórar útgiftir? Eg held að fleiri verði að brúka politesser en hann. Vitanlegt er að svokallaðar kvaðir og tollur þessi eru úti luktar í fóvetans nýstiftaðri jarðabók. Allir taka það fyrir gilt að þær séu afteknar og gjalda þær nú ei framar en tollur þessi má ei vera undir sama álitu. Hvörs vegna nema þess að hér á einn prestur í hlut. Hefur fyrr Mýrdalsmönnum verið klaksárt við þá orðu en nú og þó þeim takist að steypa mér héðan mun ekki öllu illu verða burtrýmt. Og nærfellt er að því komið af þeim djöfladóm, sem hér daglega á gengur í prestaumsátri að eg megi undirtaka með hönum síra Jóni Guðmundssyni er hann kvað:

Angri spennt um hyggjuhöf hjartað gleðjast skyldi, mín ef styttest mætti töf Mýrdalsins úr ljónagröf.

Ef eftir hreinu máli var að sækja því gengu þeir þá ei betur og hreinlega til verks, létu stefna viðkomendum og heimtu út endilegan dóm? Af því hér bjó undir meiri heift og leynandi hatur en réttvísi. Að ¹⁹⁵ því hlýtur að koma fyrir svo áþreifanlegan umgang og vitnarugl í óheyrilegri lögleysu að greindur tollur mun ei komast í sveitarlima hendur fyrst um sinn, allt vegna hreppstjóranna bannaðra hissugheita og þess sem þá hefur upphvatt til þess. Þyki honum nóg grófheit komin sjái hann til þau verði ei meiri. Sannleikurinn er tíðum sterkur pípar í nösum. Satt er að Ögmundur biskup sagði: „Köld eru kvennaráð“, en hefði einn dómari gegnt góðrar konu ráðum, þá hef(ð)i hann ei svo illa forséð sig og eru til þess vond dæmi að varast. Eg vildi og ráða þeim yfirboðnu að láta ei heimska, kappgjarna undirsáta dansa svo á höfði sér og við sigraða að þeir haldi ei sinni virðingu eður hljóti að brigða orð sín og svíkja vini sína í tryggðum. Eg bið, sem hann, forláts á yfirsjónum mínum og tek við því sem að höndum kemur. Guð sér og prófar vor hjörtu, hvað sem illgjarnir meina etc.

Felli, d. 18. Martii 1774.

Jón Steingrímsson.

Tvenn önnur viðlík bréf fóru milli okkar þar til við fundustum í einum tilteknum stað hvar um ei framar tala né frásegi. Hér eftir tóku hreppstjórar vitnaleiðslurugl sitt hjá sýslumanni, tilbjúgu grófan memorial upp á mig með innihald og þvermóðsku að svara tollinum út. Fór svo einn fyrir alla með þetta til stiftamtmanns Thodals og anklöguðu mig fyrir honum sem mér

mætti er eg og á þingi fann hann. Sýndi eg honum máldaga jarðarinnar og önnur skjöl og skírteini er eg hafði um það að tollurinn var ei jarðargjald, begærði af honum setidómara til að kunna og dæma um þau skjöl í héraði og svo láta vitni þeirra á ný erklæra sinn vitnisburð hvað eg þó ei fékk því |¹⁹⁶ hann sagði: „Það kann varla annars ske en þar verði meinsærismenn af svoddan vitnan, er brúkuð hefur verið, og kunni eg ei trúa fyr að svoddan órýmlegur lagaumgangur væri í Mýrdalnum og sýnist mér best að slá þessu niður. Kóngurinn má gefa og eftirláta hvað hann vill.“ Og það sama sagði hann mr. Gunnari og enn framar, eg mætti sem eg vildi láta úti tollinn eður ei þar til sú nýja jarðabók kæmi enn að nýju inn. Fór hreppstjórinn aftur heim meir en fýldur af sínu erindisleysi. Þá nú hreppstjórar sáu að allt þeirra fyrirtæki varð að öngvu nema þeim til mestu mæðu og óhróðurs sögðu þeir allir af sér sín embætti. Fengu þeir nú aftur stór ámæli og lastyrði hjá alþýðunni fyrir umgang sinn en eg aftur var nú hafður í metum með hólí og lofgjörðarorðum. Þanninn má heiminum lýsa. Hann lofar aðra stundina en lastar hina og hvört um sig úr máta. Sá hrokafulli Jón Sigurðsson, sem hinir brúkuðu sem útsendara til mín, varð mitt í því sjálfsgætur úr hreppstjórninni því hann átti barn í hórdómi og flosnaði svo upp. Einar dó ærulaus sem áður er sagt.

1777 voru tilskipaðir Magnús Ólafsson vicelögmaður og Jón Jónsson sýslumaður að regla niður gjald á klausturgóssinu því fóveta og lögmanni kom ei saman um það. Áttu þeir að afgjöra það með tveimur óviðkomandi mönnum. Varð mr. Gunnar annar þeirra, hinn hét Jón Filippusson. Hann fann nú upp á þann hnykk með sínum stallbróður, er hann fékk í lið með sér, að þeir afsögðu að skrifa undir lögmanns- og sýslumannsverk nema Fells-tollurinn væri innfærður og ályktaður af þeim sem jarðargjald sem þó var enn til kóngr sett. Sá eg mér nú ævarandi niðurdrep og lastyrði búin ef eg hefði orðið að |¹⁹⁷ gjalda greindan toll að nýju þar svo mikil órósemi hafði af honum risið. Þar með var eg farinn að mæðast að vera að stríða þar lengur við kartið og illa artað fólk er allir munu reyna sem verða lengi prestar þar nema önnur betri verðsleg yfirdrottinn verði þar heldur en nú er og var í minni tíð. Og því setti eg mér fast í hug að komast þaðan í burtu meðan næði og friðarstund væri til þess. Enginn óreyndur veit hvað friðurinn er dýr.

1773 sálaðist út á Eyrarbakka minn tryggðfasti vin prófastur síra Jón Bergsson. Veitti eg honum þar sakramenti og vakti yfir honum þá nótt er hans dauðastríð yfirstóð. Hann fól mér á hendur Berg litla son sinn að eg kæmi honum til manns. Áður var hann búinn að leggja það fyrir að hann með tíð ætti Katrínu dóttur mína, um hennar nafn beðið, þá hún var enn í móðurlífi. Og þótt bræðrum hans og náungum væri ekkert um þær ráðstafanir þá urðu þær þó að hafa framgang og fullkomnan á sinni tíð því þær voru stiftaðar af guðhræddu og einföldu hjartalagi. Að eg því betur gæti barninu gott

gjört og haft þar af góð not sjálfur setti eg mér í hug að sækja um Kálfafell og setjast þar í sauðríkt bú. En það varð mér til allrar lukku að ei varð af því sem síðar sást og fram kom. Eg var strax skikkaður og kosinn fyrir prófast í hans stað svo eg fór austur að Kálfafelli um sumarið eftir fráfall hans að skrifa upp sterbúið etc. Leist mér á allt vel utanstokks sem innan, hús, tún og haga svo eg ásetti mér að sækja um það kall hvar til allir svo að segja voru mig áfýsandi. Var sunnudagur að morgni og ætlaði eg því fram að fara sem guð blési mér í brjóst er eg var þar í guðshús til embættisverka kominn |¹⁹⁸ áður fólk kom til kirkju. Fór eg út í kór að lesa yfir prédikun mína. Kvenfólk kom að og settist í hnapp í framkirkjunni og sá mig ei né vissi þar væri nokkur. Eftir stutta bænagjörð fara þær að tala um mig og eg muni þangað vís verða en taka til að lasta prófastinn sáluga og segja hann hafi mátt fara og svo konur hans. Þó hafi sú síðari verið að öllu verri en hin fyrri, telja nú upp ýmsar yfirsjónir og feil en sníða hjá öllum dyggðum og mannkostum sem þau ágætu hjón höfðu auðvitanlega til að bera eins og lastara síður er til. Því kærari sem mér voru þau góðu hjón þess framar stiknaði eg innvortis að heyra þennan bölvada umlestur og kjaftamælgir og er sem undir eins að til mín sé sagt: „Sjá nú og heyrðu hvorsu hér er háttað. Svona yrði með þig farið.“ Og með það sama snerist allt í einu allur minn hugur frá því að sækja um það kall. Undarlegir eru vegir drottins! Eg stend því upp, geng fram í kórduyrnar og segi: „Áttuð þið þetta erindi til kirkjunnar? Mikil skömm er að ykkur og ykkar tali.“ Með það geng eg út en þær sitja eftir með skömm og sneypu hvor blygðan yfir þeim var allan daginn.

Á þeirri ferð var eg nærfellt búinn að missa lífið í Eyjará. Eg hitti fyrir í henni jökulhlaup svo hestur og drengur, sem með mér var, fóru á kaf í sandbleytu. Sem eg fór að hjálpa þeim henti mig það sama. Í annað sinn hitti eg það sama fyrir á efra veginum, mest af hávöðum þeim sem komu að framan og gengu upp á móti straumnum hvorir að gengu yfir mig og hestinn en vatnið, sem heita átti, var þó ei meira en í kvið. Þessu geta ei ókunnugir nærri og halda kannske ýkjur hvað þó öngvan veginn er. |¹⁹⁹

KAP. XL

1778 féll til þetta Kirkjubæjarklaustursprestakall. Eftir langa umþenking og bæn til guðs réði eg það af að sækja um það. Þó mér þætti mikið við jörðina að skilja og enn fleira yfirvann þó löngun eftir betri rólegheitum sem eg að nokkru leyti fékk. Mundi eg þó ei hafa hér um sókt ef vitað hefði hvörninn hér var háttað í sumu og það sem hér síðar upp á féll. En nú hefi eg séð að hönd þess alvísa guðs hefur þar í verið kröftuglega verkandi. Hér var fólk langtum hreinlyndara og umgengilegra en þar í Mýrdalnum, greiðviknara við prest sinn og rigtugt í öllum skyldum að fráteknum fáeinum. Fékk eg þó

aldrei að sjá ærlegheit þess fyrr en hér <var> um fækkað og það var út af með prest sinn. Annars var hér á komið ýmislegt vanskikk, utan kirkju og innan, sem mig kostaði mikið að lagfæra vegna klausturhaldarans sem tamt var að taka í forsvar þess háttar óreglur því hann <var> þess sama sinnis. Hér var mikil auðlegð af lifandi fé og skepnum svo sumir vissu varla hvað mikið þeir áttu. Vildi hér eiga heima:

Luxuriant animi rebus plerumque secundis.

Tók eg hér vinskap við marga ágæta menn en enginn hefur þó af þeim verið mér svo staðfastur í tryggð, útláti og gjöfum án betalin(g)s sem einn, er heitir Pétur Sveinsson, sem nú er hospítalshaldari á Hörgslandi. Honum næst kann eg telja Pál Jónsson hospítalshaldara á Gufunesi sem góður vinur er í orði og ráði en í útlátum tekur hann ei öðrum fram. Eg komst í misþokka við hann og fleiri af fylgi og ráðleggingu er þeir meintu eg brúkaði við einn mann er þeir vildu hafa burt af einnri jörðu. Var eg og að öllu leyti ei frí við þá mein-ing. Þó var miklu á mig skrökvað í því.²⁰⁰ Eg missti að mestu leyti allt það sauðfé sem eg kom hingað með úr Mýrdalnum vegna skjólleysis mestan part. En þó græddi eg aftur lífsskepnur á tá og fingri um þann 5 ára tíma er eg hafði hér verið áður eldsins eyðilegging gekk hér yfir að eg átti þá lifandi pening, er eg allan missti (að fráteknnum einum, þó aðkeyptum, hesti og tveimur kúm) hvor skaði og verð á honum hljóp upp á þann gamla landspris á 225 ríxdali kronur. Svo var eg þá efnugur að í brúðkaupum Sigríðar, dóttur minnar, og Guðnýjar var hér í hvorju fyrir sig 90 manns borðsitjandi en með því sem þeir tillögðu sá ei högg á vatni hjá mér, er eg þar til kostaði, og taldi þeim hvorri fyrir sig til heimanmundar upp á 100 ríxdali kronur og hefði með hin börn mín eins vel afkomist ef sama hefði viðhaldist. Drottinn gaf, drottinn burttók. Hans nafn sé blessað! Hér kom eg á fjallagrasatekju sem lítið var í brúki áður en eg hingað kom því þá þeir sáu hvorsu eg hafði gagn af þeim lokkuðust þeir til að breyta þar eftir. Það sama ár 1778, sem eg fyrst hingað kom, varð eg og prófastur yfir austara parti sýslu þessarar. Þar þénaði eg í því embætti í 8tta ár, til 1786, þá eg sagði það af mér aftur. Vísiteraði eg þar 4um sinnum og féll mér þar svo vel við alla að eg vildi heldur vera þar yfir en hér. Prestar og aðrir unntu mér þar vel. Fjögur mál komu þar fyrir mig, er eg átti að gjöra úr, sem féllu til bestu endalyktar. Ei hafði eg minni mæðu þar að lækna fólk, er þar safnaðist til mín, en sjálf embættisverkin svo í hvorri umferð urðu það frá 20 til 40 manns er eg gjörði eitthvað við og var líkt sem eg hefði þangað til þess hvorutveggja sendur verið.²⁰¹ Svo góða heilbrigði gaf guð mér, að tvö vorin vísiteraði eg báða partana. Er þó Skaftafellssýsla 9 þingmannaleiðir á lengd. Allt á mitt 56. aldursár fann eg ei stórum á neinum

mínum líkamans kröftum. Það eg varð brjóstveikur í Mýrdalnum batnaði mikið þá eg hingað kom undir opnara og frískara loft.

Eg kvaddi síðast kirkjur og söfnuði í Mýrdalnum á Höfðabrekku þar í guðs húsi á trínatishátíð. Hafa mér ýmsir hlutir gengið með og mót þann hátíðisdag. Mín sóknarbörn í Út-Mýrdalssóknum, er eg við skildi, voru 310 en hér, sem eg viðtók, 450u eður lítið fleiri. Þá fyrstu nótt, er eg svaf hér til veru kominn, dreymir mig eg þóttist vera fyrir norðan og klifra þar upp hátt fjall og var að kasta þar af mér öllum fötunum þar til eg var orðinn ber og nakinn. Komst eg þá í langan dal sem lá til útnorðurs. Sá eg úr honum á sjó. Þar þóttist eg koma að einu húsi í hvort eg vildi inn fara svo nakinn sem eg var. Á móti mér kemur þar ein tröllskessa er segir: „Vel ertu nú kominn í mínar hendur. Hefur þú tvisvar sloppið úr þeim en nú skaltu ekki sleppa því eg skal drepa þig og éta síðan.“ Þyki mér hún kalla á tvo stráka er undir eins komu með hvatta hnífa að skera mig á háls hvar til þeir gáfu sig. Eg þykist segja við tröllið: „Ekkert kvíði eg fyrir dauða né að færa mig undan honum en leyfðu mér áður að leggja mig hér á jörð fyrir fótum þér því eg sem kristinn maður vil gjöra mína bæn til guðs og biðja hann taka á móti sálu minni.“ Hún lætur það eftir. Að minni bæn endaðri stend eg upp aftur en þeir taka til mín að drepa mig. En í því kemur ²⁰² á bak við þá frískur maður grænklæddur sem undir eins slær hnífinn úr hendi þeirra og segir: „Þið skuluð ei fá að drepa hann og hrindir þeim til baka. En kellingin segir: „Þó þið séuð nátengdir hefur ykkur aldrei saman komið og svo fer enn.“ Þyki mér þessi maður fá mér allan fatnað að færa mig í. Utanhafnarfötin voru öll sauðsvört. Þar er við hendina jarpur hestur með öllum reiðtygjum. Þar upp á setur hann mig og snotran hatt á höfuð mér og segir: „Rið þú nú burt“, hvað eg þóttist í fullu frelsi gjöra í útnorður eftir dalnum og í því vaknaði eg. Sagði eg konu minni þennan draum, þar hún var hjá mér. En hún strax réði hann á þann hátt eg mundi hér bæði sig og allt missa. Mundu þá mitt í því að mér sækja einhvorir tveir öfundarmenn. Mitt í því mundi mér til liðs koma einhver einn góður maður í tengdum við þá. Eg mundi aftur viðrétta af sauðfé. Sá sami mundi og hjálpa mér til giftingar aftur og mundi það úr útnorðursátt að koma. Kom allt þetta fram síðar sem sýnt mun verða.

Liðu svo fram 5m ár, frá 1778 til 1783, að eg lifði hér sem aðrir góðu og farsælu lífi svo vor bein voru ei svo sterk að geta þolað þá daga. Bentu margir hlutir til þess að sú velgengni og eftirlæti gæti ei lengi staðið og mundi fá rýrnan.

1783 tók sá alvísi guð, bæði í vöku og svefni, að benda mér og öðrum að vér skyldum taka vara á oss og búa oss við yfirhangandi og ókomnu straffi. Eldroði sást á lofti og teikn, ormar og pestarflugur á jörðu, skrímsli í vötnum og eldmaurildi á jörðu, item hljóð og veinan í hennar iðrum, vanskapan á nokkr-

um lömbum. Drambsemin sté upp |²⁰³ sem ávallt er fallinu næst. Marga skikkanlega menn dreyndi það sem eftir kom. Tvo drauma dreyndi mig sem voru þessir. Mér þótti að stórt hús væri komið hér út undir Klausturfjalli, þar sem eldurinn stansaði síðar. Þar inni þótti mér saman komnir allir bændur úr þessu þinglagi sem áttu að syngja gleðivers hvor yfir sinni skál. Mitt í því er sagt, ókenndur maður sé úti að kominn, grár af hærum sem inn var leiddur og settur á miðjan bekk, fengin skál að syngja gleðivers fyrir. En hann tekur við, upphrópar og segir: „Sól, sól, sól! Dómsdagur er snart kominn.“ Mér þyki menn kasta að honum orðum, að hann hafi gjört sig fráleitan öðrum með svo óviðfellinni og fjarstæðri fyrirsögn en eg svara: „Skimpið ei að ókenndum. Hann hefur sína þanka fyrir sig. Eg skal eiga tal við hann.“ Spyr eg hann að heiti. Hann segist heita Eldriðagrímur og hafa komið hér austanlandnorðan ofan af fjöllum. Eg spyr hann hvort honum hafi verið sá vegur kunnugur hvorju hann játar og segir: „Eg kom hingað áður sama veg, í tíð Sæmundar fróða.“ Eg spyr hvort hann muni það ár hvörju hann játar og segir: „Það var 1112.“ Finn eg síðar í annálabók einni að það ár var hér eldgangur mikill sem skemmdi land og byggðir. Annan draum dreyndi mig sam⟨a⟩vetur, áður eldurinn fram kom. Í röð féllu úr 9 helgir dagar sem eg gat ei embættað á vegna illviðris á þá þó besta veður væri alla vikuna hvar af eg fékk þunga þanka þar eg þóttist sjá að guð var farinn að byrja dóminn á sínu húsi. Eina sunnudags aðfaranótt þyki mér maður koma til mín tignarlega búinn og segja: „Eg veit þú liggur í þönkum og þeir eru allir réttir en orsökkin er að þú ert fólkinu ónýtur prédikari.“ Og þá mér kom sú aðfinning undarlega fyrir spyr eg hann að hvað eg eigi þá að kenna. En hann segir: „Esaíæ spádómsbókar 30sta kapítula og haf það til merkis, nú verður gott veður á morgun og þú fær að embætta.“ Þaðan í frá duldist eg ei við hvað fyrir hendi lá og sneri oft mínu ræðuformi eins og fyrir var lagt. Því var þó miður að mín og annarra augu voru svo blind og haldin að ei þekktum né vissum hvað til vors friðar heyrði réttilega. |²⁰⁴

KAP. XLI

Svo byrjast upphaf drottins tyftunar og nýrra hörmunga er komu yfir mig og aðra, þó með stærri biðlund og vægð en verðskuldað höfðum, sem eftir fylgir.

1783 þann 8da junii á hvítasunnuhátíð gaus hér eldur upp úr afréttarfjöllum sem eyðilagði land, menn og skepnur með sínum verkunum nær og fjær hvar um eg ei framar skrifa þar bæði eg og aðrir höfum þar áður um skrifað á parti. Svo fljótur skaði og töpun kom þá yfir skepnur þær guð hafði lánað mér að laugardaginn áður en pestin á kom var frá kvíum og stekk heim bornar 8 (fjórðungs)skjólur af mjólk en næsta laugardag þar eftir 13 merkur. Og eftir því fóru af hold og líf. Sauðfé og lömb foreyddust strax en kýr mínar

og hesta lét eg færa út að Leiðvelli og fólk til að heyja þar fyrir þeim þó til lítills kæmi því öll ráð, útréttingar og höndlanir, er menn tóku sér fyrir, urðu að ráðleysu, fordjörfun, mæðu og kostnaði og flest að aldeilis öngvu.

Frá 12ta aug. 1783 til 24. junii árið eftir átti eg slétt öngvan mjólkurmat í mínu heimili. Var það einasta að þakka allra stærsta almætti guðs að eg og mínir skyldum lífi halda. Pestin í loftinu var svo þykk að eg vogaði aldrei að draga til mín andann til fulls og varla vera úti, þá sól var ei á lofti, allt það ár og það eftirkomandi. Kjötið, sem etið var af skepnu(n)um, var fullt af pest, item vatnið, er menn hlutu nú að drekka, og það fór nú fyrst að svekkja mína krafta þar svo mikið varð af því að drekka af því sífellda ónæði er eg hlaut um allan þann tíma í að vera.

Eg fór um haustið vestur í Skálholt til biskupa minna, fékk hjá þeim 20 rd af fátækra peninga kössum. Þeir gáfu mér ei einn skilding, auk heldur meir, en 7 fj(órðunga) smjörs seldu þeir mér. Þá eg kvaddi herra Finn segir hann: „Verið þér nú harður og látið ekkert á yður bíta.“ Kom mér þessi upphvatning ei síður en lítil gáfa því þetta átti svo vel við mitt geð sem þá var. Var það og víst að ²⁰⁵ í öllum þeim býsnum sem á gengu varð eg ei hið allra minnsta hræddur hvörninn sem jörðin og húsin hristust og skulfu, skruggur dunuðu, eldblossarnir flygi um mig, á allar síður myrkið áþreifanlegt. Var eg í mínum guði svo hughraustur því eg vonaði og trúði að hann mundi hjálpa mér bæði í því, og fram úr því öllu ef eg gengi á hans vegum og gjörði mín embættisverk með trú og dyggð hvað og svo skeði. Á þeirri minni haustferð í Skálholt fann eg marga mína vini sem nú kenndu í brjóst um mig og gáfu mér smjör-fjórðung nokkrir en sumir minna og þáðu þá ei betaling. En þar eftir sannaðist að æ veit gjöf til gjalda. Fóru þeir þá að biðja mig um ýmsa hluti þar til við urðum skildir að öllum skiptum og vináttu undir eins eftir því sem eg tók efnaminni að verða. Sannaðist enn að margur er vinur vel þá gengur, víst að nauð en ekki lengur.

Frátakast börn mín og náungar og einn vandalaus sem var Magnús Ólafsson vicelögmaður sem þá var enn oconomus í Skálholti. Hann átti hjá mér 4 rd., þá gaf hann mér upp og þar til 5 fj(órðunga) smjörs og hefur þar fyrir öngvan betaling þegið. Hann hefur og langt um fleiri þénustur síðan gjört mér í verki, viðgjörningum, ráðum og útréttingum, sem hann hefur að öngvu reiknað né viljað betaling fyrir þó eg hafi hann fram boðið. Fundið hefi eg og einstöku mann af fátæku bóndafólki sem ei hafa slitið sína tryggð við mig. Við sjó átti eg, þá eldurinn kom yfir, rúman 1 (hundraðs)hlut svo nú varð eg allt að kaupa, sem eg með 14 mönnum áttum af að lifa, og ótal er að kom til og frá hvað mig víst kostaði 140 rdur., sem eg hefði ei fyrr né annars kunnað að trúá, nema reynt hefði. Um haustið sendi eg tvo vinnumenn mína út á Eyrarbakka með 7 hesta undir mat, er eg þar út tók og lagði þar upp í hendur

þeirra. Þeir voru 9 vikur á þeirri leið. Enginn kom hesturinn lifandi aftur af þeim er þeir með fóru heldur aðrir til láns eður kaups hvorjir 9u hestar allir aftur drápust um veturinn. Miklu höfðu strákar þeir eytt af matnum og það heim komst skemmt og fordjarfað. Svo varð þá allt að óhamingju og mannsins heimamenn þeir verstu. |²⁰⁶ Eg tók þræla þessa aftur í sátt þó þanninn léki mig út hvað aldrei skyldi þó verið hafa, gjörði þá til sjós en sagði þeim að vista sig eftirleiðis annars staðar hvað þeir gjörðu þó ei yrði til langgæðrar lukku sem ei varð von. Þeir dóu í hungri og vesöld síðast. Madame Málfríður Brynjólfsdóttir, ekkja prófasts síra Jóns B(ergs)s(onar), míns forna vinar, kom upp á mig þetta haust og sálaðist hjá mér um Jónsmessuleytið árið eftir. Rægðu öfundsjúkir mig og bræður hennar saman um eigur þær og fatnað, sem hún hefði til mín flutt, en urðu að renna niður þeirri lygi þá skilagreinin á öllu var með órækum vitnum og bevísingum sýnd. Umferð fólksins var svo mikil að aldrei kom sú nótt að ei væri aðkomandi 7 menn og þar yfir. Það var stór kraftur guðs að eg skyldi við hús og búskap haldast. Svo var matvælum niðurraðað að 1 mörk smjörs skyldi vera handa hvorjum manni í viku sem nægði þá af öðru var nóg. Ef við fengum að mjólk þá létum við 4ur, kona mín, Málfríður, Helga dóttir mín og eg okkur mörkina nægja í 4 mál saman við tevatnið er við hlutum að drekka. Svo komst vani á að drekka vatnið að það fannst sem sætur drukkur. En það leiddi þó meiri ólyfjan eftir sig en eg frá vilji segja. Eg heyjaði um sumarið hér af túninu hér um 30 hesta, sem eg ætlaði einnri kú, en hún drapst út frá því. En einum hesti, er eg að keypti um haustið, hélt eg við á því. Var hey þetta svo vont að væri því kastað á eld var lík(t) reykur og logi af því svo sem af sjálfum brennisteininum. Þó lifði þessi hestur á því því hann var sá eini hestur sem hér á Síðunni var lifandi eftir og í burðum að bera lík til kirkjunnar.

Niels Hjaltalín og Þórunn Jónsd(óttir) kona hans buðu mér að taka af mér Katrínu dóttur mína hvað eg þáði. Velnefnd Þórunn hafði verið hjá mér til lækninga áður. Svo fór að Jórunn dóttir mín varð og á |²⁰⁷ þeim sama bæ hvar þau bjuggu sem var í Hlíðarhúsum á Seltjarnarnesi. Hafði þar hvör skemmtun af annarri á þeirri sorglegu tíð.

Áður áminnst sumar, haust og vetur, sem eldsins ógn mest yfir geisaði, gekk hér svoddan umbreyting á í öllu að eg get þar ei orðum að komið. Hér var flótti fólks til og frá. Þar einn þorði ei vera óhultur vegna eldsyfirgangsins, þangað flýði hinn annar og svo burt hingað og þangað, allt vestur um Gullbringusýslu. Mátti eg vakinn og sofinn vera að hjálpa þeim með ýmislegt, gefa þeim attest, geyma fyrir þá etc. en allra helst telja þeim trú og hughreysta þá og þá aðrir prestarnir flýðu beiddu margir mig í guðs nafni að skilja ei við sig því þeir hefðu þá trú að ef eg væri hér kjur, biðjandi guð fyrir þeim þá mundi hér eldurinn öngvum bæ né manni granda og það skeði svo.

Eg fór svípsinnis vestur í Mýrdal. Á meðan tók eldurinn einn bæ af sókn minni og fordjarfaði mikið hinn annan. En helsta órsök mun þó hafa verið sundurlyndiseldur er framar var áður og undir það á þeim bæjum en öðrum í minni sókn. Þá tók eldurinn að færa sig fram eftir árfarveginn að ei sá annað fyrir en hann ætlaði kirkjuna og svo að eyðileggja. En þar hann var á fullri framrás í afhallandi farveg, stefndi á klaustrið og kirkjuna, sérdeilislega einn sunnudag, ☩: þann 4ða eftir tri(nitatis), embættaði eg í kirkjunni sem öll var í hristingu og skjálfta af ógnum þeim er að ofan komu. En svo var eg óskelfdur, og eg ætla allir þeir eð í kirkjunni voru, að vær vorum ljúfir og reiðubúnir að taka á móti því sem guð vildi. Var þá guð heitt og í alvöru ákallaður enda hagaði hans ráð því svo til að eldurinn komst ei þverfótar lengra en hann var fyrir embættið heldur hrúgaðist hvað ofan á annað í einum bunka. Þar með komu ofan á hann öll byggðarvötn eður ár sem kæfðu hann í mestu ákefð. Einum guði sé æra! Og enn fleiri dásemdarverk veitti guð sínum börnum fyrir andaktuga bæn. Eg hlaut öllum mínum ræðum og prédikunum svo að haga sem tíminn nú útheimti. Helst hlaut eg að kenna að guð gjörði alla hluti vel og ei óréttvíslega að mönnum byrjaði að ákalla hann og líða þolinmóðlega ²⁰⁸ það hann á legði. Hann vissi betur en menn hvað þeim væri gagnlegt að hann gæfi þeim eilíft líf, er hann vissi tilreiddir væru etc., svo hvorsu sumir voru gramir og illa, já, óguðlega talandi fyrst þeir ríku, æddu og létu verst svo auðmjúkir og þolgóðir urðu flestallir síðast. Ágirnd og þjófnatur rýmdist næsta torveldlega í burt hjá fleirum en menn áður þenktu. Var þá ein ólukka í landinu að þjófar voru frómir sagðir. Eftir því sem kom að jólum og á veturinn leið tók fólk að deyja í pest og hungri svo það ár dóu í sókn minni hér 76 manneskjur af hungri og eldsins verkunum, blóðsótt og þess kyns. Hlaut eg nú alla tíðina af að ganga og ljá eina hest minn að bera líkin til kirkjunnar því akfæri gafst ei. Þá varð að safna líkum saman þar til á sunnudaga og grafa þá 8 og 10, stundum fleiri í einu, því mannfólk var ei fleira en því varð öllu að safna til í eitt í hvort sinn að taka grafir og berja klaka og varð því af máttleysi þess að láta marga í eina gröf og út undir jarðveginn á báðar síður. Á útmánudum voru dagstæðar 6 vikur, sem eg stóð ei við né fór úr fötunum, nærfellst að segja nótt og dag, til að þjónusta fólkið, bæði það sem burtkallaðist og hitt sem af hjarði er ei komst til kirkjunnar. Þá sögðu margir: „Nú má segja prestur hafi mikið fyrir sínu brauði.“ Varð þá síðast eftir í sókninni með Steinsmýrarbæjum, 93 manns, svo þá að sumarmálum leið fóru bændur sem gengið gátu að skreiðast vestur eftir til sjós að halda lífinu og útvega sér lífsskepnur svo hér varð ei embættisfært af fólkleysi og lasleika þess. Þar með tók eg mig að heiman með dreng mínum, sem heitir Jón Sigurðsson, og gekk fyrst í Skálholt og síðan suður á Álftanes til h(erra) stiftamtmanns Thodals. Fékk eg

hjá honum af innsendum gefnum peningum 60 ríxdali. Hann fékk mér og í hendur 600 rd. í einum kassa. |²⁰⁹

KAP. XLII

Þessir sex hundruð ríxdalir áttu að flytjast til sýslumanns Lýðs sem þeim átti að útbýta milli þeirra bænda sem mest höfðu liðið af eldsins yfirgangi til að kaupa þeim gripi og kyrsetja þá svo við jarðirnar. Áttu þessir gripir að sækjast austur í Múlasýslu því stiftamtmani hafði borist að þar væru góð peningahöld (sem allt saman reyndist síðar ósannindi). Átti Sigurður klausturhaldari að vera sýslumanni hjálplegur með útdeilingu greindra peninga. Flyt eg og bréf allt þetta áhrærandi til þeirra. Segi eg ei af ferðum mínum þótt kröggótt gengi fyrr en eg kem aftur til baka að Stórólshvoli til Jóns sýslumanns. Þar er þá að austan kominn Sigurður klausturhaldari. Færir hann bréf og aðrar bevisingar að pestin hafði og komið í Múlasýslu og þar var engin lífsbjargarskepna fáanleg. Núpsvötn hér og aldeilis ófær til yfirferðar. Við sváfum saman um nóttina. Um morguninn fór eg burt að skera æxli af manni. Á meðan tók hann upp peningapokann og af honum handa sjálfum sér 20 rd. og 8tta til handa bónda héðan að kaupa sér kú og fór svo suður sinn veg en skrifaði herra Lýð til að láta sem mest bíða þar til hann kæmi er standa mátti á margra manna lífi. Meiningin var að hagnýta sér úr honum nokkuð með sýslumanni, eins og þeir höfðu áður leikið. Þegar eg kom aftur og heyri þessa fregn og þar er annar maður kominn sem lá á peningum að kaupa sér skepnu til lífs tek eg sýslumann Jón í ráð með mér hvað eg skuli nú aftaka kassinn sé upptekinn nú mæti nauðlíðandi bændur mér, hér séu peningarnir sem þeir eigi að meðtaka, hér fái þeir skepnur keyptar en öngvar úr Múlasýslu. Hann segir: „Þetta er það hagkvæmasta. Almúginn fær aldrei betri not af því þó hann komist í þeirra hendur.“ Tók eg svo upp kassann aftur og fór svo hans ráðum fram. En síðar kannaðist hann þar |²¹⁰ ekkert við, enn síður að leggja mér nokkurt liðsyrði þá eg var kominn í ónáð við stiftamtman fyrir greindra peninga meðhöndlun sem hér eftir fylgir.

Þá eg fór frá Stórólshvoli og kom austur undir Fjöllin mættu mér flestallir sóknarmenn mínir, sumir að útvega sér jarðir þar sumir að kaupa sér lífsgripi, og fengu þá ei nema fyrir betaling út í hönd. En þeir höfðu heyrt hjálparmeðal það væri undir minni hendi, leituðu mig því uppi og sátu alla vega í vegi fyrir mér og beiddu mig í guðs nafni að hjálpa upp á sig. En eg sem flesta vildi til baka og eg sá neyð þá þeir liðu hrærðist af meðaumkan yfir þeim og tók til að fá þeim af kassanum til að kaupa gripi, sem nú fengust enn með þolanlegu verði, 245 ríxdali, flestum að kaupa einn eður tvo gripi. Þá eg kom með bréfin og kassann með því, sem eftir var í honum, að Vík til sýslumanns fékk eg hjá hönum einar þær verstu viðtektir að eg hefði ei fært sér hann

óskertan etc., fann mér nú allt til blamms, skammar og lýta með peninganna meðferð og útdeiling, anklagaði mig nú með grófasta máta við stiftamtman hvar til klausturhaldari Sigurður lagði og til alla sína kunnáttu og kyndugskap svo nú kom fram draumur minn um strákana til forna er vildu drepa mig. Þeir flæmdu mig og svo út við bændur að nær nokkur bað um peningahjálp var fyrsta ansvarið: „Far þú til prófasts. Hann lék þig svo út að eg gat ei aðstoðað þig.“ Stiftamtmaður, sem var trúgjarn maður og þunglyndur, varð hér af uppvægur við mig og anklagaði mig upp á æru mína og embætti fyrir cancellie kóngsins að eg hefði ei hlýtt sinni skipan, gefið mig í verðslegar sakir með enn fleiri upplognum sakargiftum sem mínir hatursmenn höfðu honum inngefið. Eg ¹²¹ kemst að þessu en lét það þó ei á mér festa því eg vissi guð mundi ei láta mig fyrir þann gjörning falla né kollvarpast. Fór eg nú með hesta mína að sækja hlut minn í Selvog og ætlaði undir eins að finna stiftamtman. Hitti eg nú fyrst stiftamtman Levetsow, sem þó var ei orðinn það, á Sólheimum í tjaldi sínu. Hann tekur mér með mesta ofsa og æði, rífur í hárið á sér, klípur í kinnarnar á sér, snýr fingurnar, lemur sig utan, orgar og hljóðar segjandi: „Þú hefur gjört eitt óforskammað verk, sem þú kannt aldrei að forsvara, að þú hefur upp tekið stiftamtmanns forsigling etc.“ Eg svara: „Allt kann forsvarast nema crimen læsæ majestatis.“ Hann hváar eftir því hvar af eg sá lærdóm hans. Svo segi eg meðal annars: „Þó eg kunni ei forsvara það fyrir mönnum veit eg þó að eg kann það fyrir guði og samviskunni.“ Hann svarar: „Guð og samviskan dugar þér ekkert“, og þar með hló eg upp úr og sagði: „Eg læt mér það nægja öngvu að síður.“ Þar eftir varð hann allur vægari og talaði vingjarnlega við mig. Hann fór svo austur að yfirskoða hér jarðir og herra Magnús Ólafsson Stephanius. Oft anklagaði sýslumaður mig fyrir honum þar til hann sá það var hatur og frá þeim tíma vildi hann lítið heyra hann. En af mér er það að segja eg komst allt yfir Ölversá. Hljóp þá yfir mig bjúgur svo eg komst ei yfir fjallið að finna stiftamtman og varð nauðugur viljugur að halda til baka. Skrifaði honum þó til forlátsbréf á minni yfirsjón En svo var sterk hans bræði orðin að það vann fyrir ekkert heldur setti hann forboð á að eg skyldi nokkurt lán fá hér í kaupstöðum sem öllum öðrum var þó þann tíð eftirlátið.

Leið svo þetta sumar 1784 þanninn. Eg leið ofsókn og aðkast á allar síður. Kona mín lagðist upp á sængina mjög þunglega haldin, sem hana leiddi til dauða, ¹²² því hún sofnaði í guði sætlega þann 4. 8bris á hennar 66. aldursári þá við höfðum í hjónabandi saman verið 31 ár, 4 daga betur. Þá var mín heimilisstaða svo bág að eg varð daginn eftir að gjöra mér illt í skapi og reka burt úr minni þénustu tvo vinnumenn mína, sem legið höfðu í matarhúsi mínu um sumarið með fleirum, og frá mér stolið til stórs skaða. Þá átti eg öngva sauðarskepnu og ei eftirkomandi ár. Hjálpaði Pétur minn Sveinsson

um sauð til útfararkostnaðar hennar. Eg hugsaði þá til guðs hvort eg mundi nú vera í sömu náð hjá honum og þá við komum saman, það því einn mann að fara hér fram í kvíslina og reyna hvort guð gæfi mér ei silung eins og fyrr. En þó honum og öllum þætti það ólíklegt að hann gæfist fór hann og hitti í einum ál 16 silunga, hvörn hér um 8 m(erkur), svo hér varð enn nóg og yfirfljótanlegt af honum til þess er eg nú með þurfti. Þanninn er guð óendanlega góður. Síra Jón á Mýrum gjörði alla prestlega þénustu við hennar greftran. Að sefa mína hryggð lét guð þessi orð vera vakandi í mínu hjarta sem til mín væru töluð hvað eftir annað: „Þú hefur fundið náð fyrir mínu augliti.“ Nú var eg í mannanna ónáð. Að hennar begravelse afstöðnu fór eg yfir allan Mýrdal og Eyjafjöll til allra vina minna og það þá selja mér eina skeppu af rúgi eður byggi, og fékk það hvorgi. Og svo var aftækt um að hjá br(óður) síra Páli í Holti fékk eg ei einn málsverð af mat handa manni þeim sem með mér var. Þó seldi Jón Vigfússon, sem hér var á Fossi, mér eina skeppu af rúgi og mátti ei mágur hans, síra Páll, af því vita. Í Landeyjarkrambúð keypti eg þá eina mjöltunnu sem þá var ei fyrir hendi. Eg fékk hana ei fyrr en seint um veturinn og þó ei alla. Aðra keypta eg að austan úr Djúpavog sem mig kostaði og yfrið mikið. Menn vinna flest til lífs. Það sókti eg vestur til vinanna að einhver stal þá frá mér spánnýjum dökkvum silkiklút sem eg hafði með mér. ¹²³ Eg þóttist enn eiga eftir marga óreynda vini vestur eftir sveitunum og þá eg var eitt sinn að þenkja um það var sem til mín væri talað þessi orð:

Allir munu þig yfirgefa en einum skaltu halda samt, eg læt hann þínar sorgir sæfa, að særa og græða er mér tamt.

Að þessu kom og svo. Hélt eg að þessi minn eini vinur mundi vera mad(ame) Helga m(in) Brynjólfsd(óttir) því henni ætlaði eg best og hana ætlaði eg að geyma mér þar til mér lægi mest á. En þetta var þó ekki hún heldur herra Magnús vicelögmaður sem af ótalmörgu sást og fram kom hér eftir.

Frá þessum haustnóttum 1784 til vorsins 1785 átti eg eina þá allra daufustu ævi sem eg hefi aflifað. Þá eg missti mína ágætu konu, féll mér svo að segja allur ketill í eld. Eg fékk það allra sterkasta óyndi og svefnleysi sem verkaði hjá mér skaðlega þanka og alls kyns handa freistingar. Eg var ljósfeitislaus og varð því að rorra uppi í sífelldu myrkri. Varð fólk mitt að vera í fjósi vegna mjólkurpenings og þjófaumferðar og þar varð eg, að liggja og sitja í kreppu. Í dyralofti svaf eg þó um nætur og Helga dóttir mín. Í bænum, sem nú var auður, var herfilegur kuldi. Þó hafði eg skemmtun að sitja þar löngum hjá rúmi mínu til forna og lesa guðsorð. Hljóp þá frostbólga í hendur mínar og fætur að ei gat tekið mér penna í hönd til afþreyingar. Eg slasaði mig á handlegg á jólunum að varla gat fötum fylgt eður klætt mig í 5 vikur. Þó féllu ei úr

embættisgjörðir því það var og er enn mitt stærsta eftirlæti að dýrka guð í hans húsi.

Embættaði eg oft ei yfir fleirum en 8tta eður 14 manneskjum og varð eg hér með svo ánægður eins og þá kirkjan var full af fólki. Hrósa kann eg svo stórri guðs náð við mig, aumasta þjón hans, að þó hann tefldi mér sem næst í aðskiljanlegri reynslu lét hann mig aldrei til langframa vera huggunarlausan. Þar var til reiðu einhvor huggunargrein úr ritningunni, einninn eftir aðra góðir sálmar og vers, ljóðmæli í samhengum að eg skyldi því betur muna og rótfesta eitt og annað. Af öllum bókum var mér Davíðs psaltari hugljúfastur. ¹⁴Eg fæ öngvum orðum svo að því komið hvorsu guð hefur í þessu og öllu farið vel og aðgætnislega með mig að leiða mig í helvíti og þaðan aftur. Eitt sinn um miðjan veturinn, er eg einmana sat í þeim þönkum að gefa allt frá mér, er sem guð segi til mín:

Eg skal gefa þér ektakvinnu. Ættingi þinn verður það. Aftur fær þú alla sinnu. Eg hefi þig þá fullprófað.

Eg féll í stans út af þessu ansvari og hvar þessi mín ættstúlka eður kona gæti verið því eg gat hana enn þá öngva upp þenkt. Þóttist þó mega ráða að ei mundi eg burtkallast fyrr en eg aftur giftur væri. Svo sló eg þessu í veður og vind og þenkti þetta væri holdleg innbyrting og þá eg féll enn í einslags þunga sorg var sem aftur væri til mín sagt:

Hjartað þitt skal friðað fagna, fræga skaltu hljóta mey, harmaklögum þín skal þagna þó þú þessu trúir ei.

Þetta sefaði að nýju enn mitt mótlæti og angursemi en kunni þó ei að skilja né undirstanda það. Á þessu og fleiru þreifaði eg á að guð ætlaði ei að burtkalla mig svo snarlega í minni eynd, er mér var þó kærast, og svo fannst mér eg vera orðinn heiminum fráhorfinn en guði innlífaður að eg hefði þolað þó eg hefði mátt deyja sem píslarvottur. Vissi eg ei hvað við mig væri gjört af stiftamtanni etc.

Leið svo af veturinn og vorið, sem var mjög hart, og hjálpaði eg enn upp á nauðlíðandi skepnur, sem eg kunni, því mitt sigt var ei annað en standa vel á mínum pósti með trú og dyggð fyrir guði hvörninn sem veröldin léki mig út. Sá eg nú af öllu að guð hafði útvalið mig og ráðstafað mér hingað að þéna hér hans kristni því hvorgi gat eg nærlendis uppþenkt þann sem hér hefði annað eins afborið eins og eg sem ei gat þó skilið að með mér gæti búið sá styrkur er sig auglýsti í svoddan stríði. Fékk eg mér vitnisburði sem mitt ástand sýndu á þeirri tíð. Fór eg suður á Nes að kaupa mér fisk er mínir fornu vinir trektu

nú harðlega upp við mig. Besókti nú stiftamtman Thodal og ætlaði að taka út það hann vildi á leggja en það urðu ei annað en góð orð og kaffidrykkja. En þar bjó annað verra í hjarta hans sem síðar kom fram. |²¹⁵ Eg bað hann með memorial annaðhvort að hjálpa mér til að vera við mitt brauð með styrk með peninga og mat eður veita mér eitt autt prestakall á Vestfjörðum er Rafnseyri heitir. Fékk eg það fyrra ánægjanlega. Guð hefur allt í sinni hendi.

Nú tók Levetsow við stiftamtmansembætti. Eg fór heim til mín aftur og vissi mér ei illt von af þessu þó annað fram kæmi. Tók eg nú með mér Katrínu dóttur frá Hlíðarhúsum. Nær eg hafði nokkra stund heima verið sókti mig enn heim svefnleysið með þönkum og iðjugleysi svo Katrínu gaf á að horfa. Segir hún þá við mig eg hljóti að gifta mig því svo komist eg ei af fram og ráðleggur mér að leita til þeirrar stúlku er heiti Kristín á Saurbæ á Hvalfjarðarströnd. Segist svo af henni hafa heyrt að hún mundi mér þénug. Áður hafði eg heyrt hennar að góðu getið í Skildinganesi. Um haustið fór eg upp í Skálholt til ýmsra efna. Kvaldi mig þar enn svefnleysi og enn fleira. Segir þá vicelögmaður Magnús við mig: „Þér hrökkur ei annað en gifta þig og ef eg get nokkuð þér þar í þénað þá er það velkomið“, og spyr mig hvar eg kynni til að þenkja. Eg segi honum að það sé þá þessi Kristín. Hann segir það vel til fallið hafi hann og kona sín upp á hana fallið með sjálfum sér og því muni guðs forsjón benda hér til. Segist hann skuli skrifa síra Birni til húsbónda hennar en eg skuli skrifa mad(ame) Helgu kærustu hans til, svo sem eg sé henni kunnugur, og biðja þau um liðsinni að eg mætti öðlast greinda stúlku til ekta og fá svo ansvar aftur hvort hún tæki mér eður ei.

Víkur nú hér frásögunni og þar til að herra biskup Hannes fær skrif frá kansellíinu af 25. junii í hvorju stiftamtmanni Levetsow og hönum er uppálagt að straffa mig fyrir upptekning og útdeiling úr pakkanum. Gjörir biskup þar skrif til mín af 21. septembris 1785 að eg gefi honum skriflega til kynna, fyndi eg mér nokk(uð) til forsvars eður málsbóta móti svo harðri áklögun. |²¹⁶ Nú þar sem vicelögmaður var við hendina ráðfærði eg mig við hann hvað afráða skyldi hvort að verja mig með prósessum og kaupa réttarganga í þremur sýslum, þar sem þeir voru, er eg hafði peningana fengið og láta þá segja hvor nauðsyn bar til etc. en þetta vildi verða mér allt of kostnaðarsamt og því var því afslegið, eður að gefa þeim á vald sökina og láta þá ráða svo ef þeirra straff yrði of þungt að skrifa þá fram fyrir kóng og var svo þetta síðara afráðið sem kostnaðarminnst hvar fyrir eg lagði inn fyrir þá eftirfylgjandi skrif:

Pro memoria.

Til undirdánugast ansvars upp á hans háeruverðugheita herra Hannesar Finnssonar háttvirðandi tilskrif af 21. Septembris mætti eftirfylgjandi þéna mér til auðmjúkasta afsökunar og forsvars.

Þær bevisingar, sem eg hefi um það, að þeir peningar sem eg útteildi Skaftafellssýslu innbyggjendum þeim til lífsbjargar og gripa innkaups eru áður leveraðir til hans hávelborinheita, herra amtmanns Thodals, sem og bevísaðir reikningar að peningarnir eru til skila komnir. En þá mína yfirsjón að eg ekki réttilega hindraði klausturhaldarann Sigurð Ólafsson að opna *paqven* og að eg þar eftir útteildi nokkra af peningunum játa eg auðmjúklekast og set til minna náðugu yfirvalda hvörninn þeir vilja mig þar fyrir straffa en afbið undirdánugast prósess og réttargang sem einasta mundi ruinera mig fátækan og mjög nauðstaddan er ekki stenst þann kostnað sem þar með fylgir. Eg bið og auðmjúklekast að mér mætti vægð sýnast í því skyni að eg var ei sá sem upp braut peningapakann sem og einninn, er eg get með eiði sannað, ef til kæmi að minn einfaldur tilgangur var að hjálpa nokkrum Skaftafellssýslu²¹⁷ innbyggjurum, sem staðar höfðu numið í Rangárvallasýslu, sem bæði ætluðu, sem og lofuðu mér, hvað sumir ent hafa að fara aftur austur á Skaftafellssýslujarðir nær þeir heyrðu að jarðeldspestin minnkaði þar á mönnum og skepnum sem þá var enn í lítillri rýrnan sem og þeim af þeim eldsköðuðu jörðum er þar voru þá á ferð að fá sér matbjörg og kvikfénað en áttu ekkert útgengilegt til þess, gátu ei heldur vegna vanmáttar, hungursneyðar og hestaleysis reist til baka að taka á móti peningunum hjá sýslumanni Lýð og þar eftir á ný fara vestur í Rangárvallasýslu til sömu gripa innkaupa er síðar hefðu þar trauðlega fengist og ei með svo góðum prís er þá upp á tímann var að fá og hvað meira má segjast að Skaftafellssýsla hefði annars misst flesta af þessum sínum duglegu innbyggjurum. Með eiðum kann og staðfestast, ef þörf krefur, að nokkrir hér af voru þeir vel svo 40 manns, er með konum og börnum hefðu af langvarandi hungursneyð rétt upp á tímann lífið misst hefði eg ei þeim í svoddan ýtrustu þrenging komið til liðs með þetta hjálparmeðal hvorjir nú þar fyrir allir lifa. En hvörninn eg hefi síðan forhaldið mig við einn og sérhvorn og viljað erstatta allan þann afdrátt er nokkur hefði kunnað að líða sem peningarnir voru til sendir fyrir mína útteiling sýna best meðfylgjandi bevisingar. Í tilliti til áðurskrifaðra atvika og minnar fátæktar fel eg þetta málefni mínum náðugu háyfirvöldum á hendur til bestu moderation.

Skálholti, dag 23. Septembris 1785.

Jón Steingrímsson.

Meðfylgjandi bevísingar voru eftirfylgjandi:

Virðulegir minnar sóknar meðhjálparar og þessarar sveitar hreppstjórar, |²¹⁸
gjörð svo vel sem eg hér með beiðist og segið sannleika um það hvörninn eg
hafi hér næstaflíðið fardagaár hagað mér:

1. í mínum embættisverkum utan kirkju sem innan,
2. í þeim verðslegu við einn og sérhvorn sem til vitið,
3. hvort gagn eg hefi haft af þeim nýja selabát og nót sem eg hefi aðkeypt fyrir peninga þá sem háyfirvöldin, herra stiftamtmaður og biskup, hafa lagt mér og hvörninn eg hafi hagað því gagni,
4. hvörninn háttað er nú mínu búskaparstandi.

Prestsbakka, 18. junii 1785.

Jón Steingrímsson. |²¹⁹

[...]

|²²⁰ Undur mætti þykja, að sýslumaður hefði gefið mér svo góðan vitnisburð, svo sem hann sat eftir minni hrösun. En sannleikur í því var svo opin og öllum kunnugur að hann gat ei með sönnum munni annað talað. En hér bjó og annað undir. Hann vildi fá til ekta eina dóttur mína og var nú að sleikja sig upp við mig aftur. Þó varð ei af þeim ráðahag. Í fljótu álitu mátti og sýnast að þessir vitnisburðir, er svo útleigðu mitt bága ástand og kærleikans verk, mundu nokkuð mýkja minna yfirvalda hjörtu til meðaumkunar en sú var tíð að úr því vildi allítið verða. Biskup Hannes sagði, þá hann las þessi orð í þeim, að eg hefði látið öngvan synjandi frá mér fara etc.: „Betur eg hefði aldrei séð þessi orð. Við kunnum finna okkar skyldu að fá þér sjálfum nokkuð að lifa af en ei handa öðrum.“ Eg svara þar til hann viti best hvað mikið þeir hafi útdeilt mér sjálfum að lifa af (það var upp á 20 rd. þá í tvö ár) og hvort eg hafi getað nokkrum miklu miðlað af því.

Aðrir vitnisburðir og bevísingar vor(u) frá þeim sem þá voru eftir hjarandi og búandi í sókninni er sýna hvörninn eg lagði allt til að halda þeim við lífið. |²²¹

Hjartkæru sóknarmenn mínir! Guð annist yður alla!

Sú er mín bón til yðar, unnið mér hér upp á yðar sannmælis hvorjar sérdeilis þénustur eg hefi sýnt yður aflíðið fardagaár eður síðan eg heim aftur til mín kom í fyrra sumar að fráteknun embættisverkum mínum. Og svo sem eg veit að nokkrir af yður eru ei fljótt eður vel skrifandi á stuttum tíma, sem nú útheimtist, þá sendi eg yður þessi blöð og Jón litla, dreng minn, til yðar að hann skrifi rétt eftir yður það þér viljið honum fyrir lesa er eg óska sé stutt og einfalt.

Prestsbakka 14. junii 1785. |²²²

Jón Steingrímsson.

[...]

²²⁷ KAP. XLIII

Til stiftamtmanns Thodals voru áður komnir rigtugir reikningar fyrir peninga þá, er eg tók í hæðstu lífsþrenging af pakkanum, með hvors eins undirskrift með eigin nafni og meðkenning, að sér hefði legið lífið á þeim, nema tvo vantaði, sem dauðir voru, og því hlaut allt málið að vera ókvitt. Orð og afsökun gildi engva í þessum stað. Alla undanskriafaða vitnisburði afhenti eg biskupi, og hann sendi svo þá og mitt forsvar til stiftamtmanns Levetso, sem þá var enn í sínum óstillandi ofsa, því hann ætlaði að stíga eður dempa alla niður í landinu með ströngustu yfirdrottan en þar varð minna úr sem betur fór. Af 6tta og 10da o(cto)br(is) þar eftir, 9: 1785, kemur frá stiftamtmanni og biskupi Hannesi til mín sú þeirra ályktan að af ásigkomulagi og kringumstæðum minnar meðhöndlunar með peningana samt minnar fátæktar vegna sé eg álitinn fyrir yfirsjónina að láta úti 5 rdr. til fátækra presta og biðja opinberlega fyrirgefningar fyrir synódalsréttinum vorið eftir. Átti eg þetta að láta úti innan 6 vikna frá því eg fékk að sjá það afsigt, sem þó beið af minni álfu, því eg var að bylta því fyrir mér hvað eg afráða skyldi. Sá þó að múlktin var sáralítill á móti kostnaði þeim sem hlotið hefði að gjöra að hrinda þessu af mér. Vildi því heldur saklaus líða og ofsóttur verða. Þyngst þótti mér að verða að biðja fyrirgefningar á svoddan miskunnar- og kærleiksverki sem eg gjörði hvar um eg skrifaði biskupi til en hann svaraði með einu bréfi af 12. junii 1786 að hann þyrði ei annað en eg gjörði það með víðara. Svo fór eg til þings um sumarið, lagði út greinda 5 rd. og lét biskup ráða um fyrirgefningarbónina. Og þá hann hafði skrifað hana sagði hann: „Hér sannast að margur geldur góðviljans“, er allir samsinntu sem í réttinum sátu. Enginn lagði á mig óvirðing hér fyrir nema öfundarmenn mínir tóku sér hér af stundarglaðværð. Var það bót í máli hvar nokkrar slæður komu frá þeim til mín í orði eður verki, setti lögmaður sig til að koma í veg ²²⁸ fyrir sérhvað er mér mátti mein að verða, varaði mig við því er honum sýndist mér hætt, gaf mér forskriftir til eins og annars er eg hlaut að láta fyrir æðri menn koma, þó fátt sjáist hér. Einu dæmi smeygi eg hér inn sem sýnir náttúrufar hans og biskupa minna. Áminnst haust í Skálholti fæ eg hjá biskupi Hannesi 6 rd. mér til lífsbjargar af inngefnum kössum. Eg segi: „Minn herra, lítið forslær þetta í þá stóru þörf sem eg hefi að haldast þar við prestskapinn. Ætla eg mér nú betra og náðugra að gefa hann frá mér og gjöra mig að bónda eins og aðrir gjöra nú hvar í eg vil þó þiggja yðar ráð.“ Hann svarar: „Gjörið hvort heldur þér viljið en gefið mér það skriflegt.“ Mig tóku þau hissugheit af þjáningum þeim er leið að eg ætlaði að segja af mér kallið. Fer til lögmanns, bið hann um pappír, blek og penna þar til. Hann svarar: „Þar til ljæ eg þér ekkert. Eg sé að þér er á

milli vita. Farðu til biskups Finns, tengdaföður míns, og prófa hvað hann ráðleggur þér.“ Eg gjöri svo og segi honum hvað eg sé að brjóta í þanka mínum. Hann segir mér: „Sitjið nú fyrst“, og spyr mig hvað marga gripi eg hafi, hvorsu eg hafi heyjað og svo að fleirum aðdráttum. Spyr mig síðan hvort eg treysti mér ei til að komast nú af með þessu tillagi til vorsins. Eg svara það kunni verða. Hann segir: „Trúir þú ei að guð sé almáttugur að forsorga þig framvegis?“ Hvorju eg játa. Hann segir: „Fyrst þú þessu trúir þá er það ráð mitt að þú öngvan veginn gefir frá þér kallið því guð gefur ráð með tíma“, með fleiri fortölum sem hann hefur þar um. Lætur sækja mér brennivíns-hýrgun svo eg verð glaður og aldeilis á það fallinn að blífa kjur og þakka eg honum heilræði þessi. Kem svo aftur til lögmanns og tjái honum nú glaðvær hvörninn farið hafði. Hann segir þá: „Þessu átti eg von. Nú sér þú mismun þeirra og fór nú betur að aftraði þér að ²²⁹ rasa þanninn fyrir ráð fram.“ Var eg þá hjá honum vikutíma og vildi ekkert þar fyrir þiggja heldur gaf mér ýmislegt að skilnaði. Svo fór eg heim hingað aftur.

Var nú mest hugsandi hvört ansvar eg mundi fá upp á konbónarbréf mitt og svo varð þankinn sterkur og vonin til minnar gömlu vinkonu að mér varð sá þanki oft til afþreyingar í mínum andvökum og einstæðingsskap. Þá á veturinn leið fékk eg tvö bréf frá mad(ame) Helgu minni með kærleiksfullu ávarpi. Segist með sínum ektamanni hafa fært mín bónorð í tal við stúlkuna hvörju hún sé ei fjarlæg, sérdeilis ef eg fengi prestakall nokkuð nær, hún vilji láta mér hana eftir, jafnvel sér í boga. Telur upp margar hennar dyggðir og segir af öllum sem hún til þekki útsjái hún mér öngva hentugri. Segir þá þar hjá að hún ætli að gefa mér enn útpykkilegra ansvar þar upp á áður en á vor-ið líði eftir hvörju eg kunni að haga mínu ferðalagi. Hér við gladdist eg meira en frá vilji segja og skrifaði báðum þeim til stórt þakklætisbréf og stúlkunni til annað í hvörju eg ítrekaði það sem skrifað hafði og umbeðið húsmóðir hennar. Fór eg svo á góunni að vísitera austurpartinn, keypti mér þar nú 27 kindur, fyrsta gang eftir eldinn. Var eg búinn að öllum mínum prófasts-verkum fyrir páska því eg ætlaði nú vestur að Saurbæ til vina minna um sumarmálin og sækja til þeirra stóra lukku. Þá eg var hér til reisufurðugur kom bréf frá minni fulltrúu vinkonu, mad(ame) Helgu, í einum pósti svolátandi: ²³⁰

[...]

Þar með mátti eg nauðugur viljugur gefa frá mér þessa ferð og fyrirætlan, þar svoddan vinir brugðust mér, og ætlaði ei framar þar til að hugsa.

Nú þá kom að Alþingistímanum, fór eg fyrst upp í Skálholt og komst þar í veislur síra Guðmundar Þorgrímssonar og síra Gísla Einarssonar því þeir giftust þá og þar tóku allir vel á móti mér þó eg þangað óboðinn og óforvar-

andis kæmi. Eg hitti enn lögmann. Spyr hann mig að hvort eg sé búinn að gefa frá mér þanka til jómfrú Kristínar. Eg játa því og segi mér sé nauðugur einn kostur til þess. Hann svarar: „Eg hefi nýfundid síra Björn. Eg veit allt um bréfin sem milli ykkar hafa farið sjá þau eftir bráðyrðum sínum svo eg held þér gangi nú erindi ef þú finnur þau síra Björn og mad(ame) Helgu sjálfur. Þau eru nú í Viðey og biða byrjar að flytja sig á duggu vestur að Setbergi í Eyrarsveit því hann hefur fengið það kall fyrir afstoelsi síra Björns Halldórssonar mágs míns.“ Eg fellst enn á þessi ráð því neyð þrengdi eftir. Skrifadi hann nú með mér tillögubréf og síra Guðmundur til bróður síns sem eg með fer. Fór eg nú fyrst að Þingvöllum að afgangi mínar sakir fyrir synodalsréttinum, hvar um áður er talað, og svo þaðan suður í Viðey. Hitti þau þar að óskum og segist vera kominn þar til guðs og þeirra ráða í áðursögðu efni. Ef þau ráðleggi mér að fara vestur og þau vilji styrkja mig til þess, eg fái stúlkuna og þau þenki, hún muni taka mér þá ætli eg að halda ferð lengra áfram. En ef þau segi eg skuli frá mér gefa og ei fara lengra svo fari eg þeim ráðum²³¹ fram. Eg gefi það aldeilis á þeirra vald. Nú telja þau, sérdeilis hann, bestu trú að eg fari ei forgefins ferð. Ráðleggur hann mér eg skuli með mér hafa einn lausan hest undir fatnað hennar. En hún segir eg hljóti aftur biskup að finna og taka hjá honum skriflegt að eg sé skilinn vel við peningamálið. Nú fer eg með glaðara sinni frá þeim, fékk Ásgrím, son mr. Páls á Gufunesi, vestur með mér því hann var kunnugur öllum vegum. Fór nú fyrst upp að Þingvöllum aftur eftir biskupsvitnisburðinum. Nær eg og þessi minn sveinn Ásgrímur komum upp á Alþing, gjörðist hann drukinn og lausmáll og víðfræ(g)ði þar erindi mitt vestur að Setbergi er eg hafði þó beðið hann að láta vera hljótt. Var þar á þingi Einar Brynjólfsson, bróðir mad(ame) Helgu. Hann hafði siglt sem stúdent til Kaupenhafnar, komst þar með sína lukkuspilun í lotteríð, tapaði þar við og urðu náungar hans að leysa hann þaðan út með 18 hundruðum ríxdala, kom svo inn aftur, ónýtur til allra efna er nokkur fremd og æra var að. Nær hann heyrir þar um erindi mitt vestur fær hann strax lita- og sinnisskipti, sefur hvorki né neytir matar, ríður burt með hasti og suður til systir sinnar. Sá eg allt síðar hvað undir þessu hans fasi og flýtir bjó að hann ætlaði sér þessa sömu jómfrú. Einn gamlan kunningja hitti eg á þingi er sagði mér mundi hollast vera að hraða svo ferð minni að eg hitti stúlkuna sjálfur áður en aðrir og þó ei væri hjá mér grunsemd um ótryggð hjá svoddan mæta vinum mínum tók eg þó eftir heilræðum þessum og hraðaði ferð minni sem eg kunni. En gat þó ei náð því takmarki því eg varð tvo daga regntepptur á þeirri ferð. Að öðru varð mér ei hindran.

KAP. XLIV

Frá Þingvöllum fór eg að Lundi. Þar var fyrir prestur er heitir síra Snæbjörn. Var eg hjónum þeim áður kunnugur þá hann var prestur í Seltjarnarnes-þingum. Þar tepptist eg annan daginn. Ei lét eg þau vita af erindi mínu vestur, svo sem það var. Bar þar margt á góma ^{|²³²} sem oft skeður þá kunnugir finnast. Magdalena hét dóttir þeirra hjóna sem þénti mér til sængur. Eg spyr þau að hvað til þess komi að svo væn jómfrú sé þanninn ógift. Eg heyri þó að meðþénari hans, síra Markús Sigurðsson, sé ókvongaður. Þau svara: „Honum viljum við ei vora dóttir gefa. Hann er öfuglyndur og enginn búskapar- maður“, með öðru fleira er að hönum fundu hvar af eg sá að hann var í öngri gúnst á þeim bæ en sá þó ei hvað sannast var í því. Þaðan fór eg að Hítardal. Prófastur, síra Halldór, tók mikið vel móti mér. Hann vissi af erindi mínu síðan úr Skálholti því síra Guðmundur giftist Sigríði dóttur hans og segir enn framar: „Ef þér gengur ei erindið þá kom til mín aftur, skal eg til sjá þú fáir jómfrú Guðríði Sigvaldadóttur í Skálholti, frændstúlku mína“, og vissi eg svo mikið að það var ekkert skrum hvar fyrir eg þakkaði. Þá eg fór til baka, var hann ei heima enda fór eg ei þessu fram. Þaðan fór eg að Miklaholti. Tepptist þar annan daginn. Tóku þau góðu hjón, síra Vigfús Jónsson og mad(ame) Guðrún, systir lögmanns M(agnúsar) Ólafssonar, mikið vel móti mér. Var hann lærður maður en hún góður læknir og þótti þeim báðum gaman að tala við mig. Þaðan komst eg að Setbergi seint á laugardegi. Þá eg reið í hlaðið lagði dugga sú inn sem prófastur síra Björn Þorgrímsson og mad(ame) Helga kærasta hans (komu með). Jómfr(ú) Kristín var ei heima heldur í seli með kvikfénaðinn á þeim bæ sem heitir á Grund, nálægt við kaupstaðinn, svo ei gat náð fundi hennar. Prófastur síra Björn Halldórsson og madame Rannveig Ólafsdóttir, systir lögmanns M(agnúsar), tóku í allan máta höfðinglega á móti mér til hýsingar og alls góðs viðgjörnings. Eg sem aðrir gekk á móti þeim er þau komu af skipfjöl og sagði þau velkomin. Finn nú Helgu mína að tali og ráði hvort nú skuli finna stúlkuna eður ei. En hún segir hún komi heim að morgni og þá sé nógur tími ^{|²³³} að tala við hana og lét eg mér það enn vel lynda. Sunnudaginn vísar mad(ame) Helga mér inn í svefnherbergi sitt að eg sé þar út af. Nú kemur jómfrú Kristín heim. Þær eru á langri málstefnu. Loksins kemur mad(ame) Helga til mín og segir: „Þú fær ekkert tal af henni fyr en eftir embætti og ei vill hún greiðugilega þínum tilmælum taka.“ Leiddist mér þá að bíða þar í þessu einhýsi og fer út á hlað. Hitti eg þar tvo kunningja mína sem áður hafði viðkynnst á Alþingi. Þótti þar hvorjum fyrir sig annan gaman að spyrja að því og því. Þangað kom höfuðfjöldi manns, sem gengu sniðhallt í hópum að sjá mig og skoða, segjandi hvor við annan: „Sko, sko, hann þarna austan úr eldinum hvörninn hann er vænn og feitur. Eitthvað er þar gott. Ósköp hefur hann útstaðið. Hann er þó frískur. Hvað mun hann

vilja hingað?“ Þetta hvískur, gægjur og bendingar lét eg sem eg sæi ei né heyrði en hafði þó hálfaman að enda skoðaði eg og einninn þann mannsæg er þar var þá til kirkju kominn því veður var blítt en ei var fyr tekið til messu en komið var af miðmunda vegna sakramentisfólks. Mun þar þá hafa verið við kirkju hér um 300 manns því í sókninni var að sögn 600 og sögðu þeir er eg átti þar tal við að þá mundi rúmur helmingurinn við vera. Síra Björn Þorgrímsson stóð fyrir altari en hinn prédikaði og kvaddi undir eins söfnuðinn. Sú ræða var ypparleg og gegnumþrengjandi. Þangað var kominn kaupmaður með kærustu sinni frá Vatnseyri að vestan, lystiferð til hins eldra prófests og varð að hafa mikla fyrirgöngu fyrir því ráði. Hollenskir og Flandrar voru og þar til að grafa einn sinn landa. Mátti þar sjá nýja siði. ²³⁴ Að afstaðinni embættisgjörðinni fer eg inn í áminnst svefnkamers og bíð þar. Kemur nú mad(ame) H(elga) og jómfrú Kristín með henni. Hún setur hana upp í rúm sitt en sest sjálf öðrum megin í húsinu. Við heilsunast vingjarnlega og þakka eg guði fyrir að hann hefði nú látið á mér fram koma eitt loforð sitt að eg skyldi ei fyr deyja en eg sæi hana (því enn meinti eg hún væri sú sama er hann hafði bent mér til). Og þá eg hafði ítrekað erindi mitt svarar stúlkan: „Eg get með öngvu móti yðar tilmælum tekið því guð vill ei hneigja mitt hjarta til þess og bið eg yður að hafa mig afsakaða.“ Eg segi það kunni lagast því allar stundir og allra hjörtu séu í drottins hendi og sé mér enn í hug að bíða enn nokkuð eftir drottins hjálpraði. Þær halda áfram með það sama og loksins segir mad(ame) Helga: „Ef þú hefðir tekið guð í ráð með þér þá hefði þetta haft framgang. En þetta eru einasta ráð og fyndingar hans Magnúsar lögmanns, vinar þíns, sér þó ei á því vinskapi hans að hann sókti ei fyrir þig um Saurbæjarþingin. Er það nú ráð mitt þú nefnir þetta ei frammar og alir öngvan þungan þanka til hennar þó hún neiti þér.“ Eg lofa því síðara en ei hinu. Tekur mér nú að hitna í brjósti því frammar sem mig smýgur grunsemi hér sé ei allt trútt orðið og höfðum við þétt meiningarorð á báðar síður. Og þá svo hafði gengið langa stund fór maddamman burt en við jómfrú Kr(istín) verðum eftir og verður hún þá allt viðkunnanlegri í tali. Sýp eg þá af brennivinsglasi, er eg hafði þangað til geymt frá Gufunesi, og býð henni með mér, er hún þiggur, tekur annað upp hjá sér og lætur á mitt aftur og segir mér fljótt að tæma það eftir var. Bæði sá eg hún hafði allt þetta brennivín sjálf og það að hún ²³⁵ vildi ei láta aðra njósna þetta. Fer eg nú fram hægt erindi mínu því eg sá hún var orðin lítið kennd af víninu og svo skiljum við tal vort. Sá hún hjá mér eitt kvæði í öðrum bréfum mínum, er þar lágu á borðinu, er eg orkt hafði hér um eldinn sem hún girntist að eiga og eg gaf henni.

Ásgrímur, meðreiðardrengur, minn fór nú inn í Helgafellssveit til erinda sinna og varð eg að bíða hans til miðvikudags. Vissi hann af erindisleysi mínu áður en hann fór þangað. Um kvöldið fylgdi jómfrú Kr(istín) mér til rúms.

Eftir bón minni tók hún þá af mér nokkurn fatnað minn til að þvo hann og bæta eftir sem skemmst hafði á þeirri löngu ferð. Gaf eg henni þá og hlaut þá að lauma að henni tveggjabræðradal því maddaman sat yfir okkur. Á mánudaginn fór eg í kaupstað, tók þar út hestajárn og annað sem þurfti til ferðarinnar. Fór eg með það í selið, þar hún var, og fann hana enn að tali er eg fékk þó ei næði til því síra Björn kom þangað með ýms erindi til hennar. Sagðist mundi heim koma á þriðjudaginn og skyldi hún þá koma með varningspausa minn hvað hún og gjörði og hafði þá látið í hann tvo væna og nýja bekkjaklúta er hún skenkti mér. Á mánudaginn þá eg kem heim aftur býður mad(ame) Helga mér til máltíðar hjá sér í kamers sitt. Nær við erum sest þá kem eg enn í tal erindi mínu. Verður hún mér nú í tali mjög mótfallin og meðal annars segir hún: „Þú ert nógu upplýstur. Eg vorkenni þér ekkert að hugga þig sjálfur.“ Eg svara: „Eg sé að þú ert enn ei komin í þann ofn og skóla sem eg hefi í komist og víst pressa þessi orð af mér tár sem nú verða að falla hér niður í þetta hús. Guð veit það er þó ekkert góðverk að ²³⁶ hryggja mig.“ Hún svarar: „Þú ert orðinn breyskari en eg átti von á.“ Meðal annars sagði eg: „Eg átti von á öðru frá yður og að þið munduð muna þá eg stóð af rétti mínum um Saurbæjarþingin.“ Hún svaraði: „Það þökkum við guðs forsjón en ekki þér. Hvor eyðir þar nóttum sem guð vill.“ Lítið varð af máltíð svo við skiljum í þessum styttingi. Þó bið eg hana láta mig af vita þá jómfúru Kristín komi heim á morgun hvörju hún lofar. Nær síra Björn kom heim úr kaupstað og skipi þá um daginn, því hann var ei heima, þá við sátum til borðs þá finn eg hann í einmælum, minni hann á loforð sín og ráð og bið hann nú að framfylgja mínu einkamáli. Hann svarar: „Þú hefur mig afsakaðan, þú ert búinn að heyra og sjá hvörninn það fer. Eg hlýt að vera neutral. Eg vil mér sé um ekkert kennt en ekkert skal eg vera á móti þér.“ Slitum við svo það tal. Eg fór svo til eldri hjónanna, síra Björns og Rannveigar, og bað þau um fylgi hér til hvað þau og gjörðu þó til einkis kæmi því þau sögðu síðar þau skyldu ei, hvörninn þessu væri háttað að aðrir legðu lítið til um það efni. Á þriðjudaginn svaf eg fram eftir með ró því eg vonaði eg mundi þá vakinn verða er stúlkan kæmi. En það sló feil svo þá eg kom á fætur var hún að búa sig burt aftur með öðru selfólki. Fundust við þó að tali og var það hvorki til né frá og þar hún mætti ei langt tal við mig hafa vegna annarra anna lofaði hún að fá sér hest að morgni og finna mig heim aftur. Lét eg mér þetta enn nægja og hélt mér til eldri hjónanna sem mér sköffuðu mat og rúm og sérhvað, er með þurfti í yfirfljótanlegan máta, bæði sérdeilis einlæg og viðræðugóð að ei hafði fyr á ævi minni hitt fyrir betri manneskjur sem allt höfðu til að bera sem einn höfðingja má prýða. Eg tók þeim og fleirum þar blóð. Að skilnaði gaf hann mér 2 danskar spesíur, riðið vasaglas með brennivíni, brauð, kjöt, ost og smjör sem með þurfti. Þau kenndu sárlega í brjósti um mig. ²³⁷ Nú kemur

miðvikudagur. Heyri eg að hestur sé heima bundinn í selinu og vonaði hún mundi koma en það brást, hesturinn slapp eður honum var sleppt. Sagði síra Björn mér að svo mundi hún rulluna spila því hann sagði hana falska þá það vildi í frammi hafa. Kvað það hafa nú vantað að lögmaður hefði ei verið með mér og skrifaði honum til svoleiðis með mér til baka. Við móðir hans, mad(ame) Ragnhildi sál(ugu), átti eg tal með ráði hans og tók hún hreinlega og vel mínu tali. Hélt hún stúlkunni væri ei fjarlægt að taka mér ef vel væri að stutt en þá væri allt í umróti og flugi sem og satt var. Hún sálaðist um haustið. Eg kvaddi svo allt fyrirfólk í bænum, fylgdu mér allir til hests nema mad(ame) Helga mín. Með hvorju hugarfari eg fór nú þaðan má nærri geta því nú sá eg hvað vinir og höfðingjar eru fallvaltir og hvörninn bestu góðverk eru launuð. Reið eg nú fram í selið og finn jómfrúna. Hún færir líkindi til að hesturinn hafi óvarlega sloppið, gefur mér enn í 3ja sinni brennivínshýrgun og talaði enn allt skikkanlega við mig. Meðal annars spyr hún mig að hvor mig hafi á eggjað nú svo langt vestur. Eg segi henni það hafi gjört húsbændur hennar og vinir mínir. En hún spyr: „Hvorjar eru nú tillögur þeirra?“ Eg segi að þær séu öngvar þar hún sé ei viljug. Hún svarar: „Hvör einn verður að hugsa um sjálfan sig.“ Eg tók þetta einfaldlega en á bak eftir sá eg að frekara bjó hér undir. Kvöddunst við svo og lofuðum hvort skyldi öðru til skrifa síðar þá ferð félli og þar með hélt eg til baka eins í nauðum og þá eg þangað fór sem guð gjörði þó allt bærilegt.

KAP. XLV

Þá eg fór nú til baka aftur skilaði Ásgrímur frá gamallri vinkonu minni, mad(ame) Guðríði Halldórsdóttur, konu prófasts síra Sigurðar Stephánssonar á Helgafelli, hvorjum hann hafði sagt af erindisleysi mínu að eg skyldi til sín koma og af tveimur kjósa þá eg vildi. En hvorki gat eg því við komið enda var hugur minn ei aldeilis fráhverfur |²³⁸ þar eg enn var af einfeldninni því ætlaði ei öðrum illt sem eg hafði gott gjört. Eg fann á þeirri leið frænda minn, síra Kristinn Jóhannsson í Stafholti, og fékk mér hestakaup. Þá eg hafði sagt honum allt af ferðum mínum svaraði hann: „Fals og undirferli hefur verið við þig brúkað og var það óhamingja þín að ei náðir stúlkunni fyrst á tal. Einar Brynjólfsson ætlar sér stúlkuna og þar upp á hefur hann svarið í minni áheyrn og mad(ame) Helga systir hans mun þar allan hug á leggja því hún veit hvað(a) böggull það er að sitja undir honum ónýtum“, með enn fleirum orðum og kringumstæðum sem hér að lúta. Vakna eg nú sem fyrst af svefni.

Svo tók eg mér náttstað hjá mad(ame) Þuríði Ásmundsdóttir þá á Bæ í Borgarfirði búandi. Hún hafði við mig önnur hestaskipti, og gjörði mér allt til góða, er hún megnaði. Meðal annars frétti eg þar að tal á Lundi um síra

Markús væri meira af hatri en sannindum. Hönum væri þar víst ofaukið, er hann sæi, og vildi því þaðan í burtu komast til einhvörs prestakalls.

Svo komst eg í Skálholt, fann þar enn lögmann sem var nú að flytja sig að Meðalfelli, afhenti honum bréfið og tjáði hönum allt af ferðum mínum og þykir hönum allt hafa sárilla og ómannlega hafa tiltekist í þeirri viðgjörð við mig. En þar honum var gefin góð von ef hann aftur tilkæmi þá segir hann mér eg skuli gefa sér skriflegan myndugleika í hendur og skrifa þeim enn til því að forfallalaus vilji hann þangað vera kominn um Michelsmessuleytið og ef allt vont sé ei í vegi ætli hann að koma henni með sér til sín og þangað verði eg að vitja hennar eftir sem orð og njósnir fari þá á milli okkar.

Svo fór eg heim til mín á 9u dögum þaðan vestan hingað. Fór eg ei fyrir f(r)aman heldur á Fjallabaki ofan í Skaftártungu. Um þá daga sálaðist síra Sigurður á Heiði, mágur minn. Fór eg þangað að standa yfir greftri hans. Mætti ²³⁹ eg þar tvöföldu angri ofan á mitt það fyrra að sjá þar barn mitt forstöðulaust og geta ei þann straum af henni staðið, sem hún með þurfti, annað að sýslumaður Lýður var þegar farinn að láta af sér skilja að hann ætlaði sér hana fyrir ektakvinnu etc. Ætlaði strax að sýsla þar í búi, setja þangað dóttir sína. En guð hagaði því svo til að Katrín dóttir mín fékk stóra þrá að fara með mér sem varð að því happi að hún þurfti ei þangað að fara. Eg skrifaði biskupi strax til um prestsins fráfall og bað hann haga svo til að einhver ókvongaður fengi kallið, ef ske mætti, mér og barni mínu yrði það til liðs og bjargar. En hann þar þvert á móti gaf þá bestu erklering síra Illuga frænda sínum og mági Lýðs sem og svo hafði áfýst hann að sækja um Reynirskallið þó ei vildi láta á bera að henni yrði nauðugur einn kostur að fara til sín. Aftur gaf biskup síra Markúsi daufa erklering og þó framar til að fá annað en þetta kall. En guð hagaði því svo til að bæði síra Illugi og herra Lýður gengu eftir síra Markúsi að hafa skipti á því og Dalsþingum er hann fékk. Þá eg fór austur til mín úr begravelsi síra Sigurðar og síra Jón mágur minn á Lyngum með mér og erum í ráðslagi um ekkjuna hvorn til hennar kynni fást kemst síra Markús í tal. Hann segist hann gagnþekkja fyrir góðan og stöðuglyndan mann en eg vissi hann var ógiftur, að honum var ofaukið og vildi því burtu komast til annars prestakalls. Varð það svo fyrir okkur afráðið hann skrifað(i) honum til en eg lögmanni og bið hann flýta bréfi því til hans. Þar með fylgja og hin bréfin. Mr. Páli á Gufunesi skrifa eg og til og bið hann koma bréfum til mín frá lögmanni, ef til hans komi, og láta mig fréttu af vesturferð hans. Svo leið fram yfir Michaelsmessu að eg fékk öngvar njósnir að vestan. Fór eg nú að heiman svo útbúinn sem eg kynni að komast vestur í Kjós en ef af því brygði tók eg fyrir mig að kaupa fé, kúr eður hesta þar eg átti von á peningum til að kaupa þá gripi. En það ²⁴⁰ varð þó að öngvu því allir náungar, vinir og vandamenn undir Eyjafjöllum og Dalshverfi voru mér

nú svo frásnúnir að eg fékk ei keypt hjá þeim eitt lamb, auk heldur meir, en fann þó öngvan né sá nokkurn bæ sem eg hafði ei áður eitthvað kærleiksverk á gjört. Jón sýslumaður á Móeiðarhvoli, nær hann sá þar til mín á förnum vegi, reið með mestu ákefð svo frá réttum vegi að eg skyldi ei geta hitt sig eður náð tali af sér. Eg heyrði síra Illugi væri búinn að fá Reynirþingin. Lýður sókti sig nú sem mest til dóttur minnar. Eg frétti vicelögmaður hefði aldrei vestur farið og við værum framar en segi nú rægðir saman, að hann væri búinn að leggja niður alla rækt við mig sem eg var þó tregastur að trúa.

Svo sem nú vildi allt móti blása með andvökum mínum og hugarangri yfirféll mig sá veikleiki er kallast mictus cruentus svo storkið, lifrað blóð gekk af mér til lífs í meiri stærð en trúanlegt er eður eg kann frá segja, með illa þolandi þínu og kvöl. Lá eg þar af í 3 daga út á Breiðabólstað og var þar í allra besta máta við mig gjört. Komst eg svo með naumindum heim. Hést það svo við fram á haust og árið eftir að í hvort sinn eg út reið eður fór til kirkju var blóðkast víst að kvöldi hvar af marka mátti að mínar stóru reiðar höfðu mest linað mig. Eg fór að leita mér ráða og læknismeðala hjá landphysico Jóni Sveinssyni sem áður hafði lofað mér sinni sérlegri vináttu og trúfesti. En hann einn sveik mig í tryggðum, út bar mín veikindi til óhróðurs en kastaði hug og hendi að hinu svo allt varð til verra en einkis. Þó fór svo guðs speki svo vísdómlega með mig að embættisgjörðir féllu þó öngvar úr um tiltekinn tíma því þá var ætíð sem eg fengi nýja krafta og heilsu þá mér bar mínum guði opinberlega að þjóna. Háleitlega veri hann lofaður. Með þessu kvalræði féll eg í einar þær allra þyngstu²⁴¹ freistingar að stytta sjálfur aldur minn. Þjó eg nokkra stund yfir þeim heilabrotum, innbyrlingarnar urðu svo sterkar að það fannst ei alleinasta leyfilegt heldur gott meðal. Féll eg tvisvar sérdeilis í þessi ólukkuþyrirtæki. Kvísl úr ánni rann hér suður með túninu í hvorri voru tveir hyljir, heitir sá syðri Búrhylur, ætlaði eg að kasta mér í þá og nær eg var að þeim syðra kominn í fullum ásetningi til þess var sem mér væri kippt til baka og til mín sagt: „Þú hefur nógan tíma til þessa“, og þar með sneri eg til baka og lofaði guð. Liðu enn nokkrir tímar að sama kom enn í hug og tók eg nú fyrir mig kvöldrökkurstíð, þá dimmt var orðið, og ætlaði nú að fleygja mér í efra hylinn sem hér er út af bænum. Verður mér gengið yfir tóftarmynd þá er sagt er hafi verið goðahof til forna. Kemur mér þá í hug að þar hafi djöfullinn verið dýrkaður og þar hafi hann ansvar gefið sínum tilbiðjendum. Nú skuli eg reyna hvort guð vilji mér ei og svo í þessu plássi ansvara mér í minni neyð og kasta mér þá flötum niður. Undir eins og eg það gjöri er sem að til mín sé sagt:

Öll mín fyrirheit stöðug standa, styrki eg nú og jafnan þig,
í allri þinni eynd og vanda, ákalla skaltu og treysta á mig.

Og þar með hætti eg því áformi og lofaði guð með fögrum tárur fyrir það frelsi og huggun sem hann nú veitti mér. Enginn komst að þessu í mínu heimili fyrr en eg birti það sjálfur Helgu dóttir minni og bað hana framvegis hafa gætur á mér ef hún sæi stór umskipti á fasi og háttsemi minni. En það var henni svo nær ómögulegt þar eg var oftast í einrúm⟨i⟩ nótt og dag í rumlandi þönkum á næturnar að eg fór þreyttari á fætur oftsinnis en eg háttaði og var svo afsinna fram eftir degi til allra hluta nálega að segja. Eg gat varla beðið mér guð til hjálpar nema eg færi til þess í einrúm langt frá mönnum og skepnum. Fór eg og ógjarnan þaðan jafnnær heldur með einhverja nýja huggun til baka. Það skeði og að mig, hér um á mánaða fresti, dreymdi til Kristínar minnar sem mér gjörði stóra afþreying. En það ²⁴² átti aðra þýðing en eg þá skildi því það áhrærði systir hennar. Um jólin fékk eg þó nýja hugsvölun að síra Markús væri að Heiði kominn og saman mundi draga með hönum og dóttur minni. Skrifaði eg honum til og bað hann að finna mig, brúkaði eg þar þó til yfirvarp með peninga er fátækum voru hér sendir að vestan með honum.

KAP. XLVI

Framar segi eg frá einum tilburði er skeði hjá mér á greindum jólum 1786. Einn minn meðhjálpari, sem heitir Ólafur Ólafsson á Hrauni, hvor með konu sinni hafði mér og minni sálugu konu ætíð verið tryggur og trúfastur. Varð svo góður kunningsskapur milli barna hans og barna minna. Var dóttir hans Ingibjörg oft hjá mér á jólum sem í sjálfræðisferð og hér var vani milli vina fyrir þá sem langt áttu til kirkju að sækja þær tíðir. Og nú féll svo til að hún varð hjá mér og svaf fram í dyralofti hjá dóttir minni. Þar voru og vinnukonur mínar. Þriðja dags nótt í jólum gjörði allra sterkasta norðanveður með frosti er mig svo inn tók að trekkvindi, sem lék um rúm mitt, að eg vaknaði við þá allra sterkustu brimköldu að við sjálft lá eg mundi öndina missa. Allir vakna við þessi flugköst. Bið eg þá Ingibjörgu að fara á fætur til fótalags hjá mér og halda mér og fótum mínum niðri að eg fleygist ei úr rúminu hvað hún og gjörir og hlaut að neyta þar til af⟨l⟩smuna um stund. Þá mér fór að hitna af henni sefaðist þetta stóra kast sem eg hafði að bera. Var eg þá svo móður með kuldasvitaútslætti sem eg kæmi af hlaupum eður sterku erfiði. Eg fékk af þessu þanka hvort þessi kvöl og bót hennar ætti þar til að þéna að eg skyldi renna ástarhuga til hennar. En þá eg var í þessum umbrotum er sem til mín sé sagt:

Ekki þessa, heldur hina til huggunar skal eg gefa þér, þá skulu þrautir þínar lina, þegar þú henni giftur er.

Þó varð eg tvíráður að trúa þessu og ²⁴³því áður en við skildum tala eg svoleiðis við hana: „Ef svo er að guð sendir mér ei þá hjálp að vestan sem eg ætla til bið eg þig að fara til mín og vera hér fyrir framan hjá mér, eftir sem þá tiltalast, því bágt mun eg eiga þá dætur mínar fara frá mér og seg þetta föður þínum.

Sagði eg öngvum frá þessu ráðabruggi mínu nema dóttur minni og Pétri mínum á Hörgslandi, sem ætíð reyndist mér tryggur vin, fann eg þetta á þeim, eg mundi neyðar vegna verða þetta að afráða, ef aðrir kostir f[e]ngust ei, því svo yfirfallinn sem eg var orðinn mátti eg ei lengur vera, var og margt gott við stúlkuna sjálfa. En hún og foreldrar hennar gjörðu sér þar af langtum frekari þanka og orð en eg hafði látið á mér skilja svo hér fer nærri og fjærri að komast á kvis hvað eg ætli fyrir mér.

Nú þá þorri byrjaðist kemur síra Markús sem leitaði eiginorðs til dóttur-ininnar. Varð það yfrið auðvelt sem nærri má geta. Spyr hann mig um ráð mitt. Eg segi honum slíkt sem var og í huga bjó nema eg fái systur hans því hugur minn sé ei enn þá frá henni horfinn. Hann telur sér hana svo nær vísa því hún hafi lofað að fylgja jafnan sínum ráðum og lofar mér þar til sínu fylgi, skrifaði henni og þar eftir svo snoturlega grundvallað bréf eins og eg best kjósa vildi svo nú sneri eg þangað enn þönkum mínum. Nokkru þar eftir fékk eg bréf frá lögmanni er segir: „Hvorki þú né nokkur af oss fær nú bréf frá því á Setbergi. Þó frétti eg sannferðuglega að síra Björn setur sig allan á móti því að Einar verði þér hlutskarpari, er hann nú um stund kominn það-an.“ Í öðru bréfi, sem var þessu samstemmandi, var tilgetið klerki mundi þó ei ganga til þess eintómis dyggð til mín. Raun gaf þar um og ljósast vitni því þaðan í frá fékk eg engvan bréfseðil þaðan né aðra vísbending.

Leið svo á þennan minn mæðuvetur 1787 þar til um sumarmál. Þá ²⁴⁴tók eg mig að heiman að skrifa upp og skipta sterbúinu á Heiði og vísitera hvorju eg af kom með naumindum því nú espaðist, frammar en frá get sagt, mitt blóðrennsli og sú kvöl þar með fylgdi. Lét eg þó á þeirri ferð tvisvar sinnum stinga mér æðar (alls síðar 17 sinnum), varð eg þá svo lasinn að 6 sinnum sunnan af hraunsbrúninni fyrir sunnan Hraun varð að taka mig af baki. Tepptist eg þar hjá Ólafi mínum þrjár nætur til og frá. Sýndu þau góðu hjón og Ingibjörg alla aðhjúkrun, sem þau gátu, og nú fleygðist fljótt í almæli af kjaftakindum að annað hefði búið undir mínum ferðum og veru þangað. Eg hafði þá, sem skaparinn vissi, frammar lyst til dauða en nokkra stundlegra hluta. En þetta var sannara að Gísli Þorsteinsson á Geirlandi hafði þá beðið hennar í millertíð og höfðu þau mig í ráði hvört ei skyldi frammar þann kost af taka en biða eftir öðrum óvissum sem afráðið var og síðar varð framgengt svo nú féll þetta skraf.

Hér eftir fór drottinn að leggja mér líkn með þraut og senda mér gleði með hryggð því fyrir hvítasunnu um vorið giftist Sigríður dóttir mín síra Markúsi og héldu hér sitt brullaup hjá mér. Fór hann svo vestur í Lundarreykjadal eftir búsefnum sínum og var tilætlað hann skyldi lengra halda ef til þess þyrfti að taka er þó ei þyrfti.

Eftir hvítasunnuna giftist Helga og Katrín dætur mínar sínum ektamökum sem undir eins tóku við móðurarfi þeirra er furða mátti heita eg gæti þá í stað útsvarað. Var eg þá svo heilsulasinn, er þær fóru frá mér, að ei treysti mér hið ringasta að fylgja þeim úr hlaðinu. Man eg þann dag meðan eg lifi.

Jórunn dóttir mín, hvorja eg tók aftur til mín að sunnan frá Gufunesi, hughreysti mig sem hún kunnir. Gísli minn á Geirlandi og Ingibjörg komu og mér til stundarskemmtunar því þau gátu til, sem satt var, mér mundi angursamt vera og langsamt þykja þá eg skildi við börn mín, létti því þó af því mig hughreysti að þær voru allar í góðra höndum. |²⁴⁵

Liðu nú stundir fram í júlíummánuð að eg frétti ekkert af ferðum síra Markúsar né hans útréttingum fyrr en Pétur minn Sveinsson á Hörgslandi kemur heim úr ferðum. Hann vitjar um mig, færir mér til hressingar brennivínstár og segist hafa fundið síra Markús á ferð og með hönum hafi verið systir hans, sem hjá honum hafi verið og Margrét heiti, sé hún ungleg en sér lítist þó allvel á hana. Bréf fæ eg og frá síra Jóni mági mínum í Meðallandi áhrærandi það sama og sér lítist og vel á þá sömu. Sé eg nú hvörninn komið er og er í vandræðum með sjálfan mig, bíð nú einasta eftir einhverri vísending frá síra Markúsi.

Einn morgun, í því eg vakna í rúmi mínu er sem fyrir mér sé mælt vísa þessi:

Ætíð gæti eg að þér, enn í dag svo vitja eg þín, að þar fyrir skaltu þakka mér, þar til að þín ævin dvín.

Eg vek Jórunni dóttur mína og segi henni frá þessu og það að án efa ætli guð eitthvað gótt að láta við mig fram koma á þessum degi er hún og samdóma verður. Þá við höfðum þetta úttalað kemur bóndinn frá Rauðabergi, Stephán að nafni, með bréf frá síra Markúsi til mín. Hafði hann beðið þar til eg vaknaði. Nú kemur bréf frá jómfrú Kr(istínu) til hans í hvorju hún hreint afsegir að taka mér og finnur að bréfi hans í einum pósti. Hann segir mér, Margrét systir sín sé með sér komin, hún vilji fyrir sín orð til mín fara ef eg vilji. Hér leita eg ráða til guðs og dóttur minnar hvað afráða skuli. Í því ráðslagi verður sú ályktan að samviskufriður og rósamt geð sé fyrir öllu og án þess muni eg ei aftur ná mínum trufluðu sönsum. Hún segir, sem satt var, að hún var ein ófær að sjá um heimilið og þjóna mér svo heilsuveikum nema eg fengi hana til með fleiru. Eg sendi svo vinnudreng minn vestur að Heiði. Skrifa presti svo-

leiðis til mér liggi á stúlkunni sem honum og öðrum sé vitanlegt en eg vilji hana þó ²⁴⁶ ekki nema henni sjálfri sé það aldeilis í alla staði viljugt en ei fyrir nokkur hans lokkunar- eður aðþrengingarorð. Er það ei að orðlengja að hún gefur sig viljuglega til þeirrar ferðar. Bað eg enn guð að hann vildi við mig gjöra sem hann sæi mér fyrir bestu. En þó eg á marga vegi tilreyndi vildu mér ei oftast innfalla nokkur orð en þessi af Ps. 86tta: „Gjörðu eitt teikn við mig mér til góðs að þeir sem hata mig skammist sín að þú svo hjálpar mér og huggar mig“, af hvorju eg merkti að guð ætlaði þó að rétta mig við og ei láta mig út af deyjja í minni eynd. Það er ofsatt að segja að eg hafði svo nær efast um hans fyrirheit ef hann hefði ei rétt mig við aftur. En eg hafði þó á þreifað að hann fer sem næst um allt. Hagaði hans guðdómlega forsjón því svo til að þann 17. júlí leiddi eg hana inn í mín hús, rétt á sömu stundu og degi mánaðar sem Setbergsráðið sleppti mér út frá sér huggunarlausum að þeirra tilstofnan.

Um ferðir gat eg ei embættað í kirkjunni vegna hestaleysis svo eg emb(ættaði) þá fyrst þann 7da s(unnu)d(ag) p(ost) tr(initatem) þar eftir. Fékk eg þá svo sterk blóðköst, er ei tóku úr nærfellt í 5 dægur, og hefði þá af mér lífið pressast ef guð hefði mér ei þessa stúlkunni lagt til allrar uppþenkjanlegrar aðhjúkrunar sem hún hafði í viðleitni. Varð eg þá að láta hana lesa yfir mér og fyrir mig því eg hafði ei ráðdeild á því sjálfur. Og þar eftir þar eg sá að hún hafði allt það geðslag til að bera sem eg í mínum veikindum með þurfti gjörði eg hana mér handgengna. Og þá eg var búinn við hana að kynnast hér um mánaðartíma og hún var ljúf að skilja ei við mig fyrr en dauðinn gjörði endir á minni mæðu eg sá þá að eg gat eigi launað henni góðsemð hennar og fyrirhöfn eftir verðugleikum og að heimurinn mundi taka sér hneyksli af okkar einingarlegri samveru, þó hrein og saklaus væri fyrir guði, ²⁴⁷ réði eg það því af að eg leitaði eiginorðs við hana hvorju hún vel tók ef það væri guðs og bræðra sinna vilji því hún væri búin að skoða sig um það að eg hefði huggunar og líknar þörf og gott verk mundi það vera að hjálpa upp á mig sem svo mörgum hefði komið til hjálpar. Skrifa eg nú síra Markúsi mági mínum til bið hann um leyfið en lýsi sjálfur, bið guð að hindra það ef það sé ei hans vilji annars að hann gefi þar á framkvæmd. Átti síra Markús að taka lag að vestan og bjóða fólki upp á vissan dag sem hann fyndi hentugastan sem hann allt rögg samlega útrétti. Varð svo okkar hjónabands inngöngudagur 30. septembris, einn og hinn sami, er fyrr meir var þá guð gaf mér mína fyrri sælu konu. Þanninn leikur guð við mannanna börn svo hér sannaðist:

Upphaf bæði og ending með allra hörmunga minna, faðir himneskur fyrir sér í forsjón m. s. etc.

Lofaður veri guð! Nú enti hann á mér öll sín fyrirheitabendingar, viðvaranir, innföll og allt hvað hér að laut svo að bæði eg og hún gengum úr öllum skugga um það að þetta var guðs ásett, forundrunarlegt ráð og vilji að við skyldum í eina hjónasæng samankomast. Hafði guð og svo bent henni þar til að hún mundi hingað komast til mín í kennt pláss og svo fleirum og meira að segja fyrir fimm árum. Svo birtir guð sína fyrirhyggju oftsinnis elskendum sínum að þeir skuli þess fastara halda sér við hann og fylgja hans ráði. Hefi eg nú þetta og svo í fyrri sinni reynt og prófað að það stendur ei í mannsins frívilja að giftast og giftast ei, að eiga þá hann vill og hina ei er hann vill ei. Segi þeir hálærðu guðfræðiskennendur um það hvað þeir vilja! Hlutföllum verður varpað í skaut en þau falla sem drottinn vill. ²⁴⁸ Svo var og um systur þessar. Eg hafði fullan vilja að fá þá fyrri mér til aðstoðar og hafði þar í fylgi með mér eina þá bestu menn, mér og öllum sýndist það besta ráðaneyti, þar fyrir hafði eg mesta kostnað og mæðu. En þessi síðari kom til mín án allrar mæðu og fyrirhafnar og var mér í allmörgu hentugri en hin þá að beggja sinni var betur gætt. Þanninn gjörir guð marga hluti betur og yfirgnæfanlegra en nokkur maður kann eður skynjar hann um að biðja. Nú með þessari giftingu fékk eg fyrir guðs náð og það meðal hugarins rósemi og hvíld nótt og dag svo sætan og rólegan svefn hvar með burtdrifust allir vondir þankar, freistingar og innbyrlingar. Hér með hefi eg glaðvær gengið að öllu mínu verki og útrétt-ingum, í mínum embættisverkum fengið sætara líf, lyst og gleði að lofa guð og dýrka því nú kynni eg með réttum sönsu og yfirbevisingu um guðs orða og fyrirheita sannleika, kraft bænarrinnar og verkan þolinmæðinnar að auglýsa, útmála og fráskýra hvorsu sá a(l)vísi guð hagar öllum hlutum til hins besta, álítur í náð eynd og einstæðingsskap sinna biðjandi og nauðbarna, látandi hjálp og bænheyrsluna framkoma á hagkvæmustu tíð að hvor e(i)nn sjái að hann er ei ævinlega reiður heldur að hann gefur eftir hryggð gleði og sýnir að hann hefur lysting til lífsins. Nú þó mín sömu innvortis náttúru fordjörfunarveikindi vari við, því þau leiða til eins, kunni eg þó ánægður að líða þau og bíða eftir minni lausn frá þessu mæðusama lífi og hrekkjafulla heimi. Ó, að sú gleðistund kæmi sem fyrst!

KAP. XLVII

Þar eð tími, efni og tækifæri gáfust, læt eg hér eftir fylgja tvenna vitnisburði um mannskap þann, verk og aðburði, sem minn almáttugi guð veitti mér að framkvæma hér, að hans verði dýrð í öllu. Þeir hljóða sem eftir fylgir: ²⁴⁹

[...]

|²⁵⁶ Þessir sem áðurskrifaðir vitnisburðir sýna hvílíka karlmennsku, aðburði og krafta guð hafði gefið mér og að eg vildi aldrei lifa mér einungis heldur guði og mínum samkristnum náunga sem þanninn nýtur minna handaverka að mér lífs og liðnum. Kemur nú það grjót- og byggingarstrit fram við mig, með útlimalúa og braki, en útreiðarnar á hinn veginn. Áminnstar hellur uppgróf eg norðan í Stekkjarholtinu við Klapparlækinn og upp úr honum en stéttarhellur og grjót úr holti fyrir sunnan upptök á Steðjalæknum. Munu þar og lengi sjást merki til. En austur af fjósinu er gryft sú er eg gjörði yfir mýrina að kóma grjótinu heim.

KAP. XLVIII

Árið 1788 uppbyrjaði eg með sorg og gleði. Eg var þá svo veikur af gyllinæða og nýrnanna blóðrennsli og plágum að varla var fötum fylgjandi. Þó hefði eg reynt til að embætta á nýársdag hefðu ei ófær vötn og vegir hindrað. Var það svo í fyrsta sinni í 28 ár, sem eg hafði þá prestur verið, er eg hafði ei embættað á nýársdag. Þó var mér flutt barn til skírnar og þar með gefinn góður brennivínsþeli sem mér kom mikið vel því eg brúkaði hann að hressa mig meðan eg tók mér sjálfur æðablóð hvar við eg tók mikið að viðréttast. |²⁵⁷ Barn það heitir Ragnhildur, dóttir Sigurðar Gunnsteinssonar í Hátúnum. Nú má sjá að tvisvar verður gamall maður barn að eg færi í skrif svoddan lítilræði. En það sýnir þó annað með að fyr hafði eg aldrei svo verið að ei ætti brennivín á bæ mínum hvað sem á lægi en nú átti eg ekkert. Kom það til af kostnaði þeim sem eg hlaut að hafa og af því að af þeirri fríhöndlan og lögleysu sem í landið var komin kostaði einn pottur brennivíns 30 sk. og þar yfir svo eg sem aðrir skirruðunst við að kaupa það svo dýrum dómum eftir sem mögulega gátum hjá komist og annað þyngra ei upp á féll.

Nú reyndi eg það sem ei hafði fyrir komið á mína daga, svo eg til muni fyrir víst um minn kennimannlegan áratíma, sem var um heila föstutímamann eður á þá daga sem leggja átti út af þíningarhistoríu vors herra Jesú Christi komst eg aldrei til kirkjunnar því að sitt hvað hindraði í hvort sinn. Þó lagðist mér það til að síra Jón minn á Lyngum embættaði fyrir mig einn miðvikudaginn og á föstudaginn langa því eg fann eg mundi ei hafa krafta að geta staðið svo lengi meðan eg læsi þíningarhistoríuna af prédikunarstólum. Tek eg nú þetta sem annað fleira sem bending til burtköllunar minnar og þakka nú guði fyrir alla umliðna tíð og bið hann að sjá fyrir þeirri stuttu sem eftir er orðin og sýni nú enn hvörninn hann hefur látið mig þéna í sínum söfnuðum þar í Mýrdalnum og hér á Síðunni allt til þessa árs, 1788 nefnilega. Um 17 ára ministerialtíð mína í Mýrdalnum skírði eg 208 börn en jarðsöng 186 manneskjur, konfirm-eraði 122 börn og samanvígði 52 pör hjóna. En hér hefi eg skýrt 78 börn, sungið yfir 168, konfirm(erað) 71 barn, kopúlarað 11 hjón. Þetta allt saman-

lagt: börn sk(irð) 286, d(au)ð(ir(jarðs(ungnir) 354, konfirmerað 293, kopú-
lerað 63. Guði sé lof og dýrð! |²⁵⁸

Börn þau er guð gaf mér með minni fyrri hjartkæru ektakvinnu eru fædd á þessum árum:

Sigríður er fædd á Reyninesstaðarklaustri 1753 í decembri skírð af síra Halldóri Jónssyni sem þá var klausturprestur, varð síðan prófastur og dómkirkjuprestur á Hólum og dó þar.

Jórunn er fædd á Frostastöðum í Skagafirði og Blönduhlíð 1755, aðfaranótt annars þriðjudags fyrir jól, skírð af síra Birni Skúlasyni, sem þá var prestur í Flugumýrarþingum.

Guðný er fædd á Hellum í Reynirshverfi 1757.

Katrín er fædd og skírð 1761, 30. septembris, á Felli í Mýrdal, af mér skírð en Guðný af síra Daða Guðmundssyni. Helga er fædd á Felli 1662 [svo], 19. septembris, og af mér samdægris á Dyrhólum skírð.

Öllum þessum gaf guð með fagri líkamans sköpun skarpleika og næmi, hreinferðugt, ærlegt og siðprútt sinni við hvorn einn í allri framgengni en sérlega samrýnt sín á milli svo eg má með sönnu segja: barnalánið er betra en fé, og: fleira er lán en fagna miklum auði. Þó skal enn framar sýna hvorsu guð blessaði mig með börnum þessum í gegnum þrenn stórharðindi og hallærisár sem hvað eftir annað gjörðu mig snauðan af öllum gangandi pening. Eg átti þá eg giftist ígangsföt mín, reiðhest með reiðtygjum og tvo aðra, tvær kýr og naut og lítið af öðru toyi. Hennar máli var fyrst eftir skiptunum 90 (hundruð) í fasteign, hvar af Jón foreyddi 30 (hundruðum), en 60 (hundruð) urðu seld fyrir 200 rdr., hvar um áður er talað, og 70 (hundruð) í lausafé hvor aftur voru kortuð um 20 (hundruð) þá við giftunstum vegna þess stóra gripafellirs sem upp á kom þann tíð svo nú urðu eftir 50 (hundruð) eður 200 rdr. svo nú voru alls 400 rd. sem eg hefði |²⁵⁹ átt börnum vorum að svara. Hvörninn þetta útféll vil eg sýna. Fyrir utan hvað mr. Jón Scheving átti hjá mér, hafði eg útlagt honum um fram upp 15 (hundruð) 77 álnir, er 100 rd. Mr. Vigfús Scheving bróðir hans fékk nú í sinn móðurarf 68 rd., mad(ame) Karitas í sinn móðurarf 61 rd. mad(ame) Sigríði á sínum giftingadegi 100 rd., mad(ame) Guðnýju á hennar giftingardegi 100 rd., mad(ame) Helga á hennar giftingadegi 265 rd., jómfú Jórunn í sinn móðurarf uppborið 68 rd. 17 sk., mad(ame) Katrín á hennar giftingadegi 64 rd. Summa 626 rd., 17 sk. sem skiptaaktinn af 1785, d. 7. junii, með sér ber og var þó öllu betur og ríflagar lagt í fé þeirra tveggja síðari en hinna fyrri, með öðru fleira, að nærfellt mundi hafa getað samboðið hinna fyrri fjársupphæð sem hlutaðeigendur munu eftir minn dag vel finna og í kærleika koma sér saman um. Sést hér af almættisforsjón guðs, sem svo hefur haldið í hönd með mér fátækum og fákunnandi að veraldardómi, að takast slíkt á hendur að það góss ei alleina við hélst heldur

og jókst um 226 rd. rúmlega. Guði sé lof fyrir sínar gáfur! Þar með kann eg og svo með hreinni samvisku að hugga mig að eg veit að allt hvað eg hefi börnum mínum fengið eður fyrir þau dregið er rétt fengið.

Eg hefi ei mátt í nokkrum viðskiptum eður höndlan hafa af nokkrum manni því ef eg blindaðist í því foreyddist snögglega sá sami hlutur aftur eður annað jafnmeira í þess stað með öllu móti, oft hlægilegu. Tók eg mér því sterkan vara fyrir því að ásælast náungann í nokkri höndlan sem ²⁶⁰ nú um stundir er af mörgum metið fyrir litla yfirsjón. Sama var að segja um gjafir. Eg hafði að sönnu ei stórt gjafalán en væri mér gefið vildi eg þó sýna aftur einhverja þénustu í móti meðan eg hafði efni til þess. Þó gaf guð mér einstöku vini, sem áður eru sýndir, sem settu sig móti því að þiggja aftur hjá mér nokkur laun. Svo ei á það heima hjá öllum að allar gjafir girnist laun eður ætíð viti gjöf til gjalda.

Eitt það helsta meðal sem þénti til þess að bú mitt foreyddist ei né kollsteyptist í slíkum harðindum, útgiftum og óskrifanlegum útdráttum á ýmsa vegi var sú hirtnissama og forstanduga ektakvinna sem guð útvaldi mér sem hélt vel fram kvenmannavinnu og stundaði til þess að við börn okkar og hjú væru ætíð vel fötuð. Hún var svoddan verkmaður til handa að þó hjá okkur væri 14 menn í heimili og oft yfir það til 20u þá þrjónaði hún upp á allt það fólk, sem með þurfti, svo þétt og vel að leitun var á öðrum þrjónaskap eins vel gjörðum. Fær Eyjafjarðarkvenfólk almennings hrós fyrir það utan lands og innan að þrjónles, hvorju nafni sem heitir, sjáist ætíð best frá því. Var það og auðséð að mín sæla kona hafði til þess séð og hjá því uppalist. Frá tek eg gróft þrjónles til handa og fóta á vinnumönnum og drengjum, þrjónaði hún ógjarnan því svo sem hún var hreinhent fékk hún ei af sér að leggja höndur að nokkru stórgubbi. Við reyndum okkur eitt sinn til gamans hvort fljótara væri, eg að skrifa en hún að þrjóna og settum til vissan mælir. Varð sá munur á meðan eg með fljótaskrift skrifaði 12 (hundruð) stafi þrjónaði hún 9 (hundruð) lykkjur <og> nokkrar fleiri. Jafnvel þó að ævisaga hennar né ættartala sé mér nú ei fyrir hendi, því þær eru hjá börnum mínum, þá læt eg hér eftir fylgja lítið ágríp af ævisögu hennar, bæði mér til afþreyingar og gamans fyrst eg fékk nú tómstund til þess. ²⁶¹

KAP. XLIX

Mín fyrri hjartkæra ektakvinna, Þórunn Hannesdóttir, var fædd í þennan heim 1718 á Hólum í Hjaltadal. Hennar faðir var Hannes Lauritsson Scheving sem var sýslumaður og klausturhaldari á Múkaþverá í Eyjafjarðarsýslu. Hann var kominn af aðli í Norvegi. En kv(i)nna Lauritsar, móður Hannesar, hét Þórunn, dóttir Þorleifs Ko(r)tssonar lögmanns, einninn af norskri ætt en móðir hennar var Jórunn, dóttir biskups herra Steins Jónssonar og hústrúr

Valgerðar Jónsdóttur. Allt þetta má betur lesa í ættartölubók er eg hefi gefið dótturdóttur minni, Þórunni, er enn ber sama nafn og ættleggnum fylgt hefur. Vorum við kona mín sæla einnrar ættar í afa- og ömmuætt hennar að móður hennar en í föður- og móðurætt mína. Hvor mundi hafa hugsað er eg var í fangi útborinn að heilsa biskupi herra Steini, hvar um áður er talað, að eg mundi eignast dótturbarn hans sem þá hefur verið 15 ára? Hennar skírna- faðir var frændi minn, síra Þorleifur Skaftason, sem þá var bæði prófastur í Skagafirði og dómkirkjuprestur. Hún fór með foreldrum sínum að Munka- þverá og þaðan að Stórhóli í Eyjafirði hvar guð burtkallaði hennar góða föður á hennar 9da aldursári. Hann hafði verið eitt með þeim bestu ljúfmönnum og hann tregaði hún meðan hún lifði og gat varla ógrátandi á hann minnst. Slíkur forstandsmaður var hann að hann hafði dregið svo fisk að búi og önnur mat- væli að ekkja hans, mad(ame) Jórunn, þurfti ekkert af því til bús að kaupa í næstefirkomandi 5 ár. Bræður átti hún þrjá er allir lærðu í skóla. Dóu tveir á unga aldri, góð mannsefni, en sá þriðji, sr. Laurits, giftist Ön(n)u, dóttur síra Björns Magnússonar á Grenjaðarstað, varð klausturhaldari á Munkaþverár- klaustri, bjó þar þó ei heldur á Laugum og Garði í Kelduhverfi hvar hann dó í heiðarlegri elli. Trega eg hann meðan eg lifi. Hans ágætu börn eru öll til manns komin.

Þá mad(ame) Jórunn giftist í annað sinn síra Stepháni Einarssyni²⁶² fór hún með þeim að Laufási hvaðan hún giftist klausturhaldara Jóni Vigfússyni. Á þeirra 12 ára hjónabandstíma átti hún með honum 5 börn, 2 pílta og 3 stúl- kur, af hvorjum tvær sáluðust ungbörn. Um þau 3, er lifa, er áður talað. Vel- nefndur prófastur, síra Stephán stjúpfaðir hennar, var hálærður og grund- lærður maður og gaf sig út til þess að láta sem flesta hafa sem best not af lær- dómi sínum. Nú þar sem guð hafði gefið henni, eg má segja, dæmafátt næmi og skarpleika, minni og eftirtekt, þá numdi hún heilmikið af vísdomsræðum þeim er hann kenndi bræðrum hennar. Þá var og venja að lesa sögur og rímur á kvöldvökum svo eg vissi varla nokkra þá sögu til vera er hún vissi ei inntak og efni úr. Það var og prófastsins vani að láta stjúpbörn sín borða daglega með sér. Braut hann þá upp á einhverri borðsögu um háttsemi annarra þjóða, trúarbrögð þar og þar var hann með historíur úr biblíunni og ýmsar greinir þaðan er hann var að spyrja þau að og lagði svo allt út fyrir þeim. Dáðist hann svo að skarpleika hennar að hann sagði: „Ó, hvað gekk guði til þess að þú, Þórunn, varðst ekki drengur, þú nemur allt og manst allt.“ Þetta heyrði eg svo af hans eigin munni því að hún var svo minnug og flugnæm að þá hún var búin að lesa sálminn yfir, eður hvað það var, tvisvar sinnum svo kunni hún hann og því næmi hélt hún fram til æviloka. Hún kunni svo mikið af kvæð- um og sálum að eg get þar ei orðum eður tölu á komið því um þann 32 ára tíma sem við vorum saman heyrði eg ætíð ár eftir ár eitthvað nýtt til hennar

og eins á hennar síðasta endadægri, og margt af þess háttar hefi eg eftir henni skrifað sem ei er annars staðar að fá. Svo voru henni kunnug öll Vídalíns verk að hvar sem í þau var tekið kunní hún að bæta við og lesa lengra. Hún saknaði og fullskjótt ef hlaupið var yfir eina eður tvær línur. Þetta guðsorð er hún kunní iðkaði |²⁶³ hún ei alleinasta fyrir sig heldur hélt þar til börnum sínum og heimilisfólki. Frá nýári til hvítasunnu lét hún í húsinu lesa kvöld og morgun hvonær sem því varð mögulega við komið. Hún var ætíð með klökkvu hjarta undir guðsorðaprédikun og -lestri. Henni voru sérdeilis ógeðfelld sunnudagavinnur, spilamennskur og þess háttar óþarfaverk. Hún var hreinlynd í orði og verki, djarflega og hreintalandi hvor sem í hlut átti, svo allir réttsinnaðir menn elskuðu og virtu hana þar fyrir og létu margoft ei réttgáðir að orðum hennar framar en annarra. Í verki og viðskiptum var hún svo hreingeðjuð að hún vildi aldrei láta á sig hallast, gagntrygg og stöðuglynd við góða menn og vini sína, er hún skipti við, miskunnsöm og aðhjúkrandi við nauðlíðandi og fátæka og svo örlát að aldrei gat lítið tiltekið meðan <n>okkuð var fyrir hendi sem oftast var. Og þá eg eður annar sagði hún ætlaði enn ei að sjá fyrir sér svaraði hún: „Eg hefi enn nóg og mun hafa nóg svo lengi eg lifi“, hvað og svo skeði. Svo sem hún var hreinlynd svo var hún einföld í sínum verkum og sá ei við óhreinlyndum og kænum mönnum oft og tíðum er þeir nýttu sér að narra það út af henni er þeir þá þóttust við þurfa. Til dæmis og gamans er ein sveitarkelling í Mýrdalnum, er hét Oddný Helgudóttir, hún var mikið raunmædd en þar hjá klók og undirsett og hafði sérdeilis andaktugan talanda. Hún var lítil að vexti, stutt og digur, augndöpur og brjóstveik. Þessi kelling kemur um sumarið að Felli þá fólk var ei heima nema Þórunn mín sæla og eg en þó ei vitanlega. Kelling sest á hlaðið fyrir framan bæjardyr, stynur þar hátt og andvarpar og segir: „Hér er eg nú komin í síðasta sinni. Ó, hvar er nú blessað dyggðablóðið, húsmóð[i]rin? Eg kom til þess að kveðja hana etc.“ Hún heyrir þessar stunur, fer fullsnöggt til hennar og af stærstu meðaumkan býður henni inn til sín sem hin afþakkar, segist ei vilja gjöra henni kostnað en vilji í guðs nafni þiggja það hún vilji nú rétta að sér og komi hún nú til hennar margs þurfandi. Hún spyr hvað hana, skepnuna, vanhagi þá um. Hin segir sig vanti ull í skyrtuból. Þá hún hafði það fengið, vantaði svarta ull í sokkbol, svo léreft í skyrtukragann, svo góðan freðfisk og nokkuð við honum. Þá þetta var allt fengið mældist kelling til um fiskhöfuð svo sundmaga, svo hrogn, svo hin var að sækja hvað eftir annað, en |²⁶⁴ kellingin forsómaði ekki hjartaþrengjandi fyrirbænir og handaupplyftingar við hvort eitt þar til svo mikið var komið í kjöltu hennar að hún gat varla upp risið. Þá segir hún: „Gefið mér nú ei meira, elskulega guðsbarnið góða! Þér hafið í mörg horn önnur að líta.“ Fór hún þá að sækja hestinn sem farið hafði fram á flötina <á> meðan. Þá segir kelling við sjálfa sig: „Ekki þorði eg að biðja nú um fleira, margt smátt gjörir

eitt stórt, ef eg fengi svona á hvorjum bæ drattaði mig það nokkuð. Þó gaf hún mér ei heilsuskökuna.“ Heyrir nú ei til hennar stund eður hósti meðan hún er að þúttu niður hjá sér. Kem eg þá í ljós og segi: „Gott er að hafa tungur tvær og tala sitt með hvörri. Ertu nú þess verður, herjans kelling þín, að eg taki nú allt af þér aftur en þú verður að njóta vesældar þinnar.“

Í sínu húsi var hún stjórnsöm og framsýn um marga hluti svo það heppnaðist oft vel er hún fyrir lagði. Í sinni framgengni var hún í hófi glöð og siðprúð en svo sem enginn gjörir svo öllum líki og enginn getur svo lifað að ei verði að fundið, þó ei sé aðfinningarvert, svo var og hér. Hún átti sér því líka haturs- og öfundarmenn eins og önnur guðs börn hvorra aðkast, eins og hvort annað mótlæti, hún leið með góðu umburðarlyndi. Var hennar daglegt viðkvæði þetta:

Angrast þess vegna ekki máttu, illir menn þó lasti þig, glaðvær allt þér geðjast láttu, gott málefni birtir sig, sigurvinning vísa áttu, von er sú óbrigðanlig.

Item þetta:

Litla stund líðum vér litla armæðu hér etc.

Sumt af því hún mátti líða er hér áður sýnt. Hvað hennar líkamans skapnað áhrærir þá var hún með meðalhæð, nett og nokkuð fattvaxin og þess vegna framsett með ljósleitt og hrokkið höfuðhár með hofmannavikum, hafði verið smáfelld og andlitsfríð þar til bólusótt ein 1736 afskræmdi hana mikið. Hún var ennisbreið með höfðinglegu yfirbragði, létteygð, með lítið nef nokkuð þykkt að framan, slétta og rauða kinn, litlum og varaþunnum munnni með lítillri höku með skarði dálitlu í. Hennar brjóst voru lítil, útlimir og öll bein smá, hendur mjóar og jafnbreiðar fram með litlum nöglum, rist og ilvegur jafnbreiðari að framan. Hún hafði mikið aðsópsmikinn og fallegan svip að sjá eftir henni á bak eftir og að öllu góðmannlegan ¹²⁶⁵ættarsvip að framanverðu. En þó hún væri þanninn að allri útvortis ásýnd og skapnaði sómasamleg og prýðileg af guði gjörð þá bar hún þó innvortis þungar meinsemdir svo hún lagðist í tvær þungar stórsóttir að mannlegur skilningur gat ei begripið hún mundi þá lífi halda. En guðs óútsegjanlegt almætti sýndi í því sem öðru sinn kraft að hún komst á fætur aftur. Þó dró það sama krankdæmi hana til bana að síðustu. Það var nýrnaveiki eður svo kölluð nýrnagula sem féllu loksins í óstöðvandi blóðlát og særindi sem meir og meir eyddu hennar líkamans kröftum svo að hún varð að halda við rúmið nærfellt 6 vikur áður guð burtkallaði hana. En svo sem guð gaf henni fullt vit og rænu fram í andlátinu svo lét hún ekki af að fara með gott sjálf og lét mig einninn lesa hjá sér það hún

útvaldi til dauðans undirbúnings, ítem að veita sér heilagt sacramentum (Chris)ti líkama og blóðs. Þar eftir gjörði hún ráðstöfun fyrir sér, sinni útför, börnum sínum og öðrum kunningjum sínum er hún bað að heilsa. Veiti það guð að hennar fyrirbætur, sem hún þá fyrir guð framsendi í djúpustu hjartans sorg, komi niður á börnum vorum á hagk(v)æmustu tíð! Eg hlaut að hvíla mig í öðru húsi en hún lá en var þó oft um daga hjá henni eftir sem hún vildi. Seinasta morgun hennar lífdaga þá eg kom til hennar og spurði hana að hvörninn henni liði svaraði hún: „Nú er stríðið strangt en þó stutt orðið. Eg hefi afliðna nótt átt þungt freistingastríð en það er nú yfirunnið fyrir guðs kraft. Minn Jesús hefur verið með mér.“ Og var svo á henni svefnmók allan þann dag en þá hún vaknaði var hún að biðja fyrir sér með andlátsbænum og versum. Um ljósaskiptin um kvöldið vaknaði hún með þunga, stundi og sagði: „Ó, guð, leggðu nú ei meira á mig. Þú veist, að eg get ei meira borið. Faðir, í þínar hendur fel eg minn anda. Kom nú Jesús snarlega! Ó, faðir, minnstu mín.“ Svo varð á lítið hlé eins og guð væri að veita henni ansvar í hjartanu (sem og víst hefur verið) og þar með blés hún hræringarlaus og svo sem í dái frá sér andanum og öðlaðist þar með sætt og farsælt andlát fyrir sinn frelsara Jesum (Chris)tum á hennar 66tta aldursári, 7da 8bris 1784, og er sómasamlega leidd og jarðsungin á bak við kór í Kirkjubæjarklaustur(s)-k(ir)kjugarði. |²⁶⁶

KAP. L

Hér af fýsir mig framar að segja frá nokkrum guðhræddum mönnum og vinum mínum hvorsu guð hefur leitt þá dásamlega af heiminum og látið þá jafnvel fyrir vita sitt endadægur.

Sigurður Ólafsson hét meðhjálpari minn í Dyrhólasókn, guðhræddur maður og frómur. Hann bjó í Skarðshjáleigu. Hann var svo köldusjúkur að hann sagði fyrir inni í húsum af hræringum og vindi í sínum líkama í hafátt þegar él eður skúrir gengu upp úr hafi og eftir því sem skýflókar þeir liðu fyrir svo vægði honum undir eins. Annan sunnudag í aðventu var hann við kirkju. Eftir embættið í einrúmi finnur hann mig og þakkar mér fyrir kenn-inguna og segir: „Aldrei hefur nú nokkur prédikun eins verið mér sæt og huggunarsöm sem sú er eg nú heyrði. Er það af því að það verður sú síðasta er eg heyri í þessu lífi“, með fleirum orðum sem hann hefur um það. Kveður mig svo og segir: „Við sjáustum ei framar lifandi aftur því þá eg er nú heim kominn og kominn í rúm mitt þá mun guð gefa mér eilífa hvíld því allt þessa hefur hann látið mig vita.“ Og þetta gekk allt eftir. Hann átti dóttur, er Ólöf hét, vel uppfrædd, guðhrædd og ráðvönd. Hún fótbrotnaði af ei stærri stein-nibbu en sauðarvölustærð er stóð upp úr gólfinu. Hún lagðist í bólunni 1763. Fór bólan að falla svo hún hafði aftur fengið opna sjón, lá svo mállaus og

hreyfingarlaus svo enginn gat formerkt hún hefði nokkra rænu né sansa. Þó beiddu foreld(r)ar hennar mig að koma til hennar, er eg embættaði á Dyrhólum, hvað eg gjörði, sýndist mér sem öðrum hún hafa engva rænu, las eg þó bænir og blessunarorð yfir henni og fól hana guði á hendur. Lá þá fyrir mér ferð í burt úr sókninni. Þá eg fór ²⁶⁷ úr húsinu, vantaði mig annan klút minn. Var leitað og fannst hann ekki. Hugsaði eg ei annað en eg mundi honum hafa annars staðar glatað. Fór eg svo minn veg. Í vikunni hjarnaði hún við aftur. Var síra Daði sóktur að þjónusta hana. Þar eftir kom eg til hennar. Fagnaði hún mér og sagði: „Það var mér stór kvöl þá enginn ykkar hugði eg hefði vit. En eg hafði það allt og heyrði hvað sem talað var og til merkis talaðir þú þessi orð yfir mér og annað er það að hér er hjá mér klútur þinn er eg bar mig að draga inn undir mig þá þið voruð að tala um þekkingarleysi mitt til þess ef þið þar af kynnuð að ráða að eg væri ei þekkingarlaus. Hefi eg nú síðan verið á milli heims og helju. Hefur guð sýnt mér inn í himnaríkisdýrð. Sá eg þar bæði systkini mín, sem undan mér eru sáluð, og aðra kunningja mína í svoddan fegurð og ljóma, sem þar er, sem einkis manns tunga getur hér útmálað og allt hvað eg hefi heyrt hér um það er satt en þó of lítið. Svoddan glaðværð og ljómi er nú kominn í hjarta mitt að eg get ei framar sinnt mínum góðu foreldrum og öngvum manni. Eg get ei sofið, etið né drukkið af þeirri sárheitu eftirlangan sem eg hefi þangað. Er eg nú ekkert annað að gjöra en biðja guð að flýta fyrir mér þangað og láta mig ekki framar lifa í veröldinni á hvorri eg hefi fengið stærsta viðbjóð. Vona eg nú þetta dragist ei lengi og fær þú þá vísbending um það“, hvað og svo skeði. Kvöddunst við svo í fullvissu að guð mundi veita henni það hennar hjarta girntist. Að skilnaði gef eg henni klútinn, og segi móður hennar að láta hann yfir hennar andvana ásjónu hvað og svo gjört var. Ei alleinasta var mér sem hennar sálusorgara þetta dæmi gleðilegt að vita hana fara svo beinleiðis í himnaríki heldur tók eg mér hér af þá sterkustu leiðslu og áminning að fara aldrei svo framhjá veikum manni, sem eins heyrðist á sig kominn vera, að eg færi ei til hans og beiddi fyrir hönum enda hefi eg hjá fleirum aðkomist að eins hefur verið ástatt fyrir þeim og hefur mig aldrei iðrað þess litla ómaks. Þeni og þessi frásaga til þess að hvor sá guðs þénari sem les eður heyrir þessa frásögu að hann taki sér hér af eina sterka anleiðing til þess hins sama. ²⁶⁸

Sýslumaður Bjarni Nikulásson hann sálaðist í Bæjarstað sem hann hafði byggt í Sólheimanesi. Hann lagðist veikur, kallaði mig til að þjónusta sig og sagði: „Afliðna nótt var eg alla í stríði. Þar sókti Satan með öllum vondum öndum eftir mér. Allar mínar heimuglegar og opinberar syndir, sem eg hafði drýgt frá barnæsku og eg hafði gleymt og eg vissi að mér var búið af guðs álfu að fyrirgefa, komu nú í ljós. En guðs náð varð yfirsterkari svo upp á þau ansvör, er eg fékk, vil eg mér til trúarstyrkingar og sálar veganestis upp á

mína síðustu reisu taka míns frelsara h(eilag) hold og blóð sem hann og guðrækilega meðtók. Kvaddi mig svo, sína ektakvinnu og dóttir og sagði: „Drottinn, eg sleppi þér ekki fyrr en þú blessar mig. Eg bið að út af þessum orðum sé yfir mér andvana talað nær eg verð jarðsettur.“ Bauð svo öllum góðar nætur, sneri sér upp til veggjar og fékk með sætum svefnblund sáluhjálplegt andlát. Hjá honum var gamall maður nokkra stund sem hét Jón Halldórsson. Hann lagðist banalegu. Var hann þá í Hvammi. Eg var sókt[ur] að veita honum sakramentið. Þegar hann hafði það meðtekið bað hann mig að gefa sér tóbak í nefið. Eg sagði mér sýndist annað væri nú nær hjá honum, lét hann þó ráða því. Að því gjörðu segir hann: „Lofaður veri nú guð sem nú hefur látið gleðja mína sál og líkama. Nú lofi hann mér að deyja og nú dey eg glaður. Guð taki við minni sálu.“ Og þar með gaf hann upp andann. Undar-
(l)egur er guð í sínum verkum.

Síra Daði gjörði mér boð að finna sig, þá eg var hingað kominn, því hann vildi kveðja mig upp á síðasta fund hvað eg og gjörði. Sagði hann þá nærfellt fyrir hvonær hann mundi deyja, bað mig sjálfan að kistuleggja sig og jarðsyngja. Hann lét styðja sig blindan út er við skildum. Bað þar hvor fyrir öðrum. Söng hann mig þá úr hlaðinu með þessu versu:

Af himnahæðum hjálpræðis renni sól, með gleðigæðum guð sé þitt hlífðarskjól etc.

er hann þrítók með lystilegri röddu. Hefi eg ei síðan af nokkrum presti verið sunginn úr hlaði og mun ei hér eftir verða svo sem sá einfaldi móður er nú svo nær aflagður. Hann er jarðsettur fyrir altari í Reynirskirkju en síra Sigurður, sem átti dóttur mína, fyrir norðan sáluhlið og framan kirkjudyr. |²⁶⁹ Eru þeir að sögn þeir fyrstu prestar sem liggja begrafnir á Reynir. 4 liggja fyrir víst á Höfðabrekku. Er það án efa þess vegna að þeim hefur betur í geð fallið sú lifandi og dauða jörð þar en á Reynir. Á Höfðabrekku og í þeirri sókn hefur einn ættleggur guðhræddur, frómur, einfaldur, góðgjörðasamur og lángefinn haldist við 300 ár, ef ei lengur, hafa og átt þar mestalla fasteign og svo ætíð, mann eftir mann, farið mætavel með presta sína. Taldi eg það ætt minni og afsprengi fyrir lukku er eitt barn mitt tengdist í þá frómu blóðlínu jafnvel þó báðar þær ættir megí á tvo vegi saman telja upp eftir.

Tildráttur um afgang míns tryggðfasta vinar, síra Jóns Bergssonar á Kálfafelli, gekk þanninn til. Við, hvor þó í sinn stað, fórum í ferð eitt sumar. Kom eg að kvöldi dags út að Eyrarbakabúðum með lest mína en hann kom síðar um nóttina og tjaldaði á flöt fyrir norðan Háeyri; varð því fljótari til um daginn eftir að taka mig upp og fara út yfir ána. En áður en eg burt fór fór eg í tjald hans og kvaddi hann. Var hann þá að búa sig inn í búð til kaupmanns. Þá

eg var búinn að láta flytja allan minn farangur yfir ána og eg var einasta eftir og hestur minn kemur maður á flugferð og segir, prófastur, 9: Síra Jón B(ergs)s(on), haf(i) fengið aðsvif úti svo það hafi orðið að bera hann í brekani inn í tjald hans. Það síðasta til hans hafi heyrst sé það hann hafi beðið mig að koma til sín, þjónusta sig og vera svo hjá sér þar til hann gæfi upp öndina en þá hann hafi farið hafi hann verið orðinn þekkingarlaus og mállaus. Brá mér næsta þunglega við þessar fréttir, gjörði mönnum mínum boð að halda samt áfram að Skildinganesi hvar eg ætti fisk fyrir og minn gagntryggva skiptavin. Skyldu þeir mín þar bíða hvað lengi sem verða kynni. Fór eg til baka með manninum, lá þá prófastur hvítur og kaldur sem nár í svefnmóki þekkingarlaus þar til eftir nónbil þá vaknaði hann og fékk alla sansa aftur hvörju eg og allir þar nálægir urðum fegnari en frá megi segja. Biður hann mig nú að |²⁷⁰ þjónusta sig en þá til átti að taka vantaði mig tækin, 9: utensilia, því mér hafði gleymst í þeim hasti er eg fór frá lest minni að taka þau úr skrinunni. Hann hafði engin með sér að heiman tekið: Þrír prestar voru þar nálægir og aðkomnir í kaupstaðinn og hafði enginn þeirra heldur tækin. Þetta ófor-svaranlega skikk og tilfelli setti hvorn einn í stóra ásökun og blygðan og mun(u) fleiri en eg hafa gætt að sér að brúka ei svoddan gáleysi framar. Ætlaði eg svo að brúka tebolla og undirskál en svo vildi til þar var brjóstveikur kaupmaður sem hafði kaleik og patínu því hann lét þjónusta sig heima. Þetta léði hann að vörmu spori og til hans var leitað. En hvílíka kvöl eg hafði af þessu að bera vil eg ei frá segja. Allt þetta knúði mig að biðja guð heitt og alvarlega um anda sinn og náð til að framkvæma svo verkið að honum yrði til dýrðar en þeim undir lá til sálargagns og hugsvölunar því nú (var) nauðsyn á enda gaf guð mér þá talsgáfu að hann fékk að heyra þá huggun og hugsvölun sem hans angrað og sanniðrandi, trúað hjarta sókti eftir að öðlast. Tveir prestar og mikill mannfjöldi, sem stóðu kringum tjaldið, lofuðu guð fyrir sitt heilagt orð og þann kraft, er hann nú hefði látið því fylgja, að þeir hefðu sjálfir í hjarta hrærst og viðkomist og allir beiddu, guð vildi sýna á þeim sjúka, er þá lá fyrir dauðanum, að hann vildi ei tefja með sína hjálp og bænheyrslu nær eg hafði hann þjónustað. Svo kvöddu hann prestarnir og aðrir skikkanlegir menn og kunningjar hans sem þaðan fóru í burtu en 6 sóknarmenn hans voru þar enn eftir í öðru tjaldi. Svo gjörði hann guðrækilega ráðstöfun fyrir sínu góssi og húsi. Son sinn, Berg litla, tók hann sér (i) fang, lagði hjartnæmar bænir og blessan yfir hann og biður mig svo að taka við honum og ganga honum í sinn stað. Framar sinnti hann honum ei. Eitt sinn sagði hann: „Gráttu ei, barn, þú ert guði afhentur.“ Leið svo með hægð fram að sólsetri þá jókst kuldinn svo á líkamann að hann varð ei yljaður með nokkru móti sem færðist ætíð brjóstinu nær. Var hann nú að fara með andlátsbænir og sálma og láta mig |²⁷¹ stundum lesa þá með sér, einkanlegast sálminn: „Líknarfyllur guð

og góður“ etc. Um nóttina sofnuðu allir. Vakti eg enn þá hjá hönum og var að lesa það gott er mér þótti helst við eiga hans þáverandi ástand. Nú fór mig að sigra svo sætur svefn að ei gat heldur haldið mér uppi, dett svo út af í svefn með bókina í hendinni. En hvað lengi það hefur verið, veit eg ei, nema eg heyri, hann kallar til mín og segir: „Þér ætlaði eg allra manna best og þú getur ei eina stund vakað hjá mér er mér liggur lífið á.“ Við þessi sárbeittu orð vakna eg, hugsa nú til míns endurlausara í hans dauðastríði hvorsu hans lærisveinum varð þá og svefnsamt. Eg hleyp út, harðfleygi mér tvisvar ofan á jörðina og hleypi í mig móð, fer inn aftur. Fer þá af mér allur svefn, og kom ei framar þá nótt. Nær undir sólaruppkomuna leið segir hann: „Nú sækir mig svo kuldi að mér finnst að úr hvorju þráðargati á tjaldinu standi kaldur vindur,“ – hvað þó ei var því spakt og heiðríkt veður var úti – „og því vil eg fá mér rúmaskipti.“ Lætur mig vekja vinnumann sinn, sendir hann að Háeyri og biður bóndann þar að ljá sér rúm er hann strax lét verða til reiðu. Svo lætur hann vekja upp sóknarmenn sína, sem voru í öðru tjaldinu, og biður þá að bera sig þaðan heim til bæjar hvar til þeir voru reiðubúnir. En áður þeir taka hann upp í sænginni lætur hann mig mæla fram sálminn: „Dagur er, dýrka ber“ etc., þar eftir faðirvor og blessunarorðin. Síðast les hann andlátsbæn og andvarp úr Þórðarbænum meðan þeir voru að bera hann heim. En þá hann var lagður í rúmið talaði hann (Chris)ti andlátsorð, svo þeir næstu heyrðu, og fékk svo mikið hægt andlát. Þanninn breytir guð við sín börn að þeirra síðasta verður það farsælasta.

Hann hafði nokkrum sinnum áður sókt um prestaköll í Árnessýslu þó forgefins. Þó sagði hann það lægi í sterkum grun sínum að þar ætti hann að verða og bera beinin og eg ætti að verða sér þar sérdeilis handgenginn og jafnvel prestur sinn. Hvörsu úrstinnt sem eg tók þetta þá hélt hann þó ætíð fram á því sama. En hvað kom nú fram og hvað vill enn framar koma þar beggja okkar börn, eftir fyrirlagi hans og spá, eru samtengd í h(eilögum) ektaskap og eru staðnæmd í Árnessýslu. Hann liggur begrafinn fyrir norðan miðjan kór á Stokkseyri. |²⁷²

Minn trúfasti vin, herra Bjarni landphysicus, lá í rekkju lengi áður hann burtkallaðist. Eg finn hann þar hann lá sængurliggjandi og vildi þar kveðja hann en hann svarar: „Nú er svo ástatt að eg vil kveðja þig annars staðar og ætla að reyna til þess að komast á fætur“. Fó(r) svo í annað kamers, setur þar til borð og tvö víntaup, lætur síðan á mig kalla og segir: „Nú drekk eg þér til okkar síðustu skilnaðarskál og mína dauðans skál. Þú munt nokkuð lengur lifa en þó ei háaldrður verða. Eg óska þér lukkulegrar reisu og lífdaga.“ Með það lét hann konu sína, madame Rannveigu, þénara sinn, mr. Jón Einarsson, og þjónustustúlku, Hólmfríði Hjálmarsdóttur, byrja þetta vers:

Allra skepna þá aðstoð dvín, aðstoð guð vertu mér, frá vinunum skilja verð eg mín, vin minn, tak mig að þér etc.,

sem sungið var með lystilegustu raddarhljóðum því öll þau voru dágóðir söngmenn og hann mjög gefinn fyrir söng. En eg söng aftur á móti þetta vers:

Þótt sundrunst nú, sú er vor trú etc.

Við supum af glösunum, þakkaði hvor öðrum, ei án trega, allt umliðið og kvöddunst svo. Eg fór minn veg en hann í rúm sitt, lá nokkrar vikur þar eftir þar til guð gjörði farsælan enda á hans mæðu. Nokkur fleiri dæmi man eg og veit upp á samaslags efni en eg læt hér við blífa því þessi eru nóg til að sýna hvorsu guð láti sín börn oft fyrir sjá og vita sitt endadægur og hvörninn hann leyfi góðum vinum að skilja gleðilega hvorum við annan.

KAP. LI

Þetta sama ár 1788, er kap. 47. um getur, lét guð mig kenna á stríðu og blíðu. Veikindi mín viðjukust með stórum blóðköstum og pínaktuðum verkjum svo hvað sem eg leitaði við þau var sem til einkis þó þau svíuðu þar við lítið um stund því þau eiga að draga til eins. Varð þó þeirra vegna fyrir guðs hjálp ekkert áfátt í mínum embættisverkum. Eg húsvitjaði á Síðunni og yfirheyrði börn og ungdóm en kallaði ungdóminn á tilsettum dögum til kirkjunnar. Enginn helgur dagur féll úr eiginlega fyrir þann veikleika en þá hæpið varð um það var sem hingað væri stefnt ²⁷³ mér til aðstoðar síra Jóni mínum á Lyngum sem þar til var fús að hjálpa mér í öllu sem honum var mögulegt. (Hann er með lærðari prestum, guðhræddur, uppbyggilegur og ráðsettur í öllum prestsverkum.) Hann embættaði fyrir mig tvisvar austur í Hverfinu og húsvitjaði, þar sem með þurfti, og taldi hvorki þá né aðra fyrirhöfn til nokkurs betalings við mig. Svo sverja menn sig í ættir með dyggðum sem af ættgóðu blóði eru bornir. Persónulegar dyggðir og ódyggðir foreldra ganga hvort að sínu leyti oftast í arf í náttúru barnanna. Þetta sumar embættaði eg allt til enda að fráteknum tveimur helgum dögum, er úr féllu, og catechiseraði oftast nær, þá börn komu, þar til á sunnudaginn fyrstan í vetri, sem var sá 23. eftir trinitatis, og þakkaði guði fyrir sína blessan, vernd og hjástoð er hann hafði veitt mér og sóknarbörnum mínum afliðið sumar. Var eg þá svo heilsulasinn orðinn að eg ei annað hugði en það mundi verða í síðasta sinni. Þá gafst mér ei inn að kveðja söfnuðinn fyrir fullt og allt. Þetta sumar var það fyrsta, sem eg átti öngvan veg til þess, vegna veikinda minna að bera ljá í gras og ekkert gat eg að heyverkum gjört nema lítið að snúa flekk endur og eins.

Þreifaði eg á að guð var að leiða mig og benda mér til annarra verka sem hann fyrirsa mér nyttsamlegri sem var að hugsa um mína endalykt því betur.

Þó eg geti ei orðum að því komið hvílíka krafta og nýjan styrk guð gaf mér ætíð þá eg skyldi þjóna honum og það mætti heita eitt stórt miskunnar- og almættisverk þá lét hann við mig framkoma enn þá fleiri gæskuverk sem eg vil stuttlega á minnast.

Hann gaf mér styrk að fara austur að Kálfafelli og setja þar inn í kallið þann guðhrædda kennimann síra Þórð Brynjólfsson taka þar út kirkju og stað, svara út öllu kirkjunnar og staðarins góssi sem var í minni vöktun og umsjón. Var á því mörgu svoddan vafi, er ei var gott úr að ráða fyrir ókunnu-uga, en hér treindi hann svo mitt líf að eg gæti gjört skilagrein á því öllu hvorja fyrirhöfn að presturinn mikið ærlega án nokkurs tilkalls betalaði mér. Féll þó upp á mig stórviðri, þá til baka fór, að nóg hafði með að komast heim aftur.

²⁷⁴ Sú dygg(ð)aríka og óflekkaða jómfrú Margrét Sigurðardóttir um hvorja eg má með öllum rétti vitna það sama sem Helgi gaf Ketilríði forðum þann tíma, sem við höfum nú í hjónabandi verið, hefur hún verið mér því nákvæmari og ástúðlegri í öllu, sem eg hef aumari verið svo þó eg hefði átt um að mæla við sjálfan gjafarann hefi eg ei kunnað mér nokkra hagkvæmari að kjósa í mínum veikindum. Áður er um það getið að guð hafi henni til mín bent fyrir 5 árum sem var þanninn. Henni þótti í draumi til sín talað: „Þú átt að fara til hans síra Jóns.“ Og þá hún þóttist ei vita hvor hann væri var henni sagt: „Hann er fyrir austan“, með enn fleiru svoddan. Þanninn sér guð fyrir ráði manns áður en hann hugsar hið minnsta til þess, sem von er, þar allir vorir dagar eru teiknaðir í hans bók áður en vér nokkrir erum. Við erum óskakkir fjórmennin(g)ar af síra Sigurðar ætt frá Goðdölum fyrir norðan en einrar ættar af Eydala- eður síra Ketils ætt. En börnum mínum er hún skyld af Marteins biskups ætt. Hún er fædd í þennan heim á Stafholti af síra Sigurði Jónssyni og mad(ame) Sigríði Markúsdóttur 1757, 22. martii, kl. 1 eftir miðdag, skírð af föður sínum.

Svo sem eg var orðinn úrkula vonar að eg mundi nokkur laun hjá mönnum fá fyrir mitt seladráp og þá hjálp sem guð veitti fyr það sem áður er sýnt og umvitnað, kap. 47da, þá stjórnaði hann nú svo þeirra hjörtum utanlands, er í öðru sýndu mér mikil óbilligheit, að eg fékk nú frá þeim 10u ríxdali courant. Svo hefur guð allra manna hjörtu í sinni hendi hvor dæmi degi eru ljósari.

Svo gjörðist eg nú lasinn að heilsu að ei mátti nærast af nema léttasta mat. Þá eð haustaði stóð svo á kúm mínum að eg hafði litla mjólk í heimili en mátti hennar ei án vera. Tók þá minn fyrrnefndi vin, mr. Pétur á Hörgslandi, þá einu snemmbæru kú, er hann til hafði, þá borna og vel til búna og léði mér svo lengi eg vildi en var sjálfur eftir með fólki sínu svo nær mjólkurlaus. Þanninn ættu fleiri menn lyndir að vera við prest sinn. Guði sé lof að enn þá

er ei þessi vonða öld svo komin að ei finnist hér og hvar í sóknum þvílíkir: Hvor einn kann þar um að segja, eftir því sem reynslan kennir og |²⁷⁵ fram kemur. Í sannleika er og aldrei of vel breytt við góðan kennimann þó eg meti mig ei þvílíkan. Af náð guðs er eg það eg er því svo hljóðar þar upp á þessi staka:

Kennimann, sem margt gott kann og mæða krenkir, meiri er skaði að missa hann en margur þenkir.

Hvílíka ánægju hvor hefur þar af öðrum og hvílík blessan og náð guðs fylgi sambúð, verki og viðhöndlan slíkra manna verður ei nóglega frá sagt.

Nú kemur til sagna annað efni guðs góðrar og undrunarlegrar forsjónar við mig um þennan tíma í tvöfaldan máta er nú vil eg frá kynna:

Áður fyrri hér í velmagt allra hafði eg léð dóttur mína Jórunni þáverandi hópítalshaldara hér á Hörgslandi, mr. Páli Jónssyni fyrir þjónustustúlku, og sem handgengnasta konu hans, madame Valgerði Þorgeirsdóttur, sem hér var þá eiðsvarin jorðemóðer. Hjá þeim var heimilisfólk undir 20 manns og þurfti mikla umhyggju og fyrirgöngu er hún kunnir ei einsömul að afkasta. Voru þau hjón einir þeir mestu umgangs- og erfiðismenn utan húsa sem innan og þó dóttir mín kæmist hér í harða og vandasama þjónustu þá gjörðu þau í allmörgu vel til hennar. Fór hún svo með þeim þá þau flúðu héðan undan eldinum suður á Seltjarnarnes og síðan þá þau fluttu sig að Gufunesi hvar hann varð hópítalshaldari. Lágu mér margir á hálsi að eg skyldi láta hana vera þar í þvílíku vandværi, er eg lét ei á mér festa, meðan eg þurfti hennar ei sjálfur við því svo var og skilmáli áður þar um gjörður. En þá síra Ólafur sonur hans giftist Helgu dóttur minni tók eg Jórunni til mín aftur en þeim þótti mikið af henni að sjá, vildu og fá hana til sín er eg giftist. Nú mátti eg ei að heldur vera hennar án hvar af kom heldur en ei þykkja í þau. Komst þetta svo vítt að eg vildi ei hún þyrfti að fara til þeirra aftur sem þó lá ei annað fyrir að mér burtkölluðum nema þar hefði áður orðið umbreyting á ráði hennar er eg hvorgi sá nú líkindi til því 5 höfðu áður beðið hennar, þrír ágætir menn af þeim, og fékk hún sér ei geð til nokkurs þeirra. Og þó eg áfýsti og fylgdi þar að með tvo af þeim sá eg síðar að það varð þó fyrir bestu að ei varð af því og |²⁷⁶ hugsaði enn framur það stand ætti ei fyrir henni að liggja og aldrei skyldi eg þar framur hlut að eiga að leggja orð mín til við hana eður nokkurn mann til þeirra efna.

Síra Ólafur og síra Þórður Brynjólfsson vígðust báðir undir eins og urðu saman á ferð frá vígslu. Færist þá þetta í tal milli þeirra að þessi dóttir mín sé hér eystra og óheimangefin og munu þeir hafa meira um það talað. Þá búið var að afhenda og innsetja síra Ólaf í Ásaprestakall bregður hann sér til mín og Helga dóttir mín, kærasta hans. Urðu þar fagnaðarfundir með okkur því

eg þóttist hana svo sem úr helju heimta hafa þar við fjarlægðustum svo að eg taldi þá von af eg mundi sjá hana fyrr en í eilífu lífi. Nú segir síra Ólafur mér þanka prests. Eg svara honum að eg skipti mér ei af svoddan, þau skuli sjálf koma sér saman og þá sé mitt að samþykkja ef af því verði því raunar sé mér þetta ljúft ef hún sé viljug. Hann skrifar svo presti til um þetta, hann skuli sjálfur fara þess á leit svo hann kemur hér eftir þessu, nefnir það við mig en eg vendi því til hennar er svo fór að hún játaðist honum auðveldlegar en eg hefði kunnað að þenkja að hvorju sem guð lætur það framar verða. En verði það framgengt, hvorju guð ræður, þá er þar í tvíllaust hans blessað ráð og vilji. Er það og víst hann hefur þá bestu eiginlegleika er áttu við geðslag hennar framar hinum að nokkru leyti. Hann er af dágóðum ættum, móðir hans, dóttir þess nafnfræga guðsmanns síra Jóns á Staðarhóli, var ein sú frómlyndasta og guðhræddasta kona er við hefi kynnst og ein með þeim. Hann sjálfur vel persóneraður maður, veldrifinn, forstandugur, erfiðissamur og verður, eftir sem eg kann um að dæma, einn með þeim betri og uppbyggilegri kennimönnum því eg lét hann hér hjá mér embætta. Annað er þetta að sonur mr. Páls, síra Ólafur, sem bæði er frómlyndur og um allan tíma eitt það besta barn foreldra sinna verður hér þá að fyrstu framfylgjandi orsök en vissi af þanka þeirra. Svo verða menn ei sjálfráðir! ²⁷⁷

KAP. LIII

Nú vikur frásögn fram á sumar þessa árs og aftur þar til að menn fóru í venjulegar aðrættaferðir. Með mínum áðurnefnda vin, mr. Pétri á Hörgslandi, skrifaði eg herra Hannesi biskupi til og meðal annars tjáði honum af mínum heilsubresti og að eg mundi þurfa að biðja hann að útsjá mér kapellán sem mér og sókninni væri hagkvæmur og þéanlegur. En á meðan vildi eg samþykki og leyfi hans fá að næstu prestar aðstoðuðu mig í mínum embættisverkum, þá svo lægi við, hvort leyfi eg svoleiðis fékk að ef ekkert forsómaðist í þeirra sóknum þar fyrir og bendir mér til Norsku laga og þess articula þar sem tilsegir einum presti að taka sér kapellán til aðstoðar þá hann sé farinn að bila til að þjóna í sínu embætti. Var hér enn meira undir falið því nokkrum tíma þar eftir fæ eg bréf frá biskupi svolátandi í einum pósti þetta áhrærandi sem eftir fylgir:

[...]

Nú sannaðist á mér að mörgum verður bilt við þá boðið er. Þóttist eg nú vera bundinn í báða skó hvað afráða skyldi. Eg hafði í huganum afráðið ²⁷⁸ að kalla minn elskulega tengda- og uppfóstursson, mr. Berg minn, til meðþénara í embættinu og gjöra síðan afsögn við hann á kallinu með yfirvaldanna leyfi og

samþykki og vera hér svo síðan í skjóli hans því svo sem hann er gagndrifinn og forstandugur maður svo er hann stórærlegur, tryggur og dyggðaríkur þar sem hann tekur því. Ætlaði eg hann skyldi í millertíð byggja aftur sína bújörð og svo framvegis. Annars vegar sá eg nú ekki annað sýna en gjöra eftir vild og beiðni minna yfirboðara sem auðveldlega gátu komið í veg eður orðið mér ei hliðhollir í því fyrra ef eg hefði ei tekið þeirra boði. Svo þó eg væri mjög hræddur um að taka á móti svoddan persónu af því líku blóði kominn svo réði eg það af að kalla hann. Sjálfur þekkti eg til hans í uppvextinum að hann var sérdeilislega frómlynt og skikkanlegt ungmenni. En hér var enn meira að segja að foreldrar hans, herra Jón Teits(son) og frú Margrét Finnsdóttir, þann tíð þau sátu á Gaulverjabæ voru þau einir mínir bestu velgjörðavinir sem of langt er upp að telja svo eg ei alleinasta skipti við þau heldur sókti eg til þeirra – og var hjá þeim hvonær sem eg var á ferð – svo sem ástríkra foreldra minna. Því um hann má eg með sönnu segja að það var í honum, þeim guðsmanni, fornaldartryggð, hreinlyndi og ærlegheit en hún sannsýn í öllum viðskiptum. Voru þau góðu höfðingshjón ein af þeim sem oft voru velgjörðir vanþakkaðar og þar sem svo var um garð búið fann eg mig allt of illa minnugan þeirra ærlegheita við mig ef eg hefði nú ei gjört mitt allra besta eg kynni í orði og verki við son þeirra. Og lofaður veri guð að mér gafst þar til efni og tækifæri. Já, hans fyrirhyggja og ráðstöfun var furðanleg í þessu. Þó skrifaði eg köllunina með þeim sléttu skilmálum að þeir skyldu sjálfráðir að ganga til eður frá. Í bréfi mínu til biskups útmálaði eg mitt fátæktarástand að taka á móti því líkum ¹²⁷⁹ manni þó eg vel vissi mína skyldu að gjöra mitt hið besta við hann því hér væri helst söl, rót og íslenskt mjöl að lifa af og mundi honum ei falla sá kostur og bað hann því, ☩: b(isku)pinn, að hjálpa upp á mig með mjöltunnu hvað hann til vann og gjörði hvar af sést, að þeim var full alvara að hann til mín kæmist. Beið eg svo fram eftir sumrinu að eg frétti ekkert til né frá þar til lítið lifði eftir af því. Eg embættaði það svo til enda þó oft væri með veikum burðum, catechiseraði jafnlega eftir sem börn komu. Seinast embættaði eg þann 23. sunnudag eftir trinitatis og fól þá guði á hendur mín sóknarbörn á þá nýuppbyrjuð um vetri. En þar eftir í vikunni, ☩: þann 31. octobris, kom minn velnefndur kapellán og með hönum síra Jón minn á Lyngum, sem embættaði fyrir mig á allra h(eilagra) messu þar eftir, og setti hann inn í embættið með bæn og blessan eftir lögum. Á þeim sama degi hafði eg fyrst í stól stigið og prédikað, eftir það eg var útskrifaður úr skóla sem nú uppvaknaði fyrir mér í mínum aldurdómi. En þá kom þessi velnefndi kennimann með bréf frá biskupum og síra Eiríki í Reykholti, systurmanni hans, sem allir beiddu mig fyrir hann betur en eg vil þar um mæla eður minn verðugleiki tilstóð. En það sýndi ættrækni og manngæsku þeirra allra.

Svo leið allur nóvembermánuður að eg treysti mér aldrei til kirkju að fara fyrr en þann síðasta sem var aðventusunnudagur. Sté eg þá í stól og í Jesú nafni uppbyrjaði eitt nýtt kirkjuár og fól minn tilsendan og nálægan meðhjálpara í orðinu söfniðinum á hendur til þeirrar skyldu og þénustu, er þeir ættu honum að veita, og svo afhenda hann og þá þeim gæskurika guði til allrar hjálpar og varðveislu, boðaði svo húsvitjan. Og þar eð veður var gott í vikunni eftir húsvitjaði eg að Höragsá allt að austan en hann alla sóknina þar fyrir utan. Vaknaði eg enn við góða bending að á aðventusunnudag var eg fyrst innvígður í kennimannlegt embætti. Þanninn leikur sér guð við oss. |²⁸⁰ En þaðan í frá til nýárs komst eg aldrei til kirkjunnar. Þótti mér það fyrst næsta sorglegt en þá eg fann í samviskunni kraftaleysi til þess, svo hún kunni ei að áklaga mig þar um, lét eg mér það vel lynda og gaf mig svo á guðs vald. Ei brá sókn minni minna við þá eg komst ei til þeirra. Frá tek eg nýjunga-gjarna sem þó færri voru. Hvorsu guðs forsjón hafði þó hér í hönd á báðar síður vil eg enn framar sýna.

Sá hálærði skólameistari á Hólum, mag. Hálfván Einarsson, var góður vinur minn. Við skrifuðum hvor öðrum til í ýmsum sökum hvar um áður er á vikið. Hann var hér barnfæddur og þótti ætíð vænt að fréttu héðan eins og mér af minni fósturjörðu. Hann dó 1784 á 52. aldursári.

Þessi minn kapellán sagði mér þetta eitt af honum. Þá hann var eitt sinn í einrúmi á Hólum að lesa yfir lektíu sína kemur skólameistari til hans af hendingu, lítið kenndur af brennivíni, og talar til hans þessum orðum: „Það vil eg segja þér fyrir að ei muntu neinn embættismaður verða í þessu stifti. Þú munt aftur suður á land komast og fyrst prestur verða hjá vin mínum síra Jóni Steingrímssyni, sem þig mun vel mennta til kennimannsskapar, og taka þar við sem eg hætti. Ber hönum kveðju mína ef af þessu verður sem eg ætla.“

Dæmið sýnir hvílíkur sá maður var. Voru það sannmæli að þörf hafði þessi kennimann að láta segja sér til þar hann hafði ekkert iðkað það svo að segja þann 3ja ára tíma er hann hafði stúdent verið hvar til eg lagði til allt það eg kunni því ljúfari sem hann var til að nema og læra það hér til þénti. Þó hafði eg, jafnvel fyr en hann til mín kom, og hefi enn frekari þanka síðan fengið að ei mun vor samvera löng verða. En mig gleður þó hjartanlega að hann getur borið mínar menjar í kennimanns embættissökum, bæði sóknarbörnum mínum, meðan hér dvelur, og svo öðrum til gagns hvar hann staðar nemur síðar meir.

Sá góði guð, sem nú er farinn að tilreiða mig til sinnar hvíldar, lét mig þanninn þéna sér í rúminu er hann sá eg gat það ei lengur í kirkjunni og gaf mér svo líf til þess að útenda þetta ár. Lofað sé hans nafn eilíflega! |²⁸¹

KAP. LIII

Þetta ár, 1789, uppbyrjaði eg sem það fyrra með sorg og gleði í fullri von og eftirbið það verði mitt síðasta í þessum heimi eftir minnar holds náttúru og sjúkdómsins eðlishætti og enn fleirum bendingum sem hér að lúta. Nú komst eg ei til kirkju á nýársdag því austanstormur var með fjúki svo að mjög fátt fólk kom til kirkju. Gátu þó fleiri farið en fóru ef vilji hefði verið til þess. Fóru sumir upp á bæi sína og gættu að hvort eg kæmi og fóru svo inn aftur er þeir sáu hvorjir að komu. Gat eg bæði og ekki kennt í brjósti um þá. Næsta sunnudag þar eftir varð virkilegt embættisfall. Þann næsta þar eftir, er var 1ti sunnudagur eftir þrettánda, komst eg til kirkju og fjöldi fólks því spakt veður var um morguninn en sterkviðri um kvöldið. Þó fékk enginn þar af mein. Eg prédikaði nú með forundrunarlegum styrk guðs og hagaði svo ræðuformi sem hlýða kynni upp á nýuppbyrjaða tíma að guðhræddar sálir skyldu ei sakna í fyrir nýársdaginn. Svo fór eg aftur til kirkju þann 3ja og prédikaði þá ei síður til krafta en þann fyrri. Var hér og til ein stórtílknyjandi orsök. Frá þessum degi og fram að föstu komst eg ei til kirkju, bæði vegna veðurs og veikleika míns.

Tók eg nú fyrir mig að stunda og iðka sem best guðlega hluti, samantaka og fullkomna eitt og annað sem áður hafði hálfkarað viðskilið í sálmum og kvæðum hvorsu langt sem eg kann að komast með það.

Vil eg nú einninn segja ykkur frá, mín hjartkæru börn, hvað eg hefi í skrifum saman tekið sem nokkur nytsemi mátti af verða.

Þann fyrsta vetur, eg var í Hellum, tók eg saman registur yfir Spatens Lexikon í þýsku og bar það saman við vort móðurmál sem best eg kunni. Var það mikið nýtsamlegt fyrir þann er læra vildi þýsku er eg var farinn að ¹²⁸²leggja mig eftir og komst svo langt að eg gat samantekið prédikun úr þýsku með stuðningi þó ei aldeilis orðrétt. Og þá eg nennti ei betur að leggja mig eftir því annars auðvelda tungumáli, sem mig maklega iðraði eftir á seinni tímum, gaf eg í burtu Donat og Gramati(cam) frænda mínum á Mýrum. Með þetta mitt áminnst Spatens registur fór Jón stjúpsonur minn með í skóla. Hefi eg það síðan ei uppspurt.

Svo gjörði eg aðra glósnabók yfir Pontani colloquii adagia sem eg hefi allt af hendi látið mr. Vigfúsi stjúpsyni mínum sem eg held hann víst eigi.

Eg tók mér saman 4 prédikanir yfir hvorn helgan dag og langt fleiri yfir hátíðisdaga, heila árið í gegnum, þó fáar fullskrifadar sem eg bæði hefi aftur burt gefið og góðir vinir hafa hjá mér tekið að ei á nú eftir nema lítið rusl af því. Því nú varð eg svo vel að hjálpa upp á minn andlega meðbróður sem með slétt ekkert af þess háttar kom hingað með.

Á móti grillufanganum Gunnari á Dyrhólum og hans áhangendum mátti eg gjöra þrjú skrif. Eitt var um það að menn skyldu biðja guð með fororði um

líkamlega hluti því þeir neituðu því að einn trúaður maður þyrfti þess. Annað var um forherðinguna. Þar til útlagði eg eina Hersleibsprédikun um Moses söng og lambsins söng, Ap. 15, og samansafnaði lærðra manna skrifum um það en eg til byggi nokkurt sjálfur svo sem þau verk sjást eftir mig hvor sem þeirra nýtur. Það þriðja var um guðs siðalögmál að það ætti að viðhaldast, kennast og brúkast, með útlekking yfir pistilinn til Galatas hvar á móti hann skrifaði mikið skrif, upp á 4 arkir vel svo, og eg aftur bakareikning á því. Útskriftir af því öllu liggja hér eftir mig verðugar að lesast móti sérvitringum. |²⁸³

Eftir mig liggja og tvö skrif eður útlekkingar úr dönsku. Annað yfir það að guð taki alla sanniðrandi stórsyndara til náðar af þessum orðum Luc. 15: Þessi meðtekur bersynduga og etur með þeim. Það er í 12 kapítulum. Annað er samtal guðs og angraðrar sálar.

Eg tók mig til að samantína andleg kvæði, bæði hjá fróðu gömlu fólki og þar eg fann þau á rotnum og yfirgefnum blöðum að auðséð var þau mundi flestöll, ef ei öll, úreldast og gleymast, lagfærði þau svo sem eg kunni og setti saman í eitt að þau eru stórt hundrað í einni bók, er eg hefi gefið dætrum mínum, og aðra er eg nú að tilbúa. Eru þar saman komin 104 kv[æ]ði. Eg hefi að sönnu til þau 16 er hér til vantar á fullnustu við hina. En guð ræður nú hvort mér lénast líf til þess eður ei. Hálf kvæðabók Eggerts sáluga Ólafssonar skrifaði eg upp og gaf Jórunku dóttur minni. En hans skrifkonstarbók gaf eg síra Markúsi mínum, ásamt fornaldar- og pápiskukvæði og bænir er eg samantíndi víða að þá doctor herra Finnur var að taka saman sína kirkjuhistoríubók því hann bað mig þess, henni til fullnustu eður útmálunar hvörninn kristilegri trú þá og siðum var háttað hér á þeirri pápisku öld. En það eg hafði uppskrifað af ættartölum hefi eg fengið síra Jóni mínum á Lyngum. Hjá honum er og ættartala minnar sálugu ektakvinnu, samantekin af síra Jóni sál(uga) Helgasyni. (Hann varð nærfeilt 9ræður, varð aldrei veikur nema 2 nætur áður hann dó.) Mín sjálfs ættartala er hjá biskupi, herra Finni, en uppkast hennar er hjá mér.

Tvær syrpur hefi eg tilbúið hvar í finnast margir fróðleikskveðlingar fornir og nýir með mörgu fleira. Hefi eg aðra gefið Jóni Sigurðssyni, fósturdreng mínum, en aðra ætla eg síra Þórði. Eg hefi og ánafnað greindum Jóni S(igurðs)s(yni) eina sálma- og kvæðabók er eg hefi tilbúið af öllum þeim sjóferðasálmum, sem til hefi spurt, ásamt kveðlingum og ljóðmælum út af mörgu sem við hefur |²⁸⁴ borið, sérdeilis hér innanlands. Er eg þó ei búinn að fullkomna hana eftir minni vild. Eina bók hefi eg samantekið hvar í eru fyrst Biblíusálmar s(íra) Jóns Guðmundsonar og fleiri sálmar út af heilagri ritningu, 4ir 12 stunda sálmar, 20 stafrófssálmar, allar þær ljóðabænir sem eg hefi upp spurt og eftir komist og er mikið nytsamleg fyrir ungar stúderandi persónur. Sú bók er hjá síra Ólafi mínum. Eg hafði og tekið fyrir mig að gjöra

eitt huggunarstafróf af h(eilagri) ritningu, bæði í eintila og margtíla, og var kominn mitt fram í það verk, en get nú ei fullkomnað það vegna lasleika og annars fleira. Það má eg segja hvor sá ungur prestur sem tæki fyrir sig að fullgjöra það verk og lærði það síðan mundi aldrei orðfall verða í nokkru nauðsynja bænaákalli til guðs því stafanna niðurröðun styrkja svo minnið. Fyrir utan ótal sálma og vers, sem eg hefi uppskrifað og útgefið hingað og þangað, eftir sem eg hefi beðinn verið og guðhræddir menn hafa átt í hlut – meðal hvorja eg má marga telja í næstprentuðu síra Hallgríms kveri svo sem formáli mag. Hálfdáns fyrir því ljóslega sýnir – þá hefi eg eins og fyrr segir um kvæðin samantekið tvær sálmabækur, aðra gefið Helgu dóttur minni, en aðra minni núverandi ektakvinnu. En þó sálmarnir séu þar langt frá ei í sinni réttri röð, orsakast af því að eg varð að skrifa upp hvorn einn eftir því sem eg fékk þá til af munni eður penna í þann eður þann tíma. Vikubænaflokkar eru hér fyrir utan af hvörjum mér má eigna Hersleibsþætur, er eg hefi útlagt, og margt í flestöllu því, sem hér hefi að framan og ofan talið sem þeir sjá merki til sem það hafa undir hendi. Þótt nú allt þetta sé í þvílíkum hræringi og ófullkomnan, sem sagt er, þá mætti úr því hvorju einu samanbornu gjöra þær nettustu og gagnlegustu kvæða-, sálma- og vísindabækur og því hefi eg samansafnað þessu sem mest og best eg kunni ef ske mætti, mínar hjartkæru þ²⁸⁵ dætur að einhver ykkar ektamaður tæki sig til þess eður hefði tómstundir til þess. En ef ei þá ef guð gæfi ykkur þann son eður dótturmann er sig gæfi til þess guði til ævarandi lofs og dýrðar og einhverjum hans börnum til gagns þá væri mín girnd södd og þetta erfiði ei til forgefins. Og þó vel megi játa að nóg sé guðs orð enn til í landinu þá vona eg þó að hvor sá sem vill að guðs-orðalærdómar búi ríkuglega í því og útbreiðist um það viðurkenni að ei sé þessu ofaukið heldur hefði mátt synd heita að láta það foreyðast og gleymast fyrir þann sem það gat aftur leitt fyrir ljós svo hvað einn sér óviðurkvæmilegt á öðrum að því skal hann helst gjöra á sjálfum sér. Hvors er sá verðugur sem grefur sitt pund í jörðu nema þess að það sé frá honum tekið? Hvað viðheldur betur einum ættlegg í lukku og farsæld en guðhræðslan? Kunni einn að hæla sínum ættlegg að hann sé sá mesti og ríkasti þá kann eg að hæla mínum að hann allt frá pápiskri tíð hefur verið einn meðal þeirra guðhræddustu og farsælustu með lítilli auðlegð og ánægju hjá allmörgum og svo hefur guð sér til sérdeilis þjónustu útvalið hann að þar finnst ei foreldri upp að telja að ei hafi átt eitthvort barn sem annaðhvört varð prestur eður tengdist þá í þá orðu. Eg man að á einum opinberum samfundi taldi síra Sigurður föðurbróðir minn 32 presta er á því ári, ☉: 1767, voru lifandi í ættleggnum sem hann var þá útstrjál- aður um heila land. Þegar eg spyr að norðan í þessum mestu hallærisárum þá heyri eg þó með forundran að þeir fáu sem þar hafa um þann tíð í skóla komist hafa þó verið flestir ættingjar mínir. Tveir af þeim orðnir nú

kennimenn í Múlasýslu, síra Jón Hallgrímsson og síra Árni Þorsteinsson. Skoðið, mín kærur börn, hvörninn guð hefur í þessum hlut farið |²⁸⁶ dásamlega með ykkur, gefið ykkur kennimenn og þá af kennimannlegu og erlegu blóði borna. Guð mun og efunarlaust halda fram sömu náð við ykkar afkomendur ef þið iðkið og stundið að ganga í ættleggsins framtalin dyggðafótspor hvar til hann virðist að leggja til sitt fulltingi. Þess óska eg nú með tárurum og heitum huga þar eg ligg nú sængurleggjandi og hripandi þessar línur.

Margir sögðu fyrr meir þá eg var að samansafna því sem andlegt var og hreinsa það og skrifa því eg skrifaði ei heldur upp sögur og rímur, lög og þess kyns en þetta sem mér er nú það indælislegasta af öllu hinu? Að sönnu skrifaði eg nokkuð af annálum og lærðra manna skrifum. Í rímum komst eg í sjálfar Refsrímur og þar stóð við því eg fann mér allt betra geð til hins. Um alla jarðelda, sem hér í sýslu hafa fallið, hefi eg skrifað eftir sem fengið hefi frásagnir um þá og einkanlegast um þann mesta og síðasta, 1783. Item hefi eg gjört, meðan eg var limur þess lærða félags í Kaupenhafn, þrjú skrif. Eitt um að þekja hús með hellu hvar með fylgdi um hlöðubýggingar, annað um að lenda brimsjó, 3ja var tillag til íslenskrar matartilbúningsbókar og mun ei reynast ónytsöm þeim er nota vilja. Þetta legg eg nú allt fyrir óðal. En nú er eg til annars aldeilis vikinn sem er að hvönær eg hefi uppisetumátt er eg að taka mér saman eina þá fágætustu sálma, er ei hafði áður yfir komist að uppskrifa, með öðru fleiru það að hnígandi ásamt að auka við mitt langsamansafnaða húsversalesturskver að mitt stutta líf, sem nú eftir er, mætti brúkast til iðrunar og guðs dýrðar og að eg fyndist vakandi þá hann kemur. |²⁸⁷

KAP. LIV

Vildi nokkur betur samantaka það eg hefi skrifað um sjúkdóma og lækningaraðferð við þeim hefi eg þar margt í af eigin reynslu skrifað en sumt er annars staðar frá tekið, helst úr læknisdómabók Gísla Magnússonar þess grundlærða höfðingja sem var á Hlíðarenda svo hún yrði að fást til samantburðar. Ætla eg sú bók sé nú hjá prófasti, síra Markúsi í Görðum á Álftanesi. Item önnur sem heitir Blankard. Með ráði herra landphysici, Bjarna, og landþingsskrifara, herra Sigurðar, fékk eg síra Eyjólf Teitsson að leggja hana út úr þýsku. Kostaði eg þar upp á 3rdum því hún var upp á 56 arkir sem eg allar hreinskrifaði. Hún er ein sú besta sem eg veit til vera að þekkja alls slags sjúkdóma. Ætlaði eg og landþingsskrifari sálugi að setja til í hana öll specifica og recept af innlendum meðölum sem við vissum við mundi eiga. Hafði svo landphysicus lofað oss að yfirskoða allt verkið, umbæta það og lagfæra til fullnustu. En guð burtkallaði hann fyr og þar með gaf eg frá mér bókina til landþingsskrifara með víðara. Hann gekk síðar þar eftir veg allrar veraldar og þar með féll allur sá kostnaður og ætlan aldeilis niður. Þanninn falla oft

gjörðir manna. Þanninn hefi eg sýnt hvörninn eg hefi hagað þeim gjöfum sem minn góði guð gaf mér sem honum einum er kunnugt, ykkur og öðrum er vitanlegt og sjáanlegt. Þó finn eg hjá mér vangæslu og hirðuleysi allt of mikið í öllu því og helst því er mest á reið. En hans óendanleg náð fyrirgefi mér og láti ei straffsins verðlaun falla yfir mig í mínum nú yfirkomnum aldurdómi!

Að verkið lofi meistarann verðuglega vil eg enn framar sýna og frá segja hvað guð lagði mér til í líkamaskapnaðinum. Hans almættishönd hafði gjört mig vel skapaða(n) mann, eykinn meðalmann á hæð af sangvinisku temperamente sem af minni |²⁸⁸ eigin vantempran og holdsvellystingum varð mér að dauðameini þá þeir köldu vessar og líkamans lúi tóku náttúrlega að hafa yfirhönd. Eg var útlímasmár og vöðvaprekinn með jafnbreiðum ristum, lítið framdregnum. Hendur mínar voru litlar og þykkvar en sérlega mjúkar í öllum tiltektum sem barnssængurkonum og öðrum sjúkum kom oft að góðu liði því frá þremur konum limaði eg dauð fóstur og fleirum með öðrum manni til svo mæðurnar fengu þar fyrir með guðs vilja og hjálp að halda lífi og heilsu. (Veit eg enn ekkert annað meðal við því þá hönd eður handlegg ber að, að ei hefur orðið öðruvísi snúið, og svo hefur lengi verið). Andlitsfarfinn fagurrauður lengi fram eftir ævi minni en dökknaði og bliknaði sem á aldurinn leið. Heldur kringluleitur en langleitur, með breitt, slétt og upphátt enni sem varð tvíhrukkað við ellina. Lítil og blá augu og ljósar augabrýr, lítið nef, nokkuð hærra að framan, lítill og sléttur munnur og kringlótt haka með þykkvum kinnum og undirhöku. Mikið hár ljósgult eður saffranótt hafði eg í ungdómi sem liðaðist með hrokknum lokkum á herðar niður. En þá eg var farinn að iðka sjóferðir, dökknaði það ár eftir ár en eyddist nú mest á jarðeldsárunum. Og þó eg tæki að hærast í kampi um mitt 32. aldursár er eg þar enn ei á 61. fullhærður og ei hið minnsta í höfuðhári. Líkist eg þar föðurfrændum mínum. Þá eg varð feitastur varð eg 20 (fjórðungar) að vigt en svo gekk nærri mér eldpestin og það hörkuerfiði og ónæði sem eg hafði um þær mundir að eg varð 13 fjórðungar og nú komst eg mikið í sömu hold aftur. Ei fékk eg þó ístru og fitu af kræsingum því eg hafði(i) ætíð ógeð á þeirri eyðslusamri athöfn heldur var mínu náttúrufari svo háttáð af hollum og hreinum mat og mátti því, þó ei hefði þörf af manneklu hleypa mér oft í svitaerfiði. Þess vegna þá eg missti svitann og þá útdampan líkamans komst eg í þessa mæðu sem eg nú líð. Svo var eg léttfær í ungdómi að eg nærfellt gat stokkið skattinn, |²⁸⁹ það er 8 ál(nir), á sléttri jörðu. Gátu það fremur mér nokkrir mínir jafningjar í skóla. Annað sem eg lærði upp á var að þrifa hendi í fax og snara sér upp í hnakk af jörðu; gat eg það af vana fram til síðustu í öllum fatnaði, allt hvað hæð var við hestsíðu í hné sem menn forundruðu sig yfir. En þetta hégómaathæfi og áreynsla, er eg klemmdist þanninn ofan í hnakkinn, bakaði mér það kál sem

eg drekk nú með öðru af með blygðan af minni blindni. Ei gaf guð mér meiri styrkleika en svo að eg gat hæglega látið upp 12 (fjórðunga) bagga. Hvað meira var hlaut eg að neyta afls. Þó var eg svo snar að eg gat látið upp á hestinn hinum megin þótt enginn stæði undir. Vita Norðlingar margir þann máta, sem fáir munu hér brúka, svo þó eg kæmi þeim stóru björgum svo og svo fyrir í byggingar, sem sjást eftir mig, var það meira af vana og lagi en aflsmunum eins og fyr hefi sagt. Guð gæfi, enginn færi svo með sína góðu heilsu sem er ein sú besta skaparans gjöf, eins og eg hefi farið, að þá nagi ei samviskan síðar um þá vanbrúkan! Enginn veit hvað átti fyrir en missti og verður þá ei það mi[nn]sta aftur tekið og verða þá ei önnur úrræði en biðja guð um vægð á forþénuðu straffi.

Nú er svo fyrir mér komið að eg get ekkert beygt mig, verð að eigna fót fyrir fót og taka með lempni fætur upp fyrir þröskulda. Kemst eg nú ei án mannglegrar hjálpar á hestbak né af hestbaki og þoli öngvan veginn að ríða nema fót fyrir fót á rennsléttu. Hlýt eg nú undan að líta þá aðrir eru að ríða og renna í kringum mig og fyrir augum mér. Vekur það mig að hugsa því frammar á mitt hartnær útendaða lífsins skeið og biðja guð að styrkja mig á því til enda. |²⁹⁰

Þar eð þessi blaðsíða varð óvart eftir þá skrifa eg það, sem sérdeilislega viðbar og eg frétti þann vetur sem hér er næst um getið. Hann byrjaðist með sterkum vindum og kulda hvar á þeir kenndu á Suðurnesjum með skiptöpum hvar af drukknuðu 33 menn að samtöldu. Síðar drukknaði einn útlærður studiosus juris, Jón Jónsson úr Viðey, ágætt mannsefni, og 3 aðrir með honum. Áður sálaðist Jón fóveti, faðir hans, frómlyndur yfirmann, ítem prófastur síra Guðlaugur Þorgeirsson sem var í Görðum. Sýslumann Odd Vídalín í Barðastrandasýslu kól til mikils skaða á höndum og fótum, varð úti í 5 dægur í einu sterku veðri. Svo gekk að bjargræðisleysi í Austfjörðum við sjóinn að þar féll fólk í harðrétti. Eldur var hér lengi uppi fyrir páskana norðanvert í Skeiðarárjökli og leiddi af sér stór vatnsköst í Núpsvötnum og Skeiðará. Sandfall af þeim eldi skaðaði þó ekkert. Þó veturinn væri hér snjóalítill varð útigangspeningur víða grannholda. Úr Viðey fréttist að þar hefði dáið fé úr hor sem ei hafði skeð í heilmörg ár. Þar hey voru víðast létt og lítil varð stór heyskortur hjá velflestum því vorið var kalt. Tók að batna og mýkjast veður með uppstigningardegi eður Urbanusmessu, annars hefði orðið mikið bágt. Hlutir að sunnan hæðst 6 (hundruð) og þar langt fyrir innan, þar um bil, þó minna fyrir austan fjallið; í Vestmanneyjum 2 (hundruð); undir Eyjafjöllum undir 5 (hundruð); 2 (hundruð) í Mýrdalnum. Hefur ei því líkur hlutur gefist í þessum síðurstnefndu 3ur veiðistöðum síðan árið 1767, 9: í 22 ár. Svo sem eldiviður varð ei borinn eður notaður fyrir frostum í vor svo

verður hann nú enn ei hirtur af votveðráttu sem síðan tók við 25. maji til þessa dags. |²⁹¹

Þar hætti eg tali mínu um kirkjuferðir mínar þá fastan byrjaðist. Þann fyrsta sunnudag í henni fór eg til kirkju. Var eg þá til sakramentis og kallaði þar til mín síra Jón minn á Lyngum því eg hafði brúkað hann fyrir minn confessionarium frá því hann varð prestur og til margs fleira í kennimannlegu embætti. Ætlaði eg þetta mundi verða forþenkingarlaust hvað þó ekki varð. Þann tíð eg og síra Daði vorum saman í Mýrdalnum brúkaði hann mig ætíð fyrir sinn skriftaprest, þó kapellána héldi, og forþenkti það enginn af þeim né tæki það illa upp og því kunni eg hér ei að vara mig við. Svo fór eg aftur til kirkju þann 3ja sunnudaginn. Voru þá yfir 50 communicantes hvorjum eg velflestum skrifaði og stóð svo fyrir altari miðföstusunnudaginn embættaði eg í því að eg prédikaði og spurði börn. Hér eftir þyngdi mikið veikindum mínum, að eg ætlaði, eg mundi þá og þá út af slokkna. Dreymdi mig eitt sinn: „Þú fær ei að gleðjast á páskunum með öðru fólki með þessum söng:

Allfagurt ljós oss etc.,

heldur áttu þá að syngja þennan sálm:

Nú bið eg, guð, þú náðir mig.“

Þetta kom og fram á þann veg að eg varð að vera heima á páskadaginn en á annan var búíð að syngja inngöngusá(l)m þann áður en eg kom. Þó prédikaði eg í það sinni og tók fyrir mig að tala út af mannsins lífs vegferðarreisum um heiminn og út af honum. Svo embættaði eg að öllu leyti annan sunnudag eftir páska, sem var sá fyrsti sunnudagur í sumri, því þá var prestur til sakramentis og fékk eg glaðværð og efni til þess að biðja guð að farsæla nýja tíma. Svo fór eg til kirkju þann 5ta s(unnu)d(ag) til að útvelja og undirbúa börn undir sína confirmation. Margt hindraði að eg staðfesti þau ei sjálfur né tæki þau þar eftir til sakramentis á hvítasunnuhátíðinni. Á annan dag hennar kvaddi prestur söfnuðinn og gaf saman ein hjón, fór svo í burt með allt sitt töy á 4ða eður þann 3ja junii. Svo kom trinitatishátíð, þá fór eg til kirkju og framflutti öll embættisverk og lýsti með þrennum persónum sem eg hafði fyrr ei gjört með svo mörgum í einu. Tókst mér |²⁹² svo vel embættisverkin eins sem eg væri nærri alheill svo eg má nú hvað eftir annað játa að almætti guðs er óútsegjanlega stórt í vanmættinum að hann gefur þeim þreyttu kraft og styrkir lúnar hendur þá þær eru með heitri bæn upphafðar til hans.

Þessi eru þó mín veikindi að úr nýrnaveikinni er kominn calculus in vesicam, er nú gjöra mest særindin, og auðvitað er að verður mitt dauðamein.

Hefi eg allt of mikið dulist þar við. En sá alvísi og gæskuríki guð lét, eftir það eg hafði embættað þann 1. s(unnu)d(ag) í sumri, hann springa svo að nokkur þykk stykki komu þá í ljós af hönum því hann sá að eg var þá enn ei orðinn réttilega tilreiddur og reyndur sem hann vill eg verði áður eg fæ að burtkallast héðan. Hefi eg síðan tilreynt að sprengja hann betur með meðölum en þó forgefins, því líkamans kraftar eru svo svektir orðnir, að eg þoli ei þau meðöl. Hefi því gefið mig guði á vald. Hann gjöri við mig sem honum gott líkar!

Á hér umgetnum tíma gat eg aflokið áðurnefnd(r)i kvæðabók sem vantaði á 16 kvæðin svo nú eru þar samankomin í eitt stórt hundrað kvæði og gaf hana svo Guðnýju dóttur minni. Er eg nú að samantaka þá fágætustu sálma og búa mér til eina nýja bók, eftir sem líf og lasnir kraftar treinst, ásamt að leysa af hendi bænir og sálma sem einir og aðrir hafa beðið mig um sem hvorjum einum verði að bestu notum.

Nú er að víkja til orsakar þeirrar hvar fyrir minn fyrrnefndi prestur og kapellán fór svo hastarlega í burtu að hann enti ei út árið eftir skilmálum okkar á milli sem þar stóðu þó upp á með þeim skilmálum hann skyldi hjá mér hafa kost, ljós, alla uppvarning og klæðnað eftir lögum, hálf(an) extra-verkaágóða og svo í kaup að auki 8tta ríxdali til specie reiknaða og allt þetta undirgekkst hann og samþykkti. Fram á jól sýndi hann sig einn þann þægasta og umgengisbesta mann. Hann var fús til að læra allt það þétti að vita og gjöra í kennimannlegu embætti er eg, sem ²⁹³ best eg kunni, menntaði hann og uppræddi. Eg fékk honum bækur og allt hvað eg hafði áhrærandi kennimannsembætti að hann skyldi verða góður og uppbyggilegur kennimaður hvar til eg sparaði honum ekkert, ljós né nokkuð sem þar til þéna kunni svo af iðuglegri ástundan hér af á báðar síður (því hann kom með ekkert það með sér er þar til þétti) þá var hann eftir jól og þá á föstu leið, svo útbúinn og fullnuma orðinn í því verki að hann gat sjálfur allt það gjört án annarra aðstoðar og tilsagnar. Nú gladdist eg hér af hjartanlega að hann forframaðist þanninn hjá mér og eg veit ei hvað mikið eg hefði aflagt við hann og börn mín hefði hann verið mér eins hér eftir eins og hann hafði áður auðsýnt sig við mig. En hér vildi annað í ljós leiðast sem gjörði okkur sundurlynda. Hann var ofurlauslyndur í sínu ráði svo það hann nú vildi og sókti mikið eftir vildi hann síðar ekki. Hann hafði og ágirndarsnert af einhverjum sínum þar hjá þó með undrunarlegum hætti þann frómleika að hvor einn mátti láta hann ganga um allt sitt, smátt og stórt, án þess að draga sér þar af smátt né stórt eður hafa höndur á því sem kjurt átti að vera. Við þetta Síðupláss sem nálega öllum hefur fagurt þótt, sem hér hafa um farið eður staðar numið, kunni hann ekki er mörgum þótti undarlegt og gátu til þar mundi önnur sök undir liggja sem var sú að þar hann ætlaði að tengjast við Sigurð Ólafsson klausturhaldara, hér til forna en nú á Stóra-Hólmi í Leiru, og eignast dóttir hans, Þóru, sem var

Þremmeningur við hann af Vestfjarðaættum þá staðfestist ei hugur hans hér. Hafði hann leynt þessu biskupa hvorra tilgangur var og svo, þó annað ofan á flyti í bréfum þeirra, að hann skyldi setjast hér að kalli eftir mig ásamt búi og eignast Jórinni dóttur mína sem þeir ei vissu að öðrum var orðin trúlofuð skömmu áður hvar fyrir eg fæ guði ei svo fullþakkað sem vera ber því hans forsjón var búin að koma því svo í verk og veg að ei gat af því orðið þó á væri reynt. Hann var heilsugrannur maður og brjóstveikur að ei mátti á sig reyna hvar til sú slagningsfulla ²⁹⁴ veðráttu gjörði hann mjög ólystugan að oft í góðu veðri skalf hann af holdhrolli og kulda. Af þessu fékk hann enn frammar stóran viðbjóð og óyndi hér að vera og vildi fyrir hvorn mun héðan komast undir hreinra loft sem hann hafði vanist. Féll svo til, þegar að níuviknafastu byrjaðist, að liðugt varð Reykjadalaskall í Hreppum hvar um hann sókti og taldi sér það aldeilis víst hjá frændum sínum, herra biskupunum, fyrir þeirra milligöngu hvað og svo hefði verið ef þeir hefðu viljað leggja léttan þar á hans vegna hvað þeir síður en ei gjörðu því þeir ætluðu honum kallið hér. Vildu hann og fjær sér en nærri að sögn umkunnugra manna. Fyrir utan áður nefnt lauslyndi hafði hann mjög hissuga geðsmuni þeg(ar) svo vildi til, sérdeilis þá hann var kenndur af brennivíni en þar fyrir utan einn sá dagfarsbesti maður þá aðrir honum yfirklókari skemmdu ei fyrir honum í því er svo vildi nú tilfalla. Hann var mjög spurull og allt um of einfaldur og trúgjarn, sem góðum og frómum mönnum er mjög hætt við, því þeim kemur ei í hug að slíkt fals og óheilindi sé í fölskum mönnum sem þau reynast og upp koma. Tekur það yfir þá þetta hendir yfirvaldspersónur eður presta því sá er margan spyr að í sókn sinni um eitt og annað fær að heyra margar lygar og ósannindi. Þeir frómlyndu tala jafnan sem fæstum flest og þó þeir viti og verði af hnýsni aðspurðir þá sleppa þeir ei meira en þeim gott þykir og öngvum getur orðið til meins.

Nú þegar þessi kennimaður fór að kynnst hér við fólk og umgangast það og fá hjá því njósn um eitt og annað og þó það ætti til góðs að sigta hitti hann fyrir svo fláráða menn og lygna bæði upp á mig og aðra að þá upphissaði og skemmdi hans bráðu geðsmuni að hann varð rétt annars sinnis er hann kom frá því líkum. Guð veit hvörninn það hefði útfallið fyrir honum hefði hann af sinni gæsku ei tillagt honum hér inn fróman og ráðhollan mann, sérdeilislega mr. Pétur Sveinsson á Hörgslandi – fleiri kunna þeir hafa verið – hvor eð yfirtalaði hann að fallast ei á ráð, frásagnir og tal óheillra og ókunnugra manna hvað líklega sem það útliti, með víðara er eg eyði ei orðum að. Kemur nú um þessar mundir upp hjá honum ²⁹⁵ að hann treysti sér ei til að þjóna mér í kennimannlegu embætti og sókn minni fyrir svo lítil kjör sem kontraktinn uppástandi og fyrirskilji. Hann vilji hafa hálfar inntektir sem einhvörjir höfðu að honum logið að væru þær og þær sem þó ekki var. Annað veifið vildi hann fá bújörð, bæði hjá mér og öðrum, handa sér og sínu konu-

efni með enn fleirum útbrotum sem eg leiði ei í ljós sem mér, svo lasburða sem eg var, gjörði stærra og sárara hugarangur og veikindaviðbætir en eg færi þar orð að. Guð veit það best og hvorsu aumt ástand það var að þar sem við tveir guðs kennimenn áttum að halda saman í elsku og samlyndi skyldum verða að vera saman sem mótpartar. Oft sá eg hann var ei sjálfráður og kröfur hans voru af annarra toga spunnar og inngefna, eins og eg sagði honum, og hann sansaðist við. Hér af sést heimsins art og hvorju vonskan getur komið til leiðar. Víst hefði eg ei getað séð fyrir hvort útfall þetta sundurlyndi hefði fengið hefð) ei sá alvísi góði guð látið mig fá nokkra njón af því, bæði áður hann hingað kom og svo þar eftir, hann var til mín kominn, sem þanninn var háttað.

Í draumi þóttist eg sjá hann og sóknarbörn mín í kringum hann. Eg þóttist að koma og ætla með virðing að heilsa honum en náði þó aldrei af mér hattinum er eg réði fyrir því að mínu embætti mundi eg óskertu halda fyrir honum til enda hvor mannleg magt sem með honum yrði. Í annað sinn þóttist eg á ferð vera með einum manni sem eg átti einslags tal við. Til okkar kom piltur vel uppfærður en mér þótti sá, hjá mér var, segja til mín: „Vara þig við þessum pilti því hann er útsettur að sitja um þig en það mun þér ei að skaða verða.“ Svo þótti mér báðir hverfa en eg gekk litla s<t>und einsamall þar til eg komst að einu kirkjugafhlada er eg réði fyrir því að kapellánslaus eður í hans fjærveru muni eg burtkallast. Þó var eitt ljósast, er eitt sinn var sem rétt hvíslað að mér, er hann var að kalla eftir einslags hlutum hjá mér, sem var þetta, en eg lá þunglega lasinn og angraður í rúmi mínu, biðjandi guð að kalla mig annaðhvort náðarsamlega í burtu eður leiða hann héðan. Þá var sem til mín sagt væri:

Hann skal í burtu héðan fara, hjálpa eg nú og jafnan þér en eg mun þig auman spara að þú getir þjónað mér. |²⁹⁶

Fyrir hvítasunnuleytið komu bréf frá biskupi upp á hans ansögning um Reykjadalinn er frá skýra hann hafi ei sókt um það kall hans vegna, það sé þá öðrum veitt og allt lýtur að því úr bréfum hans að hann ætlar hann skuli vaka yfir mér og hafa þetta kall og þótti bæði mér og presti fyrir að svo fór. Ítrekar hann enn skilmálana en eg segi honum eg bæti ei við þá þar tengdasonur minn, mr. Bergur, bjóðist mér nú, sem satt var, með sömu og enn betri skilmálum. Hann meggi þess vegna vera hér laus við sem hann vilji og sækja um betra kall og væri honum því best að finna biskup frænda sinn. Sömdum við hér um í vinsemd og gaf honum góðan vitnisburð, ásamt sóknin, um sitt framferði og embættisverk og fékk honum svo það sem kontrakt okkar stóð upp á, 9: 9 rd. cour., og þar fyrir utan upp á 7 rd. í þeirri von að hann ei aftur kæmi og að hvor skildi vel við annan. Item að náungar hans gætu ei upp á mig

klagað hið minnsta um viðgjörning minn við hann. Mannúðlegur, sanngjarn og höfðinglegur var hann við vini sína, meðaumkunarsamur og góðgjarn við fátæka og nauðlíðandi. Eftir guðs dýrð og safnaðarins velferð eftir sínum gáfum með allri trú og dyggð stundandi í kennimannlegu embætti sem öllum er hér vitanlegt.

KAP. LVI

Þótt guð fjölgi oftsinnis tárur og sárum með elliárum þá eykur hann og fjölgar með þeim sín miskunnarverk og dásemdir hvar af eg einn með öðrum hefi mikið að segja og mátti eg því ekki þegjandi fram hjá því ganga sem nú kom fram við mig og aðra fleiri.

Eg hætti þar frásögu er eg með bærilegri heilsu embættaði á trinitatis-hátíð. Þann 1ta s(unnu)d(ag) varð embættisfall af óveðri, þann 2an s(unnu)-d(ag) emb(ættaði) hjá mér síra Markús minn. Fór eg þó til kirkju. Hann kom til að h(r)inda einu og öðru í lag fyrir mig, fjær og nær, meðal annars <f>ór hann með köllun frá mér til tengdasonar míns, mr. Bergs, til að vera hjá mér kapellán. Hér verður þar um ei meir talað. Þann 3ja sunnudaginn lýsti eg fyrst með áður áminnstum hjónaefnum sem |²⁹⁷ voru þessi: ekkjumaðurinn Sverrir Eiríksson og jómfrú Sigríður Salomonsd(óttir), Þorleifur Jóhannsson ekkjumaður og ekkjan Sigríður Einarsd(óttir), Einar Ólafss(on) og jómfrú Þórunn Salomonsdóttir. Hafði hún hjá mér verið undanfarin 3 ár og með besta geðlagi þjónað mér með trú og dyggð, leynt og ljóst. Lét eg mennta hana til búskapar og uppbera í fatnaði það eg kunni að hann yrði mér og sér til bestu sæmdar og sóma. Móðir hennar og kona mín sæla voru einar þær bestu vinkonur til dauðans. Hún hét Rannveig Þorgeirsd(óttir) og átti einn bróður eftir annan með kóns leyfi: Eftir þá 3ju lýsinguna gaf eg þessar þrennar persónur saman, textinn Prv., 4to, leiddi konu í kirkju, skírði barn með annarri embættisgjörð. Var eg þar eftir í samsæti og samdrykkju þeirra með svoddan frískleika og kröftum að alla mætti á stansa en allra mest sjálfan mig: Skeði hér og við eitt meira að þetta var sá sami dagur í tölunni sem eldurinn sýndist ætla að eyðileggja það guðshús og allir þessir voru þar þá inni staddir, rétt á milli lífs og dauða. Svo var nú guð alhagur að snúa því voru hryggðarvatni í sætt gleðivín.

Tvær eftirfylgjandi frásögur hafa enn lengri tildrátt, sem hér eftir á þessum tímum tilféllu, og hefst sú fyrri með þessum hætti.

Fyrir eldinn 1783 voru hjón við lítið jarðnæði út í Álftaveri með nokkurn kvikfénað. Hann heitir Jón Eiríkss(on), hún Arndís Sigurðard(óttir). Hann var hagleiksmaður á tré og járn, hvar fyrir eg hafði stóra þörf, og falaði hann til mín fyrir ráðsmann og smið, sem hann afréði, því hann átti mér gott að uppunna. Eg hafði læknað hann og hana í einu vandgæfu og versta tilfelli sem

var dautt fóstur er hún gekk með conceptum extra uterum er þó burtdrifið varð. Lofi guð öll hans verk! Okkar skilmálar voru að þau skyldu þjóna mér en eg skyldi aftur eins mörgum kvikum skepnum út svara þá frá mér færi eins og þau komu með. Nú dó allt í eldinum óviðráðanlega. Fékk eg þeim þó kú og hest en hann vildi fá hjá mér meira en eg lét þar við blífa þar allt hefði misst, þó ei hefðu til mín farið, og urðum við hér um sundurorða og bauð hönum til réttra laga þar um ²⁹⁸ ef hann svo vildi. Einasta sá eg með sjálfum mér hann hefði nokkuð síður tapað sínu fé ef ei hefði til mín farið. Hann er spaklyndur maður og guðhræddrar náttúru að gjöra ei öðrum að fyrra bragði mein en aftur var hann sérvitur, þverlyndur og kappsamur þá það greip hann og þetta vildi nú fram koma á milli okkar. Hann fór um þetta skeið suður til stiftamtmanns, fyrst að fá tillag með jarðarparti, hann tók, og þar með að ankla mig svo sem hann nú síðar sagði mér sjálfur. Nær hann var kominn á túnin á Bessastöðum, þar heim er að ganga frá Lambhúsum, fellur hann í ómegin litla stund og þá hann náði sönsum, þyki honum sem til hans sagt: „Þú ætlar að finna landsins herra en þitt eigið erindi gengur þér eigi. En anklögun þinni upp á hann prófast síra Jón gegnir hann vel því hann sækir sjálfur eftir hans lífi og velferð. En eg vara þig við að þú hrærir ekkert við hönum því eg stend með hönum. Hann mun sjálfkrafa gjöra þér gott sem þú munt reyna.“ Þetta stakk hann svo til hjarta að hann hætti þeirri fyrirtekt þegar hann og sá að hið fyrra gekk eftir.

Þá hann var heim kominn lagði guð mér til mikla heppni með selaveiði hvar um áður er talað. Kom hann sem aðrir að fá sér nokkuð. Eg segi við hann hann muni þykjast eiga nokkuð hjá mér. Hann segir: „Ei kem eg til þín upp á þá reikninga heldur að fá smekk af sel.“ Var mér þá öllum lokið og lét hann fá sem hann gat þá með komist. Svo skiptunst við við í annað og þriðja sinn og lætur hann mig öllu ráða. Eg kemst í forundran og spyr því hann breyti nú þanninn? En hann svarar: „Það kemur svo til að eg ætla mér aldrei að reiknast á við þig eður telja upp á nokkurn hlut.“ Meira fékk eg ei af hans munni í 3 undanfarin ár þar til hann nú síðast segir mér upp alla söguna og framar eg sé svo búinn að gjöra sér gott að hann geti ei fundið hann eigi hjá mér fiskvirði heldur eg hjá sér og tökum svo hreinum vinskaparhöndum saman til dauðadags. Hér af sést hvörsu guð hagar furðanlega hlutunum til að mannum óvitandi og hvörsu hann ber nákvæma umhyggju fyrir þeim sem í nokkurn máta bágst eiga og upp á hann vona.

Hin önnur frásagan er þessi:

Hér var einn bóndi á Fossi er Eiríkur hét, vænn í mörgu, annars stórlyndur, þver og þybbinn þá það vildi við hafa. Hann fékk uppblástur í lærið ²⁹⁹ svo hann varð karlægur. Var eg sóktur um hæstan heyskapartíma að Felli að gjöra honum eitthvað gott. Skar eg upp lærið og setti hanka í gegnum það

undir hásinarnar hvar af hann fékk tilætlaðan bata. Hann bað mr. Pál, þá á Hörgslandi, að betala mér allan þann kostnað er hann gjörði og matti hann upp á hundrað er sagt var hann hefði eftir talið sem hann þó í sannleika þurfti ekki. Svo varð hann landseti minn og kom okkur aldrei eiginlega vel saman. Eg leiddi hann hjá mér og sá til eg gjörði honum ei órétt. Svo hraktist hann burt í eldinum, komst svo hingað aftur og átti nú ekkert til nema einn hest. Nú áminnstan sunnudag sló hestur hann á sköflunginn svo fóturinn blés allur upp. Komst hann svo til mín í þessu ráðaleysi: Skar eg nú upp þen(n)an marðan fót og verður nú, sem von er, allt saman af mér að þiggja. Er hann nú orðinn svo lítillátur sem barn og játar nú með gráti og auðmýkt að sér sé þetta makleg gjöld fyrir hissugheit sín og þvermóðsku svo nú sárkenni eg í brjósti um hann og sé hvörsu guð beygir oss undir krossins oki að við kunnum að lítillækka oss og umvendast til hans af öllu hjarta.

Hér til bætist hin þriðja frásaga upp á guðlega forsjón, vernd og náð yfir mannum.

Maður hét Þorlákur Guðmundsson af ætt meistara Jóns Vídalín, gáfumaður mikill, guðhræddur, frómlyndur og höfðinglegur, item vinfastur þar sem hann tók því þar hjá mikið eftir ábatalaus í sínu ráði, drykkjumaður og þá rylslufenginn sem þá féll fyrir. Hann varð fyrst prestur í Otrardal, þar eftir hreppstjóri, síðan sýslumaður um stund í Strandasýslu svo klausturhaldari á Þykkvabæjarklaustri. Varð hann þá húsbóndi minn á Felli en hann hélt sér þ³⁰⁰ uppi á Teigi í Fljótshlíð hvaðan að giftast tvær dætur hans. Hans sonur er það mikla skáld og gáfumaður Jón Þorláksson sem tvisvar hefur misst prest fyrir lauslæti og er nú fyrir kóngrs náð orðinn enn prestur í Norðurlandi. Síðan varð hann lögsagnari í Vestmanneyjum og síðast í Árnessýslu hvar hann deyði. Eina dimma haustnótt sváfum við saman fyrir norðan altari í Þykkvabæjarkirkju. Sneri hann höfði inn en eg fram. Slökkt var ljós en opnar stóðu dyr í kyrru veðri. Þegar við vorum aðeins sofnaðir kom mikill órólegleiki í kirkjuna. Eg gaf mig ei að þessu en hann varð hræddur, fór á fætur og ætlaði að ganga út en í því bili villtist hann en kirkjunni var slegið í lás. Gekk sá órólegleiki allt þar til dagaði. Hönum þókti eitt sinn að eg hefði verið frektækur upp á tré til kóngshúsanna hvar til eg svaraði hönum litlu góðu. Annað sinn kom hann til mín með drykkilátum. Lá eg þá veikur í stofurúmi mínu í kverkameini svo lítið gat talað. Hann storkar mig þar upp að eg skuli nú sparka og gaspara á móti sér með fleirum orðum. En svo fór að nokkrum tíma þar eftir kviðslitnaði hann og fékk þar með þann hættulegasta sjúkdóm sem kallast garnaslyngur og var þá fluttur til mín og borinn inn í sama hús og rúm svo á sig kominn. Bendi eg hönum nú til sinnar fyrri komu og hvörsu guð fari nú að þessu er hann játar með viðurkenningu. Og eftir nokkra tíma varð hann reiðfær að komast þaðan aftur. Vorum við enn betri vinir eftir en

áður. Þá eg síðast kvaddi hann á Alþingi í Snorrabúð þá hann var lögsagnari í Árnessýslu, setur hann upp eitt staup og segir:

„Guð gefi þér nú góðar nætur.“ Eg svara hönum og segi: „Hvað kemur til þess að þér svo mælið – en nú er um hádegisbil – eður sér þú feigð á mér?“ Hann svarar: „Ekki á þér því þú átt enn þá mikið ólifað. En hvað eg meina kanntu síðar að fréttu.“ Enda sálaðist hann skömmu eftir það hann heim kom af þinginu.

Nú meðan venjulegur ³⁰¹ ferðatími yfirstóð var eg með bærilegri heilsu svo eg gat bæði stungið kekki í garða og hlaðið þá með litlum dreng til léttirs mér, er Gunnsteinn heitir, gott mannsefni ef vel væri uppalinn af móður sinni sem þó ekki er. Annan dreng tók eg þá um þá tíð, sem Einar Jónsson heitir, sonur konu Þorleifs í Morðtungu. Hann var svo fljótskarpur að hann lærði nú settleturs-, breytta og óbreytta hönd, fljótaskrift og latínuletur að sjálfum sér; gat þar eftir framtekið því hann var það flugnæmasta ungmenni sem eg hafði að nýjungu til sagt eður eitt með þeim.

Þá samantók eg 7 viku hugleiðingar af svo margri tölu heilagrar skriftar. Item einn stafrófssálm um eftirlangan eilífs lífs því nú hafði eg um þann tíma þau bestu sálar og samvisku rólegheit því eg vonaði að eg mundi fá tengdason minn, mr. Berg, mér til aðstoðar en losast við áður nefndan klerk sem og búinn var að hóta og lofa að koma hingað ei aftur. En þessi mín von og traust, sem eg hafði til höfðingjanna og þeirra réttlætis, varð mér að öngu hvarfi né aðstoð. Hér gekk margt fyrir rétt því b(isku)p, Hannes sérdeilis, rekur hann til baka upp á mig aftur, kennir mér allt um burtferð hans, skuldar mína ofdirfsku að biðja um Berg svo lengi hann sé hjá mér svo sem það magtarbréf sýnir sig. En hvílíka umturnan svoddan yfirmagt gjörði nú aftur í langþjáðum og mæddum geðsmunum mínum veit guð best. Þó gaf hann mér enn stilling og þolinmæði að líða þennan magtar yfirgang. Það var sem að bylur dytti af húsi þær 7 vikur, sem hann var í burtu, en nú vildi allt aftur endurnýjast. Varð það þó vægara en von var því það sem af er hefur hann nú öngvar fyrri óspektir sýnt. Mun bæði til þess koma að heyrst hefur að b(isku)par og aðrir frændur hans hafi sett niður hroka hans og hið annað að nú sést að til þess er af þeim stílað að hann setjist hér að jörðu og kalli, ef ³⁰² ei fyrr, þá eftir mig og má segjast guð sé undarlegur í þeirri ráðstöfun svo sem undirbúningurinn er vitanlegur og auðráðanlegur ef af því verður en öngvu síður mun hann hjálpa börnum mínum þó þeim verði fyrirmanað að hafa hér gagn af handtökum mínum. Svo sem guð styrkti mig að þjóna sér, þó hann burtu færi, þá sleppti hann ei þar fyrir sinni styrktarhendi af mér að hönum aftur komnum. Því þegar úr ferðum var aftur komið gaf eg síra Þórð og Jóranni dóttur mína saman í h(eilag) hjónaband þann 23. júlí 1789. Var í því samkvæmi hér um 60 manns. Gaf guð þar til nóg efni að ei þurfti að finna að því. Ei sat síra

Sigurður í því brúðkaupi, hvors vegna læt eg ótalað, veikindum var viðbrugðið. Svo auðnaðist mér þá að gefa systir mína og bróðir, stjúpdóttir mína og 5 dætur mínar elskulegar í hjónaband. Hafði eg fyrir hjónavígslutexta við Helgu systir: Hvað er eg, dr(ottinn), og mitt föðurshús að þú etc.; Við Þorstein bróður: Faðir minn og móður mín yfirgáfu mig etc.; við Karitas: Hlutföllum verður varpað í skaut en etc.; við Sigríði dóttur: Komið hingað, börn, ótta drottins vil eg kenna ykkur og síðar; þitt orð hefi eg heyrt etc.; við Guðnýju: Drottinn, minnstu mín til hins besta; við Helgu og Katrínu: Guð er trúfastur; við Jórunku nú síðast: Gangið upp á veginna, skyggnist eftir þeim forna veginum og hvor að sé sá góði vegurinn, gangið á hinum sama og munuð þið finna hvíld sálum yðar. Jer. 6. Heimfærslan var þá ei einasta upp á þau heldur mig sem allir sáu að var farinn að ganga veg allrar veraldar og eg best sjálfur fann að nálægðist dag frá degi. Þakkaði svo mínum guði fyrir alla blessaða ráðstafan á mér og mínum frá fyrsta til síðasta í þessari sýslu, í gegnum margar þrengingar og heims óvegi og látið hvort eitt af oss þar nema staðar er hann sá fyrir bestu. Kvaddi eg svo börn mín og náunga, nálæga og fjarlæga, og öll mín fornemstu sóknarbörn, sem eg hafði til mín kallað, með blessunarorðum og Lutheri 3faldri útlekking yfir þau því eg sá þetta var það síðasta samkvæmi er verða mundi á mínum bæ. Lagði og blessan yfir dótturdóttur mína, Þórunni ³⁰³ litlu, sem til þess var látin koma til mín er eg af hjarta óska að verði að áhrinisorðum. Gaf henni svo silfurfesti þá er amma hennar átti hvors nafn hún ber – mín sæla ektakvinna. Áður hafði eg henni gefið og tileinkað mín silfurtæki sem eru með glasi og hulstri snoturlega tilbúin. Þórunni minni sælu var það silfurstaup áður gefið í tannfé úr hvorju svo var kaleikur gjörður af stjúpa hennar, síra Stephani Einarssyni. En þá hann sálaðist gaf tengdamóðir mín, mad(ame) Jórunk, greind tæki og lagði það fyrir, sem nú er af þeim gjört, að eg gæfi þau þeirri sem nafn dóttur sinnar kynni að bera. Æ, hvörsu forlengir mig nú að leysast úr þessa heims mæði og öðlast ævarandi hvíld og ró sem guði sjálfum er kunnugt!

KAP. LVII

Þann 6tta sunnudag eftir trinitatis embættaði eg að öllu leyti, sem áður er sagt, og síðan prédikaði eg þann 8da. Frétti eg þá fyrst lát míns trúfasta vinar, síra Páls Magnússonar í Vestmannaeyjum. Svo embættaði eg að öllu leyti þann 10da en prédikaði þann 12ta. Þann 13da embættaði síra Jón á Lyngum hjá mér og tók mig til sakramentis. Þykktist prestur við þetta sem fyrr og hafði marga útrjóta við mig um kvöldið um kaup sitt og fyrirhöfn eins og síra Jón á Lyngum og sýslumaður L(ýður) upp á heyrðu og vissi nú skaparinn að varla þoldi eg meira. Þó hafði eg þvílíka heilsu um þessa daga að eg að öllu leyti einsamall hlóð úr heyfaðmi laugardaginn áður en vísiteraði kirkjuna

daginn eftir þá hún og klaustrið var afhent mr. Páli Jónssyni á Gufunesi sem hér var þá til staðar og mr. Ásgrímur sonur hans. Féll svo til að við presturinn urðum samferða heimleiðis báðir og kenndi eg nú á þvílíkum orðum sem eg hafði aldrei fyrr reynt á ævi minni enda svaraði eg honum eftir verðugleikum og ³⁰⁴ fyrirlagði honum þau heilræði, sem eg best kunni, og að hann skyldi ekki áreita mig þanninn oft saklausan eður ganga nokkurn tíma móti hönd sinni og signeti hvað hann og lét sér segjast því þaðan í frá talaði hann ekkert styggðarorð til mín né minna. En mér gafst órsök því heitara að biðja guð að skilja okkur að og leiða hann héðan í burtu með farsælu móti ef mér ætti lengra aldurs auðið að verða sem nokkrir sóknarmenn mínir (af) mér heyrðu. Fullsnöggt kom þar á bót við minni mæðu að fyrnefndur mr. Páll vildi láta mér eftir son sinn, mr. Ásgrím, til kapelláns með hægustu og bestu kjörum svo eg þurfti aldeilis ekkert þaðan í frá að ganga eftir hönum, sem hann af öðrum njósnaði, er hann hvatti því frammar héðan að fara nema ef eg hefði viljað auka laun hans, skaffa hönum bújörð og svo framvegis.

Þann 14da sunnudag eftir trinit(atis) voru sóknarmenn 70 til sakraments hvar af eg skriftaði 40, tveimur fátt í, en hann hinum; prédikaði svo þann sama dag og svo aftur þann 18da. En þann 19da. varð emb(ættis)fall af stór-regni, sem viðhélst þá viku, í hvörri innféll föstudagurinn fyrstur í vetri sem var sá 23. octobrismánaðar. Var þá enn regn og vötn mikil. Kom þá hingað hópítalshaldarinn og hreppst(jórin), mr. Pétur á Hörgslandi, til að fara á hreppamótið sem haldast átti á Klaustrinu. Með hönum var og einn bóndi, er Eiríkur hét, er áður hafði verið hreppstjóri í Lóni austur. Fór velnefndur prestur með þeim héðan að heiman, var að riða á ánni eitt brot sniðhallt á móti og vestur yfir. Féll áin í ál af því vestur við landið, ei breiðari en hér um tvær hestlengdir. Riðu þeir á undan brotið en presturinn á eftir þeim en þeir vissu ei fyrr til en hesturinn var kominn á sund í greindum ál. Hann flaut þar af hestinum og sökk þegar svo þeir sáu ekki til hans fyrr en þar til hann rak upp úr ánni langan veg frammar og þá aldeilis örendur. Veit enginn maður til að nokkrum manni hafi á borist eður drukknað í greindri á. ³⁰⁵

Þann 20. sunnudag eftir trinit(atis), sem var sá fyrsti sunnudagur í vetri, dróst eg til kirkjunnar með einum þeim veikustu burðum. Sýndi nú guð enn á mér sárlega veikum sitt almætti að eg gat emb(ættað) að öllu leyti og komist svo heim til mín aftur. Laugardaginn þar eftir, sem var sá seinasti dagur mán-aðarins, var presturinn sál(ugi), síra Sigurður, jarðsunginn af tengdasyni mínum elskulegum, síra Jóni á Lyngum, rétt á þeim sama degi og hann kom með hann hingað næst afliðið ár. Svo reynist mannsins gangur og líf af guði niður-sett að yfir það takmark kann enginn að kom(a)st og hann hagar því og öllu öðru, nær það er réttilega aðgætt, sér til dýrðar en manneskjunni til nyt-semdar eins og hér skeði. Við mr. Pétur á Hörgslandi gjörðum útför hans

eftir hans standi og persónu og þó svo kostnaðarlitla sem við voguðum vegna fjærlægra náunga hans.

En hvorsu guð fór dáðsamlega að búa hann undir sína burtkallan vil eg með fáum orðum á minnast. Hann var orðinn mér og fólki mínu því þægari sem lengra lék við, settari í sínu framferði og að trúa málugum mönnum sem hann í sinni einfeldni heilmikið skemmdu á móti mér meðal hvörra þann fremsta mátti telja Sigurð klausturhaldara – við hvörn hann ætlaði að tengjast – sem sjá mátti af bréfum hans, er hann hafði skrifað prestinum sál(uga) til og hér fundust eftir hann, hvað mér kom ekkert óvart því sá maður hafði mér alltið óheill reynst. Hér með var presturinn sál(ugi) orðinn langtum (betri) í prédikun og lestri en hann hafði áður verið. Og áður hann fór heiman mælti hann fyrir munni sér s(álminn):

Blessaða þrenning blessuð sé.

Ítrekandi þessi orð oft úr hönum:

Hjálp og náð þinni, faðir, flýtt, forþenta reiði lægðu.

Kvaddi mig svo og þá alla í heimilinu voru í ástúðlegasta máta, sem ³⁰⁶ei var ætíð hans venja, þó nokkuð viki frá bæ. Var hann þá mjög litverpur orðinn og brugðið til dauða en menn sáu allt á bak eftir að af líkindum vil eg halda að hann hafi bráðkvaddur orðið og þanninn hnigið niður af hestinum þegar hann burtkallaðist. Oftlega talaði hann um það að eg mundi sig lengur lifa, vötn mundu hér verða sér í einhvörju bág, einhvör umskipti mundi verða á högum hans hér þá jafnlengdin væri komin á veru hans hér og svo framvegis. En guð vildi reyna okkur báða og jafnvel fleiri og undirbúa okkur sér í hendur þó eg þekkti það ei. Og nú mátti eg sjá hvörsu guðleg forsjón hagaði þessu víslega til að hann lét hann ekki drukkna í ferð með heimilispiltum mínum né nokkrum öðrum sóknarmanni nema þeim sem allir nær og fjær þekktu fyrir guðhræddan og ráðsettan mann svo allra munnar skyldu tilbyrgjast að hér kom ekkert fram nema guðleg ráðstöfun og vilji á allar síður. Hann sýndi með þessu að hvörsu þeir megtugu og stóru í veröldinni með sínum ráðum og fyrirætlun megna ekkert á móti hans ráði, svo sem ljós gáfust nú dæmin á biskupi Hannesi sem var auðsjáanlega að létta hönum á sér og öðrum náungum hans, en síður leyfa honum að vera hjá sér á því auða Skálh(olts)-prestakalli sem enginn sækir um. En hvors vegna sjá allir þeir sem það ígrunda. Og að sjáist ákefð biskupsins að halda hönum hér við en fyrirmuna mér að taka tengdason minn, mr. Berg, mér til aðstoðar hvar um eg hafði

hann auðmjúklega beðið þá innfæri eg hér orðrétt biskupsins skrif til mín er hann rak þennan sinn systurson aftur til baka. |³⁰⁷

[...]

Hér mátti segja við mig að heiti yrði heimskur maður feginn því vanséð var hvört það kall yrði liðugt sem hönum þækti frænda sínum vel boðið. Vel hafði guð gefið mér vit að svara hönum upp á þetta |³⁰⁸ magtarbréf – og fengið tvær milliferðir um sumarið til þess með hvörjum eg sendi hönum bréf í embættis-sökum – þá gjörði eg það þó ekki því þá eg vildi áforma það var sem penninn félli úr hendi mér og til mín væri í ákefð hvíslað þessi orð: „Þú skalt ekkert orð þar um skrifa, eg stríði fyrir þig og þú skalt sjá mína dýrð“, er eg hugði að merkja mundi bráðan afgang minn svo ei mundi þurfa að brúka nokkrar afsakanir eður forsvar við minn yfirmann. En sá réttláti guð sýndi nú sem oftar sakleysi mitt og hann heyrir bænir þess undirþrykta sem til hans kallar.

Þann 1. novembris embættaði fyrir mig síra Jón minn á Lyngum og daginn eftir skrifaði upp með mér og mr. Pétri þá fémuni, sem hér voru eftir prestinn sál(uga), og sendi eg þá uppskrift með mr. Ásgrími Pálssyni hvörn eg kallaði nú aftur fyrir kapellán minn ef mr. Bergur gefur frá sér þá köllun mína, sem hjá hönum er, eður hindrast þar frá með öðru móti. Þann 22. sunnudag eftir tr(initatis) embættaði hér fyrir mig síra Ólafur minn í Ásum og þókti öllum þeim er til heyrðu hönum fara það verk ágætisvel.

Afliðið sumar skrifaði eg sjálfur og lét skrifa guðsorð í bundinni og sundurlausri ræðu upp á 26 arkir vel svo, bæði handa börnum mínum og öðrum, sem mig höfðu þar um beðið er eg mundi ei gjört hafa ef fyrri heilsu hefði haldið. En guð sýndi mér nú hvað honum var þægast eg skyldi gjöra. Verði honum og það til dýrðar! Þetta varð mér svo indælt eins og þá eg heilbrigður gekk að heyverkum áður. Þótt eg liði svo mikið að varla gæti af mér borið oft og tíðum bar eg mig að að hafa glaðlegt tal og umgengni við fólk en þó sérdeilis við guð í andlegan máta. Flugu mér oft þessi bænrorð í þanka:

Gefðu mér nú glaðvært sinni, góður guð, í sjálfum þér því það svíar þjáning minni, þar um reynslan vitni ber. Item: Þú hefur allt í þinni hendi, þýði guð, að líkna mér. Responsorium: Á minni náð er enginn endi að því skal og verða þér. |³⁰⁹

KAP. LVIII

Þann 23. s(unnu)d(ag) eftir tr(initatis) var svo kalt og hvasst veður að ei treysti mér að komast til kirkju. Var þó annars um þá tíma eitt það stilltasta vetrarveður. Svo þegar kom að þeim 24ða s(unnu)d(egi) e(ftir) tr(initatis)

ætlaði eg að reyna til að komast á kirkju mína og embætta þó allitla krafta nú til þess fyndi. En guð vildi ei að eg leggi á tvær hættur með það heldur kom þá um kvöldið síra Erlindur Guðmundsson frá Hofteigi í Múlasýslu og embættaði fyrir mig þann dag. Við erum náfrændur að þriðja og fjórða lið. Dáðust allir er heyrðu að hans andríkri og uppbyggilegri prédikun svo eg og þeir prísuðum guð fyrir þvílíka hans ráðstöfun.

Þar sem mér nú finnst <draga> af líkamans daglega minnkandi kröftum þakka eg honum, sem mig tilbjó fyrir sinn þénara, fyrir hans náð, upplýsing og krafta er hann gaf mér óverðugum vesæling til þeirra verka afliðna prests- og geistlegheita embættistíð. Eru það alls 16 kirkjur, sem eg hefi framflutt að öllu leyti guðs h(eilaga) þjónustugjörð, sem eru fyrir norðan: á Hólum, Reynistað, Flugumýri. Þar prédikaði eg sem stúdent. Hér f(yrir) sunnan: í Skálholti, Vestmanneyjum, Dal, Holti og svo öllum hér í Vestri-Skaftafells-sýslu fyrir utan Búland. Prófastverk og önnur prestsverk framið í 12 kirkjum hér fyrir utan. En alls, að þessum meðreiknuðum, heyrð guðs orð kennt í 44um kirkjum. Einsetti eg mér í hvort sinn að nema eitthvað af guðsorðakeningum, er eg þar heyrði, er eg mundi um stund en gleymdi – hvað guð náði – meðan mér vel gekk af ýmsum umsvifum. En nú eftir því sem hans gæska kippti mér frá þessu veraldlega kemur mér nú ³¹⁰ margt gott aftur af því í hug – sem eg hugði aldrei gæti skeð – af því guðs orði sem eg þar og þar heyrði af hans þjónum. Er þetta til þess að sýna hvorsu gott minni guð hafði gefið mér og að hann lætur nú ekkert eftir verða sem mér má verða til huggunar og velferðar. Svo kann hann og að fara með fleiri sem heyra hans orð og angrast hjartanlega af sínu minnisleysi að hann mun víst upp vekja það hjá þeim þá hann veit að þeim liggur hvað mest á því. Svo fór hann með mig og þetta skaltu, mitt barn og góði lesari, ígrunda.

Nú kom aðventusunnudagur. Embættaði hér þá síra Jón minn á Lyngum og svo þann annan sunnudag þar eftir síra Þórður minn á Kálfafelli sem er og vel grundvallaður og uppbyggilegur prédikari. Svo leið jólafastan með mikið höstugu veðri á þeim tveimur helgidögum að ei varð embættað. Var svo niðurraðað að síra Jón minn á Lyngum embættaði hér á jóladaginn en hann, mót fólksins von, hindraðist þar frá. En þar eg fyrir sá að það mundi til kirkjunnar koma á þann hátíðisdag bað eg guð að gefa mér krafta og tækifæri til þess að komast til kirkjunnar ef það væri hans vilji hvað hann og gjörði að eg gat h(eilaga) þjónustugjörð þar framflutt með glaðværu hjarta fyrir hans stóru náð. Út dró eg minnar ræðu form af Elias Naurs Hátíðaspegli um runninn sem brann en eyddist ei, Exod. 3, fyrst lærdóm um samanburð upp á (Chris)ti holdtekju svo guðræknisáminning af skipan guðs til Moysis etc., svo huggun fyrir alla þá sem staddir kynnu vera í nokkrum ofsókna-, freistinga- eður krossburðareldi hvörninn guðs birta og almættis gæskuljómi

eftir dæmunum væri þó mitt í honum að finna og viðsnerist síðast í eilífan dýrðarljóma öllum sem áður gagnhreinsuðust í þeim eldi og svo framvegis. Svo leið af það lífstunda ár mitt og annarra með sérlegri guðs forsjón og furðanlegum almættiskrafti. |³¹¹ Honum sé einum æra!

Ó, guð hjálpi! Nú kom nýárið 1790.

Þann annan dag jólahátíðarinnar embættaði hér síra Jón minn á Lyngum en sunnudaginn varð það ei fyrir óveðri er þó var ásett. Og svo liðu þrír dagar til nýársins að uggvænt sýndist þá embættað yrði er eg var þó búinn að boða ef guð gæfi mér líf og heilsu til þess. En svo fór að allt það hvassveður, sem var daginn og nóttina áður, að því slotaði svo kyrralogn varð um daginn að eg nú þó með veikari burðum komst til kirkjunnar og embættaði hvar til guð gaf mér, enn sem fyrri, nýja krafta þann nýársdag til enda sem eg þó ályktaði og lét á mér skilja að mundi verða minn síðasti embættisverkadagur. Eg brúkaði fyrir inngang eður þakklætisbæn fyrir allt gott umliðið guðs eiginlegleika og tillagsorð eftir stafrófsins bókstöfum. Fyrir exordium með stuðning úr Joh(anne) Gerhardo: Um lífsins tré með sínum 12 ávöxtum, Apoc. 22, með heimfærslu upp á andlegs árs 12faldan ávöxt og þess náttúrlega árs einninn 12falda nytsemi og það í hvörjum mánuði. Exegesis var um mannanna lífstunda ár eftir útmálan og samanburði við ársins parta, svo um drottins prófunarár og hvör[ni]nn þau á tvo vegi útféllu, svo um hans tyftunar- og endurgjaldsár og síðast um þau eilífu dýrðarár er menn ættu jafnan að búa sig undir og láta sig til langa. Guð vissi að mínir þankar voru ei fastir við nokkurn stundlegan hlut meðan eg þetta framflutti heldur þrá í eitt betra líf, bæði fyrir mig og aðra. Þessi ferð gekk þó svo nærri mínum langþjáðu líkamans kröftum að eg mátti með miklum vanmætti halda við rúmið. Þótti mér enn stór guðs náð og gáfa að eg gat enn lesið án stórrar þvingunar sunnudaga- og aðra lestra í húsi mínu og farið oftast nær á fætur þegar spakt veður var. Svo temur mótlætið mannskepnum.

Um þessar mundir mátti eg fá og heyra ýmislegt last og lygar er mér saklausum féll nú ei þungt að bera. Þar eg gat að komist svaraði eg áreitingum þeim sem vera átti. Ó, hvað vondur er heimurinn! Hér sannaðist:

Nunquam bella bonis, nunquam discrimina desunt. Et cum quo certet mens pia semper habet. |³¹²

Nú eftir nýárið kom Jórunn dóttir mín að vitja um mig sér til gamans og mér til afþreyingar. Var mér það gleðiauki að sjá hana vel við heilsu og í allri annarri vellíðan og atlæti. Dvaldi hún hjá mér nokkra daga og fór svo heim til sín aftur. Guð minnst í náð minna bænarrorða og kveðju við hana sem eg lagði þá

yfir hana og hefi lagt sem önnur börn mín og alla þá er eg var tilsettur fyrir að biðja nær og fjær um þau undanfögnu 30 ár sem eg hefi prestur verið.

Féll mér hér við í hug ein frásaga er féll til þá eg varð fyrst prestur því hún kann að sýna guðs alvisku og forsjón, ásigkomulag guðs trúrra þjóna og þeirra kjör hjá heimsins börnum verði þeir mjög upp á þau komin með fleiru. Þá eg kom frá vígslunni, framflutti eg fyrst prestsembættisverk fyrir altari í Holtskirkju undir Eyjafjöllum sem áður er á vikið. Er eg látinn sofa þar einsamall í bæjardyrloftinu nóttina áður. Undir daginn dreymir mig að til mín komi tíðuglegur prestur, höfðinglegur að yfirlit, rauðleitur með jarpt hrokkið hár er lá á herðar niður. Hann heilsar mér vingjarnlega og þakkar mér fyrir fólk sitt. Eg þóttist ei við hann né það kannast, tek þó vel ávarpi hans. Hann talar framár: „Eg bið þig og svo fyrir son minn því þið verðið saman. Þú átt og að vera þar eg er.“ Hér við vaknaði eg og sýndist mér sem eg sæi á bak honum aftur ofan úr loftinu. Svo kemur prófasturinn, föðurbróðir minn, til mín og spyr hvörninn eg hafi sofið. Eg segi honum draum þennan en hann segir: „Ei var von þú þekktir hann því þetta hefur verið svipur síra Þorsteins Oddssonar sem hér var fyrir mig og skal það nú verða sanndreymi. Þú skalt nú í dag íklæðast hér þeim sama kennimannsskrúða og hann bar og standa í þeim sporum og hann stóð. Hann liggur í Múlakirkju en guð mun ætla þér annarstaðar legstað hvað sem um afsprengi þitt kann að verða.“ Kannaðist eg nú við að sú stórhöfðinglega velgjörða og vinkona mín, Guðný sáluga ³¹³ í Skógum, var dóttir hans. Af góðgjörðum hennar og gestrisni vildi oft undanganga hjá henni og hafði eg þá sem betur megandi oft orðið vel við nauðsynjabón hennar sem verðugt var. Þá hún sálaðist seint um vetur var mikill matarskortur á milli manna. Þá tók heimur að flimtra: „Henni var betra að gefa minna að nóg væri til begrafelsis hennar.“ En jafnsnart gaf guð 3 (hundruð) fiska landhlaup á fjöru hennar að ei varð útförin einasta gjörð í heiðarlegan máta heldur gaf svoddan blessan mörgum nauðstuddum nóga lífsbjörg þar í kring. Síra Þorsteinn hafði verið einn sá mest(i) gáfumaður og söngmaður en missti málið og var svo í 12 ár, ef ei lengur, og sálaðist úr þeirri sýki. Hvað guð brúkaði mig nú þar eftir fyrir verkfæri að gjöra sonar- og dætrabörnum hans gott veit sá alvísi herra. Honum sé þar fyrir eilíf æra og þakkargjörð!

En til þess helsta vil eg víkja er mér var bent til – það var síra Þorsteinn Benediktsson, ektasonur áðurnefnd(r)ar höfðingskvinnu. Hann var þá í skóla, er eg varð prestur, vígðist þar eftir og var skikkaður í Mjóafjörð. Giftist þar, flosnaði þaðan upp vegna harðinda, varð svo kapellán hjá síra Daða 6 ár, eður þar um bil, með lítilfjörlegu tillagi. Varð búandi á Heiði en komst þar ei upp vegna fátæktar, fjölskyldu og harðra ára, er þá innféllu, og sókti því um Skorastað hvar hann verður til dauðadags að líkindum. Hann var og er dágóður kennimaður, hreinlyndur og opinskár, sérdeilis við öl, frómlyndur og

góðgjörðasamur, meir gefinn fyrir sjóferðum og fiskiveiðum en landvinnu en hafði þó gott skynbragð á því öllu; ánægður með blítt og strítt og gat ei beðið þó með þyrfti. Svo sem hann kom fátækur og klæðfár gaf eg honum prestshempu, kjól og svo eftir hendinni annan klæðnað hvað meira kom til konu minnar, því þeirra hreinlyndi átti vel saman, enda brast ei af hans álfi að hjálpa upp á með embættisverk mín í sóknum mínum þá eg var ekki við og nokkurs þess með þyrfti. Eitt sinn er hann embættaði á Dyrhólum í minni fjærveru þá safnast skrállinn til hans og segir:

„Við viljum þú sért prestur vor! Vert þú oss velkominn.“ Hann svarar: „Sveiykkar slagsi! Haldið saman kjöftum ykkar! Eg vil ei skarnnýta að vera prestur ykkar. Þið munduð ei betur með mig fara en þann, ykkur þénar“ etc. |³¹⁴

Eitt sinn var mjög vorhart að ei fiskaðist að hann átti svo bággt að ei sá annað fyrir en hann yrði að skera kú sér til lífsbjargar. Eg heyri þetta, tek mér hest, ríð austur í sókn til 5 bænda sem eg vissi ummúraðir voru og fullbirgir voru af mat að hjálpa honum ánægjanlega. Bið þá að sýna mannæru og bjarga honum því það sýnist skömm þeir sóknarmenn hans hafi yfirfljótanlegt en hann líði skort. 1ti hét Hjörtur; hann svarar: „Eg verð að sjá um búkorn mitt fyrst. Eg hefi ei inntektir að styðjast við.“ 2r hét Einar; hann svarar: „Eg skal lofa honum ræflinum að snara sér upp á fjóspallinn og sletta nokkru í hann þá hann slæpist til kirkjunnar eður til sjóarins.“ 3ji hét Ólafur; hann svarar: „Vilji hann koma hingað að Fossi á málum skal eg láta gefa honum nokkuð en ei sendi eg honum mat.“ 4ði hét Jón Árnason; hann svarar: „Hann á ekkert hjá mér. Eg hefi ríflega betalað honum skyldur hans og mun þar við blífa.“ 5ti hét Sveinn; hann svarar: „Eg vil heldur kasta því út í eldinn. Hann mátti fara sparsamlegar með það hann hafði, sjái hann fyrir því. Nógir eru þó hann fari.“ Eg svara hvorjum einum eftir sem við átti og fór svo jafnnær frá öllum þeim. Þeir skipuðust ekkert við áminningar mínar að þeir liðsinntu honum hið minnsta. Dæmið sýnir hvörsu illa og ómannlega heimurinn fer með fátæka presta og í hvílíku foragti þeir eru hjá svoddan veraldarsonum. Trautt getur sá prestur haldið virðingu sinni sem mikið er kominn upp á sókn sína. Guð gæfi, vegna sinnar dýrðar, það væru sem fæstir! Guð sér þó hvörninn með hans þjóna er farið. Hann lætur ei að sér hæða. Hvor skyldi hafa trúað þá að börn þessara velmagtar- og efnamanna mundu hungur og fátækt líða, verða að éta hrossaket og deyja svo í hor og vesöld eins og síðar fram kom, þriggja þeirra. En búsaeld hinna er ei framar til. Hér á móti veit eg ei þau dæmi að þeim sem vel hafa með prest sinn farið hafi mjög flatt farið né afkomendur þeirra. Guðs orð og fyrirheit standa stöðug.

Nú er að víkja frá þessu og til hins hvörsu guðs forsjón hafði og bar um-sorgun fyrir prestsskepnunni að hann komst af með sín efni þó þessir efnamenn hjálpuðu þar ekkert til. Eg reið lærðari frá þeim að þekkja heimsins

hátt heim til mín. Sendi presti að vörmu spori smjörfjórðung og þrjá fjórðunga fiska, tók aftur hest minn, reið út að Skógum til mr. Högna bróður hans og segi honum að hans bróðir, síra Þorsteinn, ætli að slokkna út af í vesöld og matarleysi og allt hans nema hann bregði nú við fljótt og færi honum mat. Hann viti hann deyi fyrr en betli og skuli hann nú rýma óþokkann – því Högni var haldinn naumur maður. Tel eg svo um fyrir |³¹⁵ honum að hann fer með mér til baka og færir gefins bróður sínum mjölkvartil, hálfvætt fiska og 2 f(jórðunga) smjörs finnur klerk, heilsar honum og segir: „Eg varð að vitja um þig, bróðir minn. Eg heyrði þú værir farinn að eiga ofurbágt og eg vissi lík-
indi til þess og kem eg nú að færa þér og börnum þínum til nokkra mála.“
Hinn svarar: „Velkominn sértu að vera hjá mér. Eg hefi nógan fisk og smjör að gefa þér nú nætursakir.“ Hinn segir og hlær við: „Síst átti eg von á þessu og hefur þú þetta ei af sjálfs þíns rammleik og seg mér hvaðan það er þó mig gruni nokkuð um það.“ Hinn svarar: „Seg þú mér hvor kom þér til að færa mér matinn?“ Segir þar hvor öðrum upp alla söguna. Þá svarar prestur: „Svo skyldi hvor öðrum á bak hollur vera og hjálpanði; það er ei hans fyrsta“ etc. „Hefi eg lagt á og legg enn að það hann mér gott gjörir komi niður á honum og börnum hans þá þeim á liggur. En svo þú, minn bróðir, sjáir eg vilji ei með ofmikilri ágirni ásælast þig svo máttu fara með þína fórn til baka því mér kann að nægja það eg hefi þar til guð gefur mér nokkuð af sjónum.“ Högni svarar: „Hvorjum ertu líkur? Það er vísast jafnan sem í hendinni er. Eg gjöri það ei. Þú færir mér það þá síðar í vor ef þér verður það afgang.“ Maður, sem eg lét fara með Högna, sagði mér þessa samræðu er hann fór heim aftur. Tók eg þá svo vel sem eg kunni á móti honum og útbreiddi síðar hvar eg skyldi þetta hans örlætisverk honum til æru og sóma. Og lýkur svo þessari frásögu. Hefi eg þó fleira af okkar viðskiptum að segja.

KAP. LIX

Aðra frásögu læt eg hér með fylgja sem sýnir hvorsu falskir og hrekkvísir menn útleika á stundum fráma og einfalda menn af dæmi eins slóttugs manns þar í Mýrdalnum er við velnefndur síra Þorsteinn fengum með okkur fyrir meðreiðarmann og tjaldmann upp á Alþing. Hann hét Vigfús Sæmundsson. Við þóttust þekkja vel þennan segg og tókum því fyrir okkur að fá honum það eina í hendur og umsjón er hann gæti ei annars en staðið oss skil af. En þar hann var ötull og alvanur ferðamaður slægðustum við til hans. Nú er að segja hvörninn fór.

Við héldum fljótu striki út á Eyrarbakka og höfðum jafnan góðar hressingar. Var þessi |³¹⁶ minn meðbróðir meir gefinn og náttúraður fyrir brenni(vín) en eg og bilaði þó aldrei við það að ei hefði ráð á orði og gjörðum. Ei tók eg þá neitt brennivín í kaupstaðnum því eg átti það víst upp á Alþingi

er eg þurfti þar til útbýtingar. Þá við fórum af Bakkanum segir hann: „Eg heyri að á Alþingi sé ei gott að fá sér að drekka og ætla eg mér nú að fá mér blöndu á kút minn sem eg hefi.“

Við biðum hans á meðan, héldum svo á stað og upp Reykjadal. Þá við komum upp á hálsinn áðum við hestum okkar. Var þá komið á nótt og við orðnir matlystugir og tókum því til matar hvar eftir okkur þyrsti en vatn var ei nærri. Báðum hann að gefa okkur að drekka úr kútnum. En hann segir það að sönnu velkomið en segir það sé svoddan ýlda frá einnri Bakkakellingu sem hann eygi ei veg sjálfur að drekka, tekur úr tappann, sýpur á og spýtir með miklum ræskingum út úr sér aftur og setur svo tappann í; hafði hann síðan undir tjaldskör okkar á þingi þar til hann var að selja hvorn pela úr honum á 10 sk. því raunar var í honum brennivín sem hann hafði í einhvors reikning, og enn fleira, svikið út hjá kaupmanni. En við þessu sáum við ei. Af hálsinum riðum við að bæ er heitir Nesjar. Var eg þar kunnugur og fengum okkur þar að drekka. Þar var ekkja fyrir til hvorrar hann inn fór því fólk var í svefni, laug þar mjög kynduglega út hjá henni klút, vettningum og sjálfskeiðingshníf handa okkur er ári síðar kom upp. Svo fórum við að Skálabrekku. Var eg vanur að koma þar fyrir hestum mínum um þingtímann. Þar bað hann um til láns, þar til aftur kæmum, nýjan starfhníf, er bóndi viljuglega léði. Komum við þar til baka, fórum heim til bæjar en áðum hestum á stöðli. Var þar þýfi á milli tveggja lækja. Þá við heimtum aftur hesta vora var hann að hlaupa eins og hálfærður væri um þúfurnar, kennandi okkur um dvöl okkar; sagðist hafa orðið að hlaupa fyrir hesta okkar og því hefði sá léði hnífur týnst upp úr vasa sínum, og afmarkaði víst svið hvar innan hann væri að finna. Fór bóndi og fólk hans að leita með honum en hnífurinn fannst ei, þó hann segði bónda þar til hans, því raunar hafði hann aldrei týnt hönum og viðlík brögð brúkaði hann víðar. Hann lunkaði út betliattest hjá sýslumanni, færði sig svo í larfa, er hann hafði þar til fyrirhugað og heiman með sér haft, og við vissum ei fyrr af og ávann sér þar með ölmusugjafir á þingi.¹³⁷ Hjá kokk stiftamtmanns og annarra herra þar á þingi kom hann sér í vinfengi við svo vel upp á elda-mennsku, vatns aðburð, hreinsun diska og kera og kom svo með fullan barm og vasa þaðan með ýmislegt matartöy og jafnvel fleira svo við klerkarnir vorum orðnir hissa og rétt hræddir um oss af því við urðum varir við og tókum því iðuglega varúð á oss sem best höfðum vit á að innflækja oss ei hans orð né athafnir og urðum fegnir þá við sluppum síðast klaklaust af með hann.

Þá fékk eg blóðvelli í annan fótinn á þingi af því eg hlaut ávallt í sterkasta hita að ganga þar í stígvélum. Hjó Bjarni sál(ugi) landphysicus í fótinn og bar svo ofan í benjarnar nokkru dreifandi. Hér við umsnerust þær svo eg ber þau ör og merki til dauðadags; fóturinn og lærið blés allt upp svo ei sá annað fyrir að eg mundi þar hreint leggjast sem óhentugt var. Flýtti mér því burtu þaðan

og ætlaði að nema mér veru og staðar í áðursögðum Nesjum. Gat eg nú ei riðið nema fót fyrir fót, þoldi hvorki sokk né skó á fætinum og vafði hann með klútum. Vorum við allt kvöldið og nóttina að komast þangað. Prestur fór til bæjar að útvega mér rúm en lét mig af baki í eina lág á stöðli hvar eð var mikið gras fyrir með Maríu- eður brúðarstakk svo kölluðum. Eg tók á meðan þessi blöð og lagði þau yfir fótinn, hvar við strax tók úr verk. Jók eg þá því meira við yfir allan fótinn; lét einasta færa mér ábreiðu og sofnaði þar um stund. Þá eg vaknaði, var hreint allur verkur í burt. Prestur vakti yfir mér því hann heitstrengdi ei við mig að skilja fyrr en eg væri dauður eður eg kæmist lifandi heim. En þó bólган væri enn mikil réði eg af að fara lengra. Ekkjan leitadist við að gjöra mér allt til greiða er eg borgaði henni en hún var ei, því miður, svo framfærin að segja mér viðskipti hennar og Vigfúsa í það sinn.

Svo fór eg yfir hálsinn í Ölvesið að þeim bæ sem heitir Reykjakot. Þar var fyrir vænn og erfiðissamur bóndi er Guðni hét. Hann hafði átt tvær konur og við þeim 24 börn af hvorjum 18 komust á legg. Háttlofað veri almætti guðs! Eg hafði í þá yfirstandandi fjárpestartíð skaffað þeim manni í 4ur þá undanfarin ár 10 f(jórðunga) ullar á hvorju af því eg kenndi í brjósti um hann og féll vel í geð mannskapur hans. ³¹⁸ Hlaut eg og að vera forhugsadur um þau pestarar um 80 f(jórðunga) ullar og þar yfir handa þeim og þeim sem mig höfðu beðið og eg var skuldbundinn til að gjöra það fyrir svo sem voru mínir yfirmenn. Hafði eg það ei af mínum eigin rammleik heldur hlaut þá jafnan að fá þá ull, að héðan og mest austan úr Hornafirði, er mér ei í þann tíma örðugt féll því þá var nógur frískleiki og efni til þess er eg þá sá ei sem skyldi hvörsu dýrmætt var. Þessi maður tók fegins hendi á móti mér. Eg dvaldi þar nokkra stund dags, fór þaðan að Kaldranesi og fékk þar gott rúm og góðar viðgjörðir. Var nú sunnudagsmorgun. Sóknarpresturinn, sem hét síra Einar Jónsson frá Berufirði áður, var þá ei embættisfær en hafði boðað fólk til kirkju. Síra Þorsteinn og hann voru kunningjar frá því hann var í Mjóafirði. Hann býður honum að embætta fyrir hann sem hann þáði. Varð eg, þar eg lá, mjög hræddur um meðbróður minn þar eg vissi hann hafði ei sofið og ei matar neytt að segjast mætti í undanfarin 5 dægur en haldið sér uppi á brennivíni. Þó gaf það guð að það fór allvel að allra sögn. Þvílíkar gáfur hafði hann til að bera.

Svo komust við heim til vor að heilu og höldnu fyrir guðs hjálp. Þá á leið það sumar fékk hann Skorrastað og þétti eg honum til þeirrar ferðar sem eg kunni og eg sá honum lá á og þótti báðum mikið við hvorn annan að skilja. Sonur hans, Benedikt, var hjá mér lengi sumars nú eftir eldinn, ☉: 1786, áður hann var antekinn í skólann. Við skrifum jafna(n) hvor öðrum til, til gamans, þá ferðir falla á milli. Er hann nú farin að þvinga brjóstmæði, er mér síðast, 1788, tilskrifaði. Sitt vill meinið sérhvorn þjá. Guð lætur oss sjást í eilífu lífi.

Víkur nú hér frá sögunni og aftur til Vigfúsar Sæmunds(ona)r. Hann var giftur maður, tók sér aðsetur í Hvammi í Mýrdal og átti þar barn við einnri dóttur Jóns Árnasonar áður umgetins. Svo var hann dæm(d)ur í sundur frá konu sinni og þá við, sem þau sundur dæmdum, sögðum þeim að kveðjast með kossi gekk hvort sínum megin kirkjudyra, litu um öxl hvort til annars og sögðu ³¹⁹ blygðunarlaust: „Farðu þinn veg frá mér til etc.; samur er kærleikurinn þó við kyssunst ekki.“ Hraut þá einhverjum þetta: „Svei ykkur báðum, djels ókindurnar.“ Hér eftir lagði hún lag sitt við annan og hann enn frekari verur hjá sinni hóru, eyddi þar og útdreif margt úr heimilinu. Prestur hans, sem ekkert réði hér við, angaf þá þennan hrapp fyrir mér sem prófasti og svo sýslumanni sem eftir marga snúninga skikkaði hann úr sýslunni. En hann fór út að Skógum á næsta bæ við hana og hélt svo enn sama áfram sem honum var auðvelt. Svo útvegaði eg skrif hjá stiftamtmani er skikkaði, undir stórar sektir að drífa hann svo langt í burt frá sýslunni að hann næði ei til hennar sem og gjört var. Komst hann svo um nokkur ár vestur í Gullbringusýslu og numdi staðar hjá ekkju þar. En þá eg var hingað farinn úr Mýrdalnum snautaði hann þangað aftur. Eitt sinn, er eg var í fiskiaðdrættum á Seltjarnarnesi, hitti eg hann í Nesi hvar landphysicus, sál(ugi) Bjarni, var að skera upp fingurmein á honum. Lék hann mér þá þann refsleik að hann yfirtalaði hann að biðja mig að flytja sig austur í Mýrdal hvar hann ætti aðskiljanlegt og að gjöra svo að þessu meini svo landphysicus fer þessu mikillega fram við mig sem vorum svoddan vinir að eg hafði lofað að gjöra hvorja hans bón er eg megnaði. En þá eg nú neitaði þessari bón, hvar til hann vildi öllu kosta, varð hann afarreiður við mig, bregðandi mér um nísku, miskunnarleysi, óærlegheit við sig, er mér var sárast að þola, áður en eg kæmi nokkri afbötun fyrir mig sem nú hafði ei að segja vegna bráðsinnis hans. Lét eg sem eg mundi gjöra það og lofaði mig aftur að koma þangað sem eg þó ei gjörði heldur bar fyrir mig með seðli að lest mín hefði verið í burt komin, að eg hefði ei mátt aftur hverfa þangað; gat og lítið um vandhæfið sem á því hefði verið. Jafnaðist svo aftur vinskapur vor. Svo eru heimsins börn kæn og útsett til að gjöra mein af sér með öllum hætti.

Frá þessum sniðuga þjóf og skelmir vík eg til annars, er eg hefi fyrr á vikið, sem hét Ásmundur Einarsson og eg hitti eitt sinn á Alþingi. Hann hafði gefið sig þar í lið og þénustu með peningaríkum lausamanni og drykkirútara hvorjum hann reyndist lengi fram eftir trúlega fylgjandi, uppápassandi, bætandi og forsvarandi illyrði hans og misverk. ³²⁰ En að endalykt fannst þessi hans lávarður, er Bergur hét, á víðavangi liggjandi í svefnórum og rússi hjá þjóðbraut, firrtur og ræntur öllu lauslegu og peningum, er hann sagðist haft hafa, nema hesturinn var eftir að bera hann til byggða en fylgjarinn horfinn. Var nú óvíst að kenna honum eður öðrum svoddan tjón. Þó kom hann blygðunar-

laust á þingið aftur. Fyrir vestan Snorrabúð við Almannagjá hafði einn maður í boði flugvakran hest, er þar stóð með reiðtygjum hans og blárri flossessu í. Þar gaf sig fram annar sem vildi kaupa hann fyrir uppsett verð ef hann færi þann sprett sem sér líkaði og skyldi hvorugur þeirra reyna hann heldur einhvor óviðkomandi er kynni þá list. Þar var þá nærstaddur greindur Ásmundur, er þó nefndi sig öðru nafni, með uppsperrtan hatt, í skinnpeysu og skinnbuxum og bauðst til að reyna hestinn á þeim skeiðflöt sem er þar suður í gjánni að Kárástíg. Er þar lítill afburður af háu klettnefi sem gengur í gjána að austanverðu. Við vorum átta í hóp sem fórum upp á einn klett fyrir vestan búðina, ásamt kaupanautunum að sjá upp á renniskeið þetta. Hann stökkur á bak og hrökkur hestinn með keyrinu fyrst fram og enn lystilegra til baka. Vindur var á norðan þéttur að skinnpeysan flaksaðist aftur af hönum. Allir gættu meir að fimleika hestsins, er var sem hvor vildi sér kjósa, en að kauðanum sem á baki sat. Þá hann af baki stökk, að reyndum hestinum, vantaði sessuna. Er hann spurður að henni en hann segist ekkert til hennar muna né vita. Svo leitar eigandi orðróms til okkar, verður þá ágreiningur á. Sumir segjast hafa ei aðgætt það, aðra minnir ei betur en hún hafi verið. Hann segir allir við höfum séð yfir sig og menn sjái hún sé ei hjá sér. Svo fórum við þá allir að leita og finnum hana ei og hættum við svo búíð. Eg þóttist víst hafa séð þennan mann áður en kem því ei snögglega fyrir. Við hittunst síðar um daginn í einrúmi. Eg segi við hann af viðarráði: „Eg þykist vita að þú heitir Ásm(undur) E(inars)s(on)“. Hann svarar: „Satt er það en hvar höfum við sést?“ Eg segi honum það en hann kannast við. Eg bið hann nú að segja mér hvörninn hann hafi getað náð sessunni um daginn og lofa honum aftur upp á æru³²¹ mína og trú, eftir sem hann að fornu þekki mig, að uppljóstra honum ei eður svíkja hann í tryggð. Segir hann mér þá hann hafi strax losað hana er hann fór á bak en þá hann hafi til baka riðið hafi hann fleygt henni aftur undan sér og upp í veðrið, er hann reið fyrir nefið, og hafi hún þar fleygst í eina klettaskoru hátt upp í berginu hvaðan hann sé búinn að ná henni. Féll eg nú í forundran af svo útséðu kænskubragði. Segi honum þó að maðurinn sé nú í tilbúningi að láta hann gjöra betri grein á henni og sé honum nú annaðhvort að gjöra að hafa sig strax í burt eður mæta því er hann geti upp á hann náð gögnum og bevisingum. Réði hann það af að hann fór hið snarasta þaðan og spurðist ei frammar til hans.

Það þriðja dæmi upp á fals og fláttskap ágjarnra manna rís til gamans og varúðar eitt sinn af tveimur ölmusukellingum þar á Alþingi. Af því hyski var oft mikill fjöldi og ei allir svo haltir sem hinkruðu þar til stiftamtmaður Thodal tók það allt of vonda og uppstigna skikk af.

Sagan af þeim rís á þennan hátt. Eg var einn morgun í vestanvindi staddur hjá hr. amtmanni Ólafi Stephánsyni. Við vorum skólabræður til forna og var

hann mjög eiginlegur við mig þegar enginn sá né heyrði til. En þar fyrir utan gætti hvor síns embættis. Sú timburbúð, er hann var í, sneri til austurs og vesturs. Var austan á henni stórir glergluggar en þar sem þar var nú logn fyrir og sólskin settust þar undir tvær kellingar af Innnesjum. Þekkti hann báðar þær fyrir misjafnar kindur. Önnur var þar áður alkunnug en önnur var nú þangað í fyrsta sinni aðkomin og ókunnug. Sú aðkomna segir: „Eg er nú, fáráðurinn minn, hingað komin. Kenndu mér nú, heilla mín, öll ráð og siði til þess að eg fái hér nú nokkuð.“ „Það skal eg gjarnan gjöra“, segir hin. „Hvor á nú þessa búð?“ „Hann Ólafur okkar amtmaður. Hann er hér góður og gjafalítill okkur sem hann þekkir. Bestur er hann heima.“ „Hvað segir þú mér um hina höfðingjana og hvar þeir eru og hvörninn eg á að haga mér við þá.“ „Það er mér auðvelt að vísa þér á búðir þeirra og tjöld. Sumir eru geistlegir og sumir verslegir og verður þú að³²² brúka sitt orðatiltæki og heilsan við hvorn. Margir eru og gefnir fyrir virðingum og verður þú að hæla örleika þeirra og miklum afspurnum af þei, og skal eg segja þér þeir eru þessir etc. en varastu það við Ólaf amtmann eður þá hann heyrir til. Þegar þú ert búin að vera hér 4ra daga eður lengur þá kanntu að biðja þá og þá aftur því oft hefur mér orðið það að lukku, ef að upp kemst um þig, þá kenn um gáleysi og minnisleysi þínu eður bið þá um mat.“ „Hvor gefur nú mest af öllum?“ „Hann heitir Lýður og er sýslumaður að austan.“ Qv(æstio). „Er hann svo ríkur.“

R(esponsum): „Nei, nei, hann er svo góður maður en þar hjá mikill drykkjumaður og þá gefur hann 10 sk., eina og tvær álnir tóbaks en langtum minna þar fyrir utan.“ „Vísu mér sem fyrst á búð hans.“ „Nei, ei gjöri eg það fyrr en eftir nóni í dag.“ „Því þá?“ segir hin. R(esponsum): „Af því hann er þá orðinn drukinn því hann er þá kominn frá höfðingjunum. Eftir því sem það vill til gefur hann þá tvisvar þeim sama á sa⟨ma⟩ degi.“ „Æ“, segir hin, „hamingjan gefi eg verði fyrir því.“ Og svo hætta þær þessu hjali. Við hlýðum á allt til enda. Biður amtmaður mig að láta Lýð vita af væntanlegum gestum etc. en segja sér aftur hvörninn fari um viðtektirnar hvorju eg lofa, fer til sýslumanns laust fyrir nónið og segi honum allt af léttu. Þá góð stund er liðin af nóni koma kellingar, setjast við búðardyrnar, klappa upp á með fegurstu fyrirbænarorðum. Hann svarar litlu síðar: „Hvað á svoddan ónæði? Látið mig vera kyrran.“ Þá hvískra þær saman: „Já, já drukinn er hann orðinn. Vel hittum við upp á tímann.“ Nú kemur aftur kall: „Sælir og blessaðir, sýslumaður góður, blessað dyggðablóðið.“ Hann svarar: „Eg skal drepa ykkur ef þið þegið ei.“ Sú eldri muskrar enn: „Kipp þér ei upp við þetta, það eru drykkilæti hans.“ Í þriðja sinni heilsa þær andvarpandi og stynjandi. Þar með lýkur hann upp með höstugum reiðisvip, hefur í hendi nakinn kórða svo segjandi: „Ef þið, örmustu flærðarkellingar, hafið ykkur ei héðan í burt á augnabliki svo læt eg þennan kórða ganga í ykkar vonða búk.“ Þær stökkva upp með hræðslu og

að forða lífi sínu, taka til stafs og fóta³²³ og stikla suður eftir gjá segjandi: „Drottins maðurinn góði, gætið að höndum yðar og drepjið okkur ei.“ Hann svarar: „Segið nú frá aftur að þið hafið fundið hann gamla Lýð eftir nónið og þið hafið getað tvínarrað hann“, með enn fleirum orðum. Hann er að slá og pota kórðanum í bakhluta þeirra suður eftir gjá því búð hans stóð við fossinn, út úr hvorri búð og tjaldi á þeim vegi komu þeir, er þar fyrir voru að heyra og sjá upp á þetta leikaraspil, hljóðafæri, hlátur og sköll tóku dver⟨g⟩mál í klettum þar í kring. Ei síst hafði amtmaður gaman að svoddan viðskiptum. Og svo má lýsa fleirum ölmusumönnum þessarar aldar.

Virð ei illa fyrir mér, góði lesari; þó þessar frásögur hlypu hér inn á meðal annars. Eg stytta mér eitt sinn dagur með þeim út af íhugan af heimsins falsleika sem af þeim má sjá og þekkja. Til þess eru vond dæmi að varast.

Kap. LX

Nú er betra að sjá sig aftur um hönd og bæta sér í munni því hvonær sem tal eður skrif fellur um vond heimsins börn og þá þau framfylgja sinni eiginlegri náttúru er það hjá þeim að finna, sem hér var talað, og þúsund flei⟨r⟩a vont er einn siðprúður og hreinlyndur maður leiðir sér ei í hug að sá og sá búi yfir er kristið nafn ber og nóga upplýsing hefur fengið að haga sér vel nema hann sæi hér á og þreifaði svo oft og því oftast sem hann lengir lifir í veröldinni sem Lutherus þess vegna kallar einn strákastöðul. Eg ályktaði í ungdæmi mínu, þá eg var í skóla, einn hlut verstan og viðsjálastan, hvar um áður er á vikið, því eg í þann tíð hafði ei af fleirum að segja. En hvorsu margt hefur ei síðar komið á veg fyrir mig? Og enn þá fæ eg að reyna það sem aldrei fyr hafði reynt að svo lengi mann lifir er hann að læra að þekkja gott og illt. En sá óumræðilega góði guð hefur svo haldið í hönd með mér að hvörninn sem heimurinn hefur viðleitast að fordjarfa mig og fella hefur honum aldrei tekist það. Það eg hefi af hans álfu ætlað stundum mest upp á hefur mér orðið að öllu ólíði. Því ber honum lof og dýrð af því öllu saman og þykist eg nú hafa allt ónógan tíma til þess en bæti mér þó í skapi með því að eg fæ þar til hindrunarlausa og fullkomna tíð í eilífðinni er eg tvíllaust trúi og vona hann veiti mér. Sú huggunargrein, er eg hefi fyrr á vikið, að hann eitt sinn í þungri baráttu hughreysti mig með³²⁴ af Malachíæ spádómsbókar 3ja kapítula, hljóðar sem eftir fylgir:

Þér talið hart í móti mér, segir drottinn. Svo segið þér: Hvað tölum vér í móti þér? Í því þér segið: Forgefins þjónar mann guði og hvað hjálpar það þó vér höldum hans boð og færum einn strangan lifnað fyrir þeim drottni Zebaoth. Þar fyrir þúsúnum vér þá forsmánara því þeir óguðlegu vaxa, þeir freista guðs og hafa lukku og framgang. En þeir guðhræddu hugga sig svo hvor við annan, drottinn merkir það og heyrir það og það er eitt minningarbréf fyrir hann skrifað fyrir þá sem óttast drottin og þenkja á hans nafn. Þér

skuluð vera minn eigindómur (segir dr(ottinn) Zebaoth) á þeim degi hvorn eg vil gjöra og eg vil spara þá svo sem mann sparar sinn son, þann honum þjónar, og þér skuluð þar í móti sjá aftur hvaða mismunur er í milli þeirra réttlátu og þeirra óguðlegu og á millum þeirra sem þjóna guði og hinna sem hönum ekki þjóna.

Hér sér þú, barn mitt og góðfús lesari, með hvílíkum þönkum og hugarfari eg hefi þá verið og aftur í annan stað hvorsu guð svaraði mér upp á þá, áminnti mig og hughreysti og sýndi hvorsu útfallið væri í hans ráði, sú sök útfallin er minn holdlegur bre(y)skleiki af heimsins yfirgangi óttaðist þá fyrir. Það verður af öngvum lifandi manni útmálað, svo sem skyldi, hvorsu guðs orð réttlínis frá hans munni tekið hefur í sér yfirnáttúrlegan og yfirfljótanlegan kraft og huggun á móti hvorju einu mótstæðilegu er koma kann í hug eður á veg fyrir einn andlega fátækan kristinn mann. Þó eg megi ei reikna mig þar með þá hefur þó guð, allra helst síðan hann bæði af réttvísi og gæsku tók af mér þá líkamlega heilsu, mig aldrei látið bresta nýja huggun af því. Heil grein eður eftirdæmi og þá það eður annað gott hefur verið búið að hafa sínar verkanir eður mér hefur gleymst það hefur þá annað nýtt á nýtt ofan komið og fært með sér nýjan styrk og hugsvölun svo eg hefi fallið í forundran hvorsu nákvæmlega guð hagar sér og leikur við mannanna börn. Þetta begripur enginn mannlegur skilningur og þó maður reyni þvílíkt, getur hann það ómöglega útskýrt nema lítið við reyndan sinn líka svo til góðra nota komist. Eftirþanka kann slíkt að gefa og styrkingar uppvakning síðar meir þá heimurinn er farinn í mótlætinu að brydda á sér fyrir alla alvöru. Tek eg þetta og tala af sjálfs míns dæmi og prófan sem nú á undanförunum rúmum 4ra ára tíma langt meira fræðst hefi í þvílíku ásigkomulagi en allan minn aldur hingað til. Sannast og hér að reyndur veit en óreyndur tortryggir. |³²⁵ Hvað mér einna mest þykir í heiminum við að skilja er guðs opinber þjónustugjörð. Þó eg vel viti og voni að fá að heyra annan langtum fegri og sætari lofsöng í eilífðinni þá er eg þó enn eins sinnaður sem segist um Bursillai. Og oft hefur mér orðið það til afþreyingar þá ei hefi komist til kirkjunnar að fara með alla embættisgjörð með sjálfum mér í einrúmi er eg hefi vitað að þann dag hafi brúkuð verið. Þó eg væri ei mikill söngmaður, mest af því eg of heimskur lét narra mig til, þá eg var í skóla, að skemma þau þá hélt eg þó eftir í meðalmáta laglegum róm og hljóðum og hafði ætíð mikla lyst og gleði af fögrum söng. Því lærði eg og svo upp á hljóðfærslátt. Guð fór og svo í því sem öðru vel með mig að hann gaf börnum mínum fagurt og nett raddarlag ásamt stjúpbörnum mínum. Lærðu þau svo upp á tvísöng og numdu þar fyrir marga sálma með lystilegum lögum að syngja þar með, sín á milli og með öðrum er kunnu og æfðu sig í þeirri list. (Guð veitir öngvan hlut til forgefins.) Guð gaf mér og þær ektakvinnur sem höfðu væn og fögur sönglistarhljóð, kunnu og

til þess, sérdeilis sú síðari. En hvorsu sönglistin var mér indæl vil eg hér eftir með nokkrum dæmum sýna.

Eg var eitt sinn haldinn á Felli af handarmeini (eg fékk þau þrisvar) sem gróf í það sinn út í miðjum lófanum. Hafði eg þá lítinn frið. Lét eg þá stúlkur mínar kveða mér til afþreyingar lystug kvæði, er þær mörg kunnu, sem hrærðu svo sansana að eg fann á meðan til slétt öngvar tilfinningar sem eg ekkert liði. Eitt sinn var eg við embættisgjörð á Þingvöllum þá messuupphaf var: Lifandi guð, þú lít þar á etc. Þar voru þá 4 þeir lystilegustu söngmenn eður prestar í kórnum. Hr. Ólafur amtmaður, sem bæði var söngmaður og hafði stóra lyst til söngs, vissi vel af þessu og setti til 3 unga söngmenn, af hvorjum öllum tók fram Magnús sonur hans, sem tóku strax bassann undir í einu sæti fyrir framan kórduyr en hann sjálfur með 3ur söngmönnum var í jöfnum discanti undir. Gekk svo af allur söngurinn með þessari lofsverðu þryði: Hafði eg aldrei fyrr né síðar heyrt svo sætan og fagurtempraðan söng að eg kemst ætíð við með sjálfum mér nær eg til þess þenki. Ó, hvað þá í eilífu lífi? |³²⁶

1777 kom hér til lands þryðilegt engelsk(t) skip. Á því voru hálærðir náttúruspekingar til að skoða Heklu og ýmsa náttúrlega fáséna hluti. Eg var á ferð um þann tíma og kom til eins þeirra í Hafnarfjörð því hinir tveir voru þá ei við. Mér var þar inn boðið í stásstofu hvar í var langt borð með annarri hliðinni og mátti þiggja þar vín og hvað eg vildi því þeir voru höfðinglega sinnaðir. Á borðinu lá ein opin bók á hvorri voru ei annað en strik og nótur að taka lög á hvorja eg leit. Túlkurinn, sem talaði dönsku, raunar íslenskur, spurði mig að hvort eg hefði lyst að heyra nokkuð hvorsu þær melódíur léti, hvörju eg játaði og bað eg mætti heyra það. Flettir hann upp bókinni og bendir mér á víst danslag. Meistarinn, sem Mueller hét, sest við efri borðsendann, tekur hljóðfæri og leikur lagið á það en 8tta engelskir setjast í bekk á móti mér, taka þar undir, róa á hliðar og leika það sama með höndum og fótum, hart og lint, stappandi þeim á gólfid, sem lagið gekk hátt og lágt, svo mér fannst sem allt húsið léki og fyrir. Nær þetta hafði nokkra stund gengið sé eg þeir horfa á mig og fara að hlæja. Eg fer að sjá mig um kring hvað það megi vera og kemst loksins að að þessi dans er búinn að hræra svo mína sansa og blóð að eg er farinn að hræra mig og róa til og frá aldeilis óvitandi og þar með set eg mig kjurran og hætta þeir þá með lystugheitum og segir túlkurinn mér þeir hafi verið að sýna kunnáttu sína og prófa mitt eigið sinni.

Nú eftir jarðeldsumganginn hætti [eg] að fara með hljóðfæri af margfaldri mæðu þeirri sem yfir mig féll.

Þá eg í minni Setbergsferð, hvar um áður er getið, hafði eg næturstað á Bæ í Borgarfirði sá eg þar snoturt langspil, er þar hékk, og þarverandi húsmóður, mad(ame) Þuríður Ásmundsdóttir, átti og brúkaði. Hún sem gjöra vildi mér

allt til þénustu og afþreyingar bauð mér það til að slá upp á það. Og þá eg það reyndi gat eg það ei fyrir innvortis angursemi og hugsun til fyrri daga hvað þá hún sá; tók hún sjálf að spila á það ein þau lystilegustu lög hvar við eg endurlifnaði við og fékk þar af sérleg rólegheit. Hún sem aðrir voru mér sérlega góðir í þeirri mæðuferð nema þau nýju hjón á Setbergi, síra Björn og mad(ame) Helga, |³²⁷ sem eg ætlaði best upp á hvar um áður er sagt. En nú um þennan tíma komu þær fregnir að hann hefur ei hent minni yfirsjón en mig að hönum er skikkað að láta úti 12 rd. með víðara. Seinna koma sumir dagar. Síðar heyrir hvörninn það mál útfellur.

Mr. Sæmundur Magnússon, er eg hjálpaði til siglinga forðum, er nú orðinn prestur á Helgafelli. Guði sé lof að það mitt fyrirtæki með hann varð ei til forgefins og hjálpi honum nú vel með að fara.

Jón Scheving, gamli stjúpsonur minn, heyrir eg nú að sé kominn niður í Jullandi, orðinn þar undirofficeri og eigi þar konu og börn. Og ef svo er þá verði honum það til lukku og farsældar.

KAP. LXI

Nú enn framar að sýna guðs náðarumhyggju og hvorsu hann endalaust hagar hlutunum til bestu afdrifa og lætur það fram koma hvað hann vill, hvað(a) umrót sem mennirnir í frammi hafa.

Þegar leið fram í februarium kom síra Bergur, tengdasonur minn, hingað prestvígður úr Skálholti. Var af síra Jóni á Lyngum innsettur 28. febr., sem var 2. sunnudagur í föstu, til að vera minn meðþénari í kennimannlegu embætti. Eg var þá og svo þann sama dag í kirkjunni til sakramentis og varð þá eftir þá ferð mjög lasinn að aldrei komst til kirkjunnar alla föstuna út. Gat þó enn farið á fætur og lesið húslestra og hafði nú 1n stundum 2 tilheyranda og mátti nú bregða við og til muna að fleiri hafði átt. Enn þá gjörði minn góði guð við mig allt þolanlegt og bærilegt. Enginn vitjaði nú um mig oftar eður kom til mín en einn guðhræddur og siðsamur bóndi í Morðtungu, er heitir Þorleifur Jóhannsson, dótturson sýslumanns Bjarna sál(uga) Nikulássonar. Kippir hvorum í kyn sitt. Þótti báðum gaman og afþreying að tala hvorum við annan og varð honum tíðum tafsamt hjá mér. Ætla eg honum eftir mig bók er afi hans gaf mér á sínum dauðadegi: Jakobs Hvalseyjarbænir. Síra Jón Sigmundsson, er þær útlagði, gaf s(ýslu)m(anni) þær á sínum deyjanda degi og mælti svo fyrir hann skyldi þær og síðast gefa sínum besta vin er næstur hönum yrði á dauðastundinni eins og hann hafði hönum gjört. Nb! Síðar eitt sinn, þá eg ætlaði útgjört væri um líf mitt, afhenti eg honum þær. Þar var og á líkprédikun eftir ömmu hans, Petronellu Bjarnadóttir, svo eftir hana, afa sinn og móður á hann líkprédikanir frá mér er hann hefur sett í eitt band. |³²⁸

Nú leið fastan og kom páskahátíðin. Gaf guð nú góða vegi og blíðskaparveður að eg komst til kirkjunnar og framflutti þá alla guðsþjónustugjörð þann hátíðisdag, svo fyrir altari sem í prédikunarstól, item leiddi guðhrædda konu í kirkju er Guðlaug Björnsdóttir hét – og þetta enn sem fyrr með furðanlegum styrkleika. Prédikunarform mitt var þá þetta hvorsu allt náttúrunnar líf væri skammvinnt svo ei kynni við það bindast nokkur varanleg elska en vors frelsara líf, er hann hefði fært frá dauðum, væri ævarandi og eilíft, Joh. 14., Ap(ocalypsis) 22. Exegesis. Hvörninn hann í opinberan, orði og verki hefði glatt sína harmþrungna elskendur í sinni upprisu og hvörninn hann gleddi sín börn enn með nytsemi sinnar upprisu, einkanlega í von upprisunnar á síðasta degi. Svo fór síra Bergur að húsvitja það eftir átti af Landbroti og Út-Síðunni. En þar guð gaf svo góða veðráttu, húsviðaði eg allt fyrir austan á Síðunni og var þangað gott að koma hvar öll hjú fögnuðu. Eftir þann 1ta sunnudag eftir páska fór hann vestur að sækja bú sitt. Annan sunnudag eftir páska, sem var sá síðasti að sunnudagatölunni, embættaði eg enn að öllu leyti og spurði börn, gat hvorki mér né öðrum sem þar til þekktu komið til hugar fyrsta vetrarsunnudaginn, hvar um áður er skrifað, að mitt veika líf mundi svo lengi treinast. Svo embættaði eg fyrsta sunnudag í sumri og kóngsbænadaginn. Varð eg þá mjög lasinn eftir þá ferð. Svo embættaði eg 5t(a) s(unnu)d(ag) eftir páska. Uppstigningardag og sunnudaginn þar eftir var svo óhagkvæmt veðurlag að ei varð embættað. Svo kom síra Bergur að vestan fyrir hvítasunnuna. Stóð hann fyrir altari en eg prédikaði og svo aftur á trinitatishátíð. Mundi eg nú til þess er guð hafði við mig gjört á þeim hátíðisdegi og þar eg fann nú algjörlega á kröftum mínum mér mundi ei framar á honum auðnast að koma í h(eilagan) prédikunarstól. Hafði eg fyrir inntak þessi Abrahams þénara orð: Drottinn hefur gefið mér lukkulega reisu, tefjið ei fyrir mér, látið mig fara heim til míns herra, og heimfærði þetta upp á mín sóknarbörn til hvorra eg hefði verið frá guði sendur til að biðja þeirra hans syni til handa |³²⁹ sem fyrir hans styrk hefði lukkulega afgangið og mætti því ekkert tefja fyrir mér að fara nú héðan heim í hans h(eilaga) bústað. Svo hafði eg prédikunina um gagn og huggun, sem öllum stæði af h(eilagrar) þrenningar heiti, með þakkargjörð fyrir þá upplýsingu er kristnir menn hefðu þar af fengið. Svo prédikaði eg 2n sunnudag eftir trinit(atis). Fór nú síra Bergur minn, sem fékk Hólm til ábúðar, í venjulegar ferðir eins og aðrir. Á meðan varð ein kona veik í Þykkvabæ, er til mín sendi að þjónusta sig, hvar til eg nú öngvan veginn treysti mér en þar guð hafði svo mitt heilsupund gat samviskudómur mig ekkert áklegað um vanrækt í því. Guð hagaði því svo til að hún hjarði þar til presturinn kom heim aftur. Hjá mér var og um þessar stundir 2oug stúlka, er Arnbjörg hét, dóttir Þórarins á Breiðabólstað, haldin af langvarandi innvortis meinsemdum sem gaf sig út á síðunni. Gjörði eg þar opnan á inn á milli rif-

inna sem svo vel lukkaðist að hún fór heilbrigð frá mér aftur eftir mánaðar viðgjörð hvar á vor allra meina græðari sýndi enn á mér sína náð og hjálp að lækna hana með léttvægum meðölum, ásamt enn fleiri, sem nú leituðu liðs til mín hvar fyrir honum sé ódauðleg æra, lof og þakkargjörð sem þanninn til míns síðasta tíma hjálpaði mér að gjöra nauðlíðandi gott af mér. Gaf eg þeirri siðprúðu stúlku sálm undir hennar nafni að skilnaði að henni skyldi því síður gleymast svoddan gæskuverk drottins við hana. Svo fór eg til kirkju 8tta sunnudag eftir trinitatis. Treysti eg mér þá engin embættisverk að fremja nema eg skrifaði nokkrum mönnum: Heyrði þá fyrst til síra Bergs míns eina velgrundaða og uppbyggilega prédikun og lofaði guð, sem ei hafði látið vort erfiði forgefins útfalla, svo nú því frammar er hann var að auglýsa hvað hann hafði hönum veitt og gefið sínum börnum til gagns. Þess frammar tók hann nú af mér heilsuna að gefa mér ævarandi hvíld eftir þessa heims mæðu svo nú frá þessum degi fór mér allra mest hnígandi að verkurinn í bakinu og það beiska og óða þvagrennsli gaf mér litla hvíld ³³⁰ og ró svo hér með aftókst matarlystin og svefnværðin er eg hafði haft í næstaflíðin þrjú ár í bærilegan máta, nema þá stórkostleg aðköst gengu, svo ei hafði nú frammar uppisetumátt að teikna og uppskrifa nokkuð af góðu, guði og hans börnum til nota þó eg hefði enn girnd til þess sem honum sjálfum er kunnugt. Tókst mér þó af að ljúka þeim 7 bókum, er eg hafði þar til skrifað, í hvörjum að eru 4 til 5 hundr-
 aða blaðsíður, eður þar um bil. Sömuleiðis að setja nú í rétta röð mitt samantínings versakver, í hvorju er að finna meir en 300 vers. Æ, guð láti nú, börn mín og þeirra afkomendur ásamt konu mína elskulega sem alla alúð leggur á það að hjúkra að mér og þjóna í mínum lasleika ásamt hvorn einn sem þær eignast hafa þar af hugarins rósemd og öll sáluhjálpleg not! Hann veit að þetta er af heilum huga og hjarta mælt. Þann 10da s(unnu)d(ag) e(ftir) tr(initatis) var eg svo nær einn heima af ásettu ráði og var því á auðmjúku samtali við minn guð þann dag sem með sínum anda gaf mínum anda náðugt ansvar og huggun á móti einslags lygum upp á eitt mitt saklaust barn, sem og kom betur í ljós þar eftir, og veitti mér eftirþreyjanlega hugarhægð. Þann 11ta fór eg til kirkju og var til sakramentis. Hafði nú enn uppisetumátt að skrifa ýmsa sálma handa sóknarbörnum mínum en komst nú ei til kirkju er mig þó mjög langaði eftir. Fyrir þann 14. s(unnu)d(ag) e(ftir) tr(initatis) kom síra Ólafur minn og dóttir mín elskul(eg), Helga, að vitja um mig. Fékk eg þá eitt það þyngsta og hardasta verkjakast sem viðvarði alla nóttina og sunnudaginn með lítillri ró svo hefði það staðið um nóttina til var hreint útgjört um mitt líf. Var þá ei alleinasta þann dag beðinn guð fyrir mér heldur komu nokkrir vinir mínir og sóknarbörn um kvöldið að kveðja mig sem í síðasta sinni. En þetta féll svo út þó fyrir einslags viðleitni að guð gaf mér vægari nótt og svefnværð og þó eg yrði mjög kraftalítill eftir gat eg þó þá viku skrifað af nytsamlegu 2

arkir og komst svo enn á minn fæðingardag þann 10. septembris og byrjaði svo mitt 63. ár. Lof sé guði fyrir liðna tíð! |³³¹

Á þessu sumri bar það sérdeilislega við, er mig mátti gleðja í mínum veikindum, (að) sá hissugi stiftamtmaður Levetsow af hvorjum eg mátti þola stórt óréttlæti, sem áður er sagt, fór nú af landi burt og hans vonði þenari, sem hét Línal, sem allt stílaði mér til skammar og fleirum öðrum vegna fávisku síns herra. Nú stal hann frá honum að skilnaði að sögn tveim hundruð ríxdölum, strauk svo frá honum og kom sér á eitt fríhöndlaraskip, er greindur stiftamtmaður fór á öðru, með lítillri virðingu af æðri og lægri mönnum í landinu vegna fávisku hans og hissugheita svo allir urðu hans burtferð fegnir. Börn mín komu öll til mín þetta sumar til að kveðja mig hvað mér var stór gleði og eftirlæti að eg kunni að signa þær allar og leggja blessan yfir þær og þeirra börn. Item komu til mín að kveðja mig mínir bestu vinir úr Mýrdalnum: Jón Jónsson í Holti og Jón Bjarnason á Sólheimum en Jón Guðmundsson á Ketilsstöðum kvaddi mig fyrir bréf.

Þann 16da sunnudag fór eg til kirkju og prédikaði um dauðans undirbúning mönnum til uppvakningar en mér þó helst er var nú að búa sig undir hann. Svo komst eg til kirkju aftur fyrsta sunnudaginn í vetri, sem var sá 21 s(unnudagur) eftir tr(ínitatis), og prédikaði. Þá brúkaði eg fyrir prédikunarform hvorsu heilsan væri dýr, með hvorju menn í blindleika allra mest skelfdu hana, lækningarbótin væri best að flýja til Christum, hans viðtektir með vissum bænheyrslum eftir því sem guð sæi hvorjum einum fyrir bestu. Svo komst eg aftur til kirkju þann 7da novembr(is). Tók þá til heimuglegrar aflausnar þann fráma mann Odd í Seglbúðum |³³² og konu hans item Jón Ólafsson í Þykkvabæ og konu hans, Ingib(jörgu), er þar eftir í desember kom til mín til lækningar. Þar fyrir utan á því afliðna sumri benti guð mér í einslags skuggsjá sem hann veit best. Fyrst sýndi hann mér hvílík að væri dauðans myrkur í gröfinni, þar næst með einslags samkvæmi í húsi veröldina, fyrst með stórum blíðleika, síðan með hatri, falsi og allskyns handa óguðlegu athæfi. Í þriðja máta með einslags fögru og prýðilegu húsi farsæld og samkvæmi eilífs lífs hvað allt mig því fúsari gjörði að skilja hér við. Þar með og vakti hann upp hjá mér langtum frekari eftirgrennslan, játun og viðurkenningu á mínum umliðnu syndum á móti hönum er mér hafði ekki áður í hug dottið að afbiðja. Gaf hann mér svo iðrunaranda til þess að iðrast þeirra að eg skyldi vera fullviss um í rólegri samvisku að hvönær sem eg burtkallast, verði eg í hans náð er eg og einninn af hjarta bið að verði.

Nú þann 4da decembris, er eg læt þetta skrifa, því eg hafði sjálfur ei krafta til þess er eg haldinn svo þungu verkjakasti að eg ætla að nú líði mjög á mínar lífsstundir. Þess vegna tilset eg nú í eitt öll mín embættisverk sem venjulega uppteiknast við prestanna fráföll sem eru þessi að eg hefi alls skírt 309 börn,

jarðsungið 358, confirmerað 300, hjón samangefið 69 pör og þakka svo guði fyrir alla mína umliðna ævitið.

Nú þá liðin voru 6 dægur, er eg lá í þungri kvöl og þrúgan, réttist við aftur svo eg fékk frið og ró. Þann 11ta þess(a) mánaðar umbreyttist sú votsama veðráttá er sló í fjúk og kraba er viðhélst til nýárs. Fyrst fóru þá og að koma jarðbönn og torfætur svo ei varð framflutt opinber þjónustugjörð á jólahátíðinni. Eiginlega herti á svoddan vetrarhörku með sólstöðunum 21. decembr(is). |³³³

KAP. LXII

Árið 1791 jukust áður uppbyrjuð harðindi með snjófalli og ísing sem hér tók af alla haga að allar hagbeitar skepnur komust á gjöf sem hélst við jafnt og þétt fram að góu. Þaðan í frá komu þíðviðrisdagar í bland að upp skaut hæðstu rimum: Eftir 3ja aprilis tók veðráttan að vægna en með sumrinu er innféll á skírdag kom blítt veður með sólbráð er þaðan í frá viðhélst þó frost væri um nætur þar hafis kom hér um þær mundir. Uppleystist svo [s]njórinn er svo mikill var að ekkert sást þá til jarðar í páskavíku hér á láglandi að 31. maji tók hann síðast af hér í brekkunni fyrir vestan bæinn á túninu og þetta mest af sólbráðum. Mundi enginn þvílíkan snjóavetur. En tvo hafði eg þvílíka aflifað, þann fyrra 1754 í Norðurlandi, þann annan 1770 í Mýrdalnum. Um báða er hér að framan getið. Svo treindist nú heybjörg mín að ei þurfti af mér að skera og eigi missti eg neitt í hor. Þó hrakti einn bylur fé mitt frá fjárhúsinu fram um Skaft(a) er þó fannst allt aftur fyrir utan 5 kindur. Þanninn er öllu því hlíft sem guð vill hlífa og því einasta halda menn er hann vill nær vanrækt og hirðuleysi eru þar ei orsök í. Lítið, mátti segja hér í þessari sveit, misstist af hor og heyleysi hjá því sem annarstaðar mátti frá heyrast ei að vér værum betri en þeir heldur máske verri og óverðugri en margir af þeim: Þessi harða og kalda veðráttá lá nú yfrið þungt á mér svo veikum manni að strax með nýárinu fékk eg eitt kast sem varði við víku. Kallaði eg nú síra Berg minn til mín að þjónusta mig í rúmi mínu þar eg og fleiri sáu ei annað fyrir en eg mundi þá burtkallast: En eg réttist enn við svo í 7vikna-föstuinngang komst eg til kirkju, skrifaði 60 manns og prédikaði svo; rúmir 80 voru til sakramentis. Svo komst eg aftur til kirkju miðföstusunnudag og prédikaði og bað guð um vægð á yfirvofandi tyftan hvað og svo þar eftir skeði. En þar eg lagði of mikið á mig fékk eg að nýju eitt vikukast svo eg lét taka mig til bænar. Lifnaði |³³⁴ þó við aftur og hefði um páskana til kirkju komist ef að vegir hefðu ei svo slæmir verið. Þann 15. maji tók mig enn þungt kast sem varði við í víku. En eftir það búíð var að taka mig til bænar á kóngsbænadaginn batnaði mér, eins og í hvort sinn áður svo þann [1]9da sama mánaðar komst eg til kirkju og confirmeraði ellefu börn og varð ei mjög

lasinn aftur. Fékk eg nú enn meira eftirlæti um þá daga því síra Jón minn á Mýrum, mér ævinlega trúur og elskulegur, kom til mín og var hjá mér nótt til og frá er hann hafði vísiterað á Kálfafelli. Þanninn gefur guð ætíð í mótlæti gleðistundir með í bland. Guðs verkum er ætíð hrósandi. Hann er ætíð hinn sami í kærleikanum. Helst sést það þá nokkur er kominn í fátækt og einhvorja nauð. Sjá mátti eg það hér nefndan sunnudag á nokkrum sóknar-mönnum mínum sem sátu með samtali á leiðum í útnorðri á kirkjugarðinum þá eg gekk skammt frá þeim inn í kirkjuna. Yppti enginn þeirra höfuðfati sínu, enn síður þeir stæði upp að heilsa mér. Kom mér þetta ekkert undarlega fyrir því ótal vissi eg af þeim dæmum áður. Eitt ætla eg að tilfæra.

Þá síra Hjalti Þorbergsson að vestan vígðist til prests var eg staddur í Skálholti. Þangað kom með honum systir hans, er Steinvör hét, snotur og dægileg jómfú, trúlofuð undirkaupmanni á Eyrarbakka, er hét Magnús Einarsson, bróðursonur Skúla fáveta og svo frændi minn, ágætur maður. Þessi jómfú var þar í Skálholti í miklum virðingum, leidd þar af öðrum jómfúum, sýnd kirkja og staður og hvað uppþenkt var henni til eftirlætis.

Og þá brúðgumaefnið kom með sitt föruneysi af Eyrarbakka var henni fylgt og báðum þeim af fjölda af hvorutveggja kyni með stórum gleðskap að ferjustaðnum því hressingar voru nógar fyrir hendi. Eg var þar í bland með mínar lukkuóskir. Orð fór og svo af prakt þeirri er gekk á Eyrarbakka er þau komu saman í hjónabandið. En nokkrum tíma (síðar) lagðist hann í bólunni og dó en hún var eftir með hans barni. Hann lét eftir sig³⁵ miklar skuldir og þar með komst hún í eymdarskap að fáir vildu hvorki heyra hana né sjá en náungar hennar af Vestfjörðum gátu ei svo fljótt sem þurfti náð til hennar. Komst hún svo einhvorn veginn í duggu þá er síra Björn Þorgrímsson og mad(ame) Helga, kæ(r)asta hans, fóru á, þá sig fluttu að Setbergi. Þá þau gengu af skipfjöl kom eg á móti þeim, sem áður er sagt. Var þar þá lítið samtal til afþreyingar. Gekk eg ofan að sjó að skoða skipið það íslenska er þau lentu á. Efst fyrir ofan lendinguna er hvammur eður kimi með götubölum er ei sést að heiman. Þá eg þangað kem sé eg þar liggur stynjandi konuskepna er eg sá komið hafði af skipfjöl. Eg geng til hennar, heilsa henni. Sé eg hún er bleikfól og ei með sjálfri sér. Eg spyr hana að nafni. Hún segir sem var og gat eg nú naumlega þekkt hana og segi: „Á ýmsu veltur í heiminum. Nú eigi þér aðra daga en í fyrra haust.“ Hún segir: „Svo læra menn að lifa. Eg spyr hvort hún vilji nú þiggja hjá mér nokkuð til endurnæringar. Hún játar því fegins-hugar. Eg hafði til allrar lukku hjá mér balsamum vitæ er eg með máta gaf henni inn í skel, er eg fann þar, og þar eftir nærði eg hana á brauðbita og þá hún fór að styrkjast. Fór eg heim til mad(ame) Helgu og sagði henni frá þessari konuskepnu að hún hefði þörf fyrir hús og annan viðgjörning. Hún svaraði: „Eg á hér enn ekkert með hús og því kunni eg ei að bjóða henni heim

með mér. Að þessu heyrðu fer eg til madamme Rannveigar, segi henni frá þessu. Henni varð of þungt við að ei hefði heyrt neitt getið um hana og lét strax sækja hana og leggja hana upp í rúm meðan betur styrktist. Hún átti systur gifta einum beykir þar inni kaupstaðnum. Var hún til hennar kominn a mánudaginn er eg kom þar. Gjörðu þau mér góða þénustu. Var nú enn á ný minnst hvorsu allt væri fallvalt í veröldinni en guð legði ætíð eitthvað til lífs þeim er í sinni neyð setti á hann sitt traust. Þur önnur kærleikans verk sendi guð mig til að gjöra í þeirri ferð. Blessað veri hans nafn! |³³⁶ Það voru þá líkamlegar meinsemdir. Er það ætíð breyskleikanum viðfelldnara sem frá guði svo beinleiðis kemur. Síðar fékk eg boð að þeim hefði batnað.

Undarlega fer guð að hjálpa og oft þaðan sem engin von var sem þessi dæmi sýna. Eitt sinn tapaði einn piltur máli og sönsum í tvö dægur upp á Alþingi, hvar eg var staddur. Faðir hans heitir síra Þorsteinn á Stað í Súganda-firði, ættaður þó úr Eyjafirði. Hann bað mig með grátandi tárur að gjöra eitthvað við hann. Lét eg flytja þennan hans son í tjald mitt, opnaði honum gintaggiæðarnar með annarri viðgjörð svo honum batnaði með guðs hjálp hvar af faðirinn varð glaður og sagði: „Undarlega fór enn guð að hjálpa mér vestustum af landinu með manni austast af því og svo segir mér nú hugur um því eg er búinn að biðja guð að launa þér fyrir mig og barn mitt að guð mun þér einhvorn tíma óforvandis hjálp senda aftur af vesturlandinu þó ólíkt þyki“ (Hvorsu var bænin heit, hvað kom fram síðar). Eg svaraði þá: „Eg hefi oft haft lyst að sjá vesturlandið. Hvor veit nema þetta verði?“ Þessi hans sonur komst þar eftir í skóla því hann var þá að sækja um hann og er nú hans kapellán. Minn guð, því framar eg þenki á hina fyrri dagana því fleiri miskunnarverk þín koma mér í hug og náði þín mildi hvorsu mörg eru gleymd!

Nú vík eg aftur frá þessum frásögnum og þar til er guð styrkti mig (að) konfirmera börnin. Nokkrir þeirra foreldrar og þau beiddu guð hann gæfi mér styrk að lesa yfir þeim meira gott þá þ(a)u væru til sakramentis tekin, sem átti að vera næstan helgan dag þar eftir – ei það að nokkur gjörði það af minnsta foragti við prestinn – en svo fór veður og vegur hindruðu ferð þeirra til kirkjunnar þann dag, og svo annan til þar til á hvítasunnunni. Komst eg og þá til kirkjunnar og prédikaði út af fimmslags blómstrum er guð prýddi hjarta mannsins með á þeirri hátíð er svo anvingingin auðráðin hvor varð. Enn þá hafði eg bærilega heilsu svo eg fór til kirkju á trinitatishátíð og framflutti þá alla guðsþjónustugjörð án allrar þvingunar. Prédikaði nú út af pistlinum, ☩: hvorsu guð í almennan og sérdeilislegan, andlegan og líkamlegan máta breytti forundrunarlega við mennina etc. |³³⁷

Þó komst eg ei af þann dag (á)n aðömunar að einn minn sóknarmaður af hræðslu og heimsku, framar en illgirni, bar á móti því sem hann hafði beðið mig að skrifa fyrir sig og setja sitt nafn undir. Vildi mér það til hamingju að

eg hafði kallað votta til að öllu hans tali og þeim gjörning, annars veit eg ei, hvað hans tal hefði svert mig og eg mátt enn einu sinni gjalda góðviljans. Aldrei er of varlega farið. Hér eftir fékk eg eitt heftugt kast nærfellt í viku og dró nú enn mikið af mætti mínum. Ætlaði eg enn að eg deyja mundi. En sá almáttugi góði guð rétti mig enn við aftur hvar fyrir honum sé lof og dýrð. Eftir mig finnast nokkur vers um það sem annað.

Af hugleiðingu guðs þolinmæði yfir mér og hvorsu lífið er þó skammvinnu tek eg mér nú fyrir að skoða skólameistara mína og skólabræður, sem mér voru samtíða, hvorsu guð hefur nú á 40 ára tíð furðanlega ráðstafað þeim sem mér og nokkra burtkallað.

Skólameistari minn var síra Gunnar Pálsson. Hann fékk Hjarðarholt í Dölum, varð þar prófastur. Er nú karlægur á Reykhólum. Lókaturinn, síra Jón Egilsson, frændi minn, fékk Laufás. Dauður. Stephán Björnsson, þá supremus, frændi minn, varð skólameistari. Er við Antiquit(et) og Mathesen í Kh(öfn). Herra Bjarni Pálsson landphysicus. Ættir okkar komu saman. Dauður. Síra Jón Vídalín fékk Laufás. Dauður. Síra Skafti Árnason fékk Kirkjubæ í Múlas(ýslu), frændi minn. Dauður. Síra Illugi Jónsson í Vatnsfirði. D(au)ður. Síra Illugi Sigurðsson, fékk Hóladómkirkjukall. Fr(ændi) m(inn). Dauður. Síra Helgi Jónsson. Dauður. Síra Bergur Guðm(unds)s(on). Dauður. Síra Hallgrímur Eldjárnsson. Dauður. Fékk Grenjaðarstað. Tengdur. Síra Halldór Jónsson, varð síðast dómkirkjuprestur. F(rændi) m(inn). Dauður. Síra Páll Magnússon frá Höskuldsstöðum. D(au)ð(ur). Síra Þorvaldur Sörensson. D(au)ð(ur). Síra Jón Sigurðsson á Ingjaldsh(óli). Dauður. Frændi minn. Síra Jón Eiríksson í Grímsey. Dauður. Mér tengdur. Mr. Guðmundur Teitsson. Dauður. Mr. Guðmundur Bessason. Dauður. Urðu stúdentar. ³³⁸ Mr. Halldór Sigurðsson. Stúd(ent). Dauður. Herra Jón Skúla-son fóveti. Dauður. Þessir lifa eldri en eg. Síra Jón Sveinsson í Goðdölum. Síra Jón Jónsson á Möðruvöllum. Síra Guðm(undur) Sigurðsson á Barði. Síra Eyjólfur Sigurðsson á Hofi. Síra Einar Þórðarson í Hvammi. Síra Stephán Halldórsson á Laufási. Síra Benedikt Pálsson. Síra Ásmundur Pálsson. Síra Bjarni Jónsson á B(reiða)bólstað í Vesturhópi. Síra Ólafur Gíslason. Yngri. Síra Kristján Jóhannsson í Stafholti. Fr(ændi) minn. Mr. Páll Halldór(s)son, biskupsson. Síra Erlendur Jónsson á Hrafnag(ili). Herra stiftamtmaður Ólafur Stephánsson. Sýslumaður Davíð Schieving. Sýslumaður Magnús Ketilsson. Síra Friðrech Guðmundsson á Borg. Síra Eiríkur Guðm(unds)s(on) á Stað í Hrutaf(irði); fr(ændi) mi(nn). Síra Eiríkur Eiríksson. Síra Pétur Björnsson á Tjörn. Síra Magnús Jónsson í Miklagarði. Síra Jón Guðmundsson á Melstað. Síra Bjarni Pétursson, er þar var. Dauður. Síra Sigfús Jónsson í Höfða. Síra Sigfús Sigurðsson á Felli. Síra Sveinn Jónsson á Hnappstöðum.

Mr. Jón Pétursson fjórðungslæknir. Frændi minn. Mr. Þórður Þóroddsson, garðyrkjukall, og Erlendur Sigurðsson hreppstjóri.

Hér af sést hvorsu allir komust til bestu menningar nema sá síðstnefndi. Um hann er áður skrifað. Víslega hagaði guð til ráði síra Jóns Egilssonar frænda míns. Hann varð auðugur maður og hafði þann auð mest uppborið hjá herra Steini og Valgerði hústrú, giftist frá þeim og átti með þeirri konu ekkert barn. Hún arfleiddi hann. Svo átti hann aftur dótturdóttir herra Steins því hann sagðist finna best að auðlegð sín hvarfi aftur til ættleggsins hvaðan hún hefði mest komið.

Þá eg var þetta að skrifa var ein dóttir mín hjá mér sem bað mig að skrifa hér við eina frásögu, er eg hafði sagt henni, er við bar í skóla þá eg var þar. Og þó mér sé ei um að minnast á svoddan skólahnykki lét eg það eftir henni því hún sýnir þó skarpleika nokkra manna er síðar auglýstist betur. Læt eg hana þó vera á blöðum út af fyrir sig, er upp má kippast sem vill, og heldur sér þá efnið fyrir framan og aftan. |³³⁹

Herra Halldór Brynjólfsson biskups, í hvors tíð eg var í skóla, brúkaði mikið stofureikninga til búskapar síns og varð oft of reikningsglöggur með þá að ei komst af með þá en var svo prósessukær að til laga vildi leggja ef út af bar því hann hafði með pennanum gjört. Kom nú þetta fram á skólahaldinu eður vorri forsorgun að það hann hafði til ætlað komst aldrei að sínu takmarki. Kenndi hann um vorum ígangi um það, sem þó varð ei bevisað, meðal annars að við réttum kannske munnbita að hungruðum aumingjum sem komu að einu lúkugati hvar maturinn var innlátinn í timburstofuna (er þá hafði staðið í 500 ár eftir Auðun biskup) hvar inni við neyttum matar.

Hann fékk hér af þá skikkun af þáverandi amtmanni að hvorir þeir skólapiltar sem yrðu uppvísir að því að gefa öðrum af skólafæðinu skyldu án vægðar úr skólanum útrekast hvar upp á skólameistarinn skrifaði sitt samþykki. Bjarni Halldórsson var þá sýslumaður í Húnavatnssýslu, var búlduleitur og framþykkur maður sérdeilis af ístru og másaði mikið við þá gekk. Síra Pétur Björnsson, þá í skóla, hafði uppalist hjá honum og kunni svo að herma eftir honum að lítið sýndist af bregða. Hr. Ólafur stiftamtmaður vissi og alla hans takta og siði. Hjá honum hafði vinnumaður verið í 5 ár, mjög dónalegur og luralegur að vexti en svo mikill átvagl að enginn vissi til hann hefði orðið saddur. Höfuðráðskonan eður fatabúrskonan á stólnum var ættingi hans. Kom hann nú til að finna hana. Af ungæðisforvitni kemur oss saman að ná til hans og reyna hvað mikið hann geti étið. Var til vonar að um kvöldið kæmi að borð fyrir oss illa soðinn bygggrjónagrautur hvorjum við gjörðum oft lítinn kostnað nema fyrir sultar sakir. Var hann borinn til vor í 8tta trogum, 4 á hvort borð. Þá við vorum búnir að borða okkar lyst helltum við grautnum í tvö trog barmafull. Nokkuð var í það þriðja. Hrærðum þar svo

miklu smjöri saman við, náðum svo þessum kompan svo enginn vissi af. Át hann með hægð upp úr fyrsta troginu og svo nærfellt úr öðru því hann hasaði upp af smjörinu. Var honum fengið brauð að éta með svo lokið gæti úr því. En við hið þriðja |³⁴⁰ gafst hann upp. Var þá búinn að spretta öllu frá sér og leit út sem kálffull kýr. Hann segir mikið blessaðir menn séu hér samankomnir sem sér hafi svo gefið að eta hann muni ei að hann hafi fyr fengið slíka saðning. Við biðjum hann upp á æru og trú að segja öngvum frá þessu því þar liggi mikið við. Nær hann verði kallaður til borðs skuli hann segja hann sé ólystugur í kvöld til þess og biðji því að hafa sig afsakaðan hvorju hann með dýrum orðum lofar og segir þá sé allt of illa launuð slík góðvild. Komum við honum svo í væntanlegt rúm í gestaskemmunni, svo enginn vissi af, en féllum í forundran yfir áti hans og trúðum nú betur því er Handorpius skrifar um átvagla.

Nú kemur að því að hann er kallaður til borðs. Er það ei að orðlengja hann bregður öll sín orð; segir við höfum svo gefið sér mat að hann þurfi hans ekki við og skrifar nú b(isku)pinn með þénaum sínum allt eftir hönum eins og til gekk, vildu svo 8tta verða sekir er hér fyrir útrekast áttu. Líkindi komu og til að minna var í trogunum til ofurs en venjulegt var. Að þessu gjörðu lætur b(isku)p allt sitt fólk háttu og sína þénara sem voru í b(isku)psaðstofunni. Forsiglar svo fyrir allar dyr og hurðir að enginn sem til vissi skyldi út komast eður bera oss nokkra njósn um þetta. Dætur hans sv[á]fu í lofti þar og fleiri herbergjastúlkur. En þá allt var komið í svefn smeygir sér ein herbergjastúlkann í nærklæðunum út um stafnglugga, er var á hjörum í loftinu, og hleypur upp að skóla og nær til þeirra er hún þekkti þar fyrirliða og segir þessar ólukkufréttir og að eftir bænir og lestra á morgun eigi skólameistarar að kallast inn í stað og þá afgangast hvörjir skuli útrekast. Svo fór hún aftur sína leið. Vel fékk hún launaðan trúskap sinn.

Nú tókum við að ráðslaga, hvað til skyldi gjöra að verja sig föllum og láta þennan ólukkukjaftaskúm og ótryggðarhas fá nokkra verðuga þénustu aftur. Að voru fengin þar í staðnum hjá trúum siglingamanni, er þar var, rauð klæði, hattur, paruk, kórði, stokkur og stígvél en larfar af smalamanni. Um morguninn, þá nærfellt búnir vorum með lestra vora, heyrum við að b(isku)psþénari kemur, biður á meðan og ber fram erindin að skólameistarar eru kallaðir inn til b(isku)ps. En þá þeir eru komnir úr hvarfi fara tveir, þó torkenndir inn í stað, ná karlinum, svo enginn veit af, bjóða honum með vinsemd upp í skóla að sjá hann sér til gamans. Nær hann kemur er þar bundinn þjófur við stoð, böðull í lörfum er að hýða hann, þó ei á bert hörund, og læst vera orðinn þreyttur. Hann spyr hvað fyrir þetta sé. Honum er sagt þjófurinn sé hestastrákur sýslumanns Bjarna sem stolið hafi frá þeim peningum og tóbaki en staðarböðullinn sé að dusta hann. Hann segir þá: „Mikil skömm er að þér, |³⁴¹

ólukkustrákurinn þinn, að þú skyldir fara að stela frá svo góðum mönnum sem hér eru.“ Hinn svarar: „Haltu saman á þér kjaftinum. Þú manst ei þá þú varst rekinn frá Þingeyrum fyrir það og það“ etc. Við þetta gremst honum í geði og segir: „Eg vildi eg mætti jafna nokkuð um belg þinn,“. Við biðjum hann þess og gefum þar leyfi til því böðullinn var orðinn uppgefinn með skyrpum og mási – þetta voru raunar tveir af oss. Mitt í því hann er búinn að leggja tvö eður 3jú högg æðir sýslumaður Bjarni Halldórsson inn í skólann í sínum klæðum, með korða og stokk, og hans þénari uppfærður gengur eftir honum (þ.e. síra Pétur og st(iftamt)maður Ólafur) og spyr: „Hvað er hér verið að gjöra?“ Þjófurinn hrópar upp: „Ó, góði herra, hjálpa mér að þessi bannaður fantur drepi mig ei.“ Sýslumaður þrífur í hár hans, fleygir honum flötum, ber hann og lemur með stokknum, trampar hann með stígvélum svo hann verður blár og blóðrisa. Við berhöfðaðir biðjum af allri auðmýkt fyrir hann og segjum þessi góði maður hafi gjört það fyrir okkar tilmæli, þjófurinn hafi og ert hann upp á sig svo hann lætur þar af, yfirlýsir, hvað(a) fantur hann sé, skipar að leysa þjófinn sem skýst úr bandinu og þennan lætur hann upp standa, rekur fótinn í rass honum og drífur hann út úr skólanum. Tveir fylgja honum enn með vinalátum og meðaumkan og segja honum að flýta sér upp í rúm sitt og láta ei sýslumann sjá sig framar.

Hér stóð svo á að þessi comedia var búin og biskup með skólameisturum að taka sinn frúkost og teedrykk þar á eftir. Sendir nú biskup til kallsins og kallar hann fyrir sig. Hann kemur svo útleikinn sem sagt er. B(isku)þ spyr hann að hvor hann hafi svo útleikið. Hinn svarar: „Sýslumaðurinn Bjarni Halldórsson.“ B(isku)þ svarar: „Ljúgðu ei upp á sýslumanninn, hann er hér ei.“ Hinn svarar: „Það var enginn annar. Mun eg ei þekkja hann sem hjá honum hefi verið í 5 ár?“ Segist og hafa þekkt þar hestastrák hans sem staðar-böðullinn hafi verið að hirta og brigslyrði hans hafi hann slík frá honum fyrir fengið. B(isku)þ spyr enn framar hvar þetta hafi fram farið. Hinn svarar: „Í skólanum.“ Hann spyr hvort þetta hafi ei skólapiltar verið. Hinn svarar: „Það sé fjærri. Þeir eru betri menn en svo. Eg afsaka þá að öllu leyti. Þeir fóru öðruvísi með mig. Eg ætla að sýslumaðurinn hefði drepið mig hefðu þeir ei beðið fyrir mig og friðstillt hann. |³⁴² Biskup áminnir hann nú að afturkalla og fráganga að sýslumaðurinn Bjarni hafi svo útleikið hann. Hinn svarar: „Eg veit þið eruð vinir og viljið fylgja honum í þessari vondu athöfn við mig og eg bæti enn við, hann laug upp á mig lýtum og skömmum í áheyrn blessaðra skólapiltanna sem enginn af þeim kunni að vita. Hafði hann mér það sama fyrir gjört í drykkjurússi sínu; og þó hann sé hér ei heima við bæ, þá er hann þó hér einhverstaðar í grennd og ætlaði eg ei, eg mundi sækja þetta til yðar“ etc. Nú varð biskup reiður og segir: „Farðu burt frá mér, þinn bannaður fantur og lygari. Illt er heimskum að leggja lið.“ Og þar með snautaði kallinn

burt. En svo var tilstillt að tveir af oss skyldu heyra hvörsu þetta tilgekk því í öndverðu var sigtið í öllu leikspili þessu að gjöra hann að lygara svo hann heyrðist um ekkert. Líkingar en öngvar bevisingar fengust. Við kunnum ei að bera í sjálfs okkar sök og ei falla án votta og órækra röksemda. Svo komu skólameistarar aftur frá b(isku)pi, glaðir af brennivíni og ganga í hús sitt. Eftir er grennslað hvað þeir nú segi um þetta tilfelli. Skólameistari segir: „Eg veit til í svo og svo mörg ár og hefi eg aldrei heyrt né til vitað að svo sniðugt skelmirsstykki hafi verið gjört í skóla.“ Hinn svarar: „Satt er þetta, verkið var illt en skarpleikinn að verja það er svo mikill og með slíku forundrunarlegu snarræði að það gengur langt yfir biskupsins og okkar skarpleika. Við verðum að láta af og þegja þó við þykjunstum sjá sannleikann ellegar verða okkur til skammar með þá sókn. Það er auðsjáanlegt að af þessum drengjum, sem nú eru hér í skóla, er eitthvort stórt höfðingjaefni og kannske enn fleiri því trautt hefur einn allt þetta svo tilbúið að fleiri hafi ei í ráðum verið.“ Hefur þetta og orðið að sannri spá því fyrirliðinn að öllu þessu var h(er)ra Ólafur stiftamtmaður. Man eg og hvörjir hinir voru. Fleiri skólahnykki, er þá gjörðust, man eg að sönnu svo sem þá einn gjörði sig að draug, hristi skólann með eldglæringum til að afkoma löngum vökum, ausa vatni inn í skólann til að kenna um þakleysi og fá þar fyrir frídag hjá biskupi er hann mót venju neitaði. Þetta læt eg allt hjálíða þar mig vill nú angra það margt er mér var að kæti þá.

Manus ergo de hac tabula. |³⁴³

Þeir, sem eg hefi kennt til skóla eður ásamt öðrum styrkt til þess eður grundvöll lagt eru þessir:

Fyrir norðan: Föðursystursynir mínir, Illugi og Eyjólfur Jónssynir; urðu bændur; Eyjólfur komst þó í skóla. Jón Eiríksson frá Dæli, frændi minn; komst í skóla og sálaðist. Faðir hans dreif þar fyrir á söðul Helgu systur etc. Rafn og Jón frá Langamýri; sá fyrri varð og er prestur; hinn síðari stúdent í Kaupenhafn. Stjúpsynir mínir Jón og Vigfús Sch(evingar). Runólfur Jónsson dó í Kaupenhafn, einn með skörpustu höfðum. Síra Jón að nokkurleyti og síra Runólfur bróðir hans. Árni Gíslason og Bjarni Sigurðsson lærðu hjá mér Donatinn og gáfu svo frá sér. Síra Bergur. Með Svein Pétursson byrjaði eg. Item með síra Ólaf. Og nú með Einar Jónsson og Jón Steingrímsson er guð sjái fyrir að hvorju verður. Þessum hefi eg kennt að skrifa. Fyrir norðan 4um af áðurtöldum en 9u af hinum: Svo Hjörti og Lofti, bræðrum frá Þórirsholti. Eiríki og Sverrir frá Pétursey. Jóni Árnasyni og mad(ame) Helgu á Klaustrinu, hálf systir hans. Guðmundi Loftssyni Kjartani Björnssyni. Sveini og Eyjólfí Alexanderssonum. (Bárði Vigfússyni gaf eg forskrift.) Halldóri Jónssyni, Brynjólfssonar. Páli Jónssyni. Þorsteini Eyjólfssyni. Ásgrími Guðnasyni.

Bjarna Skúlasyni og Jóni Sigurðssyni hvar af eg hefi nú þau bestu not. 32 fleirum hefi eg forskriftir gefið, sérdeilis stúlkum er eg hér ei tel.

Lofaður veri guð, sem gaf mér vilja, styrk og framkvæmd til þessa! Hann láti sem flest pennaför, sérdeilis þeirra er hann útvalið hefur eður velja kann til sinna þjóna verða sér til dýrðar og hans börnum til nota! Svo er sú mín eftirlangan uppfyllt. Slíkt auðnast mér ei framar.

Þó draumur síra Daða sál(uga) Guðmundssonar sé að finna annarstaðar í tveim stöðum, sem eg veit, þar þó börn mín hafa beðið mig um hann læt eg hann hér með fylgja.

1730 í Arnarbæli í Ölvesi í einu nýgjörðu húsi nóttina áður en Ch(ristian) 6tti var hylltur á Alþingi – var hann þá þénari prófests síra Árna Þorvarðssonar – dreymdi síra Daða þennan draum. Hann þóttist kominn upp á Alþing, sá þar fyrst öngvan mann nema einn. Sá gekk með honum að kirkjunni. Voru þar brúnlæddir menn að bylta öllu gömlu grjótinu úr kirkjunni en byggja hana aftur af öðru minna. Landnorðurshornið stóð lengst. Hann spyr manninn að hvar fyrir menn þetta séu. Hann svarar: „Þetta eru allt synir hans Torfa.“ Hann þykist ³⁴⁴ fara yfir ána þar verslegir voru vanir að tjalda. Er þar þá öllum tjöldum svipt en búið að setja búðir með grasveggjum – rétt í þeim stöðum og þær voru síðar byggðar. Voru þær tjaldaðar með hvítu en þó hrís upp úr hvorri. Á bakkanum fyrir vestan ána sér hann 3 menn að ganga um gólf í litklæðum. Sá 4di er að skrifa, en hefur undafífil í hattinum. Hann spyr manninn, er með honum gekk, hvorjir þessir væru. Hann sagði: „Það eru sendimenn að ráðslaga um landið.“ Þar hann nú stóð á nesi fyrir vestan ána sér hann komna stóra búð – hana byggði Thodal síðar. Þar gengur hann inn. Hún var byggð sem hinar. Sér hún er full af fólki í öðrum endanum. Það leggur hendur í kross og upphefur þær, horfandi upp í gegnum hrísið, mæl-andi þetta vers:

Vert oss líknsamur, góði guð, já, guð, vertu oss líknsamur, hópur þinn er í hæðstri nauð, haldinn forsmánarlegur. Drambsamir menn og dreissug þjóð dára oss því er lund vor hljóð. Send þú oss, herra, sigur.

Hann spurði manninn hvað þetta fólk væri. Hann svaraði: „Landsins fólk í án(a)uð.“ Hann þóttist einsamall vera í öðrum enda búðarinnar er hann svo og heyrði hér upp á. Svo hvarf honum allt en hann vaknaði og sagði prófasti drauminn er hann, að áður gjörð(r)i bæn í kirkjunni, hann réða á þennan hátt: Hér verður eftir mína daga, þar þú sást mig ei, minnkuð guðsþjónustugjörð í kirkjunni. Munu þó prestar í Austfjörðum halda lengst við vora síðu. Þeir brúnlæddu er(u) kennimenn, er þá verða en biskup sá, er yfir þeim þá ræður, mun vera mikið jarðlega sinnaður eður af Torfa ætt. Búðirnar sýna að

menn munu þá stunda upp á jarðlega hluti jafnframt andlegum en gefa sig þó meir við hinum, sem grundvöllurinn sýnir, en vera þó í þvingan. Þeir þú sást á bakkanum verða framandi menn að ráðslaga um landsins gagn en sá, er hafði innfætt gras í hattinum, merkir einn innlendan sem verður með þeim hvar af mörg umbreyting mun rísa. Stæðstu búðina byggir einhver mikils-háttar maður og þá mun mikil hörmung falla yfir landið að fólk mun í ánaud á allar síður. Mun þá ei kóngur algjörlega yfir landinu stjórna heldur dram-samir menn eður ráðgjafar. En þá þeirra stjórnin er úti gefur guð landinu sigur eður einhver góð umskipti. Þar þú kunnir ei versíð, sem er í Davíðs-söngsaltara, en mundir það mun þetta endilega fram koma og byrjast meðan þú ert enn á lífi. En einhvorn veginn verður þér þá afskekkt úr heiminum þar þú varst einn en enginn hjá þér í öðrum enda búðarinnar.

Það kom svo fram að síra Daði varð nokkur ár sjónlaus áður hann deyði. Allt hefur og annað ræst og er að fram koma árlega. Vor kóngur er ei með réttum sönsum svo aðrir ráða. Jarðeldurinn 1783 kom í Thodals stiftamt-manns tíð. En hvorsu hörmulega stjórnin gengur nú til veit guð best sem gefi sínu fólk sigur.